

Nicolae Labiș — Autoportret

Coperta și prezentarea artistică: VICTOR MAȘEK

După un sfert de veac de la tragica-i stingere, Nicolae Labiș este sărbătorit de scriitorii din toate generațiile și cunoscut de o lume largă de cititori. Este aceasta desigur proba timpului. Un sfert de veac este deja dovada începutului posterității unei opere, căci sînt destule altele care, vai, cu toată voga în perioadă lor proaspătă, dispar repede ca o modă trecătoare. Un sfert de veac este intrucitva suficient pentru ca să se constate, pentru un poet, dacă dispare sau rămîne, este, am putea spune, o primă treaptă de glorie. Iată că poezia lui Labiș, căreia noi, prietenii săi, îi imprimăm, neîfiresc, o aură sentimentală suplimentară, este recunoscută valoric pînă și de criticii care nu l-au cunoscut și al căror temperament mai rece conduce uneori la o judecată circumspectă și mai severă a operei.

Partenonul lui Labiș, cu poeme despre Eminescu, Sadoveanu, Villon, Rimbaud, comunitatea de teme cu marii poeți — Albatrosul ucis, cu trimitere la Baudelaire, Moartea căprioarei, cu trimitere la Esenin, luciditatea din Lupta cu inerția a omului care «vede idei», cu trimitere la Camil Petrescu, traduceri sale din Lenau, Théophile Gautier, Pușkin sînt nu numai un omagiu, ci și o conștiință poetică lucidă în linia continuității adevărurilor fundamentale ale artei și ale strălucitoarei munci pe manuscris.

Alexandru ANDRIȚOIU

(Din cuvîntul rostit la Rotonda „Nicolae Labiș”
din decembrie 1981)

859.0.09

M 30

MANUSCRIPTUM

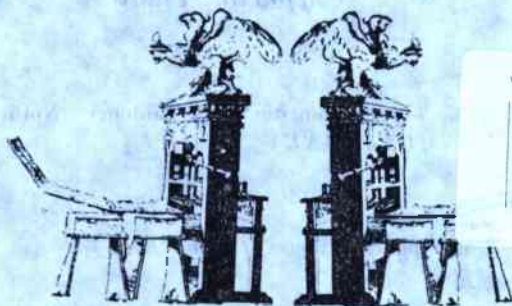
4/1985 • (61) ANUL XVI

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE

M MUZEUL LITERATURII ROMÂNE M

DIRECTOR FONDATOR:
D. PANAITESCU-PERPESSICIUS

SALA DE LECTURA

265932

24

Documentele, însoțite de fotocopii, se primesc pe adresa redacției,
str. Fundației nr. 4, sectorul I, București, telefon 50 20 96, cod 71116

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA, Presă P.O. 12—201, telex 10376
prsfir București, Calea Griviței, nr. 64—66, Sectorul Export—Import

All rights reserved
Toate drepturile rezervate

Tiparul — Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918”

265.932

SUMAR

Pa.0.588

08 M

5-6 În jurul *Thaliei*—editorial („*MANUSCRIPTUM*“)

Revelația documentului

Constantin BRÂNCOVEANU

7-10

Însemnări de taină (Preambul de Ion Radu MIRCEA)

10-33

«*Catastih de toate veniturile domniei...*» — manuscris descoperit la Atena
(Transcriere, glosar și indice de nume de Ion Radu MIRCEA)

«...eternii noștri păzitori ai solului veșnic...»

M. EMINESCU

Pagini germane

34-41

Despre psihologia popoarelor, IV (Prefață, transliterare și note de
D. VATAMANIUC; traducere de Alexandru SURDU)

Chipurile Thaliei

G. CIPRIAN

42-55

Nae Niculae — tragi-comedie în 2 tablouri (Notă introductivă de Lidia
MUNTEANU)

Victor Ion POPA

56-57

Din dragoste pentru tineret (*Ileana ENE*)

57-68

Cenușăreasa — comedie

69-71

Un act de cultură (Micro-dosar de Adrian SĂVOIU)

Radu STANCA

72-83

Greva femeilor — comedie în 3 acte, actul I (Ediție de Ioana LIPOVANU)

Destăinuiri

Nicolae LABIȘ

84-91

«*Vorbea și scria franțuzește ca un boier moldovean...*» — fragmente din
cuvintele rostite de Al. ANDRIȚOIU, Ion GHEORGHE,
Nicolae DRAGOȘ, Ioan ALEXANDRU, Cezar IVĂNESCU,

SEP. 2002

SUMAR

*Nicolae Dan FRUNTELATĂ, Marga LABIȘ și Al. OPREA
la Rotonda 13 din decembrie 1981 (Transcriere de pe banda
de magnetofon, selecție și notă de Martha POPOVICI)*

92—94

*«...Ca un nas „de Cyrano”» — duel epigramistic (Reconstituire documentară
de I. CREMER)*

Laborator de creație

G. COȘBUC

95—104

*Multiple variante pentru o ediție integrală a traducerii Divinei Comedii (Gheorghe
CHIVU)*

Dosar

Boleslav HĂJDEU

105—109

Orgoliul descendenței voievodale (Introducere de I. OPRIȘAN)

110—114

*Însemnări istorico-genealogice despre originea nobilă a familiei Ghijdeu, I
— pagini biografice*

File de album

Picu PĂTRUȚ

115

Un enciclopedist al spiritului sătesc (Răzvan THEODORESCU)

116—119

Prefață de Onisifor GHIBU

120—127

Viers-uri (transcrise și adnotate de Octavian O. GHIBU)

128—132

Biografie și creație (Eseu de Vasile DRĂGUȚ)

Scriitori români în arhive străine

Pius SERVIEN

133—137

«Eu voi crea cuvintele» — pagini de Jurnal (Prezentate de Artur SILVESTRI)

Scriitori străini în arhive românești

George Bernard SHAW

138—147

*«...autorizez Teatrul Național din București...» — dialog epistolar cu Marcu
BEZA (Introducere, transcriere și traducere de Alina CIOROIU)*

Edmund HUSSERL

148—149 În corespondență cu discipolul său Constantin FLORU (*Nicolae SCURTU*)

Curier

150—151 O scrisoare a lui Petre ISPIRESCU (*Mircea ANGHELESCU*)

151—152 Ioan SLAVICI la Oradea (Precizări documentare de *Constantin MĂLINAȘ*)

153—155 Mihail DRAGOMIRESCU în corespondență cu un profesor vilcean (Transcriere și prezentare de *I. SOARE*)

Punct-contrapunct

I. L. CARAGIALE

156—168 și „*Bobârnacul*“ (Noi contribuții istorico-literare de *I. CREMER*)

Cartea de istorie literară

În dezbatere

169—177 Colecția „*B.P.T.*“ la 90 de ani (Convorbiri *Paul CORNEA* — *Teodor VĂRGOLICI*, *Tiberiu AVRAMESCU*, *Nicolae TEICĂ*)

Addenda

178—183 «*Trimit iscălite contractele...*» — scrisori către editură de la *I. AGĂRBICEANU*, *I. M. SADOVEANU*, *G. T. KIRILEANU*, *Otilia CAZIMIR* (Prezentare de *Tiberiu AVRAMESCU*)

184—187 *Fișier bibliografic ● Iconografie*

188—191 Sumar (în limbile engleză, franceză, germană, rusă)

192 Premiul „*Perpessicius*“ al revistei „*Manuscriptum*“ pe anul 1984

Desene de Mircea
DUMITRESCU pen-
tru colecția „Thalia”
a Editurii „Univers”.

Obişnuind cititorii, în ultimul timp, cu aparițiile tematice — lucru remarcat, altminteri, și de critica de specialitate —, punem acest număr al revistei noastre « sub semnul Thaliei ».

Argumente ar fi mai multe (printre ele, desigur, și faptul că unul din numerele anterioare a fost consacrat Poeziei). Cel mai important îl constituie însă împrejurarea, fericită, că sîntem în măsură — grație colaboratorilor noștri; de fapt, har de muză, unor colaboratoare — să punem la dispoziția cititorilor, cercetătorilor și — de ce nu? — chiar teatrelor specializate, trei piese, trei comedii (deci, nu fragmente sau tablouri) semnate de trei dintre cei mai interesanți dramaturgi interbelici — în ordine alfabetică: George Ciprian, Victor Ion Popa și Radu Stanca. (Despre valoarea acestor comedii, despre locul lor în dramaturgia autorilor sau în contextul epocii în care au fost scrise nu ne vom pronunța noi, acum, aici; lăsăm drum liber aprecierii publicului cititor și criticii de specialitate.)

Firește, ca și în cazul precedent (al numărului consacrat Poeziei — și aici răspundem unei fine obiecții care ne-a fost adusă într-o recenzie), nu tot cuprinsul revistei va fi dedicat exclusiv dramaturgiei. Nici nu se poate, în general vorbind. Revista are, în cele 192 de pagini ale sale, o mare complexitate. Ea trebuie să îmbrățișeze o amplă suprafață a literaturii române clasice, trebuie să-și asume și să rezolve, în felul său specific, multiple comandamente ideologice sau culturale, trebuie să vină în întîmpinarea unor numeroase gusturi și preferințe ale cititorilor. Trebuie, de asemenea, să se achite cu demnitate, loial, de toate sarcinile ce-i incumbă, atît în privința manuscriselor rămase de la marii scriitori, cit și în ceea ce privește contribuția colabora-

torilor săi apropiați. Apreciind și cîntărind continuu valoarea documentelor oferite spre publicare, nu putem ezita și amîna manuscrise excepționale de dragul... formeî sau al «sistemului». (Pe cît posibil, încercăm să dăm o formă cît mai rotundă — în virtutea principiului: unitate în diversitate — fiecărui număr al revistei, dar firul călăuzitor îl constituie, totuși, realitatea, atît de diversă, a manuscriselor rămase de la scriitori.) În sfîrșit, revista păstrează, cum se știe, numeroase rubrici fixe. (Pe cît posibil, acordăm și aceste rubrici la tematica generală a numărului, dar nu le putem sacrifica de, iarăși, dragul sistemului.)

Revenind la tema prezentului număr, îndrăznim să credem că așezarea sa «sub semnul Thaliei» nu este, totuși, exagerată. Și nu numai pentru că, de pildă, la rubrica noastră fixă «Scriitori străini în arhive românești» se publică scrisorile unui celebru dramaturg referitoare la tentativele de a i se juca unele piese pe scenele românești. Și nu numai pentru că, într-o perspectivă absolută, de filosofie a culturii, orice creație (sau creator) poate fi pusă sub semnul dramatismului.

Cum, însă, de la tragic la comic nu e decît un pas (și l-a făcut adesea chiar același autor; bunăoară, Radu Stanca, recunoscut scriitor tragic, atît prin destinul său uman, cît și prin cel scriitoricesc), cum — fără vorbe mari — poporului român îi rămîne specifică o anumită înclinație spre reflecția calmă, detașată, spre ataraxia pigmentată — nu o dată — comic (despre humorul său au referit numeroși critici și filosofi ai culturii, de la G. Călinescu, la Vladimir Streinu sau Edgar Papu, de la D. Drăghicescu sau Mihai Ralea, la Athanase Joja sau Constantin Noica), putem afirma că în jurul Thaliei gravitează și alte aspecte — nedramaturgice — ale existenței și creației naționale, prezente în acest număr al revistei noastre. Catastiful, secret, de cheltuiei, al lui Constantin Brăncoveanu, de pildă, va fi implicat un dramatism aparte în existența luminatului domn al Țării Românești, dar azi el ni se revelă de o magnifică seninătate. E un spectacol exemplar să vezi un asemenea om, epuizat de trebile domniei, notîndu-și, seara, caligrafic, în deplină taină, veniturile și cheltuielile, ca un contabil de bancă.

Existența și creația lui Picu Pătruț din Săliștea Sibiului răspîndește în jur o mare bucurie a vieții, cu toate culorile (mai ales cele deschise) și tonurile ei desprinse din florile cîmpurilor și din cîntecele frumoșilor oieri din jurul său. E, și aici, contemplîndu-i creația, în orice caz, un mare spectacol. Ca și în cazul traducerilor lui Cogbuc din *Divina Comedie* a lui Dante: cum se știe, autorul *Nunții Zamfirei* nu mai obosea în a căuta tot noi și noi variante ale terținelor, ale versurilor și chiar ale cuvintelor divinului său magistru — care mai de care mai precise, mai expresive și mai eufonice, adesea memorîndu-le cu voce tare pe tren sau între confrăți.

În sfîrșit, destinul crud al lui Nicolae Labiș ne apare azi — cînd poetul ar fi împlinit doar 50 de ani —, de o stenică vitalitate. Nu vom face, evident, o «comedie» din comemorarea acestui lujer frînt atît de brutal, dar nu putem să nu observăm — fie la cei care-i evocă pagini biografice, fie la cei care-i interpretează poezia, fie la, de fapt, continuitatea ideii de «luptă cu inerția» sau de creație necrispată, liberă și demnă — o anumită voioșie a spiritului, o anumită încredere în forțele proprii și o tonică dorință de mai bine, poetul făcînd din viață un vis de aur și din vis o viață de excepție. E, și aici, un grandios spectacol...

... ceea ce constituia, în definitiv, menirea Thaliei — această frumoasă și tinără muză, mitologică, a omenirii, o adevărată ambasadoare a păcii și a conviețuirii pașnice între oameni și popoare; cum ar spune Sadoveanu, ea concepea rezolvarea conflictelor pe scena teatrală, nu pe scena vieții, și nu cu arme și sînge, ci cu un «zîmbet a ride» final, semn de înțelepciune...

Sperăm ca și acest număr al revistei noastre să se înscrie pe o asemenea direcție. De aceea, cu voia dumneavoastră, «dacă nu cerem prea mult», vorba lui Marin Sorescu, l-am așezat și pe el în trăsura de gală a Thaliei.

„MANUSCRIPTUM“

REVELAȚIA DOCUMENTULUI

Constantin BRÂNCOVEANU

Însemnări de tăină

ÎN URMĂ CU ȘASE ANI, AM SEMNALAT ÎN revista „Magazin istoric” (an. XIII, nr. 7) existența unui Jurnal — «catastif», scris de mina domnitorului Constantin Brâncoveanu. Alături de interesante date privind societatea vremii, la începutul secolului al XVIII-lea, către stirșitul plin de groază al unei îndelungate domnii aceste însemnări «de taină» impun un cărturar și o scriere literară într-o epocă dominată de fruntași ai scrisului românesc: Dimitrie Cantemir, Constantin Stolnicul Cantacuzino, Ion Neculce, Dosoftei sau Antim Ivireanul. Grijă Brâncoveanului pentru cultură răsare din preocupările sale de a susține cartea, cartea tipărită, dar și cea manuscrisă, din educația dată fiilor săi, din susținerea școlii românești, din legăturile strânse cu corifeii amintiți, cu toți cărturarii de pretutindeni. Atît felul în care își notează zilnic faptele de viață, cit și jîmba pe care o folosește sau aprecierile asupra evenimentelor și persoanelor, lasă să se întrevadă inteligența, intuiția, spiritul, cultura sa largă.

Întîlnind în colecția de fotografii oferite Bibliotecii Academiei R. S. România de prietenul Leandru Vranussis, directorul Centrului de studii elene și neoeleene din Atena, o reproducere purtînd titlul *Catastih de toate veniturile domniei...* etc., am bănuir că este vorba de o pagină de titlu a unei scrieri mai ample. Prin generozitatea acestui prieten al literaturii românești și cunoscut istoric al intelectualilor greci în România, am obținut un microfilm, care a confirmat ipoteza făcută. Astfel a intrat în posesia noastră acest prețios manuscris, pe care l-am putut cerceta apoi într-o călătorie

întreprinsă în toamna anului 1976 la Salonic și Atena.¹

În fondul «Vlahoianis» (sigla K) la Arhivele Statului din capitala elenă Γενικά αρχεία του κράτους Αθηνών se păstrează numeroase acte românești sau referitoare la români. O parte din acest fond, intitulat «la collection Hodzi (sau Hotzi-Xotzi)», (cu cota K.45.II), cuprinde acte emane de cancelaria domnească, acte românești, grecești și turcești din secolele XVII și XIX. Între cele care aparțin epocii brâncovenesti, se găsește un caiet, conținînd

¹ Mulțumim, pe această cale, d-lui Const. Diamantis director al Arhivelor Statului din Atena, pentru neprețutului sprijin ce ne-a dat în cercetările noastre.

38 file scrise și nescrise. Hirtia, de 17,5/24 cm, este de calitate mediocră, de culoare gălbuie, în stare proastă de conservare, mai ales ultimele file, puternic putrezite în partea inferioară. Caietul prezintă o singură lacună (între filele 24 v. și 25 r.), lipsind însemnările de la 10 iunie la 31 august 1712; între filele 13 v. — 14 r. s-a intercalat o foaie mică de hirtie albă, de un alt format, scrisă de altă mână, intitulată *Foiță de banii vâmlor ce s-au strinsu la vătășei pînă acum, martie 24, 7222 (1714)*, chiar în ziua mazilirii domnului. Cum a ajuns acest caiet în colecțiile amintite, cine sînt Hotzis sau Vlahoianis, nu putem spune încă.

Textul este scris în cursiva de cancelarie a epocii, destul de elegantă, într-o limbă românească literară, cu o ortografie cultă, care mărturisește mintea și mina unui intelectual, a unui om deprins cu condeiul și însemnările curente. Atît formele de exprimare, cit și compararea grafiei cu cea a textelor ce provin de la domnitor, confirmă supoziția că avem de-a face cu cel mai amplu autograf al lui Constantin Brâncoveanu. Dacă ductul literelor este destul de ferm în partea de la început (anii 1709—1712), scrisul devine tremurat, liniile drepte și cifrele ondulate (de la f. 31, mai ales de la f. 31 v. înainte) care ar indica lipsa de stăpînire a minii — un om bolnav. O anumită neglijență se observă și în limbă, greșeli ce nu au fost corectate ulterior, căci textul nu a fost revăzut. Pe lîngă corectări de totaluri sau de cifre (de pildă, f. 7 v., 8 etc.) sau omiterea totalului (f. 12 v.), unele cuvinte sînt scrise greșit: *inmumut*, pentru *împrumut*, *espimp*, pentru *estimp*, *lighin*, pentru *lighean*, *cum*, pentru *cup(ar)*, *Vodă*, pentru *Vodă*, *Băleanulul* pentru *Băleanului*, *riamant*, pentru *diamant*, *seraseriul*, pentru *serasciur(i)*, *Benejani*, pentru *Betejani*, *ridicatului*, pentru *ridicatul* etc. Primele erori, *lapsus calami*, apar în partea de la început a caietului, dar cele mai multe se ivesc în partea a doua, de la f. 20 înainte.

Alte asemenea greșeli se întîlesc în calculele aritmetice: la totaluri (f. 5, 5 v., 6, 7 v., 8 v.) dar mai ales în partea a doua a notațiilor (f. 20, 26 v., 27, 31, 34). Totalurile de la f. 32, 33, 35—36 lipsesc din cauza proastei stări de conservare a filelor.

Caietul se împarte în două părți inegale: prima parte, de 12 file scrise și 5 nescrise, este destinată «veniturilor» și încasărilor; cea de a doua, de 17 file scrise, este partea cea mai interesantă în privința contactelor cu cele mai diferite persoane, de la membrii familiei sale

numeroase, la diplomați, domni, generali austrieci, viziri, dragomani sau alte figuri interesante de la Istanbul, din Viena, din Transilvania, dar mai ales din Moldova. Textul se termină cu ziua de 20 martie a anului 1714, cu patru zile înainte de tragica mazilire a domnului.

Felul în care a alcătuit textul arată grija sa de a nota evenimentele vieții particulare sau publice. În fiecare lună, cu rare excepții, Constantin Brâncoveanu își însemnează cele petrecute în aceeași zi sau în mai multe zile dinainte; fiecare lună are pînă la 16 notări.

În total sînt înregistrate 377 date, grupate în 145 zile calendaristice. Sînt însă și ani cînd aceste consemnări de fapte lipsesc în unele luni. Se poate observa o anumită ritmicitate în «jurnalul» domnitorului.

Fiecare însemnare este precedată în partea stîngă a paginii de lună și zi. Domnul folosea în egală măsură și cifrele chirilice, dar și cifrele arabe, în forma lor latină, sistemul cifrelor arabe fiind de mult timp în uz în lumea occidentală.

Atragem atenția asupra corecturilor de cifre ce le făcea domnul sau a anulării unor însemnări, cînd necesitatea se iveau: anularea unor datorii prin tăierea textului cu linii paralele sau încrucișate, ori, în cazul cifrelor, prin încercuirea lor.

Prin conținutul lui, «jurnalul»-catastif este un izvor de primă mîină, care se alătură cronicilor vremii, muntene sau moldovene, completîndu-le sau confirmîndu-le adesea cu surprinzătoare concluzii asupra unor fapte sau relații politice și de familie ca, de pildă, raporturile cu frații Cantemirești, cu Antioh Vodă, subvenționat în exil la Constantinopol de Constantin Brâncoveanu; sau legăturile ascunse cu Dimitrie Cantemir, la 3 iunie 1711, cînd trupele lui Petru cel Mare se aflau deja la Iași.

Deși sub forma unui caiet de socoteli personale («Catastih»), «Jurnalul» ne arată poziția autorului în societatea vremii. Aprecierile lui rîmin, deci, nespecifice. Într-un singur caz răbufnește ura împotriva vizirului Mehmet Ballagi, conducătorul expediției contra lui Petru cel Mare și Dimitrie Cantemir, în 1711, și, mai ales, contra lui Osman, chihaia, numindu-l «lacomul» Osman, sau, impersonal, «lacomilor». Dînd poftelor lui de îmbogățire denușmirea de «huzmet cu numele împăratului», acesta din urmă, smulge țării, în martie, 16 000 de taleri și din nou 35 000 în iunie. De aici bucuria manifestată la înlăturarea vizi-

rului hrăpăreț în 1712 și la numirea lui Iusur pașa Gurgi, ale cărui calități le laudă Radu Greceanu². Apropierea dintre cronică de curte a lui Greceanu și însemnările «de taină» ale lui Constantin Brâncoveanu din «Jurnal» este un lucru firesc: ele se completează, primul dînd valoare cronologică cronicii și confirmînd veracitatea ei.³ Dar multe din notațiile domnului au un caracter secret, mai ales din pricina raporturilor încordate dintre imperiul rus sau austriac și Poarta otomană, a intrigilor lui Carol al XII-lea și ale lui Stanislas Leszcinski. Desele schimbări de viziri (aproape anuale) au provocat mari supărări țării. Politica lui de echilibru între forțele expansioniste, cu Petru cel Mare și generalii săi, cu Viena și Transilvania (cu generalul Stainville), cu ambasadorul englez sau genovez de la Constantinopole, prin tălmăcii lor, sînt cunoscute din această scriere.

Teama de dezvăluire a unor tratative secrete, mai ales în virtutea evenimentelor din anul 1711, îl face adesea să cifreze numele adresanților, ca în cazul trimisului generalului R[en], în expediția sa pentru ocuparea Brăilei, «„Vlasie stegarul“, «venit de la R.»⁴, la 10 iulie. Tot astfel, rămîn secrete misiunile lui Dindar, agentul său pentru Austria, la generalul Stainville în octombrie 1712, la Viena în decembrie, același an, sau cea din vara lui 1713, neprecizată.

Raporturile cu domnia și boierii Moldovei, cu care se intridea prin căsătorii, ocupă și ele un loc important: ajutor la ocuparea scaunului de către Mihai Racoviță, Nicolae Mavrocordat, Dimitrie Cantemir; subsidii domnilor mazili la Stambul ca, de pildă, lui Constantin Duca, ginerele său, lui Antioh Cantemir (1711—1714) etc. Se simte intenția sa de a asigura un tron fiilor săi, ca și încercările protejărilor lui de a-l înlocui în scaun. Este o tendință, dintr-o parte și alta, de a uni sub o singură conducere ambele țări. Cît privește Ardealul, ajutorul domnului muntean acordat românilor, cel puțin sub forma religioasă, celor din Făgăraș, la construirea bisericii, ca și încercările sale de a-și

Stema Basarab Brâncoveanu voievod (1688—1714).
Istoria L. Hram și N. Dobos, op. cit.

asigura sub protecția Imperialilor moșii peste munte, se izbește de opoziția lui Stainville. O politică ardeleană se simte din raporturile strînse cu foștii partizani ai lui Tököly, unii stabiliți la Tîrgoviște (familia Kalnoky sau Bartolomeu Ferati).

Constantin Brâncoveanu a fost un mare protector al literelor și artelor, creînd un curent artistic, epoca brâncovenească. În «Jurnal» se întîlnește grija pentru învățămînt. Fiul său Mateiaș are profesor un occidental, «Franțiscul». Despre acesta și rolul său se întîlnesc date din 1710, 1711, 1712. Ce se ascunde sub acest nume: un Francesco sau Franciscus, sau un franciscan, care îl învăța latinește pe Mateiaș? Domnul nu uită nici învățămîntul pentru un cerc larg de școlari: cei care studiau la «Școala rumânească» din București. Profesorii sînt plătiți de domn anual (anii 1710, 1711). Se pare că școala avea un caracter elementar, căci elevii sînt numiți «copii», iar profesorii «dascăli». Deși a ajutat mult tiparnițele, nici manuscrisele, probabil frumos miniate, nu lipsesc. El avea un om de casă, Pirtea sau Portea, care îi scrie o psaltire în 1710.

Însemnările privind construcțiile, civile sau bisericesti, sînt numeroase: deseori Brâncoveanu face aluzii la construirea unor «case» la Tîrigrad (martie 1711); într-un act din 1707 păstrat alături de «Jurnal» se vorbește de «seraiul vechi» și de o biserică «Sf. Ștefan» (1709—1711) — probabil lingă casele domnești, toate avînd un personal de pază și chiar de cancelarie, plătiți de domn sau de vistieria țării. În țară, se vorbește de casele fiului său Constantin, la Tîrgoviște, care ard în toamna

² Radu Iogofăt Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688—1714)*. Studiu și ediție de Aurora Ilies, Editura Academiei R.S.R., București, 1970, p. 193, r. 27—29.

³ Vezi Radu Greceanu, op. cit., p. 180, r. 4.

⁴ Ibidem, p. 182, r. 38; Radu Greceanu consideră că misiunea lui Vlasie era fără știrea domnului, deși din *Jurnal*, reiese că acesta fusese răsplătit cu o sumă de bani.

«CATASTIH DE TOATE VENITURILE DOMNIEI...»

[f. 1] *Catastih de toate veniturile domniei, ce ne va milui Dumnezeu de acum înainte și pe toate cheltuielile ce vom cheltui dintr-acest venit, pe cum să va scrie anum[e]: Sept[emvrie] 1 d[ni] leat 7218 <= 1709—1710>¹*

[f. 1. v., albă]

[f. 2] *Venitul ot leat 7218 <= 1709—1710>*

Septemvrie 1 d[ni]

— luat-am șfertul pircălăbiilor al treilea	tl.	9.866
— adus-au Iordache vornicul de la Mihai Vodă <Racoviță> den banii ce ne-au fost datori	„	7.450
<i>Septemvrie 15 d[ni]</i>		
— adus-au Gheorghe căpitan za dăr[ăbanți] dupe 2.178 vedre de vin ce s-au vindut în București den pimnița dom- nească	„	892
<i>Octomvrie 1 d[ni]</i>		
— luat-am pe o blană de samur, bună, ce am trimis la Isuf pașa	„	1.500

¹ Cuvintele slave și turcești; traducerea lor în *Glosar*.

lui 1712 și sint reparate și acoperite cu șindrili (șindrilit). Lucrări importante se fac pentru terminarea bisericii «Sf. Gheorghe»; așa aflăm de pictura care o împodobește — cel puțin în exterior: — în 1713, «zugravii care zugrăvescu cuvuciul» (pridvorul deschis) sint plătiți cu 100 taleri. La Tirgoviște se fac reparații la Stelea și Deal (1709), despre care pomeneste și Radu Greceanu. Cele mai multe însemnări privesc biserica «Sf. Ion» (Greci) din București: pe lângă biserică se zidesc chilii, case (domnești?), ziduri împrejmuitoare (1709, 1712), înzestrate cu alte obiecte (moaștele Sf. Ion cel Tânăr de la Ianina, 1711, de unde i se trage și numele).

Și, ca să încheiem aceste considerații, vom aminti comenzile de argintărie pentru Mitropolie la meșterii argintari din Sibiu, care, ca și cei din Brașov, au furnizat nenumărate lucrări de orfăvrie, cunoscute din lucrările de specialitate.

Dar să lăsăm pe scriitorul «Jurnalului» să depeze firul evenimentelor ultimilor săi ani de domnie și de viață.

Ion-Radu MIRCEA

Metoda de transcriere

FIIND VORBA DE UN TEXT LITERAR, s-a avut în vedere o transcriere interpretativă; completările s-au semnalat normal în cazuri excepționale, mai ales cînd existau lacune (hîrtie ruptă, cerneala ștersă, trasee îmbicsite). Pentru unele situații, s-au folosit notele în josul paginii (cuvinte sau expresii slave ca *чирч* sau *lapsus calami*). Identificarea persoanelor sau locurilor s-a făcut în indicele de nume. Cuvintele străine (slavonești, rusești, ucrainene, ungurești, poloneze și mai ales turcești) au fost explicate în *Glosar*; cele mai multe se întîlnesc în *Dicționarul limbii române moderne*, EAPR, 1958, sau în indicii cronicii lui Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688—1714)*, introducere și ediție de Aurora Ilieș, Editura Academiei R.S.R., 1970, sau ai *Letopisefului Țării Moldovei și O samă de cuvinte* de Ion Neculce: ediție, glosar, indici și introducere de Iorgu Iordan, ESPLA, 1955. (I.R.M.)

Medalia bătută în aur la împlinirea a 25 de ani de domnie. Ea i-a adus lui Brâncoveanu porecla de Altinbey («prânzul de aur»), lăcșind și mai mult Poartă Otomană.

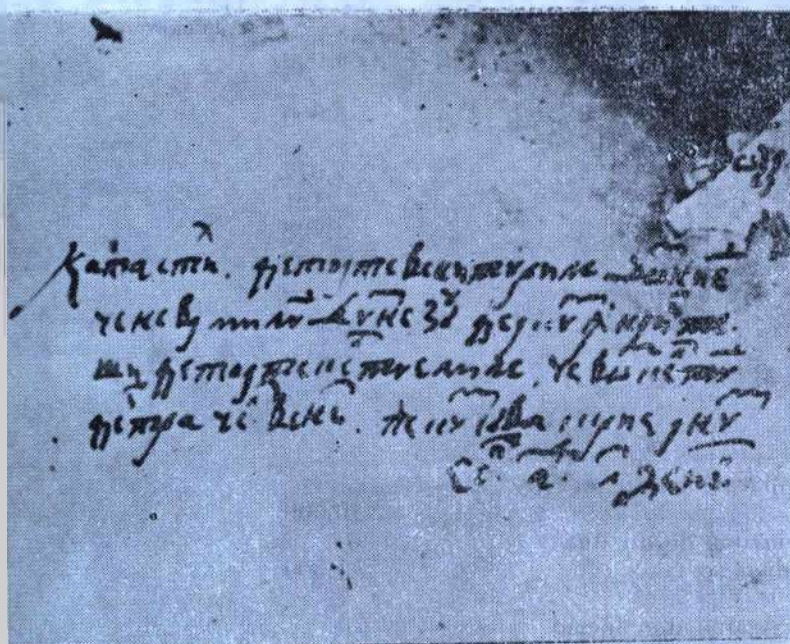
<i>Noembrie 1 d[ni]</i>	
— luat-am de la vel căpitan de cazaci dupe 25 buți de vin de Văcărești i de Grădină, vedre 1945 ce au vindut în București po bani 33	tl 474
și de la Odivoe dupe vedre	„ 206
<i>Decembrie 20</i>	
— luat-am pe fumăritul den București	„ 700
— luat-am bașul unor bani ce am dat lu Nicolae Vodă <Mavro-cordat>	„ 625
	<u>21.713²</u>
<i>[f. 2. v.] Ghenarie 1 d[ni]</i>	
— luat-am de la Asan cămăraș cu soțiile lui, care au cumpărat otluhacul în tl. 10.000	„ 5.000
— luat-am șfertul pircălăbiilor de sfeti Vasilie de estimpu..	„ 8.085
— luat-am de la Hristodor vameșul de la Buzău șfertul pircălăbii Buzăului de sfeti Dimitrie de anul trecut.....	„ 400
— luat-am dupe coboace 28, dramuri 3895	„ 755
și dupe 20 de covoare și 60 de rși	„ 460
<i>Martie 5 d[ni]</i>	
— adus-au Gheorghie vel căpitan za dărăbanți dupe 25 buți de vin, vedre 1931 ce s-au scos den pimniță de s-au vindut în tirgu, vadra po bani 44	„ 643 p[o]
<i>Martie 20 d[ni]</i>	
— luat-am pe o blană de samur ce am trimis cu Goleșcul vel vornic de au dus chihaialei veziriului cînd s-au impreu-nat	„ 1.500
	<u>16.843 ±³</u>
<i>[f. 3.] Martie 21 d[ni]</i>	
— luat-am șfertul al doilea de otluhac de la vel cămăraș	„ 5.000
<i>Aprilie 1 d[ni]</i>	
— luat-am șfertul pircălăbiilor de sfeti Gheorghe	„ 8.085
— luat-am pe 11 samuri ce am dat la treaba visteriiei [sic!] de la noi, neaflînd în tirgu	„ 240
<i>Aprilie 15 d[ni]</i>	
— luat-am pe o blană de samur ce s-au dat iară chihaialei vezirului pentru nemica	„ 1.500

² Cu cursive, cifrele arabe în manuscris. Restul cifrelor sînt scrise cu caractere chirilice.

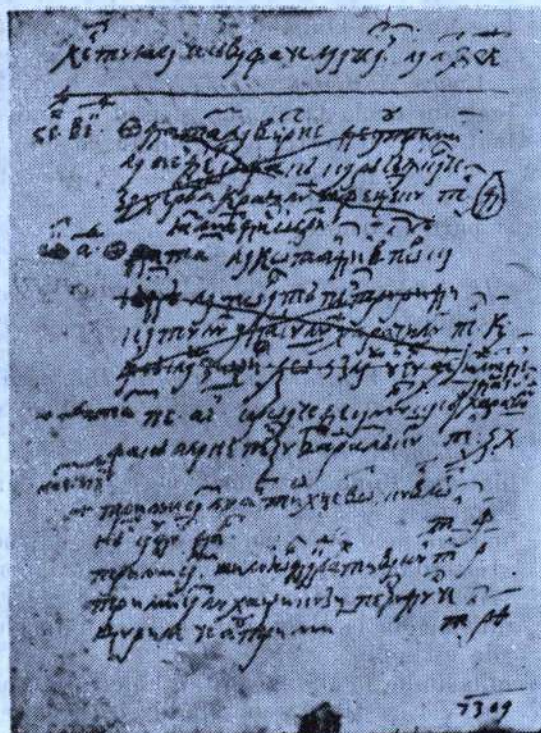
³ Semnul ± înseamnă jumătate.

<i>Mai 22 d[ni]</i>	
— luat-am pe o blană de samur ce s-au trimis la Abdurahman paşa de la Sofia, dar	tl. 1.500
<i>Iunie 18 d[ni]</i>	
— adus-au Constandin vâtaful de aprozi de la Iordache vornicul ot Moldova de chezaşia datoriei lui Mihai Vodă, partea lui	" 1.475
<i>August 3 d[ni]</i>	
— luat-am pe 28 de buţi de vin, vedre 1.885, ce s-au vindut in Bucureşti den pimniţă po bani 50	" 707
<i>August 23 d[ni]</i>	
— luat-am şfertil pircălăbiilor de sfeti Dimitrie	" 8.026 ⁴
	26.533
<i>[f. 3. v.] August 30 d[ni]</i>	
— luat-am de la cămăraşii de la Ocne pentru vaduri ce le-au cumpăratiei într-acest an, afară din Ocne	" 7.500
Face tot venitul anului ce au trecut dupe cum arată inapoî, anume	" 72.590
<i>[f. 4.] Venitul ce ne va da Dumnezeu la leat 7219 (= 1710—1711) Septembrie 1 d[ni]</i>	
— luat-am de la cămăraşii de ocne den şfertil ocnelor al doilea, afară din ce s-au cheltuit la alte trebi, dupe cum arată catastihul ocnelor	" 2.500
<i>Septembrie 10 d[ni]</i>	
— luat-am den dajdea tutunăritului care au umblat Zamfir starostea cu alţii afară den tl. 600, simbria lor	" 8.500
— trimisu-mi-au Nicolae Vodă (Mavrocordat) den banii ce ne este datori in 2 rînduri	" 3.500
— dat-am lu Bectaş Efendi imprumut ⁵ ca să-i oprim din leafa lui la iunie, iulie, avgust, septembrie	" 400 ⁶
<i>Octomie 2 d[ni]</i>	
— luat-am pe 5 buţi vin vechi şi 4 buţi vin nou ot Tirgovişte ce s-au dat la slujitori	" 211
— şi pe 7 buţi den pimniţă de la Bucureşti, vin vechi	" 176
	14.887
<i>[f. 4. v.] Octomie 3 d[ni]</i>	
— luat-am pe 2 blane de samur, una ce s-au trimis Isuf paşei, alta s-au pus la haina Seapigi başei Hărăceariul	" 3.000
<i>Noembrie 14 d[ni]</i>	
— adus-au vel căpitan za cazaci dupe 20 de buţi de vin de Văcăreşti ce s-au vindut la Bucureşti	" 358
— adus-au de la Nicolae căpitan ot Odiove dupe vinul den via domnească de acolo, vedre 470	" 155
<i>Dichemie 1 d[ni]</i>	
— adus-au vel cămăraş dupe arama ce au vindut care adusease de la Bae pentru banii ce am dat la lucru băii an şi anţărtu	" 1.900
<i>Ghenarie 1 d[ni]</i>	
— luat-am şfertil pircălăbiilor şi a vadurilor de sfeti Vasile ..	" 9.956 pol
— luat-am şi den vama Rucărului şi Dragoslavelor de an	" 220
— afară den taleri 1060 ce s-au cheltuit la alte tribi [sic!]	" 15.589 ±

⁴ Şi cu cifre arabe.⁵ Greşit innumut.⁶ Tot pasajul tăiat cu linii orizontale; cifra 400, încercuită.

Pagina de titlu a Catastifului...

Filă de manuscris: despre cheltuielile cu plecarea
lui Carol al XII-lea la Constantinopol.

[f. 5.] Ghenarie 1 d[ni]		
— luat-am din dobînda ce au eșit den oeritul den Ialomîța i Ilhov partea noastră a treia	tl.	914
— luat-am dupe otluhac care s-au vindut drept tl. 8000 lu vel cămăraș, șfertul dentii	"	2.500
— luat-am pe 48 de coboace ce am vindut și dupe covoare i riși dupe cum arată foița	"	1.671
Februarie 20 d[ni]		
— luat-am de la Hagi Vasilie de la Baia de Aramă den banii ce am dat estimpu la lucrul băii	"	1.166
— luat-am după vinul fugiților satului Apele Vii ot Romanați Martie 20 d[ni]	"	141 p[o]
— luat-am șfertul pircălăbiilor și a vadurilor de sfeti Gheorghie	"	9.956
— luat-am pe [o] blană de samur ce am trimis Isuf pașei, cînd au ieșit de la închisoare	"	1.000
		17.352 ±
[f. 5. v.] Martie 25 d[ni]		
— mai luat-am de la Asan cămărașul șfertul al doilea de otluhac	"	3.000
Mai 10 d[ni]		
— trimis-au Strati șfertul vămii de la Cîineani de sfeti Gheorghie	"	105
Și partea Arnotei, taleri, 52 pol.		
Mai 30 d[ni]		

— luat-am pe o blană de samur ce s-au dat Osman agăi, casap bașei, cînd au venit, dar.....	tl.	1.000
<i>August 20 d[ni]</i>		
— luat-am de la Ocne den șfertul al doilea	"	5.000
— luat-am den șfertul pîrcălăbiilor de sfeti Dimitrie afară de ce s-au dat pe unt tl. 2360 ⁷	"	7.577
— adus-au și de la Ciineani	"	191
— și partea Arnotei	"	98
		16.873
<i>[f. 6.]</i> Face tot venitul anului ce au trecut pe cum sămnează innapoi	"	64.698
<i>[f. 6. v.]</i> Venitul ce ne va milui Dumnezeu la leat 7220 <1711— 1712> cum va sămna înainte, anume		
<i>Septembrie 10 d[ni]</i>		
— luat-am dupe tutunărit care l-au cumpărat boerii cei mari	"	10.000
— luat-am pe o blană de samur ce am dat boiarilor de au dus tefterdariului dar, cînd au mersu la ordie	"	1.500
<i>Noembrie 25 d[ni]</i>		
— adus-au de la Hagi Vasilie de la Baia de Aramă den lucrul de estîmpu	"	600
— adus-au de la Matei căpitan Fălcoianul dupe 30 buți ⁸ de vin ot Văcărești ce s-au vîndut în București vedre 2036 po bani 40	"	584
— adus-au și de la Nicolae căpitan ot Odiove dupe 430 vedre de vin den via de acolo	"	162
<i>Dichemie 1 d[ni]</i>		
— luat-am de la Hagi Mustafa de la Rușciuc ca să i se dea aramă de la Bae, ocă 2250, oca pe zlot 1	"	1.500
		14.346
<i>[f. 7.]</i> Dichemie 5 d[ni]		
— luat-am de la Anghelache cupeț dupe samurii ce am avut la iel	"	1.500
<i>Ghenarie 3 d[ni]</i>		
— luat-am pe 47 de coboace i dupe riși i covoară pecum arată foița anume	"	1.677
<i>Ghenarie 12 d[ni]</i>		
— luat-am șfertul pîrcălăbiilor de sfeti Vasilie afară de vaduri și de la Rucăr de an	"	5.303
și de la Ciineani iar de an	"	83
— luat-am șfertul dentii de otluha	"	100
<i>Februarie 1 d[ni]</i>		2.500
— luat-am pe 2 blane ce am dat veziriului Isuf Pașa și chiha- ialei lui cînd s-au făcut veziri dupe obicei	"	3.000
— luat-am pe o blană ce s-au trimis lu Ismail pașa serasche- riul dela Bender	"	1.500
		15.663
<i>[f. 7. v.]</i> Februarie 15 d[ni]		
— luat-am pe 2 blane ce am dat la bariam [<i>sic!</i>] la Poartă de la noi	"	3.000

⁷ Și cu cifre arabe.⁸ Cuvîntul *buți*, adăugat între rînduri.

<i>Martie 20 d[ni]</i>		
— luat-am șfertul al doilea al pircălăbiilor.....	tl.	5.402 pol
— adus-au și den vama de la Focșani	"	966 pol
— luat-am dupe otluhac șfertul al doilea	"	2.000
— adus-au de la vama Rucărului	"	500
<i>Iunie 1 d[ni]</i>		
— luat-am dupe 800 coade [de] samur ce au eșit den coboucele ce am cumpărat po bani 50	"	300
<i>Iunie 20 d[ni]</i>		
— mai luat-am rămășița otluhacului	"	2.500
— luat-am de la Nicolae Vodă <Mavrocordat> den banii ce ne este dator, care i-au dat la Țarigrad, la Bunea comis	"	1.000
și ne-a trimis și cu un medelnicer al lui	"	1.000
		11.679 ⁹
<i>[f. 8.] Iulie 27 d[ni]</i>		
— mai trimis-au Nicolae Vodă <Mavrocordat> tot den datorie cu un cămăraș Armega	"	2.000
<i>August 1 d[ni]</i>		
— luat-am și de la visterie banii ce era datoria țării Exaporitului și cu aceștea s-au plinit tl. 10.000 ce ne era dator Nicolae Vodă <Mavrocordat>	"	2.500
<i>August 20 d[ni]</i>		
— luat-am de la cămărașii de Ocne pentru vaduri ce le-au luat iei asupra lor	"	6.500
— și pentru atlaze i postavele slujitorilor ce s-au făcut la Brașov i chivere și le-am plătit de la noi	"	2.662
— luat-am șfertul pircălăbiilor al treilea și de la vama Focșanilor	"	984
— luat-am din <i>[sic!]</i> tutunărit care l-am trimis de au umblat in credință	"	4.700 ¹⁰
		24.750
<i>[f. 8. v.] Face tot venitul anului ce au trecut pe cum sămnează innapoi, anume</i>		" 66.438 ¹¹
<i>[f. 9-9 v. albe]</i>		
<i>[f. 10.] Venitul ce ne va milui Dumnezeu estimpu ¹² la leat 7221 (= 1712-1713)</i>		
<i>Septembrie 10 d[ni]</i>		
— adus-au de la Sasii <i>[sic!]</i> dem <i>[sic!]</i> Brașov dobînda banilor ce avem la iei de 3 ani de la leat 1709 și 1710 și 1711	"	900
<i>Octomvrie 15 d[ni]</i>		
— adus-au de la Dindar banii ce ne-au fost datoriu Ghiulai care i-au dat gheneariul Staemvil și au luat moșia ce era pusă zalog pentru acești bani:	"	900
— adus-au vel armaș dupe 2 șugubini	"	150
<i>Noemvrie 20 d[ni]</i>		
— luat-am de la visterie pentru 2 blane de samur ce s-au dat una Hanului, alta Silihtariului Împăratului	"	3.000
— luat-am dupe 8 buți de vin vechi ce s-au vindut in Bucu- rești den pimnița domnească	"	277 pol
și dupe 22 de buți vin nou ot Văcărești	"	454
		5.681

⁹ Scris 9699, apoi șters și scris alături 11. 679.

¹⁰ Cifra scrisă peste 5000.

¹¹ Și cu cifre arabe.

¹² Greșit *espimpu*.

[f. 10 v.] Dichemorie 28 d[ni]

— luat-au dupe coboace i riși i covoare	tl.	1.535 pol
— luat-am den vama Focșanilor afară de ce au dat mai nainte și den simbrii i alte cheltuieli ale vămii.	„	800
— luat-am de la vama Rucărului iar, afară den ce au dat mai nainte și de alte cheltuieli ce au cheltuit cu poruncă	„	150
<i>Ghenarie 5 d[ni]</i>		
— luat-am șfertul pircălăbiilor de sfeti Vasilie	„	7.500
— luat-am șfertul otluhacului însă vinzarea lui este tl. 6500	„	2.500
<i>Februarie 13</i>		
— adus-au de la Baia de Aramă afară den tl. 800 ce au lăsat să fie pentru lucrul de estimp	„	1.500
		<u>13.985 ±</u>

[f. 11.] Martie 20 d[ni]

— luat-am șfertul pircălăbiilor al doilea	„	7.460
— luat-am șfertul otluhacului al doilea	„	2.000
<i>Aprilie 1 d[ni]</i>		
— adus-au vel armaș dupe 2 șegubini	„	150
<i>Iulie 3 d[ni]</i>		
— luat-am șfertul otluhacului al treilea	„	2.000
— luat-am pe o blană de s-au trimis Abdi pașei serascheriului dar cu Costandin clucerul, și pe o pacea de samur chihaelei lui	„	1.500
— luat-am pe o pacea de samur cu zagaralele ieî ce s-au pus la haina agăi ce-au venit pentru mersul la Hotin.....	„	100
<i>Iulie 30 d[ni]</i>		
— luat-am șfertul tutunăritului dentii	„	6.000
— i pak au mai adus dupe ce au sfîrșitu slujba	„	6.500
		<u>25.910</u>

[f. 11. v.] August 3 d[ni]

— luat-am de la cămărașii de la Ocne den șfertul al doilea pentru prețul vadurilor	„	10.000
<i>August, 10 d[ni]</i>		
— luat-am șfertul pircălăbiilor al treilea	„	7.450

[f. 11. v.]

Face tot venitul acestui an ce au trecut

„ 63.027 ¹³*[f. 12 albă]**[f. 12 v.] Venitul ce ne va milui Dumnezeu estimpu la leat 7222 <= 1713—1714> pe cum va arăta înainte anume:**Noemorie 3 d[ni]*

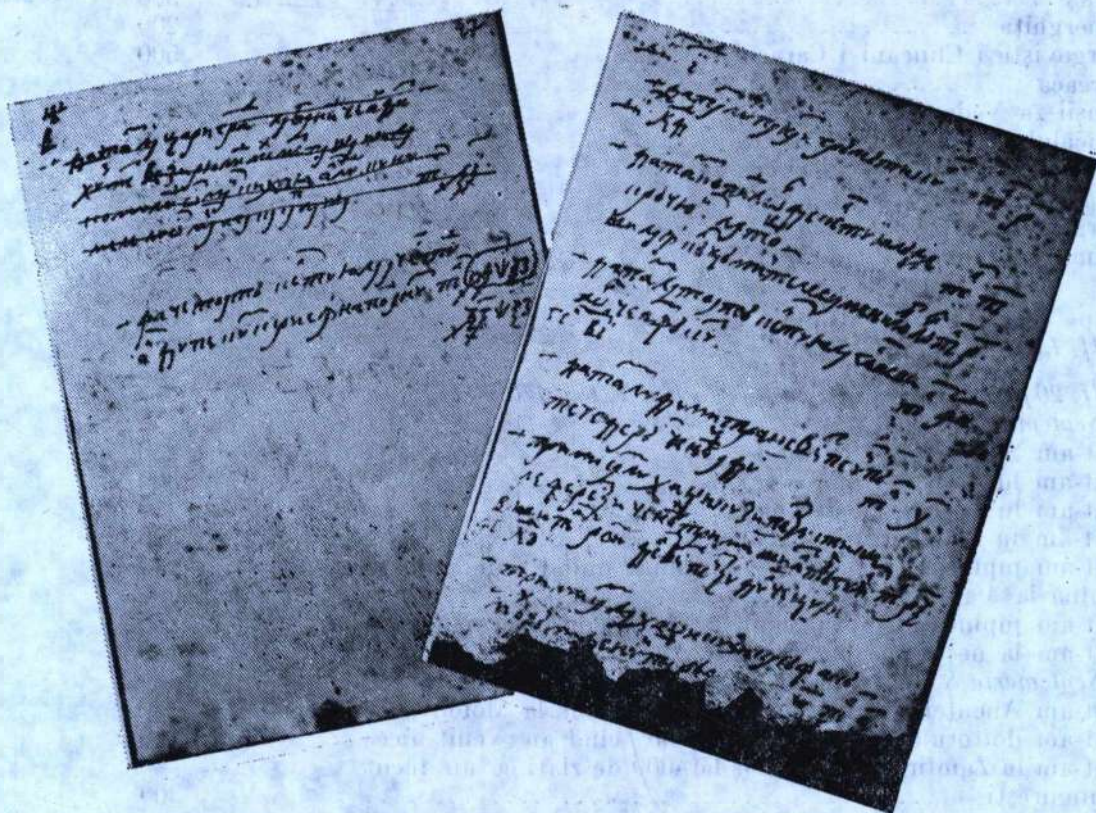
— luat-am dupe 1750 vedre de vin de la Văcărești ce s-au vi[n]-dut în București	„	437
— adus-am și de la Hodivoe	„	113
		<u>550</u> ¹⁴

Dichemorie 8 d[ni]

— luat-am pe o blană de samur ce s-au trimis Abdi pașei și o pacea chihaialei lui	„	1.680
— luat-am pe o pacea de samur bună și pe 4 samuri ce s-au pus la un contoș ce s-au dat Văcărescului cînd au venit ot Odrii	„	200
<i>Ghenarie 3 d[ni]</i>		
— luat-am șfertul pircălăbiilor de sfeti Vasilie	„	6.620

¹³ Și cu cifre arabe.¹⁴ Adăugat între rînduri.

265.932

Filă de manuscris: despre lăcomia vizirului Mehmet
și a lui Osman — chihaia sa.

— luat-am de la cămărașii de Ocne pentru vaduri, ce au cumpărat împreună cu ocnele	tl.	5.000
— luat-am șfertul otluhacului dentii s-au vîndut în tl. 7500 .. [f. 13] Ghenarie 15 d[ni]	"	2.500
— luat-am dupe coboace i riși i segedeaie	"	1.566
— adus-au de la Baia de Aramă venitul anului ce au trecut .. Februarie 3 d[ni]	"	360
— luat-am pe o blană de samur care am trimis lu Osman efendi cînd l-au făcut tefterdari dupe obiceiul	"	1.500
— adus-au vel cămăraș dupe coadele de samuri	"	135
— luat-am șfertul pircălăbiilor de sfeti Gheorghe și de la otluhac	"	650 ¹⁵
[f. 13. v. — 14] Foița dă banii vămilor ce s-au strinsu la vătășai pînă acum, Martie 24, leat 7222 (= 1714)		
— Focșani	"	950
— Rimneac[ul] i Buzăul	"	250
— Climpina i Văleani	"	1.000

¹⁵ Pagină neterminată, căci la 24 martie Constantin Brâncoveanu este mazilit. În acest loc este intercalată o foaie de hirtie (f. 13—14) cu data «1714 martie 24», scrisă de altă mină.

— Oraş	tl.	500
— Gherghiţa	"	200
— Tîrgovişte i Clineani i Caracalul	"	500
— Greaca	"	325
— Ruşii za Vede	"	75
— Rucălu [sic!] i Dragoslavele	"	450
— Piteştii	"	45
— Craiova	"	100 ¹⁸
— Tîrgul Jiului, vama cerii	"	680
— vama tutunului	"	1.250
	cin.	6.325
— dupe ierbărit	"	625

[f. 14 v. — 19 v. albe]

[f. 20] Cheltuiala ce să va face la leat 7218 <1709—1710>

Septembrie 1 d[ni]

— dat-am Stancăi de cheltuială	"	250
— dat-am lu Şerban stolnicul	"	300
— dat-am lu Nicolae postelnicul	"	250
— dat-am lu Manolache cuparul	"	300
— dat-am jupîneasei lu Micheş împrumut puind scule zăloage pînă la 3 ani	"	2.000
— dat-am jupîneasei lu Ursăchiţă stolnicul de cheltuială	"	50
— dat-am la neşte cue de şindrilă	"	150

Septembrie 8 d[ni]

— dat-am Ancuţei de cheltuială cînd s-au dus la Moldova ..	"	250
— dat-am doftorului Coleser [sic!], dar, cînd au venit aicea	"	150
— dat-am lu Zamfir starostea baş la 4000 de zlaţi ce au făcut ungureşti	"	300
— dat-am la lucrul chiliilor şi al zidului ce s-au lucrat la sfeti Ioan într-această vară	"	1.902 pol
		5.050 ±

[f. 20 v.] Septembrie 16 d[ni]

— dat-am agăi ce au venit să ne scoată banii ce avem la Mihai Vodă <Racoviţa> şi nimic nu au adus	"	3.000
— dat-am jupîneasei lu Kalnoky Samuil cînd au trecut pe aicea pe la noi aducînd şi o carătă poclon	"	500

Octomvrie 10 d[ni]

— dat-am lu Mehmet şah mirza, cînd ne-au adus dar neşte ar- ginturi	"	300
— dat-am unui neguţători pe un lighin [sic!] ¹⁷ de argint za dramuri 920, po bani 22 dramul	"	152
— mai datu-i-am şi pe o păreache de hamuri frumoase	"	120

Noemvrie 10 d[ni]

— dat-am lu Ianache paharnic Văcărescul, cînd au venit de la Tîrigrad, dar zlaţi ungureşti 200	"	500
— trimis-am cu Iordache aga lu Panos pe un inel cu diamant galben roza	"	500

Dichemvrie 15 d[ni]

— dat-am lu Ianache snă si ¹⁸ Chiriţă Andronache pe 6 ineale ce am luat de la iel cu pietri	"	335
---	---	-----

¹⁸ Cifra 100 precedată de literele «aci» sau «agi».

¹⁷ Greşit pentru lighean.

¹⁸ În traducere fiul său.

— dat-am lu Constandin vâtaf de aprozi pentru nește cheltuieli ce au făcut la sfeti Ștefan	tl.	237
		<u>5.644</u>
<i>[f. 21.] Dichemerie 15 d[ni]</i>		
— dat-am băneasii Ilincăi de cheltuială	"	100
— dat-am lu Ghiorghită căpitan pen[tru] lucrul de la Stelea și de la Deal ce au dat de la iel mai mult	"	162
<i>Dichemerie 20 d[ni]</i>		
— dat-am Stancăi de cheltuială de Crăciun	"	200
— dat-am lu Constandin	"	300
— dat-am lu Ștefan	"	300
— dat-am Răducanului	"	150
— dat-am lu Șerban stolnicul	"	400
— dat-am Saftai lu Iordache aga	"	300
— dat-am lu Nicolae postelnicul	"	400
— dat-am lu Manolache cuparul	"	400
— dat-am Lupășceasei și Ileanii	"	200
<i>Ghenarie 5 d[ni]</i>		
— dat-am unor neguțători pe o coropcă de samuri	"	5.500
— dat-am lu Ianache i Costandin snă si ¹⁹ Chiriță Andronache de cheltuială	"	200
		<u>8.612</u>
<i>[f. 21. v.] Ghenarie 8 d[ni]</i>		
— trimis-am la Iordache aga ca să dea pe un inel ce s-au dat solului Iustinian	"	940
— am trimis și lu Ștefan sin Duca Vodă	"	100
— am trimis și lu Iordache Rahtivan	"	100
— dat-am lu Nicolae Vodă Mavrogordat <i>[sic!]</i> împrumut cînd au luat domnia	"	10.000 ²⁰
<i>Ghenarie 28 d[ni]</i>		
— dat-am lu Kalnoki Adam cînd au trecut pe la noi, dar	"	250
— dat-am lu Zamfir starostea, baș la 4000 zlați ce ne-au făcut și la Ivan zaraful pentru 2000 de zlați	"	300
— dat-am vistireasei <i>[sic!]</i> lu Ilie vistierul, cînd s-au dus, de cheltuială	"	150
— dat-am lu Negoită logofătul pentru tot lucrul viitor de la Tir- goviște pentru tot anul	"	400
— dat-am lu Negoită logofătul pentru tot lucrul viitor de la Tir- goviște pentru tot anul	"	400
<i>Februarie 10 d[ni]</i>		
— trimis-am cu Goleșcul Caterinii lu Manolachi cămărașul	"	200
— și părintelui Sidis	"	100
		<u>12.940</u>
<i>[f. 22.] Martie 1 d[ni]</i>		
— dat-am ispravnicilor de la vile domnești ot Pitești pentru lucrul viilor de acolo	"	280
— dat-am Frantiscului pentru învățătura lu Mateiaș de anul ce au trecut	"	150
— dat-am Pirtei ²¹ pentru psaltiria ce au scris	"	100
<i>Martie 15 d[ni]</i>		
— dat-am lui Iordache aga cînd au venit de la Tarigrad pentru osteneala ce au făcut	"	500

¹⁹ În traducere *fiul său*.²⁰ Și cu cifre arabe.²¹ Poate fi și *Portei*.

Aprilie 1 d[ni]

— dat-am pe un lighin cu ibricul lui ce am făcut, cu argint, cu lucru, cu tot	tl.	177
— dat-am lu Ieronic [<i>sic!</i>] pentru 2 lanțuri ce ne-au lucrat și alte măruntae	"	220
— trimis-am Mariei Bălăceanului pentru nește arginturi ce ne-au trimis Bălăceanul mai nainte afară den taleri 300 ce i-am trimis mai nainte	"	100
— trimis-am la [Ha]gi Cuzi de ne-au cumpărat 24 de măhrămi de sirmă pentru nuntele feațelor	"	150
		<u>1.677</u>

[f. 22 v.] Aprilie 10 d[ni]

— cheltuit-am la Paști la unii-alții, afară den tl. 3000 den venitul de casă	"	2.286
--	---	-------

Mai 5 d[ni]

— dat-am 'lu Sinior Fontana, cînd s-au dus	"	100
— dat-am jupînului Logoș, cînd i-au murit jupîneasa, ca să o grijească	"	100

Mai 22 d[ni]

— dat-am lu Alixandrache ceașla nunta fie-sa de cheltuiala nunții	"	150
— dat-am Ancuței Goleșcului, cînd s-au măritat, o salbă de zlați 100	"	250
— dat-am și Stancăi i Sandei featele, cînd s-au măritat, sălbi za zlați 120 la amîndoa	"	300
— dat-am dascalilor de la Școala Rumânească de anul ce au trecut plata lor	"	120

Iunie 7 d[ni]

— dat-am lu Ianache fratele lu Manolache cupar ²² pe un cea-sornic de aur cu diemănțeale și o păreache de cercei și un inel cu zamfir	"	368
		<u>3.674</u>

[f. 23] Iunie 20 d[ni]

— dat-am vătafului de aprozi, pentru osteneala lui, cînd au fost la Iași de ne-au adus banii de la Iordache vornicul	"	250
— dat-am lu Toderachi casap-bașa, cînd au mersu la Țarigrad, bolnav, de cheltuială	"	100

Iulie 5 d[ni]

— dat-am starostei Zamfir, baș la 3000 de zlați ce ne-au făcut	"	200
--	---	-----

Iulie 10 d[ni]

— dat-am jupînului Micheș pe nește vase de argint ce ne-a pus zălog za dramuri 5775 dupe cum scriu în foiță și în zapisul lui anume	"	1.000
— dat-am la vel cămăraș pentru o candelă de casă și nește pahară și alte lucruri de argint ce au lucrat la cămară	"	100
— dat-am lu Sterie căpitanul, cînd a venit de la Țarigrad, dar	"	200

August 30 d[ni]

— dat-am doftorului Pandeli pe un brîu cu diamanturi și o pă-reche de cercei de zmaragd	"	1.300
		<u>3.150</u>

²² Greșit cum.

Autografe C. Brâncoveanu. Serie de cărți poștale ilustrate emise de Muzeul „Al. Saint-George”, actualmente în posesia Bibliotecii centrale de stat, comunicate de Maria POLOJINTEV.

[f. 23 v.] Face toată cheltuiala ce s-au făcut în anul ce au trecut după cum arată înapoi		tl.. 40.747 pol
[f. 24.] Cheltuiala ce să va face într-acest an la leat 7219 (= 1710—1711)		
Septembrie 10 d[ni]		
— dat-am Stancăi de cheltuială	„ 300	
— dat-am și lu Nicolae postelnicul	„ 400	
— dat-am și lu Manolache cuparul	„ 400	
— dat-am lu Iordache clucerul de arie pe un inel cu diamant mare și pe o păreche de cercei câte cu 5 picioare de diamant	„ 5.000	
— dat-am lu Bectas Efendi împrumut și să-i oprim din leafa lui la iunie, iulie, avgust, septembrie	„ 500	²³
Septembrie 15 d[ni]		
— dat-am egumenului de la Căldorășani [sic!] pe 413 dramuri de aur ce au fost îngropate în mănăstire, 6 păhară, și le-au găsit iei și le-au adus la noi și i-am plătit dramul po zloți 2	„ 550	
Noembrie 25 d[ni]		
— trimis-am cu vel slujer lu Hagi Cuzi pe dulcețile ce au trimis i 10 tefeale de aur i altele	„ 253	
		7.403

²³ Și cu cifre arabe: corectat din 400.

<i>[f. 24 v.] Noemvrie 27 d[ni]</i>		
— trimis-am lu Dumitrache vistierul cu vel slujer pe nește nas- turi de aur cu pietri ce ne-au trimis	tl.	250
— dat-am pi <i>[sic!]</i> 8 cai nemțești de telegari și pe o păreche de hamuri frumoase cu toată cheltuiala lor	"	1.131
<i>Dichemvrie 3 d[ni]</i>		
— dat-am lu Pătru Grener și lu Costandin, cînd au mers la Viena i Venetia de cheltuială la amîndoi, zlați 300.....	"	800
<i>Dichemvrie 20 d[ni]</i>		
— dat-am Stancăi de cheltuială de Crăciun	"	200
— și ca să-și plătească oeritu	"	150
— dat-am lu Costandin	"	300
— dat-am lu Ștefan	"	300
— dat-am Răducănuului	"	150
— dat-am lu Mateiaș și Bănicului	"	60
— dat-am lu Nicolae postelnicul	"	250
— dat-am lu Manolache cuparul de cheltuială și ca să-ș[i] plă- tească oeritul	"	500
		<u>4.091</u>
<i>[f. 25] Ghenarie 3 d[ni]</i>		
— dat-am lu Ianache postelnicul pe 10 ineale și 6 părechi de cercei i un leftișor	"	743
— dat-am pe o coropcă de samur ce am luat de la feciorul Ghio- căi ot Cernavodă	"	6.000
<i>Ghenarie 14 d[ni]</i>		
— trimis-am lu Dumitrache vistierul pentru argaț[i] i cei ce păzescu casele și pentru suiulgi de la sfeti Ștefan și alte cheltuieli ce au mai cheltuit de anul ce au trecut dupe cum arată iel anume	"	500
— dat-am stolnicului C<onstantin Cantacuzino?> ca să-și plă- tească oeritul i văcăritul	"	500
<i>Ghenarie 25 d[ni]</i>		
— trimis-am Dudescului slujerul cu Costandin clucerul pentru 4 seraseruri ce ne-au trimis cu vel paharnic	"	440
— dat-am pe moaștele lu Sfeti Ioan cel Tânăr de la Ianina	"	330
		<u>8.483</u>
<i>[f. 25 v.] Martie 1 d[ni]</i>		
— dat-am la huzmetul ce au luat Osman chibaia cu numele împă- ratului și al vezirului pentru oaste pungi 240, am dat de la noi i-am luat ot dijmărituri ot leat 7220 <=1711—12> ²⁴	"	16.000 ²⁵
— trimis-am lu Antiohie Vodă <Cantemir> de cheltuială ..	"	500
— dat-am pe un popă rus de l-am răscumpărat den robie ..	"	200
— trimis-am lu Hagi Cuzi pentru idi a diațitului <i>[sic!]</i> ce au trimis	"	203
— dat-am Frantiscului plata de anul ce au trecut pentru învă- țătura lu Matei	"	150
— dat-am lu Spiloti banii ce au fost dat la lucrul caselor de la Țarigrad și l-am rînduit să ia și de la Macariotatos tl. 640 banii ce ne-au fost datori dupe 700 de ducăți de la Vene- ția	"	110

²⁴ Adăugat ulterior între rînduri.²⁵ Întreg pasajul tăiat cu linii oblice iar cifra 16.000 încercuită.

— dat-am lu Sinior Busi de cheltuială tl. 100
17.263

[f. 26] Aprilie 1 d[ni]

— cheltuit-am la Paști la unii-alții dupe cum scriu anume în
catastiseșul Paștelui, afară den tl. 2000 ce s-au cheltuit
bani de casă „ 2.120
— dat-am pe 6 pungi de fir și pe nește dimie și alte tîrgueli Mariei
Ovreaicii „ 160
— dat-am dascalilor de învăță copiii de la Școala Rumânească,
plata lor „ 120

Mai 8 d[ni]

— dat-am lu Busi de cheltuială, cînd am [sic!] purces în tabără,
zlați 100 „ 250
și Bănicului „ 50
— dat-am cu împrumutare la banii casap-bașii ce să-i luom din
haraci „ 4.000

Mai 23 d[ni]

— trimis-am la Dumitrachi vistierul cu Ion vătăful pentru 2
blane de ris ce ne-au trimis „ 770
— și la Iordachi Rahtivanul i Hagi Cuzi „ 32
7.502

[f. 26 v.] Iunie 3 d[ni]

— dat-am lu Dumitrașco Vod[ă] <Canțemir> împrumut zlați 1000 „ 2.500
— dat-am Dudescului, cînd au venit de la ordie, dar pentru
slujba lui, zlați 200 „ 500
— dat-am lu Costandin al lu Vasilie, cînd au venit de la Vene-
ția, pentru osteneala lui „ 150
— dat-am și lu Pătru pisariul zlați 100 „ 250

Iunie 10 d[ni]

— dat-am lu Gheorghie comisul, de cheltuială, zlați 200 „ 500

Iunie 18 d[ni]

— dat-am pentru rămasul oștii lacomilor [sic!] „ 35.000

Iulie 10

— trimis-am lu Iordache Rahtivanul de cheltuială „ 100
— dat-am lu Vlasie și altuia ce au venit de la R[en] și
Savei ceauș și lu Mula Asan „ 200

August 20

— trimis-am secretarilor lu Staenvil cu Dindar dar zlați 90 .. „ 225
— dat-am doftorului Cheleser cînd au venit pentru boala Mari-
câi, dar „ 600
38.025

[f. 27] veașt²⁶

— dat-am la Țarigrad la banii ce au dat huzmet vezirului Meh-
met Pașa și lacomului Osman, chihaiia al lui, cu numele lu
Osman aga casap-bașa „ 16.000²⁷
Face toată cheltuiala acestui an dupe cum scrie înapoi, anume „ 79.767²⁸
63.767
[sic!]

[f. 27 v.] Cheltuiala ce să va face la acest an la leat 7220
<1711—1712>

²⁶ Етвѣт(а), în traducere *anulat*.

²⁷ Întregul pasaj tăiat cu linii orizontale. Vezi f. 25 v.

²⁸ Cifră încercuită.

Septembrie 12 d[ni]

- dat-am la visterie de s-au trimis la Bender să facă cară să încarce zahareaoa craiului șfițescu tl. 4.000 ²⁹
i-am luat den oerit. ³⁰

Octombrie 1 d[ni]

- dat-am la Costandin vel portar ca să se dea la Poartă pentru ridicatului [sic!] adaosului haraciului ³¹ " 20.000 ³¹
— însă zlați zigir 6800 i zlați ungurești 1200 ³²; i-am luat den adaosul haraciului ³³
— dat-am pe 11 soroace de samur ca să se facă blane pentru bairamlicuri " 6.600

Noembrie 18 d[ni]

- trimis-am lu Antiohie Vodă ³⁴ Cantemir cu vel logofăt cînd s-au dus, dar " 500
— trimis-am și lu Iordache Rahtivanul " 100
— trimis-am lu Hagi Cuzi pentru dulcețurile ce au trimis .. " 109
7.309

[f. 28] Dichemie 6 d[ni]

- dat-am băneasei Ilincăi cheltuială " 100
— dat-am lu Mihalache sârdarul " 100
— lu Sevendache postelnicul " 50
— lu snă și ³⁵ Mavrodin vistierul " 40
— și la alții ai casei " 100
— dat-am jupînului Ion hirurgul de Crăciun " 30
— cheltuit-am la Crăciun și pînă la Bobotează afară din ce s-au cheltuit ot cămară " 100

Ghenarie 7 d[ni]

- dat-am lu Grener, cînd s-au dus la Viena, de cheltuială, zlați ungurești 200 " 500
— și am trimis tot cu iel lui Gvarien dar iar zlați ungurești 200 " 500
— dat-am lu Costandin vâtaful de aprozi, cînd s-au dus la Țarigrad, dar " 200

Ghenarie 10 d[ni]

- trimis-am la Țarigrad de s-au dat împăratului huzmet și ne-au dat boerii zapis să ni-i plătească 35.000 pungi 70
6.7203

[f. 28 v.] Februarie 9 d[ni]

- trimis-am cu vâtaful de călărași la Țarigrad la Șerban logofăt ca să dea pe o păreache de brățări cu diamanturi ce au trimis pentru Zmărăgdița " 550
— și pe un inel cu robin " 80

Februarie 14 d[ni]

- dat-am lu Busi dar de la noi, cînd s-au dus " 1.000
— dat-am lu Arsenie i Stoichiții pentru lucrul viilor ot Pitești " 250
— și dupe 4 buți să să vinză la Pitești " ... ³⁶

²⁹ Pasajul tăiat cu două linii încrucișate. Cifra 4000 încercuită.³⁰ Adăugat între rînduri.³¹ Pasaj tăiat cu două linii încrucișate. Cifra 20.000 tăiată.³² Pasaj tăiat cu 2 linii încrucișate.³³ Adăugat între rînduri.³⁴ Greșit *Vodă*.³⁵ În traducere *fiul său*.³⁶ Cifra omisă.

— dat-am lu Negoia logofătul pentru lucrul viilor de la Tîrgoviște	tl.	100
— și dupe 16 buți să se vinză	"	478
<i>Februarie 25 d[ni]</i>		
— trimis-am la Tarigrad la Hagi Cuzi ca să ne facă măhrămi de nunta Zmărăgdiții	"	500
— dat-am părintelui Odriianului	"	100
		3,058
<i>[f. 29] Martie 18 d[ni]</i>		
— dat-am doftorului Cheleseri, cînd s-au dus, dar, zlați ungu-rești 300 ³⁷	"	750
— dat-am lu Antonie vel medelnicer dar, cînd s-au dus la Tarigrad	"	250
— trimis-am lu Antiohie Vodă <Canțemir>	"	500
— și lu Costandin Vodă Duca	"	250
<i>Aprilie 1 d[ni]</i>		
— dat-am Franșicului pentru învățătura lu Mateiaș de anul trecut	"	150
— dat-am viestiereasei lu Ilie vsitierul, cînd s-au dus la Moldova, de cheltuială	"	200
<i>Aprilie 15 d[ni]</i>		
— dat-am pe o păreche de brățări cu 16 diamanturi ce am luat de la un turcu și un ceasornic de aur englezesc	"	580
<i>Aprilie 27 d[ni]</i>		
— trimis-am lu Antiohie Vodă <Canțemir> cu Bunea comisul împrumut puind zălog o păreche de cercei de zmaragd	"	1,500
		4,180

³⁷ Oare ₴ = taleri? 750 taleri corespund celor 300 zloți ungurești.

[f. 29 v.] Aprilie 27 d[ni]

— dat-am Băleanului ³⁸ vel slujer, ca să-i fie de cheltuială de nunta fiu-său	"	1.000
— și fiu-său i-am dat	"	500

Mai 10 d[ni]

— trimis-am la Țarigrad pentru 3 blane de cacumi ce ne-au trimis	"	175
— dat-am pe o coropcă de samur ce am luat de la feciorul Procăi	"	5.500
— și de la alt neguțători 2 soroace	"	1.000

Mai 30 d[ni]

— trimis-am lu Antonie medelnicerul pentru 70 zaiuri de mărgăritari ce ne-au trimis	"	515
— trimis-am lu Panos pentru un inel cu zamfir zeituli ce ne-au trimis	"	600
— dat-am lu Șerban vel logofăt dar, cînd au venit de la Țari-grad]	"	500

Iunie 10 d[ni]

— dat-am lu Antiohie hatmanul și Lupului vornicul împrumut puind 2 sate zălog	"	1.000
		10.790

[f. 30 albă]³⁹[f. 30 v.] Cheltuială ce să va face într-acest an cum va sămna înainte anume: Septembrie 1, leat 7221 (= 1712—1713)
Septembrie, 21 d[ni]

— trimis-am la Țarigrad cu Gligorașco vistierul pentru o oba ⁴⁰ ce am tocmit să ne facă	"	600 ⁴¹
— trimis-am lu Antiohie Vodă <Cantemir> de cheltuială ..	"	500
— trimis-am lu Iordache Rahtivanul de cheltuială	"	100
— dat-am grămăticului de cheltuială	"	100
— dat-am lu Iordache clucerul Caramanliul pe un inel cu diamant ⁴² mare roză făcut ca o migdală și pe o păreache de cercei cite cu 7 picioare diamant, afară den tl. 5000 ce i-am dat mai nainte	"	2.250
		3.550

[f. 31.] Octomorie 15 d[ni]

— dat-am Ileanii logofetesei lu Nicolae logofătul împrumut pînă la un an puind zălog o păreache de cercei de zamfir și un inel cu zmaragd, au dat tl. 200 ⁴³	"	4.200 ⁴⁴
— dat-am lui Ilie căpitanul, cînd au venit	"	100
— dat-am pe 23 ⁴⁵ coți postav ghiulghiuli ce au adus de la Pas-pati ot Țarigrad	"	490 ⁴⁶
Noembrie 1 d[ni]		
— dat-am la încălțăminte la oamenii copiilor i simbriile de toamnă	"	115

³⁸ Greșit Băleanului.³⁹ Lipsesc datele de la 10 iunie pînă la 21 august.⁴⁰ oba (turc.) cort⁴¹ Poate cifra 650.⁴² Scris riamant.⁴³ Ultimele cuvinte adăugate.⁴⁴ Cifra 4000 încercuită.⁴⁵ Neclar, poate 25.⁴⁶ Cifra 400 stearsă? Poate 90, arabe.

— cheltuitu-s-au la casele lu Costandin den Tirgoviște de s-au dires și s-au șindrilit, cînd au arsu, cu șindrila i cue afară den tl. ⁴⁷ ce s-au dat de la cămară	tl.	225
— dat-am pe o blană de pîntece de riși lu Gligorașco vistierul ce ne-au adus de la Țarigrad	"	135 ⁴⁸
		5.265
<i>[f. 31 v.] Noemorie 3 d[ni]</i>		
— trimis-au cu Iordache vel postelnic lu Costandin Duca de cheltuială	"	250
— și domniții lu Iliș Vodă	"	100
— și lu Ali efendi	"	100
— și lu Toderache Orbul	"	50
<i>Noemorie 20 d[ni]</i>		
— dat-am lu Costandin Băleanul de cheltuială	"	250
— cheltuitu-s-au estimpu la tot lucrul de la casele ce s-au făcut la mănăstirea lu Sfeti Ioan den Bu[cu]rești	"	767
— dat-am lu Gheorghe comisul, cînd au venit, pentru cheltuială ce au făcut de la iel și pentru osteneala lui	"	2000
<i>Dichemorie 15 d[ni]</i>		
— dat-am pe o blană de riși ce ne-au trimis capichiaialele	"	400
— dat-am lu Dindar de cheltuială, cînd s-au dus la Viena ..	"	500
— și pentru cheltuiala Poștelor ⁴⁹	"	50
		4.467
<i>[f. 32] Dichemorie 23 d[ni]</i>		
— dat-am Stancăi de cheltuială de Crăciun	"	100
— lu Costandin	"	100
— lu Ștefan	"	100
— lu Nicolae postelnicul	"	200
— lu Costandin postelnicul Băleanul	"	100
— lu Iacumache	"	100
— Portei i lu Strati i Ion hirurgul	"	120
— dat-am la lucrul sfașnicelor ce s-au făcut la Mitropolie, afară den ce s-au mai dat nainte și la lucrul ripidiilor ce să lucrează la Sibii	"	50
— dat-am pe 12 talere de argint ce am făcut Răducanului ..	"	372
— dat-am leafa Manului, de un an nedindu-i-se, den vamă Rucărului	"	400
<i>Ghenarie 7 d[ni]</i>		
— dat-am Bunei comisul, cînd au venit de la Țarigrad, dar	"	1.500
		50
<i>[f. 32 v.] Ghenarie 23 d[ni]</i>		
— trimis-am lu Antonie medelnicerul pe un inel cu diemănțele i proci	"	100+113
		213
— trimis-am lu Iordache Rahtivanul de cheltuială	"	100
— dat-am plata zugravilor, carei <i>[sic !]</i> zugrăvescu cuvuciul de la sfeti Gheorghie	"	100
— dat-am Glogoveancii ca să ajute la nunta fie-sa	"	100
— dat-am Maricăi Izvorancăi dar la nunta fie-sa	"	100

⁴⁷ Cifra omisă.

⁴⁸ Și cu cifre arabe.

⁴⁹ Partea de jos a filei, ruptă.

⁵⁰ Partea de jos a filei, ruptă, total lipsă.

Februarie 20 d[ni]

— dat-am jupineasei lu Mihai Fărcășanul	tl.	100
— dat-am unui barat ce venise cu Ferati cel bătrîn, cînd s-au dus	"	100
— [da]t-am părintelui Odriianului	"	100
		913

[f. 33] Martie 12 d[ni]

— trimis-am lu Hagi Cuzi pentru 10 tefeale de aur ce ne-au trimis și bucate de postav	"	115
— trimis-am lu Antonie vel medelnicer pentru banii ce au dat mai mult la tîrguialele ce ne-au trimis	"	141

Aprilie 1 d[ni]

— dat-am la Paști la unii-alții și am trimis și la Tarigrad lui Antioh <Cantemir> i proci	"	3.000
— trimis-am lu Menteș cu vel clucer pe 6 seraseriuri ⁵¹	"	250

Aprilie 29 d[ni]

— trimis-am lu Antonie medelnicerul pentru 6 buzdugane și alte tîrguieli	"	450
— dat-am lu Iordache postelnicul Crețulescul, cînd au venit de la Odrii, dar	"	500
— dat-am lu Panait neguțătorul pe o blană de samur și pe 3 samuri buni	"	1.500
— dat-am lu Afenduli... samur... ..	"	220
		... 52

[f. 33 v.] Iunie 5 d[ni]

— trimis-am lu Antonie medelnicerul, pentru 10 balașuri ce ne-au trimis	"	500
— și pe 52 zaiuri de mîrgăritari	"	303
— dat-am pe 5 paceale de samur și pe 4 pîntece de singeapi ce am luat	"	480

Iunie 10 d[ni]

— dat-am de la noi în huzmetul ce s-au dat la Poartă pentru rămasul Hotinului	"	5.000
---	---	-------

Iulie 20 d[ni]

— dat-am cadîului de la Necopoe pentru ilamul moșiei Izlazul i Betejanii ⁵³	"	275
— trimis-am lu Antonie medelnicerul pentru 200 de grăunțe de mîrgăritari hurmuz	"	225

August 1 d[ni]

— dat-am lu Nicolae postelnicul de cheltuială și lu Costantin Băleanul	"	300
— dat-am lu Dindar ce au cheltuit mai mult	"	178
		7.761

[f. 34] Face toată cheltuiala acestui an dupe cum arată înapoi, anume

" 25.812 ⁵⁴

[f. 34 v. albă]

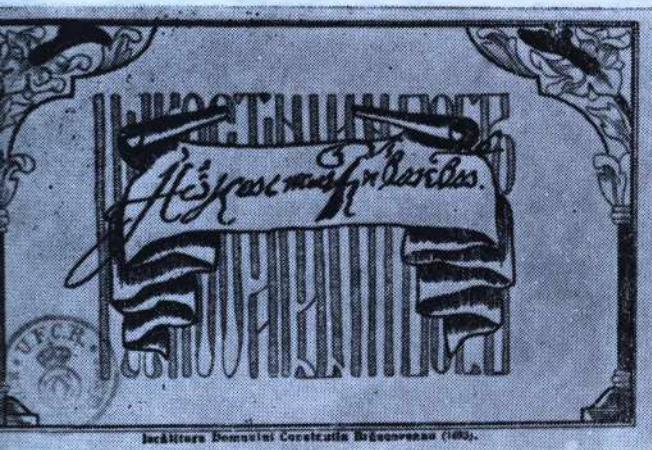
[f. 35.] Cheltuiala ce să va cheltui la leat 7222 <= 1713—1714> pe cum va arăta înaintea, anume.

⁵¹ Scris seraseriuli.

⁵² Partea de jos a filei, ruptă.

⁵³ Și cu cifre arabe.

⁵⁴ Partea de jos a filei, ruptă.

Octomorie 10 d[ni]

— dat-am lu Mușat pe coropca de samuri ce am luat de la iel, afară den taleri 4947 ce au fost ai lu Stavro la Mușat	tl.	1.153
— mai dat-am altui neguțător pe un soroc	"	700
— mai dat-am pe 2 paceale de samur	"	200
— mai dat-am pe 2000 de sîngeapi	"	180

Noemorie 5 d[ni]

— dat-am părintelui Ierothei Dirstoreanul, milă	"	500
— trimis-am lu Antiohie Vodă <Canțemir> de cheltuială	"	500
— și lu Costandin Vodă Duca	"	200
— și lu Iacomache, cînd s-au dus	"	250
— lu Iordache Rahtivanul de cheltuială i proci	"	146
— și lu Iane Cara pe 10 ine[l]e și pe [le]fturi lu	"	307 ⁵⁵

[f. 35 v.] Noemorie 20 d[ni]

— trimis-am lu Costandin port<ariul> pe o limie de samur ce ne-au trimis cu vel clucer	"	800
— dat-am lu vel clucer cînd au venit, dar	"	500
— dat-am neamișilor ot Făgăraș, ca să-și ajute de bisearica ce fac acolo	"	200
— dat-am pe o corop[că] de samuri ce am luat de la Mușat a lu Stavro, cum scrie înapoi	"	5.000
— dat-am lu Pătru de cheltuială, cînd au mersu la Beligrad	"	100
— dat-am lu Balși banul, cînd au venit aicea, la noi, dar	"	400

Dichemorie 8 d[ni]

— dat-am lu Nicolae postelnicul de cheltuială	"	300
— dat-am lu Constantin Băleanul	"	300
— dat-am S[tra]tîi, Porței i lu Iordache, [Ion][h]irur[gul] ⁵⁶	"	190

[f. 36] Dichemorie 10 d[ni]

— dat-am lu Panait grămaticul	"	100
-------------------------------	---	-----

Dichemorie 24 d[ni]

— dat-am copiilor de cheltuială de Crăciun la toți	"	300
— și la încălțămintele oamenilor lor	"	100

⁵⁵ Partea de jos a filei, ruptă.

⁵⁶ Se văd numai literele ем; ... нрѣр ..., poate Strati, hirurgul.

⁵⁷ Partea de jos a filei, ruptă.

— dat-am la toată cheltuiala galbenilor ce am făcut	tl.	550
<i>Ghenarie 12 d[ni]</i>		
— dat-am lu Dumitrache vistierul pe un pintece de ris ce ne-au adus	"	400
— trimis-am lu Hagi Cuzi pentru sticlele ferestrii ce ne-au trimis și alte tirguiale	"	160
— și taleri 178 dela vistier pentru dulceturi		
<i>Februarie 27 d[ni]</i>		
— trimis-am la Hagi Cuzi ca să facă măhrămi de nunta Răd[ucanu]lui ... ⁵⁸	"	1.000
<i>[f. 36 v.] Martie 8 d[ni]</i>		
— trimis-am lu Antiohie Vodă <Canemir> cu vel agă de cheltuială de nuntă	"	2.000
— trimis-am lu Costandin Vodă <Duca>	"	200
— dat-am lu Dumitrache vistierul pe o păreache de cercei de zamfir cu Manes, cu diamanturi	"	300
— dat-am lu Manolache aga și altora ce au mersu cu iel, de cheltuială	"	1.500
<i>Martie 20 d[ni]</i>		
— cheltuitu-s-au la unii, la alții de Paști pe cum arată în cataș- tișel ⁵⁹	"	3.850
<i>[f. 37. albă.]</i>		

⁵⁸ Partea de jos a filei, ruptă.⁵⁹ Pagină neterminată.

Indice de nume

Abdi (Habdi) pașa, seacășier la Hotin (1713).

Abdurahman pașa, de la Sofia (1710).

Adam, v. Kalnaky.

Adrianopol, v. Odrii.

Afendiulea, negustor (1713).

Ali efendi (1712).

Ali pașa Ciortli, silihțarul împăratului (1710—12).

Alixandru veauș, (1710).

Ancușa, fata lui Constantin Brâncoveanu (1709);

~ fata lui Radu Golescu, mare vornic (1710).

Andronache, Chiriță (Lambrino), hartofilax al Patriarhiei din Constantinople, înrudit cu domnitorul, (1709).

Anghelache cupeș, negustor.

Antioh vodă (Canemir), la Constantinople (1711—1714); ~ *hatman (Jora)*, din Moldova, (1712)

Antonie (Cromidi), mare mezelnicer, trimisul domnului (1712—1714).

Apele-Vii, jud. Romanați, fugiți din sat (1711).

Armega cămăraș, trimisul lui Nicolae Mavrocordat din Moldova (1712).

Arnota, vama (1711).

Arsenie (Stilpeanu?), (1712) îngrijește viile de la Pitești.

Asan (Hasan) cămăraș, mare cămăraș, (1710—1711).

Baia-de-Aramă sau *Bae*, jud. Mehedinți, mine de aramă în exploatare (1710–1714).
Bălăceanul, *Maria Bălăceanului*, neidentificat (1710).
Băleanul (*Grigore*), mare sluger, fiul său Constantin (vezi), căsătorit cu Smărăgdița, fata domnitorului, (1712).
Balș (*Ion?*), ban din Moldova (1713).
Bănicul, familiar sau rudă a domnului (1710–1711).
Bectag efendi, probabil tălmaci de turcă-otomană al domnului (1710).
Belgrad (Alba Iulia sau Belgradul sirbesc), (1713).
Bender (Tighina), raia pe Nistru, refugiu al lui Carol al XII-lea al Suediei după înfringerea de la Poltava (1711); ~ seraschier la (1712).
Betejani (greșit *Benejani*), nume de sat dispărut, jud. Olt (1713).
Brașov, cumpărături, credit (1712).
Brâncoveanu, v. fii, fiice: Constantin, Mateiaș, Răducanu, Ștefan, Ilinca, Maria, Smărăgdița, Safta, Marica doamna.
București, pivniță domnească (1709–1711); fumărit (1709); mitropolia (1712); sf. Ioan (cel grecesc) (1709, 1712); sf. Gheorghe (Nou) (1713).
Bunea (*Grădișteanu*) *biv vel comis*, trimisul domnului la Țarigrad, (1712–1713).
Busi, sinior, din personalul ambasadelor de la Constantinopole (1711–1712).
Buzău, vameș (1710); vama (1714); pircălăbia (1710).
Căldărușani, mănăstire lângă București, egumen (1710).
Cantacuzino, v. Ilie vistier.
Cara, v. Iane.
Caracal, vama (1714), p. 12.
Caramanliul, v. Iordache clucer.
(Carol al XII-lea al Suediei) «craul sfințesc» la Bender (1711).
Catrina lui Manolache cămăraș (1707); v. Manolache Chiriți.
Cernavoda (Dobrogea), v. Ghioca din ~
(Cernica Știrbei), mare armaș (1712–1713).
Cheleser (*Kelesery*), «Coleser», doftorul din Ardeal (1708, 1711, 1712).
Chiriță (*Chiriți*), v. Andronache (Lambrino) cu fii Ianache, Constantin, Manolachi, Hurmuz, Parascheva.
Ctineni, jud. Vilcea (1711–1712, 1714), vama; pircălăbii.
Cîmpina, jud. Prahova, vama (1714).
Constantin, fiul domnului (1709, 1710, 1712); ~ Băleanul postelnic, ginerele domnului (1712–1713); ~ (Cantacuzino) stolnic (1711); ~ fiul lui Chiriță Andronache (Lambrino), (1710); ~ Vodă Duca (Duculeț) la Constantinopole, ginerele domnului (1712–1714); ~ al lui Vasile, agent al domnului în străinătate (1709–1712); ~ (Giorogirleanu) (1711, 1713); ~ (Caramanliul), mare portar (1711).
Craiova, jud. Dolj, vama (1714).
Crepulescu, v. Iordache postelnic.
Cuzi, v. Hagi.

Deal, mănăstire lângă Țirgoviste (1709).
Dindar, agent al domnului, mai ales în străinătate (1712–1713).
Dirstoreanul (de la Dirstor, Silistra), v. Ieroteu.
Dragoslavele, jud. Mușcel, vama (1711–1714).
Duca, v. Ștefan, Constantin.
Dudescul (*Radu*), mare sluger, trimis al domnului (1710–1711).
Dumitrache vistier (Vlasto?), agent al domnului (1710, 1711, 1714).
Dumitrașco vodă (Dimitrie Cantemir) (1711).
Exportul, v. Nicolae Mavrocordat (1712).
Făgăraș, jud. Făgăraș, nemeși, biserică (1713).
Fălcoianul, v. Matei căpitan.
Fărcășanul, v. Mihai Postelnic.
Ferati cel bătrîn (Bartolomeu), medic al domnului căsătorit cu Agnes Kalnaky (1713).
Focșani, jud. Vrancea, vama (1712–1714).
Fontana, sinior, dragoman al ambasadei engleze la Constantinopole (1710).
Franțiscul (probabil Franciscus sau Francesco), profesor occidental al lui Mateiaș, fiul domnului (1710–1712).
Gheorghe sf. (biserica), v. București.
Gheorghe, căpitan și mare căpitan de dărbănși (1709–1710); v. și Gheorghită; ~ comis (Castriotul, mare comis?), trimis domnesc (1711–1712).
Gheorghită căpitan (la Țirgoviste), conduce lucrări domnești (1709).
Gherghia, jud. Prahova, vama (1714).
Ghioca de la Cernavoda, feciorul lui ~, negustor (1711).
Ghiulai (*Gyulay*), partizan al lui Fr. Rakoczy, (1712).
Giustiniani, v. Iustinian.
Gligorașco vistier, trimis domnesc la Constantinopole, (1712).
Glogoveanca, nunta fiicei sale, (oare soția lui Nicolae Glogoveanu, căpitan de Cernați?) (1713).
Golescu, mare vornic (Radu), trimis al domnului; nunta fetei lui, Ancuța (1710).
Grădina, vii lângă București (1709).
Greaca, jud. Ilfov, vama (1714).
Grenner, *Pătru pisarul*, agent al domnului (1710–1713).
Gvarien (cardinalul Guardiani la Viena) (1712).
Hagi-Cuzi, agent al domnului la Țarigrad sau negustor din acel oraș (1710–1714).
Hagi Mustafa de la Rusciuc, cumpără aramă, (1711).
Hagi-Vasile de la Baia-de-Aramă, conducător al lucrărilor minei, (1711).
Hodivoia, vii; Nicolae, căpitan de ~ (1709–1711, 1713).
Hotin, expediție la ~ (1713).
Hristofor, vameș de la Buzău, (1710).
Iacumache, *Iacomache*, familiar al domnului, (1712–1713).
Ialomia, județul, oierit (1711).
Ianache vel paharnic, vel clucer Văcărescu, trimis al domnului (1709, 1713); fiul lui

- Chiriță Andronache, (1709); fratele lui Manolache cuparul (Chiriță), (1710); oare identic cu Ianache postelnicul din 1711?
- Iane, om la curte; ~ Cara, negustor (1713).
- Ianina (Grecia), v. sf. Ioan cel Tânăr.
- Iași (Moldova), (1710).
- Ieronic (poate Ieronim), (1710).
- Ieroteu Dirstoreanu, mitropolit sau episcop de Silistra, (1713).
- Ileana, logofeteasa, soția lui Nicolae logofăt, (1712).
- Ilfov, județul, oierit, (1711).
- Iliaș vodă, domnița lui ~ (oare Radu Iliaș, ginerele domnului, soțul Stancăi?) la Constantinopole, stipendiu, (1712).
- Ilie, căpitan, trimis domnesc la Constantinopole, (1712); ~ vistierul (Cantacuzino) din Moldova, cuscărul domnului, (1710, 1712).
- Ilinca băneasa, (oare soția lui Balș banul?), (1709, 1711).
- Ioan ce Tânăr de la Ianina, moaște, (1711).
- Ioan, sf., cel Grecesc, mănăstirea, v. București; ~ chirurgul, jupînul, salariu (1711—1713); vătăful, trimis domnesc (1711).
- Iordache, familiar al domnului (1713); ~ vel aga Cretulescu, ginerele domnului, soțul Saftel, (1709—10); ~ mare postelnic (1712, 1713), trimis domnesc la Constantinopole; ~ vornicul din Moldova (Ruset), (1709, 1710); ~ Caramanliul clucer, clucer de arie, (1710, 1712, 1713); ~ Rahtivan, reprezentant al domnului la Constantinopole (1710—1713).
- Ismail pașa, seraschier de la Bender, (1712).
- Iuș (Iusub) pașa, vizir (1711—1712).
- Iustinian (Giustiniani) solul; ambasador al Genovei la Constantinopole (1710).
- Ivan zaraful, (1710).
- Izaz, moșie, jud. Olt, hotărnicie (1713).
- Izvoranca, v. Maria.
- Kalnaky, Samuil, jupîneasa lui (1709); ~ Adam, (1710); v. Ferati.
- Lupășceasa (sora lui Lupășco spătarul, cumnatul lui Șerban Cantacuzino), soția lui Duca vodă? (1709).
- Logos, jupîn (Fr. Lugosy), partizan al lui Fr. Rakoczy, (1710).
- Lupul vornicul (Bogdan) (1712).
- Macariotatos (grec. «preafericitul»), poate Hrisant Notara, patriarhul de Constantinopole, (1711).
- Manolache cuparul (Chiriță), ginerele domnului, (1709—1710); ~ frate cu Ianache (1710); ~ aga, trimisul domnului (1714); ~ cămărașul, din Moldova, Catrina lui ~ (1710).
- Manul, leașa lui (1712).
- Maria Bălăceanului, v. Bălăceanu.
- Maria ovreaica, negustor, (1711).
- Marica doamna, soția lui Constantin Brâncoveanu, bolnavă, (1711); ~ Izvoranca, nunta fetei sale (1713) (oare soția lui Radu Izvoranu, mare stolnic?)
- Matei căpitan Fălcoianul, (1711).
- Mateias, fiul domnului (1710—1712).
- Maurodin vistier, fiul lui Sevendache postelnicul (1711).
- Maurogordat (Mavrocordat), v. Nicolae vodă.
- Mehmet pașa vizirul (Baltagiul) (1710—1711); ~ șah mirza (1709); ~ aga, trimis al Porții (1713).
- Mentes, negustor la Constantinopole, (1713).
- Miches (contele Mihail Mikes, partizan al lui Fr. Rakoczy), jupîneasa lui (1709); imprumut (1710).
- Mihail Fărcășanul, jupîneasa lui, (1713); ~ vodă (Racovița), domn al Moldovei, imprumut (1709—1710).
- Mihalache serdar, (1711).
- Mitropolia, v. București.
- Moldova, (1709—1710, 1712).
- Mula-Asan, (1711).
- Mușat, negustor, (1713).
- Mustafa, v. Hagi-Mustafa.
- (Neagul), căpitan sau mare căpitan de cazaci, (1709—1710).
- Nicopoe (Nicolae), cadiul de la ~ (1712).
- Negoiță logofăt, ispravnic la vile de la Tirgoviște, (1710, 1712).
- Nicolae, căpitan de Hodivooia (1710—1711); ~ (Costin vel logofăt, v. Ileana; ~ postelnicul Ruset, ginerele domnului (1709—1710, 1712); ~ vodă (Mavrocordat) imprumut (1709, 1710, 1712).
- Ocne, Ocnele Mari, cămărași de la ~ (1710—1712).
- Odioaia, v. Hodivooia.
- Odriu (Adrianopole), reședință a sultanului, (1713); reședință a mitropolitului (Odrianul) (1712—1713).
- Osman, chihaia vizirului Mehmet Baltagiul, (1710—1711); ~ aga, casap-bașa (1711).
- Panait grămăticul (1712—1713); ~ neguțătorul (1713).
- Pandeli, doftorul (1710).
- Panos, giuvaergiu (la Constantinopole?) (1709, Paspali, (Antonie), neguțător la Constantinopole (1712).
- Paște, (sărbătoare), (1710—1714).
- Petru pisarul, v. Grenner.
- Pitrtea, copist de cărți, (1710).
- Pitești, jud. Argeș, vama (1714); vii, (1710, 1712).
- Poarta (Otomână) (1711—1713); v. și Constantinopole, Tarigrad.
- Porta, familiar al domnului (oare «da Porta»?), (1712—1713).
- Proca, feciorul lui ~, neguțător (1712).
- Radu Dudescu, mare sluger, v. Dudescu; ~ Goleșcu, v. Goleșcu.
- Răducanu, fiul domnului, (1709, 1710, 1712, 1713).
- Rahtivan, v. Iordache.
- R[en] sau R[ent] «ghinărariul» (1711).
- Rîmnecul (Sărat), vama, (1714).
- R[obe], vătăf de călărași, (1712).

Romanați (județul), (1711).
Rucăr, jud. Muscel, vama, (1711—1712, 1714);
 pircălabie (1712).
Rusciuc (Bulgaria), v. Hagi-Mustafa.
Ruset, v. Iordache.
Ruși de Vede (Roșiori) jud. Teleorman, vama
 (1714).

Safta lui Iordache aga (Crețulescu), fata domnului (1709).

Sanda, fata lui Iordache, marele spătar Cantacuzino, dar la nuntă (1710).

Săzii, din Brașov, împrumut (1712).

Sava ceaș (1711).

Seapigi bașa, hărăciarul (1710).

Șerban Greceanu vel stolnic, vel logofăt; ginerele domnului, la Constantinopole (1709—1712).

Sevendache postelnic (1711).

Sidis, părintele, la Constantinopole, (1710).

Sibiu, argintari (1712).

Sofia (Bulgaria), pașa de la (1710).

Spiloti, supraveghează lucrări la Constantinopole (1711).

Sianca, fata domnului (1709—1710, 1712);
 ~ și Sanda «fetele», dar la nuntă (1710).

Staineville (Stăenvil), generalul, guvernator în Transilvania (1710—1712).

Stavro, negustor, (1713).

Ștefan, fiul domnului (1709—1710, 1712);
 ~ fiul lui Duca vodă, la Constantinopole

(1710); ~ biserică la Constantinopole, (1709—1711).

Stelea, biserică la Tîrgoviște, lucrări (1709).

Sterie, căpitan, la Constantinopole (1710).

Stoichișă, unul din ispravnicii viilor la Pitești (1712).

Stratii, vameș (1711, 1712).

Tarigrad (Constantinopole), (1709—1713).

Tîrgoviște, vii, vin, (1710); vama, (1714); case, (1712); biserici (Stelea și Deal) (1709).

Tîrgul Jiului, vama, (1714).

Toderachi casap-bașa (1710); ~ Orbul (1712).

Ursăchișă stolnicul, (Dumitrașco Ursachi vel stolnic în Moldova), jupineasa lui, (1709).

Văcărescu, v. Ianache.

Văcărești, (București), vii, vin (1709—1713).

Vălenii, vama, (1714).

Vasile, Constantin al lui ~ v. Constantin;
 v. Hagi ~

Veneția (Italia), misiuni la (1710—1711).

Viena (Austria), misiuni la (1710, 1712).

Vlasie (stegarul?) (1711).

Zamfir staroste (1709—1710).

Zmaragdișă, fata domnului, nunta ei (1712)

Glosar

balas-uri (turc.) — varietate de rubin
barat (ung.) — călugăr catolic
baș (turc.) — dobîndă, comision
cacum (turc.) — hermină, blană de hermină
coboc, coboace (kubok-ucr.) — cupă
coropeă (korobka-rus.) — legătură, balot
cuvueliu (turc.) — pridvor deschis, baldachin
ducat de Veneția — monedă de aur
ghiulghiuli (turc.) — trandafiri, roz
hărăcear (turc.) — încasator de haraci
hurmuz (turc.) — fel de perlă
ilam (turc.) — raport
left, leftișor (gr.) — giuvaer nedeterminat
limia (turc.) — fișie de blană scumpă
otluhaç (turc.) — ierbărit
pac (sl.) — apoi
po (slav.) — cite, pe cite
roza (turc. de la fr. *rosace*) — formă de diamant
samur (turc.) — blană de zibelină
segedea, segedelo (turc.) — covor (de rugăciune?)
seraser (turc.) — brocat
sîngeap (turc.) — blană de jder siberian
sululgiu (turc.) — constructor, îngrijitor de canale sau fîntini
șugubină (sl. dușegubină) — amendă
tefeș, tefeșe (turc.) — stofă sau piele aurite
za (gr?) — ochi de lanț
za (sl.) — pentru
zagara, zagarale (turc.) — ornamente, brandenburguri de blană
zai, zaiuri (turc.) — șirag?

zamlir (gr.) — safir

zeituli (turc.) — măsliniu

zigir (turc.) — argint? (zlați, opus zlaților ungurești)

zlat (sl.) — monedă de aur (2,5 taleri)

zlot (pol.) — monedă de aur sau argint (1,5 zloți, 1 taler)

«ETERNII NOȘTRI PĂZITORI AI

19 Sind wir durch vorstehende Betrachtungen in den Kreis völkerpsychologischer That-
sachen eingetreten, so wollen wir uns um sehen [nun] hier ein wenig [und versuchen],
ob wir nicht einen gewissen Plan, nach dem sich das Einzelne gruppiert, erkennen
mögen.

Wir sehen aber sogleich, wie sich das Ganze in zwei Theile zerlegt. Es soll geredet
werden vom Volksgeiste u[nd] von den Volksgeistern, und zwar beides zugleich in ¹ Bezug
auf die Geschichte. Denn von der Psychologie ausgehend, kamen wir vom Einzelgeiste
zum Volksgeiste; von der Ethnologie aus gelangten wir vom Menschen als einem natür-
lichen, sich in Varietäten spaltenden, Geschlecht, zu den Völkern als die Modificationen
des menschlichen Geistes; und durch beide Betrachtungen verlangte die Geschichte Ein-
sicht in ihren gesetzlichen Gang.

So verhalten sich nun zwar beide Theile der Völkerpsychologie zur Geschichte als syn-
thetische Grundlage derselben; davon aber abgesehen, steht der erste Theil zum zweiten
selbst wieder in gleichem Verhältnisse, was näher zu betrachten ist.

Die synthetischen, rationalen Disciplinen haben zum Gegenstande die Urelemente
(die Chemie), aus denen, und die allgemeinen Gesetze (Physik u[nd] Psychologie),
nach denen das einzelne Dasein entsteht, sich erhält und vergeht; die beschreibenden
Disciplinen betrachten eben dieses wirkliche Dasein nach den Formen, die es durch die
eigenthümliche Combination jener Elemente u[nd] Gesetze in jedem Falle erhalten hat.
Die ersteren sind abstract; denn jene Elemente u[nd] Gesetze zeigen sich seltener oder
niemals in selbstständiger Vereinzelung, und haben meist nur eine künstliche Existenz
durch das Experiment, die Ausscheidung
des Forschers. Die Einfachen Körper der
Chemie existiren meist nur in den zusam-
mengesetzten Körpern; und die Fälle der
Physik kommen in der Wirklichkeit fast
nie so rein vor, wie die Wissenschaft sie dar-
stellt; sondern es greifen dort immer mehrere
physikalische Gesetze in einander. — Die
andere Klasse ist concret; ihr Gegenstand
ist die gegebene Wirklichkeit, die lebenden
Thierarten, Pflanzenarten, die Erde als
Ganzes und mit ihren vielen mineralogischen
Bildungen. — So gehört nun die Psychologie

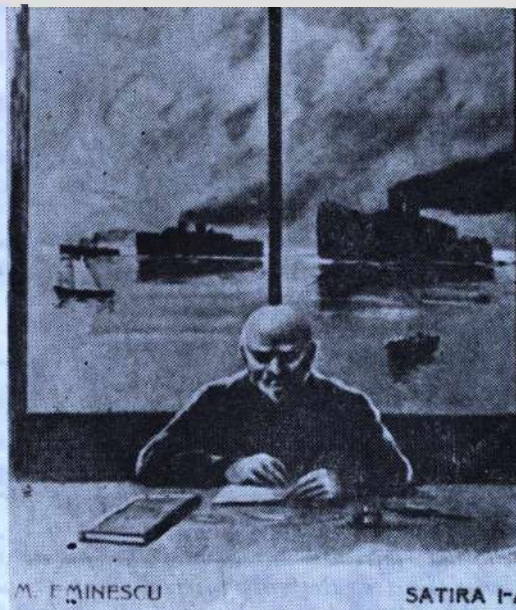
¹ In original:
mit

Studiul lui M. Lazarus și H. Steinthal, *Einlei-
tende Gedanken über Völkerpsychologie...*, tran-
scris de Eminescu în manuscrisul 2285, se
tipărește, cum am arătat și în prezentările
anterioare ¹, ca editorial programatic în revista
„Zeitschrift für Völkerpsychologie und Sprach-
wissenschaft“, care începe să apară în 1860.
Cu fragmentul de față, Lazarus și Steinthal trec
la definirea metodei lor de cercetare și insistă
asupra locului ocupat de psihologie în contextul

¹ „Manuscriptum“, nr. 3/1984, pp. 9—11; nr. 4/1984,
p. 33; nr. 3/1985, pp. 96—97.

SOLULUI VEȘNIC»

DESPRE PSIHOLOGIA POPOARELOR [IV]

19 După ce am pătruns, prin considerațiile precedente, în cercul de fapte al psihologiei popoarelor, vrem să zăbovim aici puțin și să cercetăm dacă nu putem recunoaște un anumit plan, după care se grupează faptele individuale.

Observăm însă imediat că întregul se divide în două părți. Ar trebui să se vorbească despre spiritul poporului și despre spiritele poporului, și anume despre ambele cu referință la istorie. Căci pornind de la psihologie, ajungem de la spiritul individual la spiritul poporului; de la etnologie ajungem la om ca specie naturală, care se împarte în varietăți, la popoare ca modificări ale spiritului uman; și, prin ambele considerații, istoria reclamă pricepere în desfășurarea ei logică.

Or, ambele părți ale psihologiei popoarelor se comportă într-adevăr față de istorie ca [fiind] bază sintetică a acestora; făcând însă abstracție de aceasta, prima parte se găsește chiar față de a doua la rindul ei în aceeași relație, despre care vom trata în continuare.

Disciplinele raționale sintetice au ca subiecte elementele originare (chimia) și legile generale (fizică și psihologie), pe baza cărora ia naștere existența individuală, se menține și piere; disciplinele descriptive tratează tocmai despre această existență reală, pe baza formelor pe care le-a primit în fiecare caz prin combinarea specifică a elementelor respective și a legilor. Primele sint abstracte; căci acele elemente și legi apar mai rar sau niciodată în izolare perfectă, și au de cele mai multe ori numai o existență artificială prin experiment, prin reperarea de către cercetător. Corpurile simple ale chimiei există adesea numai în corpurile compuse; iar cazurile

noi discipline științifice. Se impune atenției deosebită importanța ce o acordă limbii în fundamentarea « psihologiei popoarelor » ca disciplină științifică.

Studiul s-a publicat în descifrarea și traducerea Adelinei Perju (*Caietele Mihai Eminescu*, III/1977, pp. 169—185, IV/1977, pp. 198—214, V/1980, pp. 157—187). Noi îl dăm într-o nouă lecțiune și confruntăm transcrierea lui Eminescu cu originalul german. Însoțim textul cu note spre a oferi o imagine și asupra particularităților transcrierii eminesciene.

D. VATAMANIUC

din fizică nu apar în realitate aproape niciodată atât de pure pe cât le prezintă știința; căci acolo se combină întotdeauna mai multe legi fizice. — Cealaltă clasă este concretă; obiectul ei îl constituie realitatea dată, speciile de animale vii, speciile de plante, pământul ca întreg cu multiplele sale formațiuni minerale. — Psihologia aparține însă primei clase, în opoziție cu biografia și istoria; considerate însă relativ, după cum am observat deja, psihologia individuală stă la început față de psihologia

zur ersten Klasse, im Gegensatze zur Biographie und Geschichte; *relatio* aber genommen, steht erstlich, wie schon bemerkt, die individuelle Psychologie zur Völkerpsychologie in demselben Gegensatze, und abermals nun auch der erste Theil der Völkerpsychologie zum zweiten derselben.

19v Denn der erste Theil soll zeigen, was überhaupt der Volksgeist ist, unter welchen ganz allgemeinen Bedingungen und Gesetzen er lebt und wirkt; || welches überall seine constitutiven Elemente sind, wie diese sich bilden, in welche Verhältnisse sie zu einander treten, und was jedes für das Ganze wirkt; so dass hieraus die Entstehung und Entwicklung des Volksgeistes klar werde. Dieser Theil also ist abstract und allgemein, natürlich nicht ohne Rücksicht auf die einzelnen Völker und ihre Geschichte, aber, mit Beseitigung des Eigenthümlichen, nur des Allgemeinen heraushebend. Es ist hier die Rede von der Menschheit als Volk: von Sprache, Religion u.s.w. wie diese als Äusserungen des zum Volksgeist bestimmten Menschengesistes sich offenbaren. — Der andere Theil dagegen ist concret; er behandelt die wirklich existirenden Volkgeister und ihre besonderen Entwicklungsformen. Jener stellt die Gesetze auf, die für alle Völker gelten; diese beschreibt, charakterisirt die einzelnen Völker als die besonderen zur Wirklichkeit gelangten Formen jener Gesetze. Bei einem tieferen monographischen Eingehen auf den Gegenstand können auch andere als gerade die Volkseinheiten dieser zwiefachen Betrachtung unterworfen werden; es kann von den psychischen Gesetzen des Staatslebens, der Religionswissenschaft u. dgl. überhaupt und dann wiederum von bestimmten Staaten und Kirchen gehandelt werden, in denen jene Gesetze zu einer individualisirten Verwirklichung gelangt sind.

20 Demnach könnten wir den ersten Theil völkergeschichtliche (ethnologische und politische) Psychologie nennen, den zweiten aber psychische Ethnologie, während für das ganze der Name Völkerpsychologie gelten mag. Wie die individuelle Psychologie aus den einfachsten Seelen — Ereignissen und den Gesetzen, nach welchen sie sich einander verbinden und im Bewusstsein auf — und niedertauchen, das verwickelte Getriebe des ausgebildeten Bewusstseins sich entwickeln lassen soll: so hat die völkergeschichtliche Psychologie aus den einfachsten Erzeugnissen der menschlichen Geselligkeit den umfassenden Organismus des Volksgeistes zu erklären. Es ist also zu zeigen, wie sich die einfacheren, elementaren Kräfte des menschlichen Bewusstseins combiniren zu complicirten Gesamtkräften und Gebilden des Volksgeistes; || so dass wir allmählich alle wesentlichen Formen und Erzeugnisse des Zusammenlebens der Menschheit, wie Familie, Staat, Stände, Religion, Literatur u.s.w. nach und neben einander entstehen, sich gegenseitig fördern und auch hemmen sehen.

Wir haben bis hierher den Begriff, die Methode u[nd] die Möglichkeit der Vps. [Völkerpsychologie] nur ganz im Allgemeinen besprochen; es kommt nun darauf an, wenigstens die wesentlichsten Momente derselben als Wissenschaft näher zu beleuchten.

Zunächst könnte die Anwendung des Begriffs [der] Psychologie auf das Völkerleben, d.h. die Gründung einer solchen Wissenschaft, Zweifel gegen sich dadurch [erregen] dass, weil eine Psyche des Volkes im eigentlichen Sinne des Wortes undenkbar, die Substanz, welche als Träger der Thätigkeit gedacht werden muss, zu fehlen scheint. Fassen wir aber die Sache näher ins Auge, so leuchtet bald ein, dass die Erkenntnis der Seele d.h. der Substanz u[nd] Qualität derselben, keineswegs das Ziel oder auch nur das Wesentliche der Aufgabe ist, welche die Psychologie zu lösen hat. Vielmehr besteht diese wesentlich in der Darstellung des psychischen Processes und Progresses, also in der Entdeckung der Gesetze, nach denen jede innere Thätigkeit des Menschen (vom Rechnen bis zum Dichten, vom sinnlichen Begehren bis zum sittlichen Wollen, von der materialen bis zur ästhetischen Anschauung der Dinge²) vor sich geht, und in der Auffindung der Ursachen und Bedingungen jedes Fortschrittes und jeder Erhebung in dieser Thätigkeit. Wir könnten deshalb, da man in unserer Sprache fast allgemein und sicher den Unterschied zwischen Seele u[nd] Geist darin begreift, dass jene eine Substanz, ein reales Etwas, dieser aber mehr die blosse Thätigkeit bedeutet — die Psychologie in Seelenlehre u[nd] Geisteslehre unterscheiden, so dass jene, welche mehr das Wesen die Substanz

* Scris deasupra; inițial: Ursachen, șters

popoarelor, în aceeași opoziție, iar ulterior ca primă parte a psihologiei popoarelor față de a doua.

19 v Căci prima parte ar trebui să arate ce este în genere spiritul poporului, în ce condiții și legi cu totul generale trăiește și acționează; // care sînt mai ales elementele sale constitutive, cum se formează acestea, în ce relații reciproce apar și cum acționează fiecare pentru întreg; astfel încît pe baza acestora să devină clar cum se naște și dezvoltă spiritul poporului. Această parte este deci abstractă și generală, firește că nu fără referință la popoarele separate și la istoria acestora, însă, lăsînd de-o parte particularitățile și relevînd numai generalul. Este vorba aici de umanitate ca popor: de limba, religia ș.a.m.d., de modul în care acestea se manifestă ca expresii ale spiritului uman care tinde spre spiritul poporului. — Cealaltă parte este dimpotrivă concretă; ea tratează despre spiritele poporului care există realmente și despre formele lor particulare de dezvoltare. Prima stabilește legile valabile pentru toate popoarele; a doua descrie, caracterizează popoarele separate ca forme particulare de realizare ale acestor legi. La o cercetare monografică mai profundă a obiectului [se dovedește că] și alte unități, diferite de cele ale poporului, ar putea fi supuse acestei duble considerații; se poate trata în genere despre legile psihice ale vieții în cadrul statelor, despre știința religiilor ș.a. și apoi, de asemenea, despre anumite state și religii, în care legile respective au ajuns la o realizare individuală.

20 În consecință, am putea numi prima parte *psihologie istorică a popoarelor* (etnologică și politică), iar pe a doua *etnologie psihică*, în timp ce pentru întreg ar rămîne valabil numele de psihologie a popoarelor. Așa cum se dezvoltă psihologia individuală din cele mai simple evenimente și legi ale sufletului, pe baza cărora se imbină reciproc, apărînd și dispărînd din conștiință cele mai complicate mecanisme ale conștiinței instruite, tot astfel trebuie să explice psihologia istorică a popoarelor organismul cuprinzător al spiritului poporului pornind de la cele mai simple produse ale sociabilității umane. Trebuie arătat deci modul în care se combină cele mai simple forțe elementare ale conștiinței umane cu forțe și structuri extrem de complicate din spiritul poporului; // astfel încît să vedem treptat modul în care toate formele și produsele esențiale ale conviețuirii oamenilor, ca familie, stat, stare socială, religie, literatură ș.a.m.d. iau naștere succesiv și simultan, se stimulează sau se frînează reciproc.

Am vorbit pînă aici numai în mod cu totul general despre conceptul, metoda și posibilitatea psihologiei popoarelor; este momentul să cercetăm mai îndeaproape cel puțin momentele esențiale ale acesteia ca știință.

În primul rînd, aplicarea conceptului de psihologie la viața popoarelor, adică fundamentul unei astfel de științe, ar putea să stirnească îndoială *prin faptul că*, fiind de neconceput un psihic al poporului în adevăratul sens al cuvîntului, substanța, care trebuie gîndită ca purtător al activității, pare să lipsească. Dacă examinăm situația mai îndeaproape, atunci devine îndată evident faptul că, în orice caz, nu cunoașterea sufletului, adică a substanței și calității acesteia constituie scopul și nici esența problemei pe care trebuie s-o rezolve psihologia. Aceasta constă mai degrabă, esențialmente, în reprezentarea procesului și progresului psihic, deci în descoperirea legilor, după care trebuie să se îndrepte orice activitate interioară a omului (de la socotit pînă la făcut versuri, de la dorința senzorială la voința morală, de la contemplarea materială a lucrurilor la cea estetică), și în descoperirea cauzelor și condițiilor fiecărui progres și fiecărei reușite.

Datorită faptului că în limbajul nostru diferența dintre suflet și spirit este concepută în mod foarte general și sigur prin aceea că *primul* este o substanță, un ceva real, pe cînd *al doilea* semnifică mai mult activitatea pură, am putea să deosebim în cadrul psihologiei teoria sufletului de teoria spiritului, astfel încît prima, care tratează mai mult despre esența, substanța și calitatea sufletului în sine, să constituie propriu-zis o parte a metafizicii sau a filosofiei naturii, însă a doua (teoria spiritului), care tratează despre activitățile sufletului și legile lor, să constituie psihologia pro-

20v

und Qualität der Seele an sich betrachtet, eigentlich einen Theil der Metaphysik oder Naturphilosophie, diese aber (die Geisteslehre), welche die Thätigkeiten der Seele und deren Gesetze betrachtet, die eigentliche Psychologie ausmacht.* Demgemäss ist leicht ersichtlich, wie von einer Völkerpsychologie, analog der || individuellen Ps[ychologie], die Rede sein kann: nämlich als Volksgeisteslehre in dem eben bezeichneten, engeren Sinne. (In diesem Sinne pflegt man denn auch von dem Volksgeist analog dem individuellen, von der moralischen Persönlichkeit einer Nation, eines Staates, einer Gesellschaft zu reden). — (Wenngleich man aber auch eine Substanz des Volksgeistes, eine substantielle Seele desselben nicht erfordert wird, um die Gesetze seiner Thätigkeit zu begreifen, so müssen wir doch jedenfalls und nur um so mehr den Begriff des Subjects als einer bestimmten Einheit feststellen, um von ihm etwas prädicieren zu können.)³

Die blosse Summe⁴ aller individuellen Geister in einem Volke — welche allerdings das substantielle Wesen des Volksgeistes ist — kann den Begriff ihrer Einheit nicht ausmachen, denn dieser ist etwas Anderes und bei weitem mehr als jene; — ebenso wie der Begriff eines Organismus (einer organischen Einheit) bei weitem nicht durch die Summe der zu ihm gehörenden Theile erschöpft wird; vielmehr fehlt dieser Summe gerade noch das, was sie zum Organismus macht, das innere Band des Prinzip⁵, oder wie man es sonst nennen mag. — So ist auch der Volksgeist gerade das, was die blosse Vielheit der Individuen erst zu einem Volke macht, es ist das Band, das Prinzip, die Idee⁶ des Volkes und bildet seine Einheit. Diese Einheit nun ist die des Inhaltes und der Form oder Weise seiner Thätigkeit, in der gemeinschaftlichen Erzeugung und Erhaltung der Elemente seines geistigen Lebens. Denn in dem geistigen Thun aller Individuen eines Volkes herrscht eine Uebereinstimmung und Harmonie, welche sie zusammenschliesst und zu einer⁷ organisch verbundenen Einheit macht. Das⁸ nun, was⁹ an dem verschiedenen geistigen Thun der Einzelnen mit dem aller Andern übereinstimmt und jene Harmonie bildet, zusammengenommen, ist die geistige Einheit des Volkes, der || Volksgeist¹⁰. In der Form einer Definition wird die Völkerpsychologie dem Volksgeist als das Subject, von welchem sie etwas prädicieren will, demnach etwa so bezeichnen: das, was an innerer Thätigkeit, nach Inhalt sowohl wie nach Form, allen Einzelnen des Volkes gemeinsam ist; oder: das allen Einzelnen Gemeinsame der inneren Thätigkeit. (Eine viel schärfere und prägnantere Fassung ist gewiss nicht nur möglich, sondern zu hoffen; einstweilen gelte diese als unvorgreifender Versuch, der überdies sogleich weiter ergänzt werden soll).

21

Nach dieser Definition des Subjects könnte man, bei der ungeheuren Verschiedenheit der Individuen, von denen fast niemals auch nur zwei einander völlig¹¹ gleichen, wohl fürchten, dass die Prädicate desselben gar dürftig ausfallen müssten. Aber man stelle nur einmal zwei Völker zusammen, und gleich wird man aus dem Grade ihrer Verschiedenheit den der Gleichheit aller Einzelnen innerhalb eines jeden dieser Völker wahrnehmen; man denke zwei Individuen aus ihnen, etwa einen Perser und einen Griechen — von specifisch gleichem Range und Stande, so ähnlich an Charakter, Intelligenz u.s.w. als, immer nur möglich, und Jeder wird zugeben, dass sie, psychologisch näher betrachtet dennoch bei weitem mehr von einander verschieden sind, als jeder der beiden von einem seiner ihm an Rang und Bildung entferntesten Stammgenossen. Um sich diesen Gesamteindruck deutlicher zu machen und ihn begreiflich zu finden, bedenke man nur, dass die wichtigsten Elemente des geistigen Lebens, trotz aller Verschiedenheit ihrer Handhabung bei den Individuen, Allen gemeinsam sind; vor allem z.B. die ganze¹² Sprache — bis auf die verhältnismässig höchst geringe Ausnahme künstlicher Formen — || also der ganze Schatz von Vorstellungen und Begriffen ist das Allen gemeinsame Eigenthum der Nation (wie sehr auch die Individuen in dem Masse u[nd] Grade der Erwerbungs-Auffassung der Begriffe — und Anwendung dieses Eigenthums abweichen mögen).

21v

* Die wissenschaftlichen Resultate beider werden zwar mit einander innig zusammen = || aber darum doch nicht von einander abhängen. So hat die frühere empirische Psychologie eine bedeutende Summe von Erfahrungen und Beobachtungen zusammengetragen, ohne den Begriff der Seele in den Kreis der Betrachtung zu ziehen.

³ Textul: zu reden... zu können, încercuit cu cerneală neagră

⁴ Summe, subliniat în original

⁵ În original: Princip

⁶ În original, subliniat

⁷ Scris deasupra
⁸ Sublinierea lui Eminescu

⁹ Textul: Die blosse Summe... Das nun, was, barat, marginal, la stînga cu o linie verticală, cu aceeași cerneală cu care este încercuit textul de mai sus

¹⁰ În original, subliniat

¹¹ Scris deasupra

¹² ganze, scris deasupra

priu-zisă. * În consecință, este evident că se poate vorbi în mod analog despre // psihologia individuală ca despre o psihologie a popoarelor: și anume ca *teorie a spiritului poporului* în sensul restrins în care s-a vorbit mai sus. (În acest sens, se obișnuiește deci să se vorbească și despre spiritul poporului în analogie cu cel individual, despre *personalitatea* morală a unei națiuni, a unui stat, a unei societăți.) — (Deși nu este necesară chiar o substanță a spiritului poporului, un suflet substanțial al acestuia, pentru a-i concepe legile de activitate, trebuie să stabilim totuși, în orice caz, cu atât mai mult conceptul de subiect al unei unități, pentru a putea produce ceva din el.)

Suma simplă a tuturor spiritelor individuale din cadrul unui popor — care constituie dealtfel esența *substanțială* pentru spiritul poporului — nu poate constitui *conceptul unității* acestora, căci conceptul este altceva și mai puțin decât suma; — tot așa cum conceptul de organism (de unitate organică) nu este epuizat prin suma părților care îi aparțin; acestei sume îi lipsește mai degrabă tocmai ceea ce o face să devină organism, legătura *interioară* a principiului, sau cum vrem altfel să-l numim. — La fel și spiritul poporului este exact ceea ce face din simpla diversitate a indivizilor un popor, este legătura, principiul, ideea de popor și formează unitatea acestuia. Or, această unitate este aceea a *conținutului și a formei* sau a *modalității* sale de acțiune în vederea producerii și menținerii în comun a elementelor vieții sale spirituale. Căci în activitatea spirituală a tuturor indivizilor unui popor domnește acordul și armonia care o concentrează și o transformă într-o unitate legată organic. Or, în rezumat, *ceea ce concordă în diferitele activități spirituale ale indivizilor cu toate celelalte* și formează acea armonie constituie unitatea spirituală a poporului, // spiritul poporului. În forma unei definiții, psihologia popoarelor va desemna spiritul poporului drept subiectul la care vrea să se refere, considerându-l, de exemplu: *ceea ce este comun în activitatea interioară, atât după conținut, cât și după formă, a tuturor indivizilor unui popor; sau ceea ce este comun în activitatea interioară a tuturor indivizilor.* (O formulare mai precisă și mai pregnantă e desigur nu numai posibilă, ci și de sperat; deocamdată rămâne valabilă această încercare neanticipată, care va fi dealtfel completată în continuare.)

După această definiție a subiectului am putea pe bună dreptate să ne temem, având în vedere imensa diversitate a indivizilor, dintre care nici măcar doi nu seamănă perfect, că predicatelor acestuia ar trebui să se potrivească și mai puțin. Dar să ne imaginăm doar două popoare reunite și imediat vom remarca din gradul lor de diversitate pe cel de egalitate al tuturor indivizilor din cadrul fiecăruia dintre aceste popoare; să ne imaginăm doi indivizi din popoarele respective, de exemplu, un persan și un grec — de același rang și poziție socială specifice, și pe cit se poate de asemănători la caracter, inteligență ș.a.m.d. și oricine va recunoaște că, din punct de vedere psihologic, ei sînt cu mult mai deosebiți unul de celălalt, decât fiecare dintre ei față de unul dintre compatrioții săi mult mai îndepărtați de el ca rang și cultură. Pentru a face mai clară și inteligibilă această impresie globală să ne imaginăm doar faptul că *elementele cele mai importante* ale vieții spirituale, în ciuda diversității acțiunii lor la indivizi, sînt comune tuturor, în primul rînd, să zicem *limba* — pînă la excepția relativă extrem de neînsemnată a formelor artistice — // *deci întreaga comoară de reprezentări și concepte* este proprietatea comună a întregii națiuni (oricît s-ar abate indivizii în masa și gradul dobîndirii și înțelegerii conceptelor, ca și în aplicarea acestei proprietăți). De limbă depind apoi formele psihologice ale gîndirii celei mai profunde și oricui îi este clară esența limbii va recunoaște faptul că *formele de vorbire fundamental diferite nu sînt decît manifestări ale formelor fundamental diferite ale gîndirii.* — La aceasta se mai adaugă moravurile și obiceiurile, de la ali-

* Rezultatele științifice ale ambelor sînt strîns legate unele de altele, fără a depinde totuși din această cauză unul de altul. Astfel, psihologia empirică timpurie a adunat o sumă considerabilă de experiențe și observații fără să atragă conceptul de suflet în cercul considerației.

Mit der Sprache hängen dann die psychologischen Formen des Denkens aufs Innigste zusammen, und Jeder, dem das Wesen der Sprache im wahren Lichte erscheint, wird erkennen, dass grundverschiedene Redeformen nur die Erscheinung grundverschiedener Denkformen sind¹³. — Dazu kommen noch Sitten und Gewohnheiten von der Nahrung und Bekleidung bis hinauf zur Pflege des Rechts und der Verfassung des Staates Uebung der Künste, Betrieb der Handwerke und Cultur der Wissenschaften, endlich die Religion. — Alles spezifisch-verschiedene Prädikate des Volksgeistes und dennoch gemeinsames¹⁴ Gut aller Einzelnen. — (Diese mögen sich affirmativ oder sogar negativ¹⁵ dazu verhalten; denn der griechische Irreligiöse, Kunstlose u.s.w. ist von dem persischen eben so sehr verschieden, als der Gläubige, Künstler u.s.w.).

So bilden ferner fast alle Momente des geistigen Lebens, der inneren Thätigkeit, trotz ihrer Differenz und Zersplitterung in den Individuen, durch ihren inneren Zusammenhang unter einander, eine wahrhafte Monas im Volksgeiste, sind der geforderten Einheit des Subjects darin völlig angemessen und dadurch geeignet als Prädicate desselben bezeichnet zu werden.¹⁶

Andererseits aber ist doch der Volksgeist nicht eine solche Monas, dass der Einzelne sich gänzlich in ihr verlöre; es ist vielmehr auch dies wesentlich für den Volksgeist von den Einzelnen fortwährend getragen und geschaffen zu werden.

Indem sich nun zwar das Gemeinsame der individuellen Geister als der Inhalt des Volksgeistes¹⁷ erwiesen hat, dieser aber sich dennoch nicht anders als in den einzelnen Individuen || manifestirt, und zwar so, dass — was am wichtigsten ist — die Blüten u[nd] Höhen desselben, die specifisch höhere und fördernde¹⁸ Intelligenz und reinere und exemplarische Sittlichkeit, die besseren Kunstwerke, nur Wenigen zukommen: so ist die nächste und wichtigste Aufgabe der Vps. [Völkerpsychologie], das Verhältniss der Gesamtheit zum Einzelnen zu untersuchen und festzustellen. Dass sich dies Verhältniss durchschnittlich als eine Wechselwirkung darstellt, wird man auf den ersten Blick begreifen. Denn alle und jede geistige Thätigkeit eines Individuums, sie mag sich noch so sehr über die der Andern, über den ganzen zeitigen Standpunkt des Volkes erheben, wurzelt dennoch in dem Geiste des Volkes, ist ein Product desselben, oder hat wenigstens in ihm einen der wesentlichsten Faktoren¹⁹. Andererseits wirken diese Thaten der Individuen — unmittelbar oder mittelbar — wieder auf den Volksgeist zurück, sie bleiben nicht isolirt, werden vielmehr Eigenthum und bildendes Element desselben.²⁰ (So wird jeder zugestehen, dass die Werke eines Aeschylus, Phidias u[nd] Plato, wie weit sie sich auch über frühere Leistungen in ihren Fächern emporheben, dennoch dem griechischen Volksgeist eigen und eigentümlich, durch ihn entstanden sind und nur in ihm entstehen konnten; dass aber auch die gesamte Anschauung der Griechen im Leben, Kunst und Wissenschaft durch diese Werke geläutert und gehoben wurde.) Das Gesetz dieser Wechselwirkung und ihre nähere Bestimmungen zu finden, ist eine würdige Aufgabe der Psychologie.

Schon der erste Theil der Vps. [Völkerpsychologie] hat die Verschiedenheit der Völker zu berücksichtigen, wenn auch nur in noch abstracter Weise, insofern es nämlich zu zeigen hat, wie dieselbe möglich ist. Jene Elemente, welche den Volksgeist constituiren können und müssen sich, trotz ihrer Notwendigkeit und allgemein menschlichen Natur, dennoch aus inneren, in ihnen selbst oder im Volks-Subject liegenden, wie aus äusseren durch das Schicksal des Volkes gegebenen Gründen, in sehr verschiedener Weise offenbaren. Die causalen Verhältnisse, durch welche die Elemente erzeugt werden, und dann wieder diese Elemente selbst, welche den Volksgeist bilden, erlauben unter sich, und je nach den verschiedenen äusseren Schicksalen, äussere Forderungen und Hemmungen, die mannigfaltigsten Combinationen.

Es entsteht also hier die Frage: was ist ein Volk? was macht dasselbe zu einem²¹ bestimmten Volke? Durch die Beantwortung dieser Frage hoffen wir der obigen Definition von Volksgeist festeren Halt und bestimmtere Bedeutung zu geben. ||

¹³ In original, subliniat numai primul cuvint

¹⁴ In original, subliniat

¹⁵ sogar negativ, in original subliniate

¹⁶ Textul: So bilden ferner... geschaffen zu werden, barat, marginal, la dreapta, cu cerneală neagră

¹⁷ Sublinierea lui Eminescu

¹⁸ Scris deasupra

¹⁹ Sublinierea lui Eminescu

²⁰ Textul: Andererseits wirken ... Element desselben, subliniat de Eminescu cu o linie intreruptă

²¹ In original: dissem

mentație și îmbrăcăminte pînă la exercitarea dreptului și a constituției statului, exercitarea artelor, activitatea meșteșugarilor și cultivarea științelor, în sfîrșit religia. — Toate predicatelor specific-diferite ale spiritului poporului sînt un bun comun al tuturor indivizilor. — (Ei se pot comporta afirmativ sau negativ față de acestea; căci grecul nereligios, lipsit de cultură ș.a.m.d. este tot atît de diferit de persan, ca și cel credincios, cult ș.a.m.d.)

În felul acesta, ulterior, aproape toate momentele vieții spirituale, ale activității interioare, în ciuda diferențierii și răspîndirii lor în indivizi, formează prin legătura lor reciprocă interioară, o adevărată unitate în spiritul poporului. Ele reprezintă unitatea pe care o pretinde subiectul, pentru a fi desemnate astfel ca predicate cu totul potrivite și corespunzătoare ale acestuia.

Dar, pe de altă parte, spiritul poporului nu este o unitate în care individul să se piardă cu totul; pentru spiritul poporului este, dimpotrivă, esențial să fie purtat și creat în permanență de indivizi.

Or, datorită faptului că ceea ce au comun spiritele individuale s-a dovedit într-adevăr drept conținutul spiritului poporului, însă acesta nu se manifestă totuși altfel decît în indivizii singulari, și anume astfel încît — acesta este lucrul cel mai important — elitele și culmile acestuia, inteligența specific superioară și creativă, moralitatea pură și exemplară, cele mai valoroase opere de artă nu revin oricui, sarcina cea mai urgentă și mai importantă a psihologiei popoarelor este să cerceteze și să stabilească relația dintre ceea ce este comun și ceea ce este individual. Faptul că această relație se prezintă în mod obișnuit ca o acțiune reciprocă se va înțelege de la prima vedere. *Căci toate activitățile spirituale ale unui individ, oricît ar fi de elevate față de ale celorlalți, superioare total punctului de vedere actual al poporului, își au totuși originea în spiritul poporului, sînt produse ale acestuia sau, cel puțin, își găsesc în el unii dintre factorii cei mai importanți.* Pe de altă parte, aceste fapte ale indivizilor acționează la rîndul lor — direct sau indirect — asupra spiritului poporului. Ele nu rămîn izolate, ci, dimpotrivă, devin proprietatea și elementul constitutiv al acestuia. (Astfel, recunoaște oricine că operele unui Aeschylus, Phidias și Platon, oricît de elevate ar fi față de realizările anterioare, sînt totuși proprii și specifice pentru spiritul poporului grec, numai prin el au apărut, și numai în el puteau să apară; dar și faptul că întreaga concepție a grecilor despre viață, artă și știință s-a cristalizat și s-a dezvoltat prin aceste opere.) A găsi legea acestei acțiuni reciproce și determinațiile sale mai precise este o sarcină demnă a psihologiei.

Chiar prima parte a psihologiei popoarelor trebuie să țină seama de diversitatea poporului, deși numai într-un sens încă abstract, întrucît trebuie să arate tocmai modul în care aceasta este posibilă. Elementele care constituie spiritul poporului pot și trebuie, în ciuda necesității și a naturii lor general umane, să se manifeste totuși în moduri foarte diferite, din motive interioare, care rezidă în ele însele sau în subiect = popor, ca și din motive exterioare, oferite de soarta poporului. Relațiile cauzale, prin care se produc elementele, și apoi elementele însele, care formează spiritul poporului, permit cele mai variate combinații între ele, datorită împrejurărilor exterioare, ale cerințelor și obstacolelor externe.

Se naște deci aici întrebarea: ce este un popor? Ce îl face să fie un popor determinat? Prin răspunsurile la aceste întrebări sperăm să putem oferi mai multă consistență și o semnificație mai strictă definiției pentru spiritul poporului.

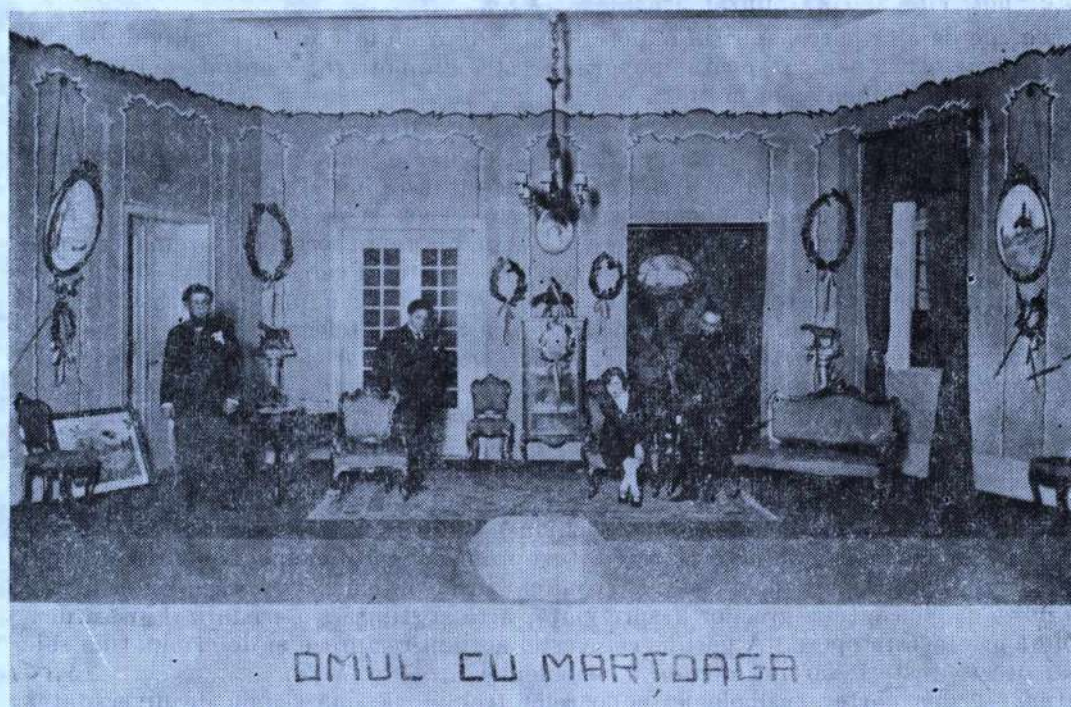
(Traducere de Alexandru SURDU

Cărți poștale ilustrate
cu desene înaltă
SALMEN (la pp. 35,
41) inspirate din poeziile
lui Mihai Eminescu. Ele aparțin
unei serii apărute între
cele două războaie mondiale
și au fost comunicate
redacției de către Maria POLO-
JINTEV.

CHIPURILE THALIEI

G. CIPRIAN

ÎN ARHIVA MUZEULUI TEATRULUI DIN București am găsit un caiet cu manuscrisul piesei *Nae Niculae* de G. Ciprian, piesa pe care autorul a mai intitulat-o și *Între cer și pământ*. *

În ordinea elaborării, este a doua sa comedie, iar în ordinea prezentării pe scenă — a treia, după *Omul cu mârtoaga* și *Capul de rățoi*.

S-a jucat în deschiderea stagiunii din 1928, la Teatrul „Regina Maria” de către compania Bulandra — Storin, Maximilian — Manolescu, fără a se bucura de succes. (Din cauza actorilor, nu prea bine distribuiți în roluri, după cum mărturisea însuși autorul.)

* Un episod din această piesă i-a inspirat autorului o altă comedie: *Ioachim, prietenul poporului*, unde el a continuat situațiile comice și a păstrat numele personajelor. Piesă încă ne jucată și nepublicată.

Un fragment din actul întâi a fost publicat de G. Ciprian în volumul său de amintiri *Măscărici și mîzgilici* (E.S.P.L.A., București, 1958).

În ceea ce privește geneza acestei «comedii fanteziste», același volum de memorialistică precizează că ideea ei i-a venit autorului în perioada petrecută în Franța (pe Coasta de Azur) cînd se afla acolo să-și traducă în limba franceză *Omul cu mârtoaga*.

Nu voi intra în alte detalii, lăsînd plăcerea analizei criticii de specialitate. Voi remarca doar mesajul umanist al piesei, de pace și bună înțelegere între oameni, mesaj subliniat, dealtfel, și de autor în volumul său de memorialistică.

Lidia MUNTEANU

Nae Niculae

TABLOUL I

Un salon.

Pereții pictați de miini de maestri decedați.

La o parte un birou de mărgean. Pe măsuțe de alabastru statuete reprezentind perechi lubrice.

Pe peretele din spatele biroului o hartă mare cu stegulețe negre și albe. Pe peretele din fund, zugrăvită în culori vii, o feme[i]e cu o balanță în mină: Justiția, linsă de bărbați de toate virstele pe miini, pe sini și pe picioare.

Scaraoski, în frac, ținindru și mănuși albe, dă ultimele ordine odăiașului său, îmbrăcat în livrea verde, cu nasturi galbeni.

Scena I

SCARAOSKI (trăgindu-și mănușile): Prin urmare, pentru cîtăva vreme—douăzeci, treizeci de zile, zodiea cmenesc,—unul din ajutoarele mele va binevoi să-mi țină locul.

ODĂIAȘUL (trist): Așa de mult ai să lipsești, atotputernice?

SCARAOSKI: Poate și mai mult. N-am oare dreptul să lipsesc cît vreau?

ODĂIAȘUL: Se înțelege, stăpîne, că ești liber pe actele luminăției tale.

SCARAOSKI: Sint liber? Sint un sclav ticălos. Sclavul propriei mele puteri. Trebuie să fiu alci, și pretutindeni,—să țin hăturile în mină. Tot ce scapă ochiului meu e treabă de mîntuială. Nimeni nu lucrează pentru lucrul în sine. Nimeni nu face artă pentru artă.

Porniți din lut pămîntesc, ei nu pot uita deprinderile omenesci. Se dau lenci. Și ea și muritorii nu ascultă decît de girbaci. Nici unul nu lucrează din dragoste pentru mine.

ODĂIAȘUL: Vai, lumînăție, ce vorbă uzuratică ai rostit! Dar poate dracul să iubească?

SCARAOSKI: Poate! Tu nu mă iubești?

ODĂIAȘUL: Cu mine se schimbă vorba. Fiindcă eu nu mă trag din om, eu mă trag din cîine. (Mică tăcere)

G. Ciprian

Frați comedie în tablouri

SCARAOSKI: Da, dracul nu poate să iubească. (Mai încet) Și totuși, uneori, mi se pare...

ODĂIAȘUL: Ți se pare. Ți place să te amăgești.

SCARAOSKI: Poate. Ce simt, cu toate astea, cînd stau de vorbă cu vreo fetișcană cu sîinii abia răsăriți... Să nu fie dragoste? Carne fragedă de feme[i]e are un parfum care-ți gîdilă nările zile și nopți. Amintirea asta plăcută și dureroasă să nu fie... dragoste?

ODĂIAȘUL: Vai, luminăție!

SCARAOSKI: Mi-aș da jumătate din împărăție să pot gusta, ca muritorii, dulcele plăceri ale cărnii. Dar nu, eu trebuie să fac pe stăpînul. Să urmăresc clipă cu clipă, cum mi se îndeplinesc poruncile. Iar trimișii mei, poștile, se bucură de priveștiile pe care ar trebui să le soarbă ochii mei.

ODĂIAȘUL: Te oprește cineva să nu te bucuri?

SCARAOSKI: Teamă de dezordine. Dar să-îndrăznească! M-am săturat de cadavre. Mă duc să-mi satur ochii cu privești vii. Mă duc să-mi gust voluptatea pîneli.

ODĂIAȘUL: De vreme ce nu te poți bucura ca pisca și ciinele, la ce bun să te chinui zgîindu-te la ei?...

SCARAOSKI: Voul, înăjelor inferioara, vă lipsește perversitatea care se cheamă simț artistic.

ODĂIAȘUL: Se poate. Dar, mă rog, ce-i zugrăvit acolo pe părete ține de simțul artistic?

SCARAOSKI (zimbînd): Aproape.

ODĂIAȘUL: Atunci simțul ăsta e șterpelit tot de la ciini.

(Intră un diavol)

Scena II

DIAVOLUL: Stăpîne...

SCARAOSKI: Oprește-te! Întinde de a da drumul vorbelor te afurisează să bați de zece ori în șir ținuturile înghețate—ca să agonisești atîta frig sub piele încît să nu-ți mai vie niciodată poftă să lepezi haina după tine. De ce-ai lepădat fracul, blestematul?

DIAVOLUL: Pedepsește-mă, stăpîne, să bat de o mie de ori în șir ținuturile polare, dar haina-ai spintecată n-o mai pun pe mine.
SCARAOSKI: Și pentru care cuvînt?

DIAVOLUL: De-abia mă obișnuisem să umblu fără coadă — și acum să-mi agăț două?

SCARAOSKI (strigînd): Trebuie să mergem cu timpul. Acolo în viltoare păstrați-vă tradiția, umblați cu coarne și cu cozi. Acolo vă dau vo[i]e. Întimidați mai ușor. Dar cei din jurul meu să binevoiască să păstreze protocolul.

DIAVOLUL: Eu ajut la cîntar, stăpîne...

SCARAOSKI: Un cuvînt mai mult. Trebuie să facem impresie sultelor la intrare. Trebuie să-i primim cu mânuși. Ce voiai să-mi spui?

DIAVOLUL: Stăpîne, e afară o dihanie de om care ne pune în mare înecăcătura.

SCAR[AOSKI]: Și trebuie să vă învăț eu să vă descurcați?

DIAVOLUL: Noi am încercat în toate chipurile, dar...

SCAR[AOSKI]: Nu v-am spus eu că trîndăvia vă proteste și că oamenii v-au luat-o de mult înainte în șiretlicuri?

DIAVOLUL: Stăpîne, judecînd după înfățișare și după cele ce îndrugă, noul sosit e departe de-a fi ceea ce se cheamă o minte isteasă.

SCAR[AOSKI]: Atunci? E așa de împovărat de păcate că nu-l puteți ține în lăuntru?

DIAVOLUL: Cei grei sînt mîșterii noștri cel mai buni — se duc singuri de-a rostogolul în viltoare. Ăsta însă cîntărește așa de ușor că ne alunecă printre degete.

SCAR[AOSKI] (atent): Vă alunecă printre degete? Cîntărește ușor?

DIAV[OLUL]: E ușor ca un fulg.

SCAR[AOSKI]: Pe-ăsta dacă izbutim să-l domesticim se cheamă că facem... artă.

DIAVOL[UL]: Cred că e de-ai noștri — fiindcă nici așa de sus nu se poate ridica, încît să treacă peste marile porți.

SCAR[AOSKI]: Cludată întimplare. Și nimeni nu știa de omul ăsta cît era în viață? Din ce ținut vine?

DIAV[OLUL]: Din România.

SCAR[AOSKI] (uitîndu-se pe hartă): Mă mir. În țărișoara asta nu văd decît stegulețe negre. Prindeți cum ați ști pe omul acela și aduceți-l încoace.

(Odăiașul își scoate livreaua și o agață într-un cui, apoi iese cu diavolul)

SCAR[AOSKI] (singur): Întimplarea asta mă face să-mi întîrzii călătoria de plăcere. (Scoate fracul și îmbracă o haină de casă roșie)

Scena III

Nae Niculae intră tirit de diavol și de odăiaș. Unul îl ține de picioare, iar celălalt îl apasă de umeri, de teamă să nu se ridice în sus.

NAE NICULAE: E mare păcat să batjocorești astfel un om bătrîn ca mine.

SCAR[AOSKI]: Închideți bine porțile! (Afară] se] aude un zgomot surd) Dați-l drumul. (Noul venit se ridică cu o jumătate de lungime peste capetele celorlalți.)

NAE NICULAE: Slavă ție Doamne!

SCARAOSKI: Te opresc să rostești...

NAE NICULAE: Te rog să mă lerți, bo[i]erule, dar al dracului mă mai strîngeau.

SCAR[AOSKI]: Așa mai vii de-acasă.

NAE NICULAE (slujitorilor): E mare păcat să batjocoriți astfel..

SCARAOSKI: Cum te cheamă?

NAE NIC[ULAE] (zărînd haina din cui): Livreaua mea cea nouă! Scumpa mea livrea cu nasturi galbeni!

SCAR[AOSKI]: N-auri ce te-ntrîeb?

NAE NIC[ULAE]: Un bob zăbavă. Vezi dumneata! Au ținut seamă neamurile de derința mea din urmă. M-au îngropat cu livreaua de apred, și mi-au sosit stra[i]le înainte.

SCAR[AOSKI]: Îți dai seama unde te afli?

NAE NICUL[AE] (uitîndu-se pe pereți): Dumnezeu să mă înțeleagă.

SCAR[AOSKI] (odăiașului): Dă-i să-și îmbrace livreaua.

NAE NIC[ULAE]: Mulțumesc bo[i]erule (tipînd ca din gură de șarpe). Arde ca para focului! Asta nu-i haina mea, e haina diavolului.

SCARAOSKI: E d-ai noștri. Acum pricepi unde te afli?

NAE NIC[ULAE] (strîmbîndu-se de durere): Încep să înțeleg. Dar nu e cu puțință. E greșeală, greșeală mare la mijloc. Am ținut toate posturile.

[5]

SCAR[AOSKI]: Cum te cheamă?

NAE [NICULAE]: Nae Niculae.

SCAR[AOSKI]: De meserie?

NAE NIC[ULAE]: Aprod.

SCAR[AOSKI]: Te-intreb de meserie.

NAE NIC[ULAE]: Aprod.

SCAR[AOSKI]: Nu pricepi, emule...??

NAE NICUL[AE]: Că nici așa greu de cap n-oi fi. Aprod. Asta mi-e meseria. La judecată... știi... ăla de strigă tare numele cemenților...

SCAR[AOSKI]: E de-ai noștri. Niciodată nu se-nțelege ce strigă blestemații-ăia.

NAE NIC[ULAE]: Ba eu am rostit totdeauna...

SCAR[AOSKI]: Miță ai luat?

NAE NIC[ULAE]: Ferit[-]a sfintul!

SCAR[AOSKI]: Atunci ce fel de slujbaş ai fost?

NAE NIC[ULAE]: E greșcală, greșcală mare la mijloc. Am ținut toate posturile. N-am ucis nici mușca, n-am furat, n-am rivnit la bunul altuia.

SCAR[AOSKI] (la ureche): Ai... preacurvit?

NAE NIC[ULAE]: Ferit[-]a sfintul. N-am cunoscut decît pe femeia mea. O femeie sfîntă. Mi-a luat-o Dumnezeu prea de timpuriu. Nădăjduiam s-o înflorească acolo sus, dar nu pot trece porțile.

SCAR[AOSKI]: Fiindcă ești burdujit de păcate. (Se uită la ceas) Să scurțăm. Ce păcate ai?

NAE NIC[ULAE]: Întrebă-mă să te întreb.

SCAR[AOSKI] (diavolului): Ce păcate are?

DIABOLUL (incurcat): Să caut în condică. (Iese)

SCAR[AOSKI]: Să caute în condică! Oh, ce drac răsting! Să caute în condică!

NAE NIC[ULAE]: Apoi cum să ții minte, pe diavolii, păcatele tuturor oamenilor!

SCAR[AOSKI]: Altă treabă are? E meseria lui. Lăsați, tîrîdavi!

NAE NIC[ULAE]: Să fii dintr-o meserie?

SCAR[AOSKI]: Ar trebui să fie o altă, dar...

DIABOLUL (intrînd): N-a strigat, diavolii, la o judecată, numele unui împrieinat — și cum procesul se judeca în ultimă instanță...

NAE NIC[ULAE]: Vezi dumneata de ce nu pot trece porțile! Dar

nu-i adevărat că am făcut-o dinadins. E trecut greșit în condică. Mi-au alunecat ochii — Am vederea șubredă. Era într-o sîntă zi de luni. Și duminică seara... seara...

DIABOLUL: Ți-ai băut mințile.

NAE NIC[ULAE]: Serie și asta la condică? Am închinat, ce-i dreptul un păhărel mai mult la nuntă. Îmi măritam o nepoată. Iar a doua zi mi-a fost capul greu, și-am sărit, fără de voia, un nume după listă. Și pentru atîta lucru... Nu m-a căinat de ajuns omul cu procesul!

SCAR[AOSKI]: Bine, bine. Dacă te strînge liveana ești de-ai noștri.

NAE NIC[ULAE] (senin): Nu mă mai strînge.

SCAR[AOSKI]: Nu te mai strînge?

NAE NIC[ULAE]: Nu, zău. Vezi ce înseamnă puterea obișnuinței!

SCAR[AOSKI] (îngrijorat, diavolilor): Să știți că ne scapă! Atîrăți-i două stînci de picloare și zvîrliți-l în vîltoare. Trebu[i] să ne folosim de toate mijloacele ca să-l păstrăm. Asta nu trebuie să nescapă. Haide, ce căsești gura? Atîrăți-i stîncile și zvîrliți-l în vîltoare.

TABLOUL II

Un colț de Iad.

Scena I

La ridicarea cortinei, gemete înăbușite.

NAE NICULAE (cu două stînci mari de picicare): Puteți voi să-mă atîrăți munții Penteleului de picicare, cu tot ca un delcîmruț la deasupra. Ce mă supără e doar căldura.

SCARAOSKI: Scoate[-]ți haina.

NAE NICUL[AE]: Acum pot, n-ai grijă. Dar n-o scot, — că tare mi-a fost dragă, și mult îi mai plăcea nevastă-mi să mă vadă gătit cu ea. Dacă n-ar fi așa de cald, n-ar fi tocmai rău nici în Iad. Dați-mi o gură de apă.

SCARAOSKI (incet): Luați din cazanul clăcit și dați-i să se răcoarească.

NAE NICULAE (ștergându-și mustățile): Bogdaproste, m-am răcorit. (Gemetele se schimbă într-o exclamație de mirare: «A!» Apoi imediat glasurile, șoptesc repede, repede, ca și când ar fi niște broaște.)

SCARAOSKI (furios): Trebu[și]e să răcoim totuși rei pentru dihanța asta, de vreme ce nu simte nici efectul lăvei, nici greutatea stîncii. Veniți să chibzu[m] împreună (iese cu suita).

UN GLAS: Cine ești tu, fericeitul, care sorbi lăva topită cum ai scribi apa limpede de izvor?

ALT GLAS: Trebuie că-i vr-un American argătit.

GLASUL AL TREILEA: Vre-un bețivan cu mațele de sticlă. (Risete înăbușite, fierbere)

NAE NICULAE: Nu sînt din America, taică, sînt din valea Glazaciecului. Dar nu mi-am bătut joc de singele Domnului. Am bătut cu măsură. O singură dată, la nunta unei nepece...

OMUL CU PROCESUL (odată cu Omul cu Procesul apar cîteva capete curioase și dispar imediat): Ai sosit în sfîșit, ticălcuț! Te-au ajuns blestemele mele, cîine spurcat cu ochi de vulpe bețiv!

NAE NICULAE: Vai de mine cum blestemi!

OMUL CU PROCESUL: Te-nvolsăși cu rudele nevastă-mi: ele să mă ție de vorbă afară, tu să nu mă strigi înăuntru.

NAE NICULAE: Verbești cu păcat, bo[l]erule. Nu cunosc nici nermurile nevastă-mi toate, necum să le știu pe-ale nevastei dîmălate.

OMUL CU PROCESUL: Vă învolsă-ți, mîșcavnicilor, să mă lăsați pe drumuri. Om bătrîn; cu piciorul în groapă, să te vinzi pentru două cepe degerate!

NAE NICULAE: Mi s-au pus dinainte pungi încărcate și le-am făcut iacă-asa (face un gest de scribă). La cepile dîmălate era să mă uit eu? Să mă pui față cu rudele nevastei.

OMUL CU PROCESUL: N-au sosit încă.

NAE NICULAE: Cînd or sosit. Pînă atunci încetează, rogu-te, cu blestemele.

OMUL CU PROCESUL: Ba am să blestem, pin-or pica unul cîte unul ca potîrnichile. (piere)

NAE NICULAE: Blestemele lui nu mă lasă să trec porțile (frîngîndu-se de mijloc). Ei, tu, ăla care te dai la fund, ia fă-te că te uiți încoace.

OMUL DIN APĂ: Nae Niculae! Bată-te mama Ana! Nae Niculae! Și tu aici, prea cuviosule? (Capetele apar iar și se lasă imediat jos.)

NAE NICULAE: De, vere, să te crucești!

OMUL DIN APĂ: Sst... nu e voie să rostești...

NAE NICULAE: Parcă eu mă uit în gura lor. Cînd ai căta bine, nu e rău nici în Iad. Stai colea pe stîncă și mai sporovăim. Stai, stai, că nu-ți simt greutatea.

OMUL DIN APĂ: Nu-mi simți greutatea, zici?

NAE NICULAE: Nu.

OMUL DIN APĂ: Și stîncile nu-ți întind măduarele?

NAE NICULAE: Nu.

OMUL DIN APĂ: Atunci ce cauți tu aici între tîlhari?

NAE NICULAE: Întrebă-mă să te întreb. Dar cine-i bărbosul ăla cu ochii bolboșai de broască și ce sarcină blestemată poartă în spinare?

OMUL DIN APĂ: Vezi cum fi tes ochii din cap? Duce un coteț cu pietre în cîrcă. ăla e un fost mare dregător.

Scena II

DREGĂTORUL (abia putînd să vorbească): Suflete îndurător, mîntuitorule, pietrele mele sînt mai ușoare decît stîncile tale. Ia-mi-le o clipă din spinare, rogu-te. Să răsuflu o clipă, o singură clipă... și-ți făgăduiesc...

OMUL DIN APĂ: Nărau' din fire...

NAE NICULAE (uimit): Dumneata...? Dumneata ești, Excelență? Vai de mine, cum te-a schimonosit necazul! Mă mai cunoști?

DREGĂTORUL: Nu știu. Nu cunosc nimic afară de durere. Cînd mi-ai lua sarcina asta din spinare, are să-mi vie memoria la loc și poate te-oi cunoaște.

[9]

NAE NICULAE: Nu-ți aduci aminte? Am adus odată... niște condicii... la dumneata acasă...

DREGĂTORUL: Se poate, prietene, se poate — dar ia-mi, rogu-te, povara din spinare.

NAE NICULAE: Să mă las oleacă mai la fund. Așa. (Trage cotețul pe stincă)

DREGĂTORUL (Cu fața în sus, deasupra cotețului): [A! (răsufă adinc)]

NAE NICULAE: Vai și-amar de viață! (Citeva umbre apar rugătoare cu minile în sus. Omul cu procesul le izbește cu piciorul și umbrele dispar. Omului din apă): Dă un briceag să tăiem curelele.

OMUL DIN APĂ: Las' că-i șade bine cu burdihanu-n sus.

NAE NICULAE: Vai și-amar de viață! Dar ce sînt pietrele alea din coteț, Excelență?

DREGĂTORUL: Făgăduieli (Risete sub apă)

NAE NICULAE: Și pentru atîta lucru...?

DREGĂTORUL: Ispășese multe, unchiășule...

NAE NICULAE: Acum mă cunoști?

DREGĂTORUL: Nu știu.

NAE NICULAE: Nu-ți aduci aminte...? Într-o zi ți-am adus acasă niște condicii secrete...

DREGĂTORUL: Nu știu... Se poate... Mi-e mintea strînsă ca într-un cere de fier.

NAE NICULAE: M-ai pofțit pe scaun, și un slujitor cu fireturi de aur mi-a adus, pe o tavă de argint, de-ale gustării și o bărdacă de vin curat din pivnițele mării-tale.

DREGĂTORUL: Măria mea!

NAE NICULAE: Iar la plecare mi-ai întins mina și-ai stat de vorbă cu mine preț de două minute. Și, Doamne, ce de lume țin saloanele aurite și cum se mai ultau boșijerii la noi și-și făceau semne.

DREGĂTORUL: Dacă n-aveam lume crezi că stam de vorbă cu unul ca tine?

NAE NICULAE: Ai?

DREGĂTORUL: Era la modă să faci pe popularul. Să nu fi avut invitați, ajungeai pînă la mine?

NAE NICULAE: Și eu care gindeam...

DREGĂTORUL: Ispășese multe, unchiășule. Am împilat, am făcut

MATHURINS-PITOËFF
 36, rue des Mathurins, Paris (8)
 Tél. Anjou 80-00

COUREES : 21 H. MATINEES : 15 H.

KIRIKA

(L'HOMME ET SON TOQUARD)

Comedia cu 4 acturi, de **GEORGES CIPRIAN**
 Versiune Franceză de **MATEI ROUSSEU**

**PITOËFF MADELEINE LAMBERT. LOUIS BALOU
 LEON LARIVE JEAN HORT. GABRIEL GOBIN
 SUZANNE DALTHY. LILY BERTHIER MICHEL FRANÇOIS
 JACQUES DUCHÊMIN. AMEN FORGE JEAN BAILLON
 PIERRE BRASSEUR**

Decor: ALAIN LAFONT de **PITOËFF** - Costume realizate de **LEON GAUDEAUX**

Afișul reprezentării la
Paris a plesii Omul
cu mîrtoaga.

legi pentru mine și pentru ai mei, m-am îmbuibat, am lîngușit, m-am strecurat pe ușa de din dos, am tras cu urechea, am primit blîțele, am judecat cu patimă, am disprețuit artele, am lucrat cu samșari, n-am pătruns niciodată în inima semenilor mei, am luat în deșert numele Demaului.

NAE NICULAE: Destul. Ia-ți cotețu-n cîrcă și umblă sănătos prin baltă cu el. (Risete. Vașijete. Dregătorul dispare)

NAE NICULAE: Auzi melegiutulu! Și mie-mi bătea inima să-mi spargă pieptul cînd am pus piciorul pe lespezile de marmură. Iar cînd vorbea cu mine mi se părea că aud glasuri de heruvim. Zău aceea am crestat-o la răboj și am prăznuit-o toată viața mea. Dar poate că am fost prea aspru cu luminăția sa. Ei, Excelență! Păcatul mărturisit e pe jumătate iertat.

OMUL DIN APĂ: Pe lumea aialaltă!

NAE NICULAE: Excelență, de ți-o fi prea greu...

OMUL DIN APĂ: Nu te mai aude. S-a dus în adînc. Toemai la primăvară de-o mai ieși deasupra.

NAE NICULAE: Zău, așa de adîncă e balta?

OMUL DIN APĂ: E fără fund.

(Arătări hidoase încep să se ivească. Gemetele și arătările au ceva respingător în ele.)

O ARĂTARE: Lasă-mă pe stîncă!

ALTĂ ARĂTARE: Lasă-mă pe stîncă!

A TREIA ARĂTARE: Lasă-mă pe stîncă!

MAI MULTE GLASURI: Lasă-ne pe stîncă!

OMUL DIN APĂ: La fund spurcăciunilor!

(Umbrele pier)

NAE NICULAE: Măiculiță Desmne, ce chipuri călîmbate.

OMUL DIN APĂ: Acum nu-i nimica. Să le vezi cînd se întefese casnele.

NAE NICULAE (făcîndu-și mina streășină): Dar asta ce mai e? Luntre? Capră? Ori... Ba e un nenorocit de cm frînt de mijloc ca o capră de tăiat lemne. (Intră un om îndoit cobză. El duce în cercă trei bărbați și o femeie)

Scena III

FUDULUL (istovit): Suflete milostiv, s-a dus vestea că poți face minuni. Ia-mi o clipă neamurile din spinare, lasă-i pe stîncă ta, — să-mi desdolesc mijlocul și să răsuflin.

TATĂL: Degeaba te milogești, eu mă dau jos nici mort!

FUDULUL: Și e tatăl meu!

NAE NICUL[AE]: Talcă-eu? Nu fi hain, unchiașule, nu vezi că abia mai poate să-și tragă sufletul?

NEAMURILE: Poate, poate!

FUDULUL: Și sînt neamurile mele, sînge din singele meu!

TATĂL: Sînge din singele meu, spurcatule — că eu m-am făcut tu pe mine. În viață umblai cu nasul pe sus, te făceai că nu ne cunoști, pe nici unul. Atunci nu eram singele tău?

NAE NICUL[AE]: Nu fi cîinos, bătrîne, treci celca pe stîncă să-și desmorțască, bieful cm, mijlocul.

TATĂL: Pe lumea-aialaltă!

NAE NICUL[AE]: Vai de mine ce tigru. Treci dumneata, băbușo.

MAMA: Eu bucurasă aș trece, dar... (se uită cu frică la bătrîn)]

FUDULUL (plingînd): M-ai purtat în pîntecele tale, și m-ai chemat la lumină, și m-ai dezmiardat cînd eram mic, și m-ai spălat cu mîinile tale, și m-ai hrănit ca pe păsările cerului — îndură-te, mamică, de chinurile mele.

MAMA: Mi se sîșie inima să te aud vîltîndu-te astfel — sînt femeie și mamă. Dar chinul de-ați frînge mijlocul cu greutatea mea nu e mai ușor decît chinul tău de a ne duce în spinare.

OMUL DIN APĂ: Asta s-o crezi dumneata. Una e să stai în cercă și alta să porți dășagii.

NAE NICULAE: Dă-te jos mătușă, dacă-ți iubești feciorul.

TATĂL: Pe lumea-aialaltă!

FUDULUL: Voi, fraților, tu, Eremia și tu, Atanasie...

EREMIA: Aha, acuma știi și cum ne cheamă! Cînd te plimbai în calească întorceai capul într-o parte de silă să ne vezi.

ATANASIE: Iar cînd era maica pe moarte am venit în palatul tău, și ți-am stat în genunchi și te-am rugat cu lacrimi fierbinți să-i impli-nești dorința din urmă: să vii s-o vezi pînă nu închide ochii. Și n-ai venit. Ți-era rușine să te cobori în calicenia noastră. Și am îngropat-o cum a dat Dumnezeu.

Tu n-ai trimis o floare celei ce te-a purtat în pîntece, și te-a chemat la lumină, și te-a dezmiardat cînd erai mic, și te-a spălat cu mîinile sale și te-a hrănit ca pe paserile cerului. (Femeia plinge cu capul plecat pe pieptul copilului celui mic. Fudulul își mușcă mîinile și geme.)

NAE NICULAE: Nu mai pot îndura. Hei, blestemaților, spirite ale întunericiului, desfăceți-mi legăturile și dați-mi drumul să plec.

UN DIAVOL: Al răbdare, ți se pregătesc bucurii mari. (Celorlalți) Cărași-vă d-aici și fiți mulțumiți că sînteți în familie. E un mare hatir ce vi se face.

NAE NICUL[AE]: Auzi spurcăciunea. Hatir să-și ducă neamurile în cercă!

FUDULUL: Cumplit!

MAMA: Cumplit!

DIAVOLUL (Omului din apă): Și tu ce-mi te lăși acolo? Dă-te jos de pe stîncă și treci în apele tale.

OMUL DIN APĂ: N-a sunat încă trimbița. Sînt în repaos.

NAE NICULAE: Cum, se dau și popasuri?

OMUL DIN APĂ: Nu la toată lumea. După păcate. Cei greu împovărați nu pot gusta binefacerea odihnei. (Diavolului) Dacă mă lași și după ce va suna goarna, îți dau un cocoșel de aur.

DIABOLUL: Arată cocoșelul.

OMUL DIN APĂ: Uite-l.

DIABOLUL: Să stai ferit, în umbră (ia moneda și piere).

NAE NICULAE: Va să zică și aici!

OMUL DIN APĂ: Ei, ba vezi că nu! Banul e ochiul dracului.

NAE NICULAE: Dar tu ce păcate ispășești?

OMUL DIN APĂ: N-am păcate grele. Ei, acolea, ca omul... Îmi plăcea să trăiesc.

NAE NICULAE: Și trăiai, slavă Domnului. Aveai și cu ce. Erai îndeminatic.

OMUL DIN APĂ: Clătigam binișor.

NAE NICULAE: N-am ce zice, m-am cinstit și m-am ospătat împărătește în casa ta.

OMUL DIN APĂ: Numai că omul nu se mulțumește cu ce are...

NAE NICULAE: Ba eu, unul, m-am mulțumit totdeauna cu ce a dat Cel de sus. M-am strâns pe cât s-a putut și din pușlul meu am dat și altora să întingă.

OMUL DIN APĂ: Eu..., vorba dumitale, am fost îndeminatic. Și îndeminatic înseamnă... repede... — adică... iute de mână.

NAE NICULAE: Vai de mine!

OMUL DIN APĂ: Așa că bucatele cu care îmi ospătam prietenii nu erau totdeauna bucate curate.

NAE NICULAE: Vai de mine!

OMUL DIN APĂ: Doseam acte de prin dosare și fabricam acte — tovarășie cu conștopistul.

NAE NICULAE: Uite lângă cine am stat eu alături o viață de om!

OMUL DIN APĂ: Hoțul de conștopist e de vină, el m-a dat la rele.

NAE NICULAE: Apoi cum să trec eu, neiculiță, dincolo, când am întins în bucatele unuia ca tine! Du-te dracului, Doamne Iartă-mă, în fundul bălții, urdușule! (Risete înăbușite, gemete. Omul din apă se dă la fund. Intră un domn, între două virste, bine îmbrăcat. El ține mâinile lipite de-a lungul trupului și pășește cadențat. În urma sa, un dresor, cu veston roșu, cirpăcit, o biciușcă de circ, o linie și un compas.)

Scena IV

DRESORUL: Un, doi, trei, patru!

CORECTUL: Dă-mi voie cel puțin să-mi șterg sudoarea de pe frunte.

DRESORUL: Așteaptă! Să constatăm (întinde linia [pe jos]). Punctul unu și patru sînt pe o linie perfectă. Bine, corectule. Punctul trei este ieșit cu doi centimetri în afară. (se ridică) Ce-ai făcut, criminalule?

CORECTUL: Poate să umble cineva pe o linie perfectă? De ce ești neînduplecat, dresorule?

DRESORUL (izbindu-l cu biciușca la încheieturi): Ține, pentru cei doi centimetri!

CORECTUL (cu mâinile lipite de trup): Ai, ai!

APRODUL: Vai de mine, dar cum să umble cineva ca pe sîrmă?

DRESORUL: În viață umbla. N-o cîrmea nici la dreapta nici la stînga.

Punctul doi... Ține și pentru punctul ăsta.

CORECTUL: Ai, ai!

NAE NICULAE: Ce să te-astepti de la un necioplit de saltimbanc.

DRESORUL: Tacă-ți gura, unchiușule.

CORECTUL: Sînt tîlhari care se bucură de binefacerile odihnei — și eu trebuie să merg neconținut, minat cu biciul din urmă, ca o fiară.

DRESORUL: Acum nu te odihnești?

CORECTUL: Lasă-mă, cel puțin, să dau drumul mâinilor să-mi cadă în vole.

DRESORUL: În viață nu-ți bălăngăneai brațele în vînt. Le țineai lipite corect de-a lungul trupului. Păstrai linia. Cu părul lins, cu hainele netezite, cu gheata ca oglinda pășei în cadență, ca un manechin desprins dintr-o vitrină.

NAE NICULAE: Pare a fi un obraz subțire, de ce-l duci cu biciul din urmă ca pe fiare?

DRESORUL: Un, doi, trei, patru! Să măsurăm acum cu compasul.

NAE NICULAE: Ei, comedie ca asta!

DRESORUL: Să vedem dacă pașii au aceeași lungime.

NAE NICULAE: Fugi cîrmea pe stîncă, domnișorule, că iar te măsoară cu biciul.

DRESORUL: N-ai să te cîlărești! Pasul ăst... (pune compasul pe linie)

NAE NICULAE: Ce-ți mai pierzi vremea degeaba? Se înțelege că nu poate umbla cu același pas.

DRESORUL: În viață umbra. Nici la dreapta, nici la stînga. Nici mai mult nici mai puțin.

NAE NICULAE: Nu înțeleg o iotă din cîte îndrugi.

DRESORUL: Domnișorul ăsta pleznește de corectitudine. Pricepi? Nici nu da, nici nu lua.

NAE NICULAE: Și asta-i vre-un păcat?

DRESORUL: Mai mare decît furtul. Căci furul poate și da. Din toate dihanțiile, care mi-au trecut prin mină, p-asta o socotesc drept cea mai primejdioasă.

CORECTUL: Lovește-mă cu biciul, dacă vrei, dar scutește-mă de morală ta vulgară. Pentru ce să dau? Eu am cerut cuiva? Mi-au dat alții mie?

DRESORUL: Îi auzi? Dar viața n-ai primit-o în dar de la alții?

CORECTUL: Nu le-am cerut-o.

DRESORUL: Te-ai născut însă din dania altora.

CORECTUL: Din plăcerile lor.

DRESORUL: Trebu[î]le să-i schimb pedeapsa. Îl sfichiu[i]esc degeaba cu biciul.

NAE NICULAE: Ia fă-te încoace cu el, să-l văd mai bine la față. (Dresorul mină pe corect mai aproape.) Vezi dumneata ce privire înghețată. Pe semne că are inimă de sticlă. Ce meserie avea în viață?

DRESORUL: Om de cifre. (Risete ascuțite. Hi, hi, hi!) Trebuie să-i schimb pedeapsa — asudăm amîndoi degeaba.

NAE NICULAE: Știi ce zic eu? Cearcă să-l mini de-a-ndaratele.

DRESORUL: E o idee. Marș! (Corectul se strîmbă groaznic.) Multumesc unchișule. Un, doi, trei.

CORECTUL (urlînd): Îndurare!

NAE NICULAE: Ce făcui, păcatele mele!

OMUL DIN APĂ (scotînd capul afară): Te-ai încuserit cu dracul.

CORECTUL (nebun de durere): Dau... Dau... dau!... (Hi, hi, hi! își descarcă buzunarele)

DRESORUL: Acuma îmi crezi? Plesneam de foame, unchișule, și eu și biete de dobitoace. Umbliam înnebunit pe străzi neștiind încotro s-o apuc, la ce poartă să bat. Și l-am zărit, călcînd din piatră în piatră, rumen la față și mulțumit — și l-am rugat să dea ceva pentru fiarele care urlau să înduioșeze și pîcîtele. M-a izgonit bombănit,

și-a ridicat bastonul. Dar mila de dobitoace m-a oțelit și l-am rugat din nou:

— Munceste, mi-a răspuns el, ferindu-și gheata lustruită.

— Muncese, dar nu mi s-ajunge. Merg treburile prost. Am să-ți înapoiez cîndra ceea ce-mi dai.

— Eu nici nu dau, nici nu iau, sălbaticule!

Și la toate porțile, unde am bătut, mi s-a răspuns la fel în numele legii celei noi. Legea liniei și a compasului. (Le rupe de genunchi. Apoi urmează plîngînd:) Mi-am pierdut doi pui de tigru, cu legea nouă în gheare. Înapoi, la legea veche, efine! (izbește cu biciul)

CORECTUL: Dau... dau... dau... (Dresorul și corectul pier.)

NAE NICULAE: Asta mi-a plăcut.

OMUL DIN APĂ: L-ai găsit leacul mai abilit ca dracul.

NAE NICULAE: Fără să vreau.

OMUL DIN APĂ: Omul le potrivește mai bine decît Diavolul, s-o știi de la mine.

(Accentul e de rîndul ăsta trist, jalnic, ochii rugători, îndurerăți)
O ARĂTARE: Lasă-mă pe stîncă!

ALTĂ ARĂTARE: Lasă-mă pe stîncă!

A TREIA ARĂTARE: Lasă-mă pe stîncă!

OMUL DIN APĂ: La fund, spurcăciunilor! (Arătările pier)

UN UCIGAȘ (cu un cadavru în brațe): Lasă-mă să-l așez pe stîncea ta. Are să deschidă ochii.

OMUL DIN APĂ: La fund, ucigașule!

UCIGAȘUL: Stîncea ta e făcătoare de minuni. Buzele lui n-au să mai stea încheștate și inima lui va începe să bată.

OMUL DIN APĂ (izbindu-l cu piciorul): La fund!

UCIGAȘUL: Scui pă-mă și mă lovește, dar pe el să nu-l atingi.

[El doarme. Îi hrănesc inima cu sînge din vinele mele. Îi dau înmîit de cît i-am luat, — ca să trăiască înmîite vieți cînd s-o deștepta.

NAE NICULAE: Pentru ce l-ai omorît!

UCIGAȘUL: Ca să mă bucur o clipă și să jelesc o vecinicie. Lasă-mă pe stîncea ultării.

G. Ciprian în Regele Lear de Shakespeare.

NAE NICULAE: Să-l las?

OMUL DIN APĂ: Cată-ți treaba, vrei să te duci de-a berbeleacul în vîltoare? Omuciderea trage greu la cîntar. (Izbește cu piciorul în ucigaș. Ucigașul piere.)

NAE NICULAE: Doamne, Dumnezeuule, cite-mi văzură ochii!

OMUL DIN APĂ: Și cite-al să mai vezi.

NAE NICULAE: A trebuit s-ajung în Iad, ca să aflu ce se petrece pe pămînt.

OMUL DIN APĂ: Asta nu-i nimic. În inima Iadului să vezi grozăvii.

NAE NICULAE: În inima Iadului? Dar atunci aici ce-i?

OMUL DIN APĂ: Un colțisor de Iad.

NAE NICULAE: Se încrețește carnea pe mine.

OMUL DIN APĂ: Tot ce pică aici sînt lucruri de seursură. După colții aia de stîncă (arată cu mîna în zare) să vezi muștruluială!

NAE NICULAE: Ducă-se la păcatele. Dar comedii nu-s prin partea locului?

OMUL DIN APĂ: Ce fel de comedii?

NAE NICULAE: Comedii, de căscat gura.

OMUL DIN APĂ: Teatru?

NAE NICULAE: Ei!

OMUL: Uneori sînt și comedii.

NAE NICULAE: Tare aș vrea să mă mai dezmoțese o leacă.

OMUL DIN APĂ: Azi nu e teatru. Și să fie, nu ți-ar place. E fără perdea.

NAE NICULAE: Ducă-se la pustia!

OMUL DIN APĂ: Muieri și bărbați goi.

NAE NICULAE: Ducă-se la pustia!

OMUL DIN APĂ: Rîde tartorul de se cutremură bălțile. Azi e teatru în cer, așa am auzit.

NAE NICULAE: O li departe cerul?

OMUL DIN APĂ: La o bătaie de pușcă. (Intră doi luptători: Un Gepid și un Longobard. Amîndoi poartă armuri grele și se bat cu halibărzi.)

Scena V

GEPIDUL: M-ai rănit de moarte, Longobard rîtos, dar ai pierit și tu de loviturile mele.

LONGOBARDUL: Nerașinat Gepid, cîine corcit cu iepuroaică, nu ți-am spus că avem să ne mai întîlnim? (lovește) Gîndești tu că nația ta spurcată are să-și fluture steagurile peste lanurile mînoase ale țării mele? (lovește)

NAE NICULAE: Ce spuneai că nu e teatru! Țștia sînt de la teatru.

OMUL DIN APĂ: Da de unde, sînt dușmani adevărați. Un Gepid și un Longobard. Nu-i vezi cum înoată unul în sîngele celuiilalt?

NAE NIC[ULAE]: E drept.

GEPIDUL: Dacă zeii sînt de partea noastră, fiul meu are să-ți batjocorească și fiica și nevasta și cele trei capre care le dau laptele.

NAE NIC[ULAE]: Ai dreptate, nu sînt de la teatru. Țșta-i neam de zătar.

OMUL DIN APĂ: E Gepid, nene Nae, nu vezi ce halibardă are? (Longobardul face pe Gepid să ocolească apoi îl înghesu[ile] sus în colț.)

LONGOBARDUL: Dacă zeii sînt de partea noastră, fiul meu are să strîngă în plăță toate statu[ile] zeităților voastre, și împreună cu toți ațișia flăcăi...

NAE NICULAE (scos din fire): Sfirșți cu țigănia că mă pui cu rețelul pe voi! (Gepidul și Longobardul se opresc o clipă) Unde vă treziți aici? (Luptătorii ridică din umeri și continuă să se lovească.)

NAE NIC[ULAE]: De ce nație zici că sînt Țștia?

OMUL DIN APĂ: Unu-i Gepid și altul Longobard.

NAE NICULAE: În viața mea n-am auzit de națiile astea.

OMUL DIN APĂ: Apoi că nici nu mai există.

NAE NIC[ULAE]: Atunci pentru ce se bat?

OMUL DIN APĂ: Își apără hotarele.

NAE NICULAE: Care hotare omule, dacă națiile lor au pierit?

OMUL DIN APĂ: Dracu' să-i înțeleagă. (Luptătorilor) De ce vă bateți mîi? (Gepidul și Longobardul se lovesc cu sete.) Uite-așa o țin de două mii de ani!

NAE NICULAE (strigînd tare de tot): Halt! (Luptătorii se opresc.) Nu mai aveți hotare. (Desenează cu degetul în aer) Nu mai aveți nații. Ați rămas numai voi. (Gepidul și Longobardul se privesc

nedumeriți, apoi se apropie de aprod cercetindu-i cu deamănuntul hainele) Dați tirnăcoapele-neoa. (Le ia cu greutate halibărzile) În bălă! (zvirle armele în apă) Hofarele pier, națiile pier, oamenii rămân. (Gemete. Cei doi zăplani se depărtează nedumeriți) Înțeleg și pietrele dacă știi să le vorbești.

OMUL DIN APĂ: Cum ai luat-o matală, nu cred să faci purici aicea. (Din bolta luminoasă, ce duce la gurile Iadului, intră un domn scurt, gros, pleșuv, cu o față plată de băcan, însoțit de un diavol în frac.)

Scena VI (Scena de prisos)

DIAVOLUL (curtenitor): Pofțiți pe-aiei, domnule poet.

POETUL: Mulțumesc, dar ești sigur d[umnea]ta că nu e la mijloc o greșală?

NAE NICULAE: De mine o vorba.

POETUL: După cîte știu eu, poezilor mari li se iartă păcatele lumești și intră, fără nici un stadiu, de-a dreptul în Eden.

DIAVOLUL: Sîntești bine informat. Se face într-adevăr această fa-voare... (subliniind) marilor creatori.

POETUL: Și vrei d[umnea]ta să spui că eu nu sînt mare?

DIAVOLUL: Cîntarul vorbește. El spune eternul adevăr. Cînd v-ați suit pe cutie, șoricelul automat a scos un bilețel cu inițialele: A.M.

POETUL: A.M.?

DIAVOLUL (tainic): Aurea Medriocritas.

POETUL: Șoricelul a fost un obraznic, putea să scoată un bilețel mai cuvințios.

DIAVOLUL (din ce în ce mai amabil): Luați loc, domnule poet.

POETUL: Mulțumesc, dar nu văd pe ce-aș putea să stau.

DIAVOLUL: Pe propriile d[umneavoa]stră lese.

POETUL: E-o invitație cam diabolică. (O tăcere)

OMUL DIN APĂ: Un mușteriu nou.

NAE NICULAE: Vre-un toptangiu cu parale.

POETUL (diavolului): N-ai putea d[umnea]ta să mă pui în contact cu secretarul literar al ținutului?

DIAVOLUL (grațios): Secretarul literar al ținutului sînt eu.]

POETUL: Te rog să mă ierți, te luasem drept un maître d'hotel.

DIAVOLUL: Aparențele înșală. Și eu, la început, vă luasem drept un toptangiu oarecare.

NAE NICULAE: Nu ți-am spus? Toptangiu.

POETUL: Nu crezi dumneata, domnule secretar, că am fost înmormintat prea devreme?

DIAVOLUL: Ați decedat la timp.

POETUL: Aș putea totuși să dovedesc cu acte că mi se garantase nemurirea.

DIAVOLUL: Dincolo.

(Nae Niculae și Omul din apă încep să joace țintar cu pietricele.)

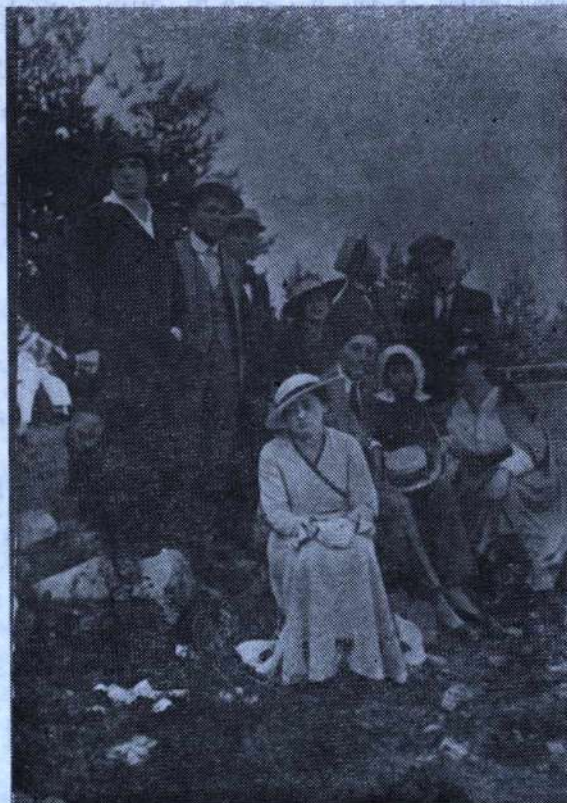
POETUL: Bizar antagonism! Atunci, ce fel, nu sînt eu părintele literaturii?

DIAVOLUL: Nu ești d[umnea]ta, e Homer.

POETUL (perplex): Cine e Homer?

DIAVOLUL: Un negustor de perle. El e părintele literaturii noi. Literatură veche a înghițit-o potopul.

POETUL: Înșiră-mi te rog cîteva nume ilustre.

Ciprian cu un grup de actori în turneu.

DIAVOLUL: Platon, Sofocle, Anacreon, Lucrețiu...

POETUL: Mai departe.

DIAVOLUL: Dante, Cervantes, Petrarca, Shakespeare...

POETUL: Nu cunosc pe nici unul.

DIAVOLUL: Dar pe d[umne]așta știi cum te cheamă?

NAE NICULAE: Nu umbla cu șoalda!

OMUL DIN APĂ (punând pietrele la loc): Nărau' din fire!

DIAVOLUL: Să vă explic ce se petrece cu d[umneavoa]stră: v-ați concentrat prea adinc în propriul d[umneavoa]stră eu, v-ați strins înăuntru, v-ați încuiat. Ați pierdut astfel echilibrul și memoria valorilor. Nu trebuie să vă neliniștiți. E o boală veche, lesne de vindecat.

Am să vă dau pe mîna unui coleg medicinist. Tocmai îl zăresc. Ei, colega! (intră medicinistul) Domnul e poet, pretinde că lumea porcede de la dinsul.

MEDICUL (poetului): Scoateți limba. (Poetul se supune) Simptome clasice: saliva abundentă, mucoasa iritată, pigmentii cenușii, caninii anormali. Egocentrismus lagudenicus.

OMUL DIN APĂ: Turbare.

POETUL: E grav doctore?

MEDICUL (suflecindu-și mincile): Du tout. C'est la maladie des artistes. Culcați-vă.

POETUL (pe burtă): Să nu doară, doctore.

MEDICUL: Cît o piscătură de purice.

POETUL: Să nu doară, doctore.

MEDICUL (roșind o frigare la flacăra): Avem anestezice infailibile.

Afară de asta punem mare preț pe îndeminarea și perfecțiunea aparatelor noastre (îi înfige ușor frigarea în șezut).

POETUL: Ah!

MEDICUL: Respirați!

POETUL: Homer!

MEDICUL: Tușiți.

POETUL: Sofocle!

MEDICUL: Respirați.

POETUL: Euripide!

MEDICUL: Tușiți.

POETUL: Aristofanes!

MEDICUL: Numai Greci dă din el. Încă puțină răbdare...

POETUL (smucindu-se din frigare): Nu mai pot îndura.

DIAVOLUL: Ați stricat bunătațe de operație. Păcat. Trebuie să o luăm d'accapo.

POETUL (părpălindu-se cînd pe o rină cînd pe alta): Nu mai e nevoie. Mi-a revenit memoria. Spui tot pomelnicul. De la Homer la Lucrețiu, de la Lucrețiu la Dante, de la Dante la Heine. Îi spun pe scoli, pe nații, pe valori, pe subtilitate. În ordine cronologică, sau în ordine alfabetică. În glas, pe șoptite, în mezzavoce, sau cu voce tare.

DIAVOLUL: N-ai putea să-i cînti?

POETUL: Îi cînt, dacă voiți, numai încetați cu medicina asta empirică.

DIAVOLUL: Va să zică îi știai!

POETUL (cu glas stins): Îi știam, dar... nu vreau să existe. Prea erau mari. Mă înăbușeau. I-am smuls din mine pe rînd, i-am ucis unul cîte unul... ca să fac loc... ciupercii din mine... să-și înalțe de-un deget... căciulița... la... soare. (stă prost cu capul în piept.)

NAE NICULAE (diavolilor): Puneți-o cîrpă udă la moalele capului.

MEDICUL: Merge bine.

DIAVOLUL: N-ai putea să ne reciți un pasagiu din Euripide?

POETUL (stins): În starea asta?

DIAVOLUL (mingiindu-l pe frunte): Versul clasic merge. Răsufli la cezura.

POETUL: Nu știu decît partea corului, și așa se declamă umblind.

MEDICUL (ajutîndu-i să se ridice): Merge bine.

DIAVOLUL (luîndu-i celălalt braț): Facei salturi uimitoare, maestre.

MEDICUL: Încă două, trei mii de... ședințe...

POETUL: Vă conjur...

DIAVOLUL: N-am ajuns nici la romantic!

POETUL: Vă conjur...

DIAVOLUL: Facem romantismul...

POETUL: Vă conjur...

DIAVOLUL: Și trecem apoi... (dispar)

NAE NICULAE: Pe unde păcătuiește omul, pe acolo...

MAI MULTE ARĂTĂRI: Lasă-ne pe stîncă... (intră Scaraoski cu suita.)

Scena VII

SCARAOSKI: Pieriți! (Umbrele pier. Omul din apă se pitește după stincă.)

NAE NIC[ULAE]: Aha!

SCARAOSKI (morocănos): Nici aici nu te lași de pomeni!

NAE NIC[ULAE]: Așa am apucat din părinți.

SCARAOSKI (se plimbă de colo până colo, apoi zărind pe Omul din apă se oprește brusc): Și tu ce-mi stai pitit acolo? (Omul din apă piere) Unde-i paznicul lui?

UN DIAVOL: Aici sînt, stăpîne.

SCARAOSKI: Așa-ți muștrulu[i]ești oamenii?

DIAVOLUL: N-a sunat încă goarna. E în repaos.

SCARAOSKI: Să sune trimbițele! Ridic popasurile. Muncă fără preget! Caze însutite. (Trimbița. Va[i]ete din ce în ce mai ascuțite.)

NAE NICULAE: Se îngroașă gluma.

SCARAOSKI (diavolilor): Ce căsești gura? Puneți moriștile în mișcare. Născociți! Totul de-a gata. Totul de la mine! De-aici și pînă colo. (Un țipăt sfișietor de femeie) De colo pînă dincolo. Turmă de mercenari deghizați în demoni. Slujbași de carieră!

NAE NICULAE: Uite-l cum se frămîntă. Despre ce este vorba, bo[i]e-rule? Poate-i găsesse eu elenciul.

SCARAOSKI: Asta-ar mai lipsi! Atunci chiar că ne putem lăsa de meșteșug.

NAE NICULAE: Așa zicea și nevastă-mea. Dumnezeu s-o ierte. Asta ar mai lipsi. (Urlete amestecate) Nu-mi dădea vo[i]e să m-amestec într-ale ei. Dar eu o luam cu binișorul, și pînă la urmă...

SCARAOSKI (iluminat): Să-laceteze trimbițele. Popasuri îndolte. Și două clipe de uitare tuturor. (Un «A!» formidabil) (Goarnea înce-tează, fețe transfigurate ies din apă și un imens suspin de ușurare se ridică din adîncuri.)

NAE NIC[ULAE]: Suciți ca dracul!

SCARAOSKI (aprodului): Îți iubeai mult nevasta?

NAE NICULAE: Ca ochii din cap.

SCARAOSKI: Dar dînsa te iubea?

NAE NIC[ULAE]: Mai mult ca pe un frate. Era o femeie sfîntă. Ei, ce-am pierdut eu...

SCARAOSKI: N-ai vrea ca s-o mai vezi?

NAE NIC[ULAE]: Așa trăgeam nădejde. (Privind în sus) Dar ea...

SCARAOSKI: Ce-o cauți în pod? Uite-te mai la vale.

NAE NIC[ULAE] (făcîndu-și mina strașină): Ce comédie e și aia?

Pare-ar fi două prune lipite. (Apare femeia și judecătorul)

SCARAOSKI: Privește bine prunele. (Apare un bărbat și o femeie lipiți spate în spate.)

NAE NIC[ULAE]: Una parcă ar fi... Să fie cu puțință...? Pare-ar fi... judecătorul cel Drept. Dumnezeu ești, domnule judecător?

JUDECĂTORUL: Cine mă strigă?

NAE NICULAE: Eu, Nae Niculae (Prunele dispar. Se aude un țipăt de feme[i]e. Trupurile lipite se afundă.)

NAE NICULAE: Se încrețește carnea pe mine. Cine-a țipat așa? (Trupurile lipite se ridică la suprafață. Acum trupul femeii cade în fața.)

NAE NICULAE (holbind ochii): Nu se poate. Asta-i o arătare diavolească. Își rîde necuratul de sufletul meu. Tu ești, nevastă? (Tăcere). E amăgire. (Diavolului) Degeaba rînjești. Femeia mea era o sfîntă.

SCARAOSKI: Mai întreabă o dată.

NAE NIC[ULAE]: Tu ești, nevastă?

FEMEIA: Eu, bărbățele.

NAE NIC[ULAE]: Nu se poate. Tu? Tu?

FEMEIA: Ce tot întrebi prosteste? N-ai ochi în cap să vezi?

NAE NICULAE (cu mare convingere): Nu se poate!

FEMEIA: Îmbrobodit pe lumea asta, îmbrobodit pe lumea cealaltă.

NAE NICULAE (astupîndu-și urechile): Nu se poate. Diavolul văzînd că stîncea nu mă afundă și lava nu mă dogorește, a născocit vedenia asta ca să mă sfredească pe dinăuntru. (Lipiților) Treceți colea pe stîncă!

FEMEIA: Bine că te gîndiși. Poate că așa ni s-or deslipi trupurile să-i mai zărese odată ochii și fața.

NAE NICULAE: Înapoi! Departe de mine spurecăciunilor!

FEMEIA: Bine că ți-ai venit în simțiri. Să fi avut lîngă mine un om mai pe sprinceană nu cădeam în păcat. Din pricina ta îndur chinul nesuferit să nu-i mai văd ochii și fața.

NAE NIC[ULAE]: Auzi nerușinata!

JUDECĂTORUL: Ține gura, aprodi!

NAE NIC[ULAE]: Judecătorul cel Drept! Singurul, care nu judeca după buchia cărții, ci după inima lui.

JUDECĂTORUL: Inima m-a nenorocit. Judecam drept și călcăm strimb.

NAE NIC[ULAE]: Dumnezeu să-mi faci ocara asta!

JUDECĂTORUL: Trebuia să-ți ții femeia acasă. Ce tot căta pe la judecăți?

NAE NIC[ULAE]: Venea de dragul meu, spunea, să nu-mi ducă lipsa, să mă vadă gătit în haina cu nasturii galbeni.

FEMEIA: Livrea ta de slugi! Veneam să-l văd în haina cea neagră cu guler și mânecile albe. Veneam să-l aud cum întreabă, ca să-l sorb cind zîmbește.

NAE NICULAE: Destul. Puneți vulturii flăminzi să-mi scoată ochii cei orbi, ardeți-mi inima proastă cu frigări înroșite, atînați-mi munți de picioare, grămădiți în spinare-mi păcatele tuturor oamenilor. Să mă afund în adînc, să m-afund, să mă afund. (Cade cu fața la pămînt)

SCARAOSKI: Desfaceți-i legăturile. I-am găsit doftoria.

UN DIAVOL: Stăpîne, picioarele lui sînt slobode!

SCARAOSKI: Nu se poate.

DIAVOLUL: L-am legat cu o sută de noduri și picioarele lui sînt slobode.

SCARAOSKI: Nu se poate!

NAE NICULAE (cu glas stîns): Prin urmare sub bărbile sfinților se ascundea chipul diavolului. Mincam cu necuratul la masă și dormeam cu el în așternut. Aprindeam luminări Domnului cu lăscă și amnarul Satanei. (Lui Scaraoski, ridicîndu-se) Avem de furcă amîndoi.

SCARAOSKI: Singur ți-ai găsit doftoria!

NAE NIC[ULAE]: N-am plătit nimănui după faptă, dar ție am să-ți plătesc. (Arătînd pe cei doi lipiți) Iată cum mi s-au seurs tinerețele! (Prunele dispar; își smulge părul) Ieșiți din adîncuri, chinuiților. N-ați păcătuit voi. Diavolul a păcătuit cu trupurile voastre.

SCARAOSKI: Mi-aș da împărăția toată, să se adeverească ce spui!

NAE NIC[ULAE]: Ieșiți din scorburile întunericului și treceți pe stîncile uitării. (Apar brațe întinse.)

SCARAOSKI: La fund! (Brațele dispar.)

NAE NIC[ULAE]: Nu vă fie teamă. Mi-au legat picioarele și picioarele mele sînt slobode. (Brațele se agață de stînci. Umbrele încep să se agațe de stînci.)

SCARAOSKI: La fund! (Mică mișcare înapoi.)

NAE NIC[ULAE]: Nu vă fie teamă. Iau asupra mea păcatele tuturor semenilor. (Umbrele suie pe stînci) Și acum poruncește, Satano!

SCARAOSKI: În inima întunericului! (Alte umbre su[ie] încă. Sufletele răsufală ușurate) A!

SCARAOSKI: În inima inimii întunericului! A! (Umbrele urcă.)

SUFLETELE: A!

NAE NICULAE: Poruncește, Satano!

SCARAOSKI (celorlalți diavoli): Ce-mi stați cu mîinile în sîn? Născociți!

NAE NIC[ULAE]: Născocește tu, căpăținosule! Privește cum cresc grămezile mele și cum secătuiesc bălțile tale.

SCARAOSKI (diavolilor, urlînd): Ce stați cu mîinile în sîn? (Diavolii se reped cu fel de fel de instrumente ascuțite asupra aprodului.) Oprîți-vă, imbrobodîților! N-ați fi vrînd să-i omoriți a doua oară. (Ha, he, hi, hi, ho, ho!)

IADUL: Ha, ha!

NAE NICULAE: Ți-ai ris tu de sufletul meu, de-al tău hohotește Iadul.

SCARAOSKI: Dacă mai îndrăznește vreunul... (Hi, hi, ha, ha, ho, ho!)

IADUL: Ha, ha!

NAE NIC[ULAE]: Tartorul dracilor ești tu? Ptiu! (Risete prelungite, puternice. Risete homerice sub apă.)

SCARAOSKI (diavolilor): Luați-l de picioare și zvîrliți-l afară. Mă lipsese de-așa musteriu. (Diavolii se reped asupra aprodului.)

NAE NIC[ULAE]: Nu mă atingeți! Ies de buna mea voie. (Stai, stai! Mîinile se întind rugătoare.)

SUFLETELE: Stai, stai!

NAE NIC[ULAE]: N-ați fi gîndit că am să fac sat cu dracul.

SUFLETELE: Stai, stai! (cu teamă mare)

NAE NIC[ULAE]: Mi-e milă de voi, dar de mine mi se rupe inima. (Coboară de pe stîncă. În aceeași clipă stîncile se afundă.)

SCARAOSKI (cătrec umbre): Aveți să mi-o plătiți. (Umbrele pi-r)

De la zidirea lumii n-am plătit rușinea asta!

CORTINA

CHIPURILE THALIEI

Victor Ion POPA

Din dragoste pentru tineret

ÎN CREAȚIA LUI VICTOR ION POPA, ÎN planurile sale de autor dramatic, piesa *Cenușăreasa*, scrisă în 1932 și nepublicată până astăzi, a ocupat un loc aparte.

Anunțată de autor la sfârșitul volumului ce cuprindea piesa *Acord familial* (1933) ca viitoare apariție editorială, *Cenușăreasa* nu a văzut lotuși lumina tiparului. S-ar părea că slăruințele dramaturgului, în ceea ce privește creațiile sale literare, pe la ușile editurilor, nu prea s-au făcut remarcate; astfel se explică și numărul mare de inedite rămase în arhiva sa.

Pentru Victor Ion Popa, anul 1932, anul concepției piesei *Cenușăreasa*, a fost un an de răscruce în viața sa. Conflictul cu Teatrul „Maria Ventura” — teatru pe care-l părăsește în vara acestui an, teatru în care-și pusese toată energia și pasiunea —, căderea comediei *Tache, Ianke și Cadir* i-au agravat starea psihică în care se găsea. Se știe că acest an crucial pentru creația sa l-a determinat pe autor — acest fluid în continuă mișcare — să treacă la literatură și publicistică, părăsind teatrul. Dar această piesă, datată «1932» de însuși Victor Ion Popa, ne dovedește că dragostei sale pentru teatru îi rămăsese fidel.

Titlul piesei, după cum ușor ne dăm seama, este împrumutat de la basmul lui Ch. Perrault. Pentru a fi loial cu înaintașul său, autorul specifică faptul că este o «adaptare în românește».

Manuscrisul, aflat în arhiva Muzeului Literaturii Române (nr. de inventar: 13831), poartă semnătura lui Victor Ion Popa și este scris cu cerneală neagră, pe hirtie velină.

Victor Ion Popa —
Imagine de tineret.

Potrivit idealurilor sale dramatice, pe care le-a și teoretizat în *Mic îndreptar de teatru*, actualizările sau localizările pieselor străine în românește ar conduce spre o reînnoire a formulelor de teatru, având aceeași eficiență în educarea maselor de spectatori ca și piesele originale. Elogiind pe Alecsandri ca «localizator» pentru începuturile teatrului românesc, nu uită să-l citeze și pe Paul Gusty care știa «să puie pe românește deplin, să închege din nou în stihii de la noi textul strein și puțin înțeles». În cazul piesei *Cenușăreasa*, este improprie denumirea de adaptare, deoarece întregul eșafod al piesei este construit pe un conflict propriu,

care se susține de la sine. Legătura dintre basm și piesă constă doar în existența celor trei surori, dintre care două sînt ființe egocentrice și cea de a treia, altruistă, muncește pentru ele.

Piesa este inspirată din actualitatea românească, din mediul așa-zis «intelectual» în care aspiră cele două surori să parvină, Lilica și Adina: una prin poezie, cealaltă prin pictură, modernismul părindu-li-se cel mai bun mijloc artistic care li s-ar potrivi. Victima exploatată este sora lor mai mică, Sanda, naivă și vrednică, o adevărată „Cenușăreasă”.

Și, ca și în basm, în timp ce surorile rele și egocentrice sînt duse la un bal, la o sindrofie mondenă, Sanda, rămasă singură acasă, este vizitată de mătușa de la țară, care, aidoma unui duh bun, vine s-o vadă pe fată și s-o scoată din umila-i situație. Cele patru personaje se confruntă în ultima scenă.

Considerînd teatrul ca un instrument puternic de educare, conducătorul Teatrului „Muncă și voie bună” de mai tîrziu, caută și prin această piesă să formeze caractere.

Sceneta este scrisă în versuri, fluide, avînd însă umor și grație, fără a fi lirică.

Personajele sînt construite după logica simplă a basmului. Dialogurile nu lasă loc „apartenului” sau monologului, care ar plictisi.

Reînnoindu-și formulele de teatru de la piesă la piesă, și dintr-o nesiguranță interioară ce l-a caracterizat, V. I. Popa creează pentru prima oară o piesă în versuri, în care ironia și critica de artă se îngemănează.

Efectele comice se nasc mai ales prin asocierile de substantive proprii cu cele comune, ca, de exemplu, «ADINA:

N-aș fi crezut maestră, că prin sofism savant
Veți transforma cartoful în numenul lui

Kant...

Cum ați schimbat penelul lui Giotto cu
pantoful... ».

Personajele, inevitabil schematice, au o trăsătură comună: tinerețea, căreia îi este asociată veselia și buna dispoziție.

Duelurile verbale conduc la crearea atmosferei și la depistarea fiecărei individualități.

Piesă într-un act, cu nouă scene, *Cenușăreasa* vede lumina tiparului la împlinirea a 90 de ani de la nașterea scriitorului și dramaturgului V. I. Popa, ca un omagiu adus celui ce și-a consacrat viața teatrului și educării oamenilor și mai ales tinerilor.

Ileana ENE

ADAPTARE ÎN ROMÂNEȘTE DE VICTOR ION POPA - 1932

Persoane: LILICA

ALINA

SANDA¹

TUȘICA

bine că totul este bine curățat și bine dichisit de o mină femeiască.
În odațiile sînt trei fete. Mare diferență de vîrstă nu-i între ele, dar în schimb e mare deosebire de port și purtare.

Una, la masă, elegant îmbrăcată într-o rochie de casă, scrie versuri.
Alta, într-un halat elegant, pictează la un șevalet pictură cubistă.
Cea de a treia, sărac îmbrăcată, fără pic de eleganță, cu cogeamite șorț înainte, curăță cartofi.

O mică scenă mută, cu respective caracterizări ale ocupațiilor.

La ridicarea cortinei se vede o cameră sărăcuță. Nimic deosebit ca mobilă. E de-ajuns o masă cu cîteva scaune și o sofa. Se vede însă

Înainte de Sanda a fost Maria. A șters și a scris Sanda.

ALINA (după ce și-a numărat silabele pe degete, le-a bătut tactul cu degetele pe masă, a zvirlit tocul și a făcut o plimbare pînă a găsit rima; a scris-o... apoi se poticnește):

Ce frază minunată și ce cuvînt netot!...

Vreau să-i găsesc o rimă frumoasă și nu pot...

LILICA: Mai plimbă-te să scuturi poizeaua... și de frică

Se cumînțește rima și vine singurică...

Altmineri sare versul prostește în hîrtop

Și-l amenință piaza ca să rămîie șchiop...

ALINA: O! În privința asta... sîgeata ta nu doare

Că versurile mele sînt fără de picioare...

Am nerv modern în mîlă și nu-s ca Țichindel

Să bat în vers ca toaca, precum bătuse el...

LILICA: Dar și pe Eminescu nu-l osîndești de erimă

Că a făcut picioare alături de rimă?

Pe-un vers fără picioare... l-aș diagnostica:

Literatură care nu poate circula...

Ori vrei s-o ții în casă, că-l murdărești pantofii?

SANDA (ride): E bună gluma asta...

ADINA² (nervosă): Tu curăță-ți cartofii!

(Maria se pleacă peste vasul cu cartofi, ca după o poznă și tace)

LILICA: Te supără că ride cînd faci un spirit bun?

ADINA: O! Iartă-mă, așa e! nu-i logic să-i impun

Să fie serioasă, cînd datorită ție

A auzit un spirit pur, știe bucătărie...

Și atunci înțelege și ea că sînt la fel:

Parfum de zarzavaturi, cartofi și pătrunjel...

LILICA: Pe care domnișoara Poetă le mănîncă

Cu foarte multă poftă și bucurie-adîncă.

ADINA: Da! Le mănînc, dar fierte, cu stilul transformat...

LILICA: Da! Înțeleg... cartoful îl vrei civilizat...

ADINA: Întocmai... Și răspunsul va fi cu ghimpi simetrici

Căci tu faci în pictură cartofii geometrici...

De ce nu-i faci cum știe tot omul, neam de neam

Și-l faci de par pietroale de pus la macadam...?

² De aici se schimbă numele «Alina» în «Adina».

În schimb cînd ai pietroale de pus într-o pictură

Le faci ca pe fondante... să se topească în gură...

Pe bou îl faci ca oala... Pe oale ca pe cal

Iar calul e-o poveste și nu un animal.

E mototol de ață, ori scindură colțată

Ce plînge de rușine că a fost cal odată.

De-ar ieși din cadre știi ce se s-ar întîmpla?

LILICA: Da. Ar veni încoace și m-ar asasina... (risete)

Crezi tu că eu mă supăr de spiritele tale?

De cronicile astea uscate și banale,

De constatări de astea, așa de terre-à terre

Ce nasc fără de sare și mor fără piper?

Ei da, eu văd cartoful în prismă specială

Căci linia naturii pe mine nu mă-nșeală...

Îl fac, cum zici prea bine, ca piatra de pavat

Deoarece am astfel «cartoful» exprimat

Nu forma, ci lăuntru, esența lui uscată,

Ce-i nisipos într-insul și sarbăd totodată...

ADINA (ride): N-ai fi crezut maestră, că prin sofism savant

Veți transforma cartoful în numenul lui Kant...

Cum ați schimbat penelul lui Giotto cu pantoful...

SANDA: E bună gluma asta...

LILICA: Tu curăță-ți cartoful,

Că nu pricepi o boabă din tot ce-am vrut să spun...

ADINA: Te superi că se ride cînd faci un spirit bun?...

Cum vezi, se-ntoarce mînea, precum mi-a fost servită.

SANDA: Și-ntocmai ca la tenis... tot mînea e lovită...

ADINA: Ce-ai spus?

SANDA: Nimic...

LILICA: Ce spune?

SANDA: Vă rog să mă iertați

Dar nu ar fi mai bine, în loc să vă certați

Să mă certați pe mine — de cum începe focul

Căci pîn-la urma urmei tot asta mi-i norocul...

Voi vă aprindeți iute și vă certați mereu

Și oalele se strică, și le plătesc tot eu...

ADINA: Ei bravo, Domnișoară!... De cînd ne faci morală?

[5]

LILICA: Îți mulțumim de-această favoare specială

Decît eu nu îngădui acest elan bizar...

ADINA: Și eu pretind în casă respect familial...

Cum dau, să mi se dea, în orice-mprejurare

Și nu vreau să se uite, că eu sînt cea mai mare...

Altminteri, nu am milă și o să-ți pară rău...

Eu te poftesc atîta! Să fii la locul tău!

SANDA: E patru, ai dreptate... mult prea iubită soră,

Mă duc. Bucătăria m-așteaptă de o oră... |

Mă mîngîie doar gîndul că Bunul Dumnezeu

Văzînd că rad cartofii v-a zis că-i locul meu. (iese)

Scena 2

Adina, Lilica

ADINA: Ei, maistră, vezi efectul purtării dumitale?

A început să crească și să ne ia la vale...

LILICA: Ei bravo! Spui aceasta de parcă eu aș fi

Mai mare decît toate în casa de aci...

ADINA: Dar ce să fac cînd veșnic o lași să intre-n vorbă

În tce s-o lași să-și vadă de casă și de elorbă.

Discuți cu ea de parcă ar fi la fel ca noi...

Și nu o copliță bătută de nevoi...

LILICA: Ba tu discuți cu dînsa, și-o lași să se alinte...

Altaltăieri, pe scară, colea... Hai? nu ții mînte?

Și-acum o săptămînă și-acum o lună tar

N-ați stat de vorbă la masa asta chlar?

ADINA: Firește, numai mie vrei să-mi arunci năpasta

Că numai eu am vină în toată casa asta.

În primul rînd, Lilico, eu nu discut cu ea.

Al doilea, nu-i crimă chlar cînd discut ceva.

Și-al treilea...

LILICA: Povestea e-ntocmai ca la școală...

Evreul, avocatul și legendara oală...

Întîi și întîi de toate, el oală nu mi-a dat;

Apoi, era întreagă cînd l-am înapoiat...

Și al treilea, e bine să rupem orice ceartă:
Atunci când el mi-a dat-o... Uleica era spartă...
(rîd amîndouă)

ADINA: Complet neserioasă cum ești de cînd te știu
Orice cuvînt ți-aș spune e vorbă în pustiu...
Să ne înțelegem. Sanda ne crește cu tot ceasul...
LILICA: Da... și crescînd firește... î se mărește nasul...
Și cum fără de voie îl ia și la purtat...
S-ar cuveni acum să-i fie retezat...
Poftim aceste foarfece!... Și cred c-or să-ți ajungă
Ca să-i retezi năsucul cum tai o odă lungă...
Eu una n-am în mine puteri de Demiurg
Și n-am nici aptitudini vîdite de chirurg.
În poezia voastră «tăiatul» e-o monedă
Pe care scriitorul n-o-nchide în casetă...
El taie strofa toată... sau ta[i]e un picior
Proeminent în versul ce-l cată eurgător.
El ta[i]e o nuvelă, în părți, sau își desparte
Capitole și tomuri ce alcătu[i]ete o carte.
E foarte bună Sanda că e la noi în casă
Că este gospodină și ne gătește masă...
Noi cîștigăm ce bruma se poate cîștiga
Și biata asta piine o plămădește ea...
E dureros c-o ținem, să fie loc de slugă
Și profităm de faptul că n-ar putea să fugă...
Dar ea nu cere leală, nici alte cheltuleli...
Înșeli în lumea asta pe care poți să-nșeli...

ADINA: Cinismul ăsta groaznic păstrează-l pentru tine...
Eu cred că tot ce-i facem, așa i se cuvine.
Ni-i soră, dar atîta... De carte n-are cap,
Talente osebite într-însa nu încap...
O singură înclîmare îi văd cu bucurie:
Pricepe grija casei... și a bucătăriei...
Ori noi trăim în sfere cu totul de alt soi...
Așa încît cinismul nu-i necesar la noi...
Căci eu îi dau fetiței putința să-și arate
Și să-și dezvolte darul la casă și bucate...

LILICA: Da! Da!... Interpretarea ne e cam tot la fel...

A mea e prea cubistă, a ta e prea rondel...

Dar, în sfârșit, de vreme ce trebuie tras plugul

Nu are importanță cui pui pe greabăn jugul...

Vai! Doamne! Cît e ceasul?... că tu ai și uitat.

Aveam azi ceai de gală la Dina în palat!

ADINA: (sare în sus): E patru jumătate... Și eu nu-s îmbrăcată.

LILICA: Eh! Sando, Sando! Sando!... haide! Vin-odată!

ADINA Nu, astăzi nu e bine să-i cerem ajutor...

Ne-om îmbrăca noi două, că asta e ușor...

(Sar să se îmbrace)

Scena 3

SANDA: Eram cu mîna udă... și m-am spălat în grabă.

ADINA: Da! Da!... Da! foarte bine... Îți poți căta de treabă...

SANDA: Dar m-ați chemat...

ADINA: Greșeală...

SANDA: Și vrei să vă-mbrăcați

Așa fără de mine?...

ADINA: Ei da... ce vă mirați?...

SANDA: V-ați supărat degeaba... Tăiasem niște ceapă...

Și nu voiam să miros... Ah!

ADINA (Lilicăi): ...Ah! Fă-o să priceapă.

Că nu avem nevoie numaidecît de ea.

SANDA: Așa? Ei, foarte bine...

ADINA: Așa!

SANDA: Așa?...

ADINA: Așa!!!

(Sanda iese aproape plîngînd)

Scena 4

LILICA: Eu nu găsesc pantofli... nu-s în tot dulapul.

ADINA: Îți poți aduce aminte de vrei, dar bate-ți capul...

LILICA: Și tu ce cauți acuma, de nu mă lași să-i scot...

ADINA: Vreau să desfac o bluză și uite că nu pot...

LILICA: Eu mi-am pierdut răbdarea... Acuși rămîn acasă...

[illegible]

Scena 5

SANDA: Da... Da... Vint Da, gata.

ADINA (strigă): Tu n-aiuzi când te strigă?... mi-o faci pe supărata?

SANDA: Eu sint aici...

ADINA: Da! bine! Ei, uite, te-am iertat...

Ajută-mă acuma mai iute la-mbrăcat...

Așa te vreau. Cuminte și veselă... atentă.

Nu supărată, rece... rea... și impertinentă.

Să-ți intre în cap un lucru că ai avut noroc

Să ai surori ca mine și Lila... care-n loc

Să ne vedem de artă, muncim ca la osindă

Să-ți facem o viață mai bună și mai blândă.

SANDA: Da, știu... Și de acuma să-mi spuneți ce poftiți

Din gura mea o vorbă n-o să mai auziți.

LILICA: Acum ai spus o vorbă de care-mi pare bine

Și care mulțumește pe Adina și pe mine...

ADINA: Eu sint aproape gata... Tu ce te mai gătești?

SANDA: Ce bine-ți stă-mbrăcată... Și ce frumoasă ești...]

ADINA: O! frumoasă... Cel mult pot fi gentilă...

SANDA: Ba nu... zău ești frumoasă...

ADINA: Și tu ești o copilă...

Ce știi ce-i frumusețea? Eu altfel o visez...

LILICA: Întreabă-mă pe mine... eu, care o creez...

ADINA: Ai da! Că-i frumusețe cartoful tău de stincă

LILICA: Cum versurile schioape sint frumusețe-adîncă...

SANDA: Ei, halde, fiți drăguțe și nu vă mai certați,

Sînteți ca două fete frumoase de-mpărați.

Sint mindră de-amîndouă și-acum sint fericiți

Cînd văd pe fața voastră lumină risipită...

De ce să puneți negru pe-atîta suflet bun...

Eu vă iubesc... Să credeți... atîta pot să spun...

ADINA: Eh! Romantism, fetițo... ca-n anul patru sute...

Avem acuma becuri și omul merge iute

Cu sentimentalismul acesta de faison

Nu ești nici folosită și nici nu ești în ton...

Aviz că bucăria nu te-a-nvățat nimica...

Cartofu-i azi de piatră, întreb-o pe Lilica...

LILICA: Da, da Săduțo dragă... viața s-a schimbat

E-un fariseu multiplu cu chip nevinovat

Crescînd omul nostru a învățat să zboare

Un vers nici nu mai are nevoie de picioare...

Talentul e-o poveste... prietenia vînt,

Iar vîntul este singur prieten pe pămînt...

Motorul duce greul și omul, bată-l vina,

Își zice: «Sbor eu, omul!» Întreb-o pe Adina...

ADINA: Săgețile trec goană și tot în vînt se-nfig!

LILICA: Atîta vînt e-n tine? Atunci n-am ce să-nving...

Să-i dăm așadar cheia... și să plecăm cu zcrul...

Închide bine ușa și trage și zăvorul...

ADINA: Să fie masa gata și-n casă așezat,

Deschide și fereastra — vreau aer mai curat...

Dar cînd ne-ntoarcem cată să fie cald în casă

Și... vezi să fii cuminte... așa... și vezi de masă.

(ies)

Scena 6

Sanda singură

Iar singură... Și doamne! of! Tare mi-i urît.

Aș vrea să cînt... Și uite, stă cîntecul în gît...

Acum se lasă seara... cu frig, cu ceață deasă...

Nu... nu... viața asta e tare ne-nțeleasă...

Acuma, vorba asta o spun și eu așa...

Dar ce știu eu de viață, din toată viața mea...

Și totuși văd pe alții că-s bucuroși de lume,

Văd fetele ca mine rîzînd, spunîndu-și glume...

Și așteptînd să treacă mai iute orice zi

Căci mîini o altă glumă mai bună vor găsi.

Că le așteaptă mîine o zi și mai frumoasă,

Mai veselă, senină... o zi mai norocoasă...

Dar eu la orice clipă i-aș spune: stai pe loc

Că poate după tine pîndește nenoroc...

Căci nu-i nimic în mine și nici nu-i lîngă mine

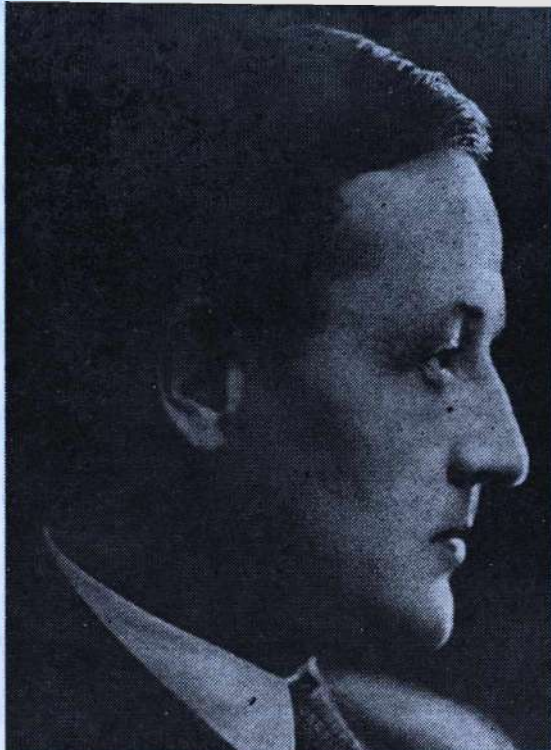
Ceva să mă îmbie spre zile mai senine.
 M-apucă drag de carte și răsfolesc de-ajuns...
 Dar nu pricep... E-n ele ceva de nepătruns...
 Se vede că nici capul nu-i priceput la treabă...
 Și ce-aș putea ajunge c-o minte așa de slabă?
 Dar să deschid lereastră... așa... și acuma ce fac?
 Un ple de rinduială... și acuma? Tac...
 Tac... Tac... Și casa tace... și toate tac... mi-e frică...
 Și-i frig... De-ar fi aicea măcar să am piscică
 Ori eline... ori păpușă... să-i pot vorbi demoi
 Să știu că vorba spusă nu se sfârșimă în gol...
 Aș fi mai fericită și aș uita de multe...
 Da-n zidurile astea... Ce suflet să te asculte!...

Mămică dragă, scumpă și bună... cum te-ai dus?
 Mă vezi tu oare astăzi din cerul tău de sus,
 Credeai tu altădată, cînd îmi cîntai alene
 De-mi adunai tot somnul din lume peste gene.
 Că într-o zi ca asta, o să mă asemuiești
 C-un pui de care scrie Brătescu-Voinești
 Că el n-a fost cuminte... că se dădu-n lumină
 N-a ascultat de mama... Dar eu n-am nici o vină...
 O! Doamne... ce de gânduri... Și cită minte am...
 Am înghețat aicea și mi-am uitat de geam...
 Bun... L-am închis... Acuma? Să cant o poveste...

(vede pe masă o hirtie)

Știam eu de o carte. Dar asta ce mai este?
 A! Și-a uitat Adina poezia ei aici...
 Îmi place cum arată, că-s versurile miei...
 « Soarele lunii varsă opal
 Pe mine și pe deal
 Scutură-te stea a pămîntului, scutură-te bine,
 Pe deal și pe mine.
 Castelul trecutului s-a dărîmat cheel...
 Pase în el oile cu miel...
 Și pe locul unde trece castelanul
 Ducîndu-și aleanul

Legat cu beleug
 Și lănțug
 Să vineze cu sulii de fier
 Cerbul sfîntului Hubert...
 Își scutură samarul
 Turma o trage
 Și rage
 Măgarul...
 O! vremi trecute...
 O! vremi trecute...
 O! vremi trecute...
 Și tu amintire
 Subțire a tor
 Du-te
 Du-te
 La minor
 Și lasă soarele lumii să verse opal
 Sîderal
 Pe mine și pe deal...
 Să trăiesc vie ca iarba
 Care-și spală barba
 Totdeauna în lacrimile de lumină pe care le varsă luna...
 Barba pe care o cresc ploile
 Și care crește de bucurie miei și oile...
 Să mă simt mai mare ca trecutul
 Necunoscutul
 Să mă simt totdeauna
 Mai mare ca luna
 Mai tare ca lumina de la ea
 Mai tare ca orice stea
 Mai tare ca haosul
 Din pronaosul
 Bobilor
 Din calea robilor
 Să mă simt mai mare
 Și mai tare
 Decît tot ce e în cer și pe pămînt

Să mă simt așa cum sint...»

(citește poezia)

Foarte frumos... O! doamne! Frumos... Dar ce să zic
Din poezia asta nu înțeleg nimic...

Dar știi, nimic... și gata... Din cap pînă la coadă...
Atîta frumusețe... Păcat că sint neroadă...

(ia o carte)

Aici nu-i scris prea bine și nici cu atîta rost...

Dar poate să priceapă și capul meu cel prost!...

«Era... Era odată... cum fuse niciodată...

Un împărat amarnic în țara prea bogată...

Și-avea-împăratul nostru trei fete... și așa

Din cele două mîndre și-a treia... vai de ea.

Sărmana, cea de-a treia era închisă bine...

Cu fierărie multă, în turn, printre ruine...

Acolo blata fată tot aștepta mereu

Să-i bată-n porți o veste, un semn de Dumnezeu.

Și într-o seară, iată... o seară de cenușă

Un pumn voinic și zdravăn a ciocănit în ușă»

(bătăi în ușă)

(vorbind)

Ce minunată-i cartea... Citește... Ți-s ochii uzi...
Și tot ee-i scris acolo îți pare că auzi.

(citește rar)

«Încrămenită colo, i s-a părut ecou
Dar pumnul greu din poartă, a ciocănit din nou...»

(bătaie iar)

Nu!... Asta nu e tocmai... ar fi... Eu... nu... nu... mi-i teamă
Poveștile, adesea și stafiile cheamă...

(bătaie iar)

TUȘICA: E! Fetelor... Adîno... Deschide... Na! văzuși
Nepoatele acestea mă țin acum la uși!...

SANDA: Tușica?... nu se poate... dar cine e la ușă?

TUȘICA: Femeia rea de gură dar... care vi-i mătușă...

Scena 7

SANDA: Tușico! (ii sare de git) Tu, tușico!... Tușico... Ai venit?

TUȘICA: Nu! Am rămas acasă, că eu am și murit...

Dar am venit încoace, călare pe o șerpoaică,

Așa cum se cuvine să vie o strigoaică...

Că și eu nu sint ca toate strigoaicele de rînd...

Mi s-a urît de bocet... de slujbă și comînd...

Și obișnuită-n viață să dorm numai cu calcul

Cînd mi-am făcut cinci ore, lăsat-am catafaleul

Și am pornit la treabă, eum fac de cînd mă știu

Dar ce-mi aduc aminte? Stomacul în sîrier!

Pas tu să-l scoți de-acolo, că te omează poza...

Ești dată la gazete, s-aude-n Europa...

Să isc atîta larmă, și așa bucluc să fac?

Pen-ce? La urma urmei? Dă-l naibii de stomac!

Nu mai mînaînc și gata!... Atîta supărare!

Îmi fac și siluetă și nu mai fac mîncare!

Și eum îți spun fetișo, cînd les pe uși, ce vîd?

Prăpăd la mine în curte! Elîns, lene și prăpăd!

Șiretele de slujnici de la bucătărie

Ședeau pe prispa casei, plîngînd de bucurie

Iar giștele, purceli, găinile... boceau

Că n-au nici apă-n jgheaburi și nici grăunțe n-au...
Dar cînd s-arăt, fetișo, cum e cînd dă stăpîna
Iar mi-am adus amînte că îmi uitasem mîna.
Mi s-a scîrbit atunci de toată casa mea
Încălecai pe șarpe și-am săgetat încoa.

(Sanda o sărută, rîzînd în hohot)

Acum că știi povestea și mi-ai tăiat elanul
Să-mi dai un loc să-și pule strigoalea geamantanul.
Că mi-am lăsat eu trupul, dar geamantanul nu!
Acela-l vechi dar ăsta e cumpărat acu,
Din piele tăbăcită, nu piele imitată
Ca cealaltă care s-a șifonat îndată.
Că drept să spun, e bine că m-am scăpat de ea.
Se smochinise groaznic... și prea mă-mbătrînea...
Oricît aș fi purtat-o, tot nu era prieină
Să se întrecă-n crețuri cu pielea de mașină...
Eram cam prea micuță cînd am plecat s-o iau
Și n-am băgat de seamă ce marfă îmi dădeau.
Pe urmă, ce e dreptul, era așa de mică
Și eu am prea întins-o... s-o fac mai subțirică...
S-o fi slăbit sāraca... de atîta răscoit...

Că Dumnezeu altmînteri e negustor cînstit...

SANDA: Dar după vorba asta, bătrîinii, Tușă Ana,
Ar fi cu pielea întinsă de tot, ca darabana.

TUȘICA: Ei da, gîndacul mamei, e bun căpșorul tău.

Dar vezi tu, omul mare, e mare nătărău.

Ori crede că e mare că nu-și încape-n piele

Ori crede c-o să crească s-ajungă pînă-n stele.

Întînde pielea soro de-ncap și trei sub ea

Și încă i se pare că nu e loc cît vrea...

SANDA: Dar poate că bătrînul găsește mai cu cale

Să stea comod, Tușico, în pielea dumisale...

TUȘICA: Ia uită-te, ce vorbă a dat din capul ei!

Ia uită-te încoace. Așa! În ochii mei!

Ai început să sameni cu maică-ta, sārmana...

SANDA: O! ea era frumoasă și bună, Tușă Ana.

TUȘA: Știu... Tocmai de aceea... Și-ți trebuie obroc...

Aș vrea să fii ca dînsa, dar cu mai mult noroc...
Eh! dar cum zice neamțul să ne întoarcem dară
La oala noastră veche, care a picat pe seară...

SANDA: Ce oale?

TUȘA: Eu adică... Pentru dormit, aș vrea
Să nu vă bateți capul, că dorm pe dușumea...

SANDA: Și de ce nu, pe masă? Pentru ce să fie...

TUȘA: Nu! ceva la fel cu haina lăsată la moșie...

O stație ca mine e lucru ideal

Nu cere decît doară să stea orizontal...

SANDA: Atîta tot?

TUȘA: Atîta... Tii Doamne! Ce minune!

SANDA: Ce s-a întîmplat, Tușco?

TUȘA: Așteaptă și ți-o spune...

(pauză încordată... Mătușa dă din cap îngrozită și se pipăie cu
mina pe stomac. Sanda foarte alarmată se uită la ea)

Să știi!... Ori capul ăsta e-un mare dobitoc

Ori s-a întors de-odată stomacul meu la loc

Mi s-a făcut o foame — fetițo!... de-aș minca

Odaia asta toată, cu mobila din ea.

SANDA: [Am] prea puține feluri, și apoi cam reci sînt toate

Dar... gura flămînzită adulmecă ce poate...

SANDA: Îți dau ce vrei Tușco... că mai avem odăi

De-mi juri că astă carte o scapi de dinții tăi...

(Rîd, Tușa o sărută)

Ba nu zău de ți-i foame, în cîteva minute

Îți fac... Să-ți fac... ce, Doamne, ca să se facă iute...

A știi! Îți fac omletă... ori ouă la pahar

Ori mușchiuleț de vacă cu cîmbru, pe grătar...

TUȘA (o mîngîie): Gînganie iubită, or fi mîncăruri bune

Dar nu vreau ouă crude, nici nu mînîne tăcutune...

Aceste mîini sînt bune să mîngîie păpuși

Și poate ca să șteargă o clanță de la uși

Dar nu să facă mușchiuri, mîncări și antricoate.

SANDA: Păi bine, mătușică... am învățat de toate...

Doar eu gătesc în casă... zău! numai eu gătesc.

(mătușa face ochii mari)

Eu cumpăr de la piață, fierb oalele, servesc,

Spăl vasele, podeaua, toată prăvăria,

Într-un cuvânt, în casă eu țin gospodăria...

TUȘA: Și școala? Ce-i cu școala? Tu carte nu înveți?...

Ești numai slugă-n casă?

SANDA: Tușico, să mă lerti!

Dar eu n-am cap de carte... Pe cînd aici, în casă,

Nu mă-neure la lucru și nu mă-neure la masă...

TUȘA: Și cealalte două?

SANDA: Ele au talent!

TUȘA: Talent? Ce-i aia?

SANDA: Artă... poezie... (Își aduce aminte) Un moment...

TUȘA: Și ce-i aceea artă?...

SANDA: Talent... (ți dă foaia Adinei)

Să vezi ce serie...

Citește tu acum aici o poezie

Să vezi ce frumusețe... Că tu pricepi ușor...

TUȘA: Daaa!... Totuși n-o să-mi strice s-o duc la ghicitor.

Adina scrie astea? Bun. Bravo!... mititica

Acuma ia arată-mi ce face și Lilica.

SANDA (ți întoarce tabloul):

Tabloul ăsta-i gata... acum l-a terminat.

TUȘA: Ei da! Aici e bine! Ce cal bine pictat...

SANDA: Nu-i cal, Tușică dragă, e un cartof și o pară...

TUȘICA: Ba este cal, fetițo... un cal gata să sară...

SANDA: Cartof, Tușică dragă... așa a spus și ea

TUȘICA: Așa-i talentul, fată, pictează ce nu vrea...

SANDA: Să știi că ai dreptate. Bun lucru și talentul.

TUȘICA: Da! Da! Căci dă surprize mereu

Și acum ele unde-s?

SANDA (dă din umeri): Cît timp s-au îmbrăcat

Vorbeau de-un ceai, de lecții... de-o doamnă la palat...

TUȘICA: Cu rochii elegante? A!

SANDA: A! Minunate rochii...

Și sînt frumoase, Tușă, frumoase de iau ochii...

TUȘICA : Iar tu în șorțul ăsta, pari slugă pusă-n sac...

(a luat o hotărîre):

Ascultă tu, fetiço, ai vrea să mergi cu mine?
 La țară, o să-ți fie în orice caz mai bine.
 Am casă-ncăpătoare, livadă mare-n rod,
 Cămarile mi-s pline, din pivniță-n pod.
 Ograda e cît cîmpul. Și cînd se lasă vară
 Mîncăm sub nucul negru, dormim în vînt afară,
 Mîncăm cît opt și ridem de anii ce s-au dus
 Trăind ca și copacii sădiți de cel de sus.

SANDA: Dar ele ce-or să facă? și cine le gătește?

TUȘICA: De cînd e lumea asta, nevoia sfătuiește...

Tu află de la mine un lucru. Munca ta
 Le face lenevoase și asta-i partea rea.
 Hai, vin cu mine, feto... Să stăm în legea noastră
 Am șapte cîini în curte, flori multe în fereastră
 Și bate soare veșnic, și bate soare mult.

SANDA: Mai spune, Tușă, spune, că-mi place să ascult.

TUȘA: Ei da, am o pisică cu opt pisoi ca puful,
 Am doi păuni ce-și joacă în soare pămîntul,
 Am patru cai și-o brișcă... Și de mai vrei ceva
 Ți-o dau pe Simboteana că-i favorita mea...
 E-o vacă mare albă, ce vine-n prag la șapte
 De-mi dă vre-o cînsprezece ocale vechi de lapte...
 De cînd o am la mine n-am muls-o decît eu...
 Poftim, de vii ai dreptul s-o mulgi, gîndacul meu,
 Păi dacă e și vaca... și eu... și tu?... ia spune!

SANDA: Da, o să ne înțelegem atunci de minune!...

(zgomot)

TUȘA: Vin fetele. Dă înte un plie să scriu un rînd
 Că mi-a venit acuma ceva frumos în gînd... (scrie și vorbește)
 Tu să le dai scrisoarea, dar spui că sînt plecată
 Și o să mă-ntorc diseară... Dar eu mă-ntorc îndată
 Să limpezim mai iute de este lațul bun.
 Să nu mă întrebi ce este, că nu prea vreau să spun.
 Eu trec colea-n oda[ile], și pic la potriveală.

(o bătaie în ușă)

Că poate scap o viață și vindecăm o boală... (iese)

(Sanda deschide)

Scena 8

Sanda, Adina, Lilica

ADINA: Ne lași să stăm la ușă? (Lilicăi) Desigur că dormea!

LILICA: Ia lasă fata-n pace că nu-i de vină ea...

Și ce e frigul ăsta... nu este foc peșemnei!

ADINA: Și acum ce ai cu dinsa cînd știi că nu sînt lemne...

LILICA: Ascultă-mă Adino. Să nu mă contrazici!

Nu am nici o vină că lecțiile-s mici

Cînd cele două lecții de mine căpătate

Sînt la persoane bine, înalte și bogate.

ADINA: Dar nici nu este vorba de bogăția lor.

Pictura îi atrage că e ceva ușor...

Pe cînd literatura... nu este mîzgăleală

Să spui că-i Cerul Romei și să le dai scrobeală...

LILICA: Ești de-o vulgaritate, ce poate-ar explica

De ce o lume bună nu vrea ca să te ia...

ADINA: Ascult-o, Doamne sfinte, ce-mi spune asta mie,

Unei făpturi ce storce din piatră poezie.

LILICA: Pardon! Eu nu sînt «asta»... Am nume, în sfîrșit!

ADINA (vede scrisoarea): Ce-i asta?

LILICA: Care asta?

SANDA: Mătușa a venit...

ADINA (rupe scrisoarea citită): Ce?... Bravo! Foarte bine.

Prea scumpa mea Lilică

Rămii cu lumea mare... Eu plec în lumea mică...

Voi face poezie pe deal bătut de vînt.

Moșiereasă mică cu case și pămînt

Cînd tu vei sta în palate dînd lecții de pictură

La fete elegante cu fără de măsură...

LILICA: Pardon... Aici nu scrie că te vei duce tu...

ADINA: La lumea cea bogată n-ai să renunți acu...

LILICA: Dar ce? E imposibil să fac picturi de țară?

ADINA: Dar, draga mea, o vacă nu e dreptunghiulară...

Și apoi la urma urmei vei face cum zic eu,

Că eu vă sînt mai mare... și ăsta-i dreptul meu!

LILICA: De vreme ce mătuşa doreşte să aleagă

Dorinţa ei pe mine, de tine mă dezleagă...

Şi totuşi eu sînt bună şi am să-ţi propun ceva

Mai împede, mai simplu şi te-ar interesa.

(o ia de-o parte)

Tăranca asta este şi rea şi grosolană.

ADINA: Nu-mi insulta mătuşa... Te rog! E o cucoană

Ce face gestul nobil să-mi dea averea ei...

LILICA: Dar uiţi că sîntem două şi la nevoie trei...

Ce faci de-i dă averea Sănduţei?... Hal răspunde!

ADINA: De-ar face o prostie ca asta... n-aş ascunde...

I-aş arunca în faţă ce vrei şi eu nu vrei...

LILICA: Nu insulta mătuşa, că dă averea ei...

Să fim deştepte, scumpo... altfel, sîntem pierdute

Şi să lucrăm temeinic, hotărîtor şi iute.

Eu sînt mai bună, iată... Împart cu tine tot...

ADINA: Te rog! nu vreau peniană... E tot al meu... Dar tot!

LILICA: Bun... E-a ta averea... Aşa vrei? Aşa lie,

Dar dă-mi o jumătate din tot ce ai şi mie.

ADINA: A, da!... Deşi, mă crede, îmi vine foarte greu,

Posîm, cînd eşti drăguţă, am suflet bun şi eu.

LILICA: Perfect... Ce vrea bătrîna? Ea scrie în scrisoare

Că ne-a ştiut modeste şi foarte muncitoare

E necesar şi grabnic să ne schimbăm complet

Deci dacă vrem acum ca să avem efect

Iar pentru că în cale avem o concurenţă

Destul de umilită şi neinteligentă

O facem elegantă... ca un model din „Vogue“...

ADINA: Ideea-i foarte bună!

LILICA (se bate pe frunte): Şi asta-i cap, mă rog.

ADINA (tare): Sănduţo, ia dă şorţul... şi vino de te-mbracă

(în vremea asta se îmbracă)

Îţi dau eu o rochiţă frumoasă... o să-ţi placă...

Şi dă-mi un rouge de buze s-o corectez un pic

Un norişor de pudră pe faţă-i să aplic...

LILICA: Şi acum să stai pe scaun... Ia cartea asta-n mînă...

LILICA: Şi trebuie, fireşte, acolo să rămînă...

[21]

ADINA: Să nu te miști de acolo... Ai auzit ce spun?

SANDA: Am auzit, nici vorbă, să stau aicea...

ADINA: Bun?

LILICA: Așa!... Acum e gata... Deschide-te, o, ușă...

Și lasă să pătrundă cel aur de mătușă!

Scena 9

Toate

TUȘICA: E bună seara. Uite că am venit și eu...

Am nimerit pe scara din dos... Norocul meu!...

ADINA: O, scumpă mătușică... eu sînt adine mișcată.

LILICA: Și eu mătușă scumpă... sînt emoționată.

ADINA (încet): Tu lasă-mă acum, pe mine să-i vorbesc...

TUȘA (se uită la rochiile lor): Vai fetele mătușii!...

Îmi vine să bocesc.

ADINA: De ce mătușă scumpă?

LILICA: De ce mătușă dragă?

ADINA (încet): Iar nu mă lași în pace?

LILICA: Repet, ca să-nțeleagă!

TUȘA: Sînt foarte-ndurerată văzîndu-vă așa...

Pricep ce-l sărăcia... Dar asta e prea grea...

Sînteți murdare, rupte... nici sluga mea de-acasă

Nu e așa de ruptă și-atîta de soioasă...

ADINA: Sîntem sărace, Tușă... O ducem foarte greu.

LILICA: Da, groaznic de sărace!

ADINA (încet): Ce tot repeți mereu?

TUȘA: Ei, fetelor, săracul se cade ca să lupte

În contra murdăriei și-a rochiilor rupte...

Un ac și-un fir de ață... o perie, săpun,

O apă fiartă bine, și straiul este bun!

ADINA: Muncim din greu Tușico...

LILICA: Nu stăm cum stă Sănduța...

TUȘA: Nici vorbă. Se cade s-o oerotiți micuța...

Voi sînteți mari, voinice, aveți de unde da...

Și cînd s-o face mare s-o mai trudi și ea...

Da: unde e fetița? A! Uite, bat-o vina!

Că ne-ai venit în casă, Tușica mea iubită...

(încet) Întreb-o... (tare) Și de aceea... de... înțelegi... nu pot...

ADINA (Săduței): Ce ne-ai gătit la masă...

SANDA (încet): Val, am uitat de tot...

ADINA (Lilicăi): Nu ne-a gătit... N-ai ghicit coșeamite mășle?

LILICA: A, nu mă dau bătută deloc... Vreau să se știe...

Tușică scumpă, dragă... Dă-mi zece pumni în cap...

Dar a mincat tot Sanda... Tot ce era în dulap...

TUȘA: Ei bravo! Foarte bine, că trebuie să crească...

Dar ce face femeia când știe să gătească?

ADINA: Gătește, mătușico...

TUȘA: Așa, fetița mea...

Gătiți și voi acum ceva să pot gusta...

Trei ouă fierte bine... și scapi de zăpăceală...

Tu să-mi așezi tacîmul... Tu ouăle în oală...

Și cît bătuși din palme... E totul limpezit...

ADINA (scapă jos farfuria și paharul):

Val, iartă-mă tușico... vezi dacă m-ai grăbit?

(scapă oul jos)

TUȘICA: Nu știți voi nici atîta, să fierbeți niște ouă?

Ce-o să vă faceți oare în viață amîndouă?

Hai, Sando. Fă tu totul... Și nu te rușina

(Sanda se scoală și începe)

Și ia priviți la dînsa... Frumoasă, nu-i așa?

Și mai frumoasă încă o face-ndemînarea

Și grația cu care aduce demîncarea...

Hai, nu fiți amărîte... Am să vă iau de aici

Să-ncepeți altă viață... cum n-ați avut de mic...

La mine e-o minune tot timpul... vara soare

De arde carnea-n tine, iar iarna pe ninsoare

E-un ger cumplit de pune tot sîngele la bici...

Nu-i lenevia asta urîită de aici...

Și nimeni nu ne vine ca să ne strice tîlha.

O să muncim cît șapte să merităm odihna,

Ne vom scula de noapte, cînd va mîji a zori

Cum zicem noi la țară «la ceas de cîntătorie»

Și seara de îndată ce-a scăpătat lumina

Închidem ochişorii odată cu găina,
Dar asta nu înseamnă că e în gândul meu
Să vă ciuntesc viaţa ce-a dat-o Dumnezeu.
Am patru case în curte... şi dau la fiecare
Să aibă casă, rosturi, să-şi facă de mâncare,
Să spele, să-şi aşeze tot rostul cu temei,
Să-şi aibă fiecare gospodăria ei...
Că singura-mi meteahnă s-o spun vi se cuvîne
Nu sufăr să văd slugă în curte pe la mine...
Dar negreşit urmarea, de la început o ştiţi
Acolo la moşie rămîneţi cît trăiţi...

LILICA (Adinei): Te laşi de modernisme... de film... de aeroplane?

ADINA (Lilicai): Şi tu te laşi de cuburi, pavafe-americane?

LILICA: Mătuşă dragă, poate că, în sfîrşit, ar fi...

Dar noi nu ştim de casă... şi nu putem găti...

Să învăţăm aicea... Şi vom veni pe urmă...

TUŞA: Ce faci ochii mari, Sănduţo? Pe tine ce te scurmă?

SANDA: Îmi pare rău tuşico, că nu vor... Eu aş vrea.

TUŞA: Păi tu, gîndacul mamei, eşti proprietatea mea,

Te iau acum cu mine... Nu te mai las la ele...

ADINA: Şi noi ce facem, Doamne? Sînt treburi foarte grele...

TUŞA: Cînd o să fiţi voi două o să-nvăţaţi nevrînd.

ADINA: Mă vezi cu asemeni unghii şi degete spălînd?

TUŞA: Eu nu, că stau la ţară... Dar ea (Lilica) o să te vadă!]

LILICA: Şi cum o să ne pară?... Şi cum o să ne şadă?

TUŞA: O să vă şadă bine, că o să fiţi şi voi

Femei, cum e femela, şi cum sîntem şi noi...

Aşa... Acuma gata! ... Eu plec cu mîltitica

Nu vă mai certaţi degeaba, şi nu mai spun nimica...

Aştept doar ziua mare cînd colo sus pe deal

Vă voi vedea venîndu-mi în droşca cu un cal.

Acuma hai, Sănduţo, şi lasă-le în pace

Că omul are-n lume viaţa ce şi-o face (Ies)

ADINA: Tu crezi că e posibil ce ne doreşte ea?

LILICA: Minuni în lumea noastră... nu cred a se-ntîmpla.

CORTINA

Un act de cultură

SCRISOAREA PE CARE O PUBLICĂM AICI vine să întregască imaginea unui Victor Ion Popa cunoscut mai ales ca dramaturg, romancier, poet, traducător, cronicar literar și cronicar plastic, regizor, caricaturist și desenator.¹

În perioada interbelică, Victor Ion Popa a fost unul dintre cei dintâi scriitori care au devenit colaboratori ai Societății de Radiodifuziune din București². Încă din anul 1929,

¹ Victor Ion Popa — *Scrieri despre teatru*, ediție îngrijită de V. Mindra și Sorin Popa, Studiu introductiv, note și comentarii de V. Mindra, București, Editura „Meridiane”, 1969; Ștefan Cristea — *Victor Ion Popa. Viața și descrierea operei; contribuții documentare*, București, Editura „Minerva”, 1973; V. Mindra — *Victor Ion Popa*, București, Editura „Albatros”, 1975; Victor Ion Popa — *Mic îndreptar de teatru*, ediție îngrijită, cronologie, note, comentarii și postfață de Virgil Petrovici, București, Editura „Eminescu”, 1977.

Victor Ion Popa va fi numit în august 1938 de către ministrul muncii, Mihai Ralea, în funcția de consilier teatral al organizației „Muncă și voie bună”, având misiunea întemplierii unei scene muncitorești permanente. Deși numirea oficială, ca director al noului așezământ artistic, va veni peste câteva luni — 23 noiembrie 1938 —, Victor Ion Popa pornise la acțiune din timp (așa cum rezultă și din scrisoare), alcătuiindu-și un colectiv de actori cu care făcea repetiții pentru spectacole. Desfășurate mai întâi în propria casă — în lipsa unui local adecvat —, repetițiile și apoi reprezentațiile vor avea loc ulterior în sala din str. Uranus nr. 6. Teatrul „Muncă și voie bună” — ce se va numi mai târziu „Muncă și lumină” — găzduit în edificiul „Școlii din Uranus”, va face numeroase turnee în țară și spectacolele sale vor fi urmărite de un numeros public. Victor Ion Popa a funcționat aici ca director pînă la 18 noiembrie 1944. Pentru definirea mai precisă a concepției sale în această direcție, vezi vol. *Muncă și voie bună. Folosirea timpului liber al muncitorilor* • De d-nii Stăvil C. Cănescu, D. I. Suchianu, Victor Ion Popa, Tudor Vianu, Octav Livezeanu, L-t. Col. Alex. Săvulescu și Ion Ghica. Cu o prefață a domnului prof. Mihai Ralea — Ministrul Muncii; Monitorul oficial și Imprimeria statului. Imprimeria națională, București, 1938, cap. *Înjghebarea activității teatrale în muncitorime* de V. I. Popa, pp. 85—90.

² Pentru amănunte vezi: Victor Crăciun — *Manuscrise și voci (Scriitori români la radio)*, București, Editura „Eminescu”, 1977, pp. 213—216; Victor Ion Popa — *Teatrul radiofonic la Radio-București*, pp. 217—219; Victor Ion Popa — *Teatrul pentru radio și autori*

de la primele emisiuni de teatru radiofonic, autorul pieselor de mare succes *Ciuta* (1921) și *Muscata din fereastră* (1928), va fi cel dintâi regizor al noului mod de manifestare a artei teatrale în țara noastră. Colaborator cu diverse conferințe, cu piese într-un act, cu scenete pentru copii și cu sfaturi la „Ora satului”, Victor Ion Popa a fost în perioada 1938—1944 chiar salariat al Societății de Radiodifuziune în calitate de regizor. Prezența sa la radio devenise foarte cunoscută prin intermediul emisiunii „Ora copiilor”, unde debutase la 1 sept. 1929, emisiune care se bucura de o largă audiență. „Ora copiilor”, ce se difuza în fiecare săptămână — joia —, prezenta scenarii radiofonice originale sau prelucrate după mari opere literare, dar cuprindea și alte informații legate de lumea școlară. Se vede că emisiunea era ascultată cu interes în toate colțurile țării, căci, la începutul anului 1938, Victor Ion Popa primește o scrisoare de la un elev din clasa a IV-a primară, Ion I. Dobrescu³, expedită

noștri; Victor Crăciun — *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, București, Editura „Cartea Românească”, 1980; Victor Crăciun — *Scena undelor (Teatrul radiofonic)*, București, Editura „Eminescu”, 1980.

³ Copilul unor țărani din satul Valea Largă, comuna Pucheni, jud. Muscel, care frecventa școala din Mîlcoșanii Mari ca fiind cea mai apropiată de casă; azi e colonel în rezervă la Sibiu.

din satul Micloșanii Mari, jud. Muscel. Copilul se plîngea că localul școlii — o casă de țară donată de primarul C. Blidaru — e cu totul impropriu pentru desfășurarea cursurilor. Dealtfel, aceasta nu era o noutate pentru că entuziasmul învățător și director totodată al acestei școli cu un singur post, Victorian I. Stăncescu⁴, făcuse o intervenție în presa timpului⁵ prin care semnalase cele ce erau arătate de elevul său. Scrisoarea a fost citită la radio de Victor Ion Popa și, în urma apelului făcut, s-a început a se aduna bani pentru construirea unui nou local de școală. Episodul a fost menționat la vremea respectivă în revista „Radio-Adevărul” printr-un articol semnat de N. Papanatasiu.⁶ Din păcate, prezentarea făcută de Victor Ion Popa în legătură cu scrisoarea primită nu se

⁴ Victorian I. Stăncescu — născut în anul 1905 în comuna Malu cu Flori, jud. Muscel. A urmat clasele primare la Micloșani, iar din 1918 a trecut la școala normală „M. Eminescu” din Botoșani pe care a absolvit-o în 1926. Începînd cu 1 sept. 1929, a funcționat neîntrerupt la școala din Micloșanii Mari, unde se afla în momentul la care ne referim. Aici a scos revista lunară „Aripioare”, cu 2 exemplare trase la șaptoagraf, scrisă de elevii școlii și lucrată de ei cu ajutorul învățătorului.

⁵ Victorian I. Stăncescu — *De la școala primară cu un singur post*, în „Curentul”, 10 dec. 1937.

⁶ N. Papanatasiu — autor a numeroase piese radiofonice pentru copii difuzate la emisiunea „Ora copiilor”. Iată articolul *O înfăptuire aleasă prin radio* scris de el în legătură cu cele relatate: «La „Ora copiilor” de fiecare joi, pe lângă închipuirile de teatru pentru micuți, vine un glas bun și sfătos și povestește — inimos foarte — tot soiul de năzdrăvănii, iscodește cu întrebări pe toți cei care ascultă, mai spune o snoavă, o fărîmă de poveste. Vorbitorul acesta e d. Victor Ion Popa, scriitor de frunte al nostru și iubitor tare de copii. Se vede că și copiii au înțeles aceasta încît într-o bună zi cînd d. Victor Ion Popa le-a citit epistola amărită a unui școlar din comuna Micloșanii Mari, jud. Muscel, cum că n-ar avea o școală cum trebuie, micuții auditori au trimis cu sutele bani, cît au putut să strîngă fiecare. S-au adunat îmi pare, pînă acum, vreo 40.000 lei. Iar în Micloșani școala cea nouă va fi începută în curînd din gîndul și rugămîntea lui Dobrescu I. Ion din clasa a IV-a. Fotografia (pe care o reproducem și noi — n.n.) înfățișează o parte din școlari și săteni, în fața școlii; celei vechi, o amărită de casă de țară cu acoperișul de șindrilă. Înaintea acestei case se va dura din strîgîntă și bunătațea de suflet a mii de copii, școala cea nouă, înaltă, cu acoperiș de țigla, în care soarele va pătrunde prin ferestre mari și luminoase... Din dorința așternută pe un petecel de hîrtie a unui școlar cît o vertelniță de înalt și din înțelegerea altor copii din țară, iată o faptă bună, împlinită prin mijlocirea radiodifuziunii. Un cuvînt bun pentru cel care a minuit gîndul copilului Dobrescu I. Ion, pentru d. Victor Ion Popa, autorul „Jurnalului copiilor” de fiecare joi. (N. Papanatasiu, „Radio-Adevărul”, anul XI, nr. 499, 10 aprilie 1938.)

mai păstrează în arhiva sonoră a Radiodifuziunii, după cum nu se mai păstrează nici cele circa 40 de intervenții ale sale la această emisiune în perioada anilor 1936—1938.

Dar pasionatul vorbitor nu se va opri aici. El va merge personal în primăvara anului 1938 în satul Micloșanii Mari unde va lega un dialog cu micuții școlari și le va asculta păsurile, lăudînd în același timp pe distinsul lor învățător pentru activitatea sa, discutînd cu sătenii și interesîndu-se asupra construirii noii școli. Urmă a trecerii sale pe acolo sînt rîndurile scrise în registrul de prezență a școlii⁷.

Scrisoarea ce se publică acum⁸ e o dovadă în plus a celor afirmate mai sus. Victor Ion Popa, în ciuda faptului că străbătea o perioadă foarte aglomerată și era extrem de ocupat, nu-i uitase pe școlarii din Micloșanii Mari și intervențiile sale — chiar la cel mai înalt nivel — dovedesc constanta sa preocupare în a realiza dorința elevilor din satul muscelean. Considerăm că acest aspect mai puțin cunoscut completează personalitatea unui Victor Ion Popa cu o largă deschidere spre cultură în sensul cel mai deplin al cuvîntului.

Adrian SĂVOIU

⁷ «Dragi copii din Micloșanii Mari,

Am venit în sîntucul vostru să văd cum vi-i locul unde stați și cum vi-i școala unde prindeți atîtea învățături bune. M-am bucurat văzînd ce curată clasă aveți, ce domn vrednic este în fruntea voastră. Voi spune copiilor din toată țara că dania lor, care vă va face vouă o școală nouă și frumoasă a nimerit bine. Asta cred eu le va fi o îndemnare să aibă totdeauna inima înțelegătoare la lipsurile altora, iar vouă, fapta lor bună va fi îndemn la carte, la omenie.

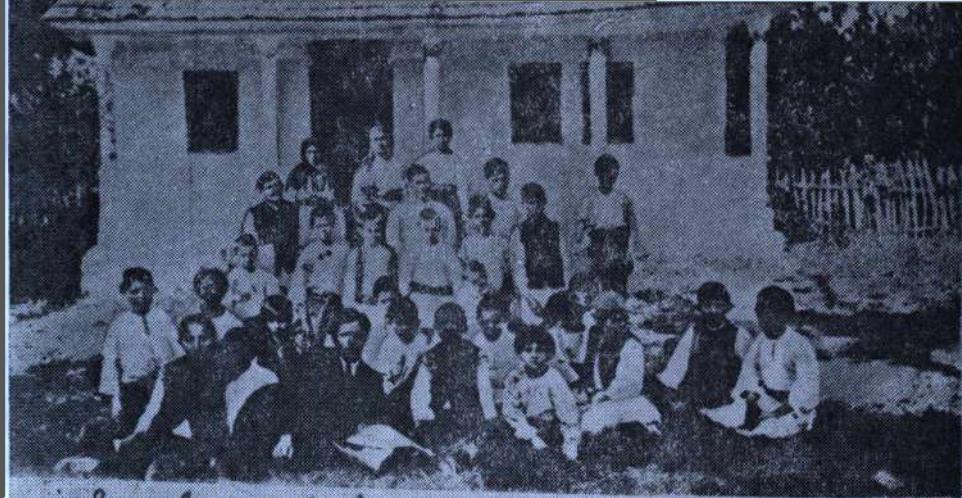
Sănătate vă doresc tuturor, eu prietenul vostru cel bătrîn.

Victor Ion POPA

20 martie/1938.

Originalul se află la Muzeul orașului Cîmpulung Muscel, cu nr. de inventar 6650/2921, donat de Victorian I. Stăncescu. Însemnarea a fost publicată de el în revista „Argeș”, anul II, nr. 5(12), mai 1967.

⁸ Scrisoarea se află în arhiva lui Victorian I. Stăncescu, cărui îi mulțumim și pe această cale pentru amabilitatea de a ne fi pus-o la dispoziție.

Școala Micloșanii Mari - 1938. V. Stăncescu

[Plle, recto]

Domnului Victor I. STĂNCESCU
Învățător

Micloșanii Mari

Jud[ete]l Muscel

prin oficial] Malu-cu-flori

Dragă domnule Stăncescu,

După 20 iunie, adică după ce se deschide Expoziția Muncă și Vo[ile] Bună pe care o aranjez eu — deci sînt obligat să stau ceas de ceas aici — viu la Micloșani să începem clădirea școlii. Pricina întîrzierii a fost faptul că suma strînsă (33.794 — la care eu am să adaug de la mine bani pînă la completarea a 40.000) nu putea să ne îngăduiască ridicarea clădirii nici măcar pînă la acoperiș. Am căutat prin urmare un plus de bani și, în sfîrșit, acum vreo două săptămîni, domnul Ministru Ţoni, cu care eu sînt vechi și bun prieten, mi-a acordat încă 15.000 lei ajutor pentru școala noastră. Ba, mi-a făgăduit că, de începem, va face tot ce-i stă în putință să ne mai dea ceva. Așadar putem începe acum fără grijă că ne rămîn zidurile goale la iarnă.

Dacă crezi că e bine, intră mata în tratative chiar de îndată cu cărămidarii. Ne trebuiesc circa 60.000 cărămizi. Cere și lemnele respective de la D[omnul] Grigorescu. Eu îți pot trimite îndată o sumă de bani pentru acunterile de rigoare. Serie-mi sau telegrafiază-mi cît ai nevoie. Ar fi bine ca, la venirea mea, să fie cărămida începută. Vom lucra noi amîndoi, mîna în mîna. Cu un strop de bunăvoință putem trece în toamnă cu școala în clădirea nouă. Cel puțin arhitecții de aici așa îmi garantează.

Aștept răspuns urgent.

Cu dragoste

Victor Ion POPA

Str[ada] Leonida 28 București III

(Scrisoarea a fost primită de Victorian I. Stăncescu la data de 23 aprilie 1938. Îi va răspunde lui Victor Ion Popa două zile mai tîrziu.)

Dragii copii din Micloșanii Mari
Am venit în satul vostru să vă văd cum vi s-a făcut undă școlii. Să vă
vin acolo unde prîndeaș astăzi învățătorii erau. Măcar să văd
ce curate erau așel, ce domni stăteau în drumul vostru. Voi
știți că peșteră astăzi toată casa de școală era, care va să facă o
școală nouă și frumoasă a umeriș lor.
Așteptă să vă scriu din nou o dată totdeauna o răspuns
cu lipsurile voștre. Dar voră, fapte lor bine că vă fi adunat la
câte, în oraș.
Să vă scriu din nou, cu răstăruș vostru cel bătrîn
Victor Ion Popa 20 mai 1938

Radu STANCA

Greva
 femeilor

COMEDIE*
ÎN
3 ACTE

Persoanele

PITACUS, soț	ARTAXATES
SYPHAX, burlac	COSS
ASIZ, îndrăgostit	LEONES, sclavul lui Pitacus
DAPHNE, soția lui Pitacus	YACCA
MEROPE	UN OSTAȘ
CLOTIS	CORUL
TIRIBAMBULO, un cămătar	Greviste, cetățeni, judecătore

ACTUL I

Scena înfățișează o sală din palatul lui Pitacus, în cetatea imaginară Androgeta. Fundalul scenei se deschide, printr-o serie de portice, într-o curte vastă. Multe intrări. Interiorul aranjat cu rafinament.

Scena I

Pitacus — Syphax

PITACUS (agitată): Ceva nou?

SIPHAX: Nu știu nimic.

PITACUS: Ard de nerăbdare să aflu ceva!

SIPHAX: Și eu la fel!

PITACUS: Ce nenorocire!

SIPHAX: Într-adevăr!

PITACUS: Și cînd te gîndești că m-am însurat abia de două săptămîni! Nici n-am avut vreme să gust din bucuriile himeneului!]

* Textul acestei piese ne-a fost oferit spre publicare de Ioana LIPOVANU, editoarea unui recent volum de *Teatru* al lui Radu Stanca (Editura „Eminescu”, 1985), în sumarul căruia figurează și piesele *Ochiul și Rege, preot și profet*, apărute inițial, sub aceeași îngrijire, în revista noastră. În numărul viitor vom publica atît partea a doua a piesei, cît și un eseu al editoarei despre condiția comicului în dramaturgia lui Radu Stanca (red.)

SYPHAX: Blestemată afacere!

PITACUS: Ție ce-ți pasă? Ești burlac! Pe cînd eu...

SYPHAX: Pe cînd tu, ce?

PITACUS: Eu sunt dărîmat! Dacă nu se soluționează încurcătura asta în chip favorabil îmi pun capăt zilelor!

SYPHAX: Atît de mult o iubești?

PITACUS: Da!

SYPHAX: Mă mir!

PITACUS: De ce?

SYPHAX: Lumea spune că ai luat-o din interes.

PITACUS: Eu!

SYPHAX: Da, tu! Înfundat în datoriile cum erai, n-ai fi fost de mirare.

PITACUS: Calomnii nerușinate! M-am însurat din pură dragoste!

SYPHAX: Chiar atît de pură n-o fi fost ea! [Daphne e doar vestită prin bogățiile ei nemăsurate!

PITACUS: Ți-o repet: nu bogățiile m-au atras spre ea!

SYPHAX: Să nu-mi spui că frumusețea ei!

PITACUS: Mie îmi place!

SYPHAX: Îți rîzi de mine? Tu, arbitrul eleganței și al gustului, tinărul cu cele mai vestite succese între femei, tu, cel dintîi cetățean din oraș, fruntașul lui, vrei să mă faci să cred că te-au vrăjit cele o sută de kilograme ale Daphnei? Mă refer la kilogramele de pe ea, nu la cele din scrin, care, sunt de acord, au puterea de a vrăji pe oricine.

PITACUS: Insist: am luat-o din dragoste!

SYPHAX: Atunci te plîng! Ițele sunt atît de încleșcate încît nu văd nici o posibilitate de scăpare.

PITACUS: Ce naiba le-a apucat?

SYPHAX: De unde vrei să știu?

PITACUS: Sunt nebune! Nu-și dau seama ce fac!

SYPHAX: Ceea ce e într-adevăr uimitor e faptul cum au căzut toate, dar absolut toate, pradă indifferenței erotice.

PITACUS: Aici se ascunde ceva!

SYPHAX: Crezi?

PITACUS: Sunt sigur!

SYPHAX: Și mie mi-au fost suspecte intrările lor din ultima vreme!

PITACUS: Cînd a plecat în lagărul acela blestemat, Daphne a mea

parcă era de piatră. Închipule-ți: o femeie să rămînă surdă la toate implorările mele! Așa ceva e nemaipomenit! Mai ales după ce ani de-a rîndul s-a gudurat împrejurul meu ca o pisică!

SYPHAX: Sunt atît de reci, încît au fost zadarnice toate tentațiile pe care le-am făcut de-a le scoate din lagăr! N-a dat rezultat nici una dintre toate ispitele cu care poate fi momită o femeie.

PITACUS: Nu ne rămîne decît să ne supunem!

SYPHAX: Mi-e teamă și mie!

PITACUS: Altfel dau de bucluc! S-apropie scadența și n-am un seștert!

SYPHAX: Aha! Prin urmare tot e adevărat ce spune lumea!

PITACUS: Depinde cum o iei!

SYPHAX: Iată-l pe Asiz! Tinărul ăsta de cînd s-a declarat greva blestemată e pe jumătate mort.

Scena II

Cei de mai-nainte — Asiz (îndoliat)

ASIZ (monologînd): Am fost la ea!

SYPHAX: Iar?

PITACUS: Și?

ASIZ: Nefînduplecată!

SYPHAX: Nu-ți pierde firea! Se va schimba!

ASIZ: Crezi?

SYPHAX: Se va întoarce la tine! Și cît de curînd!

ASIZ: O! De-ar putea fi adevărat ce spui tu!

SYPHAX: Curaj!

ASIZ: Nu mai am nici o speranță! S-a înstrăinat de mine cu desăvîrșire.

PITACUS: Al chiar vorbit cu ea?

ASIZ: Da! La rugămințile mele înfierbîntate, mi-a răspuns cu un zîmbet amar și plictisit! La aluziile pe care le-am făcut la moarta noastră iubire, mi-a răspuns rîzîndu-mi în față!

SYPHAX: Sărmanul de tine!

ASIZ: Trebuie să facem punta în curînd! Acum n-o mai facem.

SYPHAX: Lasă că nu ești singur în nenorocire!

ASIZ: Pitacus, Syphax! Am să mor, da, am să mor dacă Ibis nu se întoarce!

SYPHAX: Pe Zeus, fii bărbat, Asiz!

ASIZ: Nu mai pot! Mi-e atât de dor de ea, de privirea ei blândă, de mersul ei subțire, de vocea ei mai clară ca apa dintr-un bazin încălcat de nuferi, că nu mai sunt în stare nici să mă stăpînesc, nici să mai aleg mierea nădejzii din amfora cu păreri de rău!

PITACUS: Privește-mă, atunci! Ce să zic eu?

SYPHAX: Într-adevăr! Însurat abia de două săptămîni, fluieră acum a pagubă!

PITACUS: Dacă ai ști ce bine s-a potrivit: chiar a pagubă!

ASIZ: Îmi sunteți prieteni cu adevărat?

PITACUS: }

SIPHAX: } Mai întrebi!

ASIZ: Ajutați-mă!

SYPHAX: Ce putem face?

ASIZ: Mergeți și voi la ea! Scoateți-mi-o din lagărul acela blestemat! Vorbiți-i!

PITACUS: Ar fi inutil.

SYPHAX: Nu numai ea e cuprinsă de virtutul nebulii acesteia! Dar, n-ai văzut, toate femeile din oraș! Trebuie să căutăm o soluție generală!

PITACUS: Trebuie să ne dăm bătăuți! Insist!

SYPHAX: Te arde la degete!

PITACUS: E în joc interesul întregii cetăți!

ASIZ: O! Ibis! Ce mi-ai făcut! De ce m-ai părăsit? De ce ai ascultat de glasuri streine în loc să rămii în pinza vrăjită pe care am țesut-o eu atîta grijă împrejurul tău? De ce ai rupt firele de farmec care ne legau? Ibis a mea! Iubito!

SYPHAX: Prietene, prietene, nu te mai chinui!

(Se retrag amîndoi într-un colț al scenei)

Scena III

Intră Tiribambulo

TIRIBAMBULO (apropiindu-se de Pitacus): Slăvițe Pitacus, sluga ta credincioasă!

PITACUS: Nu te-ai mai vedea! (Tare): Fericit de-a te vedea!

TIRIBAMBULO: Pari foarte supărat!

PITACUS: E firese! Am toate motivele să fiu!

TIRIBAMBULO: Cum așa?

PITACUS: Nevastă-mea e și ea printre greviste!

TIRIBAMBULO: Nemaipomenit! Coana Daphne!

PITACUS: Chiar ea! Și încă una dintre matadoare!

TIRIBAMBULO: La drept vorbind nu văd de ce atîta mîhnire!

PITACUS: Ba eu nu mai știu unde mi-e capul!

TIRIBAMBULO: Atunci vin altădată.

PITACUS: Aș prefera să nu mai vii deloc! (Tare) Cum vrei!

TIRIBAMBULO: Suma se ridică acum la două milioane de sesterți!

PITACUS: Prea bine...

TIRIBAMBULO: Fără ziua de azi!

PITACUS: Fără...

TIRIBAMBULO: Cu plecăciune! (Iese)

PITACUS: Du-te-nvîrtindu-te!

Scena IV

Cei de mai-nainte fără Tiribambulo

PITACUS: Ați auzit?

SYPHAX: Da!

PITACUS: Ce mă fac?

SYPHAX: Să căutăm o soluție!

PITACUS: Nu mai e nici una! M-am gîndit la toate!

SYPHAX: Atunci?

PITACUS: Trebuie să cedez!

SYPHAX: Mai așteaptă!

PITACUS: Imposibil! Suma se ridică fantastic cu fiecare ceas care trece!

SYPHAX: Dacă cedezi tu, toți te vor imita! Îți dai seama, cred, ce înseamnă asta!

PITACUS: Nu-mi pasă de nimic! Trebuie să ies cu orice preț din falimentul care mă amenință!

SYPHAX: Și cuvîntul de ordine al Regelui?

PITACUS: Sunt nevoit să-l calez! Sper c-o să mă-nțeleagă!

SYIHAX: Dacă am găsi pe cineva care să-ți împrumute banii?
 PITACUS: Am încercat! Inutil!
 SYPHAX: Să cerem Regelui să-i poruncească lui Tiribambulo o aminare!
 PITACUS: Imposibil!
 SYPHAX: De ce?
 PITACUS: Dragul meu, ți-o repet! Singura soluție e să cedez! (Sună.)
 SYPHAX: Ce faci?
 PITACUS: Trimit pe Leones la lagărul femeilor!
 SYPHAX: Mai gindește-te!
 PITACUS: Sunt hotărât!
 SYPHAX: Atitudinea ta va da semnalul retragerii! Babalicii din oraș atîta așteaptă: Să calce consemnul Regelui!
 PITACUS: Îmi pare rău, dar n-am ce face! Tiribambulo mă scoate la mezat!
 SYPHAX: Toți vor ceda! Și femeile vor ieși victorioase din grevă!
 PITACUS: Deocamdată nu mă interesează decît să o văd aici pe Daphne, cu cele două milioane de sesterți în mînă!
 SYPHAX: Îți dai seama ce riști?
 PITACUS: Eh! Nu e dracul chiar atît de negru cum pare!
 SYPHAX: Să nu ne ascundem după degete! Cunoști condițiile pe care le pun grevistele pentru a părăsi lagărul în care s-au închis!
 PITACUS: Cum să nu? Fleacuri! Cîc să se țină de ele?
 SYPHAX: Nu e de glumit cu femeile! O să plătești înmîit sesterții Daphnei!
 PITACUS: Pentru moment nu doresc decît să mă văd scăpat de spectrul lui Tiribambulo!
 SYPHAX: Bine! Fă cum crezi! Eu merg să-l înștiințez pe Rege despre hotărîrea ta de a ceda în fața nevesti-til
 PITACUS: Roagă-l să mă ierte! Explică-i situația în care mă aflu!
 SYPHAX: Va fi nefericit cînd va auzi că tocmai tu, cel mai dibaci căpitan al lui, ai călcat consemnul de a nu ceda nici unei pretenții!
 PITACUS: Daphne e primul dușman în fața căruia mă dau învins!
 SYPHAX: Odată cu tine o vor face și toți ceilalți! Privește-l pe Asiz; Atîta așteaptă! Să se poată inclina în fața lui Ibis. Creezi un precedent periculos! Dacă am mai fi așteptat două-trei săptămîni, grevis-

tele ar fi părăsit lagărul lor caraghios și s-ar fi întors de la sine pe la casele lor! Așa vor câștiga lupta!
 PITACUS: Vei vedea că pînă la sfîrșit se vor îndrepta toate.
 SYPHAX: Să nu ne amăgim degeaba! (Iese.)

Scena V

Intră Leones

LEONES: Poruncește, stăpîne!
 PITACUS: Leones, am nevoie de tine într-o afaceri deosebit de gravă!
 LEONES: Sunt măgulit!
 PITACUS: Te încumeți să o duci la bun sfîrșit?
 LEONES: Da!
 PITACUS: Atunci, așază-te mai întîi la masă și serie!
 LEONES: S-a făcut!
 PITACUS: Ești gata?
 LEONES: Ascult!
 PITACUS: Serie! Scumpa mea soție,
 LEONES: ...soție,
 PITACUS: De două săptămîni tînjesc după tine cu jale nebună.
 LEONES: ...nebună.
 PITACUS: Dacă nu vii...
 LEONES: ...dacă nu vii
 PITACUS: Atunci bărbățulul tău drag, care te așteaptă și acceptă toate condițiile pe care i le ceri, pînă la apusul soarelui...
 LEONES: ...pînă la apusul soarelui...
 PITACUS: ...își va pune ștreangul...
 LEONES: ...pune ștreangul...
 PITACUS: ...și lasă...
 LEONES: ...și lasă...
 PITACUS: ...lumea aceasta în pace.
 LEONES: ...în pace...
 PITACUS: Bărbatul tău...
 LEONES: ...bărbatul tău...
 PITACUS: Al isprăvit?...
 LEONES: Da!

PITACUS: Ei bine, iată ce-ai acum de făcut!

LEONES: Ascult!

PITACUS: Te duci cu această scrisoare la lagărul grevistelor! O cauți pe Daphne și-l spui, în cea mai mare taină, că eu mă înclin în fața voinței ei, că accept toate condițiile pe care le-a hotărât comitetul lor pentru ca să se întoarcă și că o aștept cu sufletul la gură!

LEONES: Cu alte cuvinte, stăpîne, dăm înapoi!

PITACUS: N-avem ce face!

LEONES: Aoleu!

PITACUS: Grăbește-te! Și bagă de seamă nu cumva să te audă cineva! Cu cea mai mare discreție!

LEONES: La ce mai e trebuincioasă?

PITACUS: Nu vreau să se răspindească zvonul capitulării mele înainte de a-mi aranja încurcăturile financiare!

LEONES: Sărmanii de noi!

PITACUS: Ei, haide, nu mai întirzia! Du-te și fii atent să nu vă zărească nimeni când ieșiți din lagăr! Aruncați-vă într-o lecție și într-o clipă să fiți alci! Fără zgomot, fără scandal! M-ai înțeles?

LEONES: Din păcate! (Iese)

Scena VI

Pitacus — Asiz

PITACUS: Asiz! N-auzi?

ASIZ: Iartă-mă, dar eram atît de cufundat în gînduri!

PITACUS: Pot să mă încred în tine?

ASIZ: Știu și eu... Nu mă mai simt în stare de nimic!

PITACUS: Ei, haide, haide, nu mai fi atît de nenorocit! Am nevoie de tine!

ASIZ: Cu ce te pot ajuta?

PITACUS: Deocamdată te rog să-mi împrumuți haina ta!

ASIZ: Cum așa? Ce vrei cu ea?

PITACUS: N-am nici o haină îndoliată pe-alci. Și vreau să fac impresie Daphnei cînd o veni. Să creadă că într-adevăr am suferit mult după ea.

ASIZ: Cum, vine Daphne?

PITACUS: Da!

ASIZ: Cum așa?

PITACUS: Am cedat!

ASIZ: În sfîrșit! Prietene, ai făcut bine! O! Cum să-ți mulțumesc! Nu-i așa că pentru mine ai făcut ceea ce ai făcut? Nu-i așa?

PITACUS: Și pentru tine!

ASIZ: Da! da, știu eu! M-ai văzut răscolit pînă în adîncul făpturei mele și-atunci ai socotit că e mai bine să mă scapi din vîlul negrei amărăciuni.

PITACUS: Poate...

ASIZ: O! prietene! Îți voi rămîne recunoscător pînă la sfîrșitul vieții! Dacă ai cedat tu, mie nu-mi mai rămîne decît s-alerg la Ibis, să mă înclin la picioarele ei și să-i sărut urma sandalelor!

PITACUS: Mai înții însă te rog, în schimbul sacrificiului meu, să-mi faci două servicii!

ASIZ: Vorbește! Sunt gata să merg pentru tine pînă la capătul pămîntului! O! în curînd o voi avea din nou pe Ibis în brațele mele! Vorbește!

PITACUS: În primul rînd, dă-mi mantia!

ASIZ: Poftim, ia-o! Nici nu mi se potrivește! Ah! bine c-am scăpat de ea!

PITACUS: Așa! Mantia asta neagră trebuie să-mi vină de minune! Tu ia-o pe-a mea! Uite, ia și cununa asta de lauri! Nu trebuie să am nici o podoabă pe mine. Și-acum, iată ce te mai rog!

ASIZ: Spune, spune dragă Pitacus, bunul meu prieten!

PITACUS: Du-te și caută-l pe Tiribambulo! De-ndată ce-l găsești, adu-l încoace! Vreau să mă scap cit mai curînd de mutra lui!

ASIZ: Prea bine! (Iese)

PITACUS: Îți mulțumesc! Ah, în sfîrșit, la noapte voi trage un pui de somn în liniște!

Scena VII

Intră Artaxates și Coss

ARTAXATES ȘI COSS: Pitacus!

PITACUS: Ce e?

ARTAXATES ȘI COSS: Adevărat?

PITACUS: Ce anume?

ARTAXATES ȘI COSS: C-ai cedat.
 PITACUS: S-a și aflat! Ah!
 ARTAXATES ȘI COSS: Răspunde!
 PITACUS: Adevărat!
 ARTAXATES ȘI COSS: Bravo!
 PITACUS: Mai vrei să știi ceva?
 ARTAXATES ȘI COSS: Nimic!
 PITACUS: Atunci?
 ARTAXATES ȘI COSS: Rămii cu bine!
 PITACUS: Duceți-vă sănătoși! De-acum sunt liniștit de pe partea asta. Până într-un ceas toată Androgerta o să aște!
 ARTAXATES ȘI COSS: Dacă vrei, tăcem chit!
 PITACUS: Dacă vreau... [în definitiv tot se afla odată! Mai curînd sau mai tîrziu, tot una mi-e. (Iese)]

Scena VIII

Intră Syphax

SYPHAX: Voi aici?
 ARTAXATES ȘI COSS: Ai auzit?
 SYPHAX: Ce?
 ARTAXATES ȘI COSS: C-a cedat!
 SYPHAX: Pitacus? Da, am auzit!
 ARTAXATES ȘI COSS: Ce spui?
 SYPHAX: Ce să spun? Destul de rău!
 ARTAXATES ȘI COSS: Ti, ti!
 SYPHAX: Dar știi de ce?
 ARTAXATES ȘI COSS: Nu!
 SYPHAX: Pentru binele cetății! Așa să spuneți și mai departe!
 [Lagerta atît așteaptă: să ne vadă dezbinată!]
 ARTAXATES ȘI COSS: Așa e.
 (Syphax iese)

Scena IX

ARTAXATES: Măi...!
 COSS: Aici se ascunde ceva!

ARTAXATES: Crezi?
 COSS: Sunt sigur!
 ARTAXATES: Ce?
 COSS: Un război!
 ARTAXATES: Nu!
 COSS: Fără-ndoială!
 ARTAXATES: Ce te face să crezi asta?
 COSS: Însuși faptul că Pitacus a cedat!
 ARTAXATES: E aceasta o dovadă?
 COSS: Gîndește-te, nu e oare Pitacus comandantul oștilor? Cum îți explici apoi faptul că tocmăi el, cel mai credincios ostaș al Regelui, a călcat consemnul dat? În sfîrșit, ce a căutat azi Tiribambulo aici? Nu e el oare din Lagerta? Syphax a pomenit-o! Cu siguranță, el a adus provocarea!
 ARTAXATES: Măi! Toate le descoși!
 COSS: Nu-i așa?
 ARTAXATES: Mă uimești!
 COSS: Sunt un politician de rasă!
 ARTAXATES: Să știi!
 COSS: Și acum, vino!
 ARTAXATES: Unde?
 COSS: În for! S-auzim noutăți! (Ies)

Scena X

Pitacus — Syphax

SYPHAX: În sfîrșit, lată-te!
 PITACUS: Tu, Syphax! Te-ai și întors?
 SYPHAX: Da!
 PITACUS: Ei?
 SYPHAX: Ți-aduc ceva care-o să te bucure!
 PITACUS: Ce?
 SYPHAX: Salvarea ta!
 PITACUS: Nu!
 SYPHAX: Cum îți spun!
 SYPHAX: Iată! După cum știi, am fost la Rege. I-am explicat situația ta și atunci Regele, văzînd cum stau lucrurile, fără nici o șovăială,

a luat datoria ta asupra-și. A dat și un decret în sensul acesta. Avînd în vedere meritele tale de ostaș în slujba cetății noastre. Ei, ce zici?

PITACUS: Sunt buimăcit!

SYPHAX: Vezi că nu trebuia să-ți pierzi nădejdea!

PITACUS: Nu mă așteptam! Ce Rege minunat!

SYPHAX: Așa-i! ai dreptate! Un rege neprețuit.

PITACUS: Nu-mi vine să-mi cred urechilor! Cum, prin urmare, nu mai datorez nimănui nimic? Syphax, dar știi ce înseamnă asta pentru mine? Înseamnă că sunt un om tot atît de proaspăt ca un nou născut!

SYPHAX: Iată pergamentul regal! Ia-l și fii sănătos!

PITACUS: Am scăpat de datorii! — ho, ho! Îmi vine să joc!

SYPHAX: Joacă, pentru că și cu sînt mulțumit! Cetatea a fost în felul ăsta salvată! Femeile vor fi nevoite să cedeze, ele! Eram extrem de îngrijorat cînd am văzut că ești pe punctul de a te înclina nevesti-tii! Tu erai doar acela care mențineai neînduplecată poziția noastră! Că de pe partea celorlalți bărbați din cetate, slabă nădejde! Ar fi fost în stare să dea îndărăt la primul semn! Numai ea să vadă iarăși fustele pe străzile cetății! Bine că n-au auzit de criza ta de mai-nainte!

PITACUS: Cum să n-audă! Artaxates și Coss au fost acum cîteva clipe pe-aici!

SYPHAX: Așa e! De unde-or fi aflat?

PITACUS: Știu eu? Credeam că tu le-ai spus!

SYPHAX: Eu? Nici vorbă! Dar ce mai stăm pe gînduri? Țăstia aia din nimic! În sfîrșit bine că lucrurile s-au aranjat și tu nu mai ești nevoit să fii cel ce va deschide prima poartă grevistelor!

PITACUS: Ia stai! Am uitat cu desăvîrșire! Cum aranjez cu Daphne? Că l-am trimis pe Leones după ea.

SYPHAX: Simplu! Mă reped eu pînă la lagărul femeilor și îi opresc de-a mai veni!

PITACUS: Cum?

SYPHAX: Am să-i spun Daphnei că Leones e beat, că tu nici gînd n-ai ca să o primești, în fine, găsesc eu ce să-i mai îndrug...

PITACUS: În orice caz, nu uita să-i spui că, chiar dacă cedează ea din pretențiile pe care le are, să nu-i mai prind tălpășița pe-aici! Bine c-am scăpat de ea! Ha! Ha! Liber, sunt iarăși liber! Spune-i c-am luat-o numai pentru banii ei blestemați, dar că acum nu mai am

nevoie de ei și deci mai puțin de ea! Divorțez! Da! Divorțez! Am și motivul, nu-i așa? Rebeliune, rebeliune în cadrul căminului conjugal! Nu l-a părăsit doar? Ba da! Prin urmare, basta! Am isprăvit cu ea!

SYPHAX: Și iată cum se adevărese cele spuse de lume!

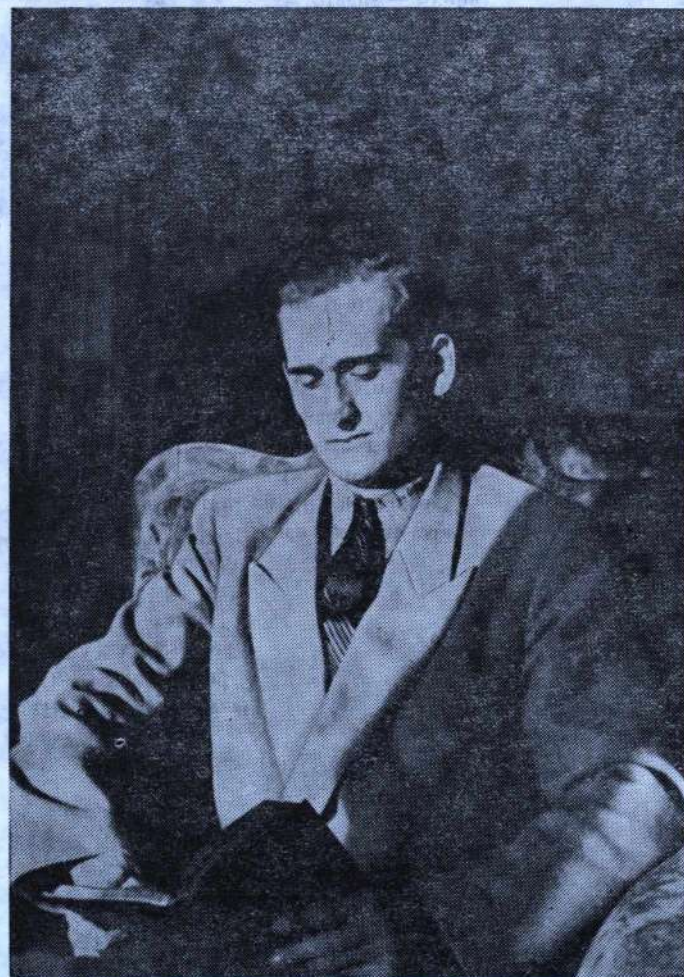
PITACUS: Grăbește-te, Syphax! Întoarce-o din drum că altfel e în stare să vină aici și să-mi facă scene!

SYPHAX: Alerg...

PITACUS: Ești un prieten adevărat! Nu știi cît îți sunt de recunoscător!

SYPHAX: Lasă asta! Făc ceea ce fac pentru binele Patriei!

PITACUS: Trăiască Androgeria!

Scena XI

Reintră Asiz cu Tiribambulo

PITACUS: A, iată-vă!

ASIZ: De-abia l-am adus!

TIRIBAMBULO: Da! Alerga cu atita grabă tinărul acesta de parc-ar fi vorba de banii lui, nu ai mei! Mi-a scos sufletul.

ASIZ: Mă simt atît de ușor de parcă mi-ar fi înmugurit aripile!

TIRIBAMBULO: Cu ce pot fi stăpînului meu folositor?

PITACUS: De-acum cu nimic, dar absolut cu nimic!

TIRIBAMBULO: Vai de mine, cum așa?

PITACUS: Tiribambulo, iată, citește acest pergament și vei afla!

ASIZ: Eu nu mai am nici un rost aici. Vă las!

PITACUS: Unde vrei să mergi?

ASIZ: La Ibis, s-o iau din lagărul acela blestemat!

PITACUS: Sta! Lucrurile s-au schimbat!

ASIZ: Ce vrei să spui?

PITACUS: Dragă Asiz, îmi pare rău pentru tine, dar trebuie să-ți dai seama că interesele Androgertei primează! Am fost un necugetat adineaori! Sper că mă vei înțelege!

ASIZ: Pe Zeus! Negura unei presimțiri nefaste mi se strecoară în piept! Spune mai repede ce e! Lămurește-mă!

PITACUS: Nu mai cedez, Asiz! Continui să rămîn credincios hotărîrii luate de Rege de-a nu da înapoi nici un pas în fața pretențiilor grevistelor!

ASIZ: O! Ce-mi aud urechile? Pitacus, tu, ești în stare de așa ceva?

PITACUS: Mă mir cum am fost în stare o clipă să mă gîndesc că aș putea da ascultare netrebnicelor alea!

ASIZ: Ce mi-ai făcut Pitacus, ce mi-ai făcut? Mi-ai luat cu o mină jalea ca să mi-o redai cu două! Vai mie, vai mie!

PITACUS: Linștește-te, Asiz. Ai răbdare! Trebuie să-ți dai seama că numai în felul acesta vom izbuti să le facem să se cumințească! Ce-ar fi fost dacă le-am fi deschis porțile?

ASIZ: Ibis a mea ar fi fost alături de mine! Asta ar fi fost! O! Trădătorule! cum te-am putut numi prietenul meu?

PITACUS: Asiz! Vrei să-ți spun eu ce-ar fi fost dacă aș fi deschis

Daphnei poarta? Toți ar fi făcut la fel, iar poziția noastră politică ar fi fost compromisă! Ar fi trebuit să cedăm cererilor femeilor! Și erez că știți că au niște pretenții aproape absurde! Vrei să devenim sclavii lor?

ASIZ: Ce-mi pasă mie ce-aș fi devenit? Numai iubita mea să-și fi lipit iarăși umerii ei rotunzi de palmele astea înfometate, numai ea să-și fi culeat iarăși genele peste surisul acela subțire cu care ar fi răspuns vorbelor mele de dragoste!

PITACUS: Ești un egoist! Ia exemplu de la mine! Sunt neînduplecat cînd e în joc interesul Androgertei, deși și mie mi-ar conveni să-mi lipesc — cum spunea! — umerii mei zvelți de palmele Daphnei!

ASIZ: O compari pe Ibis cu Daphne?

PITACUS: De ce nu?!

ASIZ: O! Pitacus, nu mai ești prietenul meu! Ia-ți înapoi mantia asta de petrecere! Ia-ți și cununa asta caraghioasă. Dă-mi mantia mea îndoliată!

PITACUS: Îmi pare rău, Asiz!

ASIZ: Lasă, lasă — merg să-mi plîng mai departe nenorocirea!

PITACUS: Crede-mă, ți-aș sta în ajutor din răputeri!

ASIZ: Adio! (Iese.)

PITACUS: Ei bine, Tiribambulo, te-ai lămurit?

TIRIBAMBULO: Din păcate!

PITACUS: Cum așa?

TIRIBAMBULO: Păi, da! Dacă banii mei trebuie să-i scot acum de la stat, știu ce-nseamnă asta!

PITACUS: Ce?

TIRIBAMBULO: Că nu-i mai văd decât tocmai la Kalendarul grecești!

PITACUS: Cum, îndrăznești să jignești statul nostru?

TIRIBAMBULO: Nici gînd!

PITACUS: Ba da, ba da, asta vrei, mizerabile!

TIRIBAMBULO: Stăpîne...

PITACUS: Piel din ochii mei!

TIRIBAMBULO: Stăpîne, să nu-ți pară rău de ceea ce faci...

PITACUS: Cum? Îndrăznești să mi mi amoniați? Piel de-alei!

TIRIBAMBULO: Vai, vai de oraș de nebuni!... (Exit.)

PITACUS: Bine cam scîlpăt de mîini urîcioasă! Tot mai drăguț îmi stă cu cununa asta de lauri!

Scena XII

Reintră Syphax

SYPHAX: Nenorocitul, nenorocitul, ce-ai făcut?
PITACUS: Ce e? De ce strigi ca un ieșit din minți?
SYPHAX: Cum să nu strig după cele ce ai fost în stare să faci?
PITACUS: Ce-am făcut, omule?
SYPHAX: O nerozie cum nu s-a mai pomenit!
PITACUS: Nu-nțeleg nici o vorbă din ce spui!
SYPHAX: O să-nțelegi în curând! Habar n-ai ce te-așteaptă!
PITACUS: Îți bați joc de mine?
SYPHAX: Asta-mi lipsește acum? Tot ceea ce am clădit cu atita greutate s-a dus pe copcă!
PITACUS: Cum?
SYPHAX: Da, da, pe copcă! Bine, nenorocitul, nu ți-ai dat seama de ceea ce faci când ai făcut ceea ce ai făcut?
PITACUS: Mă scoți din sărite! Lămurește-mă odată! Despre ce e vorba?
SYPHAX: Despre scrisoarea aceea blestemată!
PITACUS: Scrisoarea...?
SYPHAX: Da! Scrisoarea ta către Daphne! Ce nevoie era să trimiți așa ceva când îl aveai la dispoziție pe Leones?
PITACUS: Mă temeam că nu-i va da crezare sclavului! Îl știi cât de tembel e!
SYPHAX: Aoleu, aoleu! Când mă gîndesc la ce-ai făcut imi vine să te iau de cap și să te izbesc de pereți!
PITACUS: Nu mai suport!
SYPHAX: Să te văd cum o să suporti când o vei avea pe Daphne aici!
PITACUS: Ce? Ce spui? Daphne aici?
SYPHAX: Da, și nu singură, ci împreună cu toate răsculatele alea!
PITACUS: Ești nebun?
SYPHAX: Nu încă!
PITACUS: Daphne aici...
SYPHAX: Și cu toate grevistele la un loc!
PITACUS: Vorbesci nerozii!
SYPHAX: Vorbesc ceea ce am văzut cu ochii mei!
PITACUS: Nu mă mai chinui, Syphax! Ce-ai văzut?

SYPHAX: Ce să văd! Grevistele toate încononate, în frunte cu Daphne, îndreptîndu-se încoace!
PITACUS: Trăznește-mă, Zeus!
SYPHAX: Abia ieșisem din cartierul ăsta cînd le-am auzit de departe. Vin țipînd cît le ține gura, strigîte de biruință și insulte la adresa bărbaților.
PITACUS: Nu mai înțeleg o iotă!
SYPHAX: Nici eu n-am înțeles la început. Dar pe urmă m-am lămurit pe deplin. Mai ales cînd era să fac cunoștință cu ghearele și cu pumnii lor. Se repeziseră la mine și, dacă nu eram iute de picioar, mă ardeau frumușel!
PITACUS: Ha! Ha! Ha!
SYPHAX: Bravo! Îți mai vine și să rizi? Același lucru te-așteaptă!
PITACUS: Al dreptatei! Ce e de făcut?
SYPHAX: De astă dată, într-adevăr nimic! Și toată beleaua din pricina inspirației tale neroade de-ai trimite Daphnei scrisoarea aceea!
PITACUS: Tot nu-nțeleg încă ce vină are ea!
SYPHAX: Bine, omule, dar nu-ți dai seama că scrisoarea aceea înseamnă capitularea ta negru pe alb?! E un document pe care femeile îl vor folosi de-acum încolo ori de cîte ori vom încerca să ne cerem drepturile!
PITACUS: Vai de mine! Așa e!
SYPHAX: Vezi, începi și tu să-ți dai seama de ce-ai făcut!
PITACUS: Taci! Taci! Aoleu! Și n-ai putut repara nimic?
SYPHAX: Ce să mai repar! Cînd am dat cu ochii de ele, m-am repezit, ca un prost, triumfător, în fața Daphnei și i-am adus la cunoștință că e o neînțelegere, deoarece ție nici prin gînd nu-ți trece și nu ți-a trecut vreodată ca să dai îndărăt în fața cererilor lor nebunești; i-am spus apoi că totul nu e decît o păcăleală pe care le-a urzit-o bețivul de Leones.
PITACUS: Și... ce ți-a răspuns...?
SYPHAX: Mi-a ris în nas și mi-a fluturat apoi în fața ochilor scrisoarea ta, care nici măcar nu era deschisă! Nu s-au invrednicit nici s-o citească barem! Pesemne dobitocul de Leones le-a spus despre ce e vorba.
PITACUS: N-ai încercat totuși s-o faci să dea înapoi?
SYPHAX: Ce? Aș fi vrut să te văd în locul meu! După ce-am avut

schimbul de cuvinte cu Daphne, numai ce-o văd că se răsucesce pe călele şi mă arată manifestantelor, strigând că eu sunt inamicul numărul unu al lor, că sunt un reacţionar şi un criminal, că vreau să mă înalţ pe spatele lor, ce mai, că până nu vor scăpa de mine nu vor avea zi bună, un discurs în toată regula... Norocul meu că n-am mai aşteptat să aud sfârşitul! Altfel, cît erau nebunele de furioase, ar fi fost în stare să mă sfîşie!

PITACUS: Şi zici că vin aici? Cum dracu vin toate, doar ti spuseseam lui Leones să o aducă numai pe Daphne?!

SYPHAX: Vezi că ele sunt solidare, nu ca noi! Să ştii că nici n-au sosit bine şi toţi bărbaţii din oraş o să vină să facă act de supunere!

PITACUS: Dar de ce aici la mine?

SYPHAX: Pentru că eşti primul din oraş care ai cedat! Nevastă-ta o să-şi mute aici lagărul! În grădinile tale cred şi eu că le convine mai mult decît pe malul mării.

PITACUS: Blestematul de Leones!

SYPHAX: Ăsta măcar ştiu că s-a pricopsit!

PITACUS: Cum aşa?

SYPHAX: Grevistele îl aduc pe sus ca şi cînd ar fi un trofeu de luptă. Să-l vezi pe boşivan cum ride şi cum se gîlîlă pe braţele femeilor!

PITACUS: Nemaipomenit!

SYPHAX: De altfel, o să vezi şi tu cu ochii tăi! Ascultă! Le auzi? Se apropie! Într-o clipă sunt aici!

PITACUS: Ce mă fac? Ce mă fac?

SYPHAX: Nu mai e nimic de făcut!

PITACUS: Syphax, mă laşi?

SYPHAX: Doar nu sunt nebun să stau aici! Vrei să dau ochi cu leoaicele alea infuriate? Asta mi-ar mai trebui!

PITACUS: Te duci?

SYPHAX: Cred şi eu!

PITACUS: Ce mă fac? Ce mă fac?

SYPHAX: De-acum descurecă-te singur! (Iese.)

PITACUS: Vin, solev, vin! Uite-le! Îmi intră în grădină! O! Zei! Milostiviţi-vă! Daphne e în fruntea lor! Se îndreaptă încoace!

Scena XIII

Întră femeile în număr mare cu strigăte de: «trăiască greva femeilor», «jos reacţiunea în frunte cu Syphax — clinele blestemat», «trăiască Daphne — luptătoarea pentru drepturile femeilor», «jos bărbaţii»... etc. etc.

Scena XIV

DAPHNE (urcînd pe o coloană tăiată): Cetăţenec!

CORUL: Hura, hura!

S-o ascultăm pe Daphne!

Trăiască Daphne, conducătoarea noastră!

DAPHNE: Cetăţenec! În sfîrşit, putem spune că primul pas spre victoria deplină a fost făcut!

CORUL: Hura! Trăiască lupta femeilor pentru dominarea ticăloşilor!

DAPHNE: Încolţiţi din toate părţile, bărbaţii, aceşti ciocol trîndavi şi neputincioşi, încep să dea înapoi! Cel dintîi care a dat exemplul retragerii a fost bărbatul meu, de aceea am venit cu toate aici, ca să instalăm în inima oraşului, aya zicînd, un cap de pod! De-acum înainte tot mai mulţi vor fi acela care vor veni să se închine nouă! Sabotorii şi reacţionarii în frunte cu Syphax...

CORUL: Huo, huo, jos Syphax...

DAPHNE: ...vor mai încerca să se zvîrcolească. Nu mai departe ca acum cîteva clipe, năpîrea blestemată a încercat să stăvilească marşul nostru triumfal căutînd să mă inducă în eroare, deşi purtam în sîna documentul negru pe alb al cedării soţului meu! Fraţilor, adică iertaţi-mă, m-a luat gura pe dinainte, surioarelor, priviţi: acest sul va rămîne veşnic arma noastră cea mai puternică, în faţa căreia bărbaţii din cetate vor fi nevoiţi să cadă în brînci! Victoria noastră totală e o chestiune de ore! În curînd vom forma guvernul de femei ce va conduce destinele cetăţii noastre, care, de-acum înainte, propun să nu se mai numească Androgerta, ci Gimigerta, ca o dovadă de drumul nou, democratic pe care a intrat istoria patriei noastre!

CORUL: Bravo! Aşa! Bravo!

DAPHNE: Cu acest guvern ne vom prezenta Regelui, care va trebui

să asculte de astă dată de vocea poporului și nu de camarilele oculte din jurul lui!

CORUL: Jos cu ele! Huo!

DAPHNE: Dar, pentru ca victoria noastră să fie deplină, trebuie să jurăm că nici una din noi nu va părăsi acest nou bastion al nostru și nu se va întoarce la casa sa înainte ca soțul fiecăreia să facă jurământul de supunere soției sale, acum și în vecii vecilor!

CORUL: Jurăm, jurăm!

DAPHNE: Cîinii ar fi în stare de fel și fel de șiretlicuri pentru a ne întoarce la starea de sclavie și la sistemul totalitar, care le convine lor atît de mult.

CORUL: Așa e! Bine zici!

DAPHNE: Cetățene! A început o eră nouă în istoria femeilor! De-acum înainte, menirea noastră nu va mai fi aceea de a sluji bărbaților, ci menirea de a cugeta și contempla, care ne este firească! Destul am dus greul bucătărilor, al spălatului, al copillor! Să-l mai ducă și bărbații!

CORUL: Așa e! Zi-le-o!

DAPHNE: Destul am trădit cu privațiuni, cu tirania prejudecată a fecioriei, cu sarcinile! Să se mai priveze și bărbații! Să mai îndure și ei! Să mai nască și ei!

CORUL: Așa e! Așa e!

DAPHNE: Am văzut unde ne-a dus conducerea bărbaților! La înclatură și mizerie! Vreți o dovadă mai bună că nu ei sunt cei făcuți pentru nobila misiune a conducerii popoarelor, ei noi?

CORUL: Nu! Așa e cum spui!

DAPHNE: Deci nu ne mai rămîne decît să-i azvîrlim din scaunele în care cu forța s-au așezat și să ne urcăm noi în ele!

CORUL: Bravo! Bravo!

DAPHNE: Cetățene! Lanțul tiraniei a fost slăbit! De-acum va începe o epocă de aur pentru toate femeile lumii! În cinstea acestui fapt propun ca să decretăm ziua de azi o zi festivă și să o sărbătorim cum se cuvine!

CORUL: Da! Se acceptă! Așa e! Bravo!

DAPHNE: Să sune deci muzicile și să înceapă dansul!

CORTINA

ACTUL II

Același decor, cîteva ore mai tîrziu. Scena e răvășită ca după un chef. Prin porticele din fundal se zăresc bacantele și hetairele adormite pe gazon.

Scena I

Pitacus — Tiribambulo (intrînd)

TIRIBAMBULO: Iar eu!

PITACUS: Ce mai vrei? (Pitacus poartă un șorț de bucătărie și e murdar ca și cînd ar fi lucrat mult.)

TIRIBAMBULO: Același lucru!

PITACUS: Bani!

TIRIBAMBULO: Da!

PITACUS: Păi, nu știi că nu ți-i mai dau eu? Du-te la Rege după ei!

TIRIBAMBULO: Am fost!

PITACUS: Și?

TIRIBAMBULO: Și regele m-a trimis la tine!

PITACUS: Cum așa?

TIRIBAMBULO: Da! M-a trimis la tine! Zice că, din moment ce tot ai călcat consemnul lui și ai cedat coanei Daphne, el nu mai e obligat să-și recunoască angajamentul.

PITACUS: Ce-aud? După ce-a dat și-un decret!

TIRIBAMBULO: După...

PITACUS: Nici Regele nu se mai ține de cuvînt în orașul ăsta?

TIRIBAMBULO: Vezi că în decret era menționată o clauză: «pentru serviciile aduse statului cu prilejul grevei femeilor». Or, unde sunt serviciile?

PITACUS: Așa e! Ai dreptate!

TIRIBAMBULO: Îmi pare rău deci, dar...

PITACUS: Lasă că nu-i nimic! Acum să o văd pe Daphne! E rîndul meu, ha, ha, să mai rid, nu tot al ei! Uite, Tiribambulo, bani! o să ți-i dea nevastă-mea!

TIRIBAMBULO: Cum așa?

PITACUS: Iată, îți spun! Nu mai am nici un motiv să mă jenez: cînd am luat-o pe Daphne de nevastă de-aia am luat-o pentru că îmi promisese că îmi plătește toate datoriile. Acum să o văd ținîndu-se de cuvînt!

TIRIBAMBULO: Ti, ti!

PITACUS: La drept vorbind îmi pare bine că s-a-ntîmplat așa! Toată noaptea și-a ris de mine!

TIRIBAMBULO: Nu mai spune!

PITACUS: Să stau la bucătărie, să le pregătesc mîncările, să le așez băuturile, să curăț pe urma lor, să le servesc în timp ce dumnealor au tras aici un chef și-au făcut un tîmbălău nemaipomenit!

TIRIBAMBULO: Ha, ha, ha!

PITACUS: Rizi, da rizi — numai că eu sunt frînt!

TIRIBAMBULO: Iartă-mă, dar o cu neputință să mă stăpinesc! Ce istorie întreagă cu greva asta!

PITACUS: Bine că deocamdată am scăpat de manifestantele alea!

TIRIBAMBULO: Dar unde sunt?

PITACUS: Rînd pe rînd s-au împrăștiat fiecare pe la casa ei. După cum venea soful, fratele, iubitul fiecăruia și o lua. Ce crezi! Noaptea asta a fost aici la mine un adevărat pelerinaj. Acum au mai rămas doar cîteva. Uite-le, au adormit, bete, care-ncotro prin grădina!

TIRIBAMBULO: Frumoase fete!

PITACUS: Nici n-am avut vreme să bag de seamă!

TIRIBAMBULO: De ce?

PITACUS: Nu vezi ce e pe capul meu? Mi-a răvășit totul! E o dezordine și-o mîndrie aici cum nu s-a mai pomenit!

TIRIBAMBULO: Nu-i de mirare dacă au făcut-o atît de lată.

PITACUS: Și totul trebuie să fie pînă într-o clipită pus în ordine!

Așa mi-a poruncit Daphne înainte de a merge la culcare!

TIRIBAMBULO: Să-ți dau o mîină de ajutor?

PITACUS: Lasă, lasă, mai bine du-te și trezește scorpiat!

TIRIBAMBULO: Numai să nu mi se întîmple ceva!

PITACUS: Nu-ți poate face nimic: ești cetățean străin!

TIRIBAMBULO: Mulțumesc zeilor! N-aș vrea să fiu androgertan.

PITACUS: Gino, dragul meu, ginogertan! Nu-nteleg cum dracul mai există tembeli care să se mai închine, după cele întîmplate femeilor! Dacă toate se poartă așa ca nevastă-mea — și cu siguranță că se poartă — nu vezi? sunt spurcate! Apoi știu că avem ce îndura! Cred că singurul care s-a pricopsit e Syphax. Numai el e burlac în toată cetatea. El și Regele. Îi foricesc!

TIRIBAMBULO: De mirare că nu s-au răzvrătit și împotriva regelui!

PITACUS: Încă! Dar nu mai lipsește mult!

TIRIBAMBULO: Vai, vai! S-a-ntors lumea cu susu-n jos...

PITACUS: Ei, haide-acum! Du-te și lasă-mă să-mi văd înainte de lucru! Zorile sunt aproape și toate sunt răscolite! Să nu dea peste mine nevastă-mea! Cel puțin nu înainte de a-mi aranja chestiunea ta!

TIRIBAMBULO: Mă duc, stăpîne!

PITACUS: Și să nu te mai văd! Din pricina ta am ajuns unde am ajuns! Din pricina banilor tăi blestemați!

TIRIBAMBULO: Dacă n-ai fi fost tu primul care să cedeze, s-ar fi găsit altul!

PITACUS: Nici unul nu avea, ca mine, autoritatea de a crea un precedent! Ah! Mizerabile! M-ai făcut să arunc o cetate în ghearele prăpastiei! Șterge-o!

TIRIBAMBULO: M-am dus!

(va urma)

DESTĂINUIRI: «Vorbea și scria

Nicolae LABIȘ

evocat de

Al. ANDRIȚOIU

Ion GHEORGHE

Nicolae DRAGOȘ

Ioan ALEXANDRU

Cezar IVĂNESCU

Nicolae Dan FRUNTELATĂ

la

Rotonda 13

Datele jubiliare din biografia creatorilor constituie momente în raport de care se poate defini gradul de împlinire a destinului unei opere. În cazul lui Nicolae Labiș, din nefericire, trecerea unei jumătăți de veac de la naștere prilejuiește iubitorilor de poezie aprecierea postumă a importanței liricii sale în evoluția poeziei române contemporane.

Despre Labiș, poetul intrat prea de timpuriu în legendă, s-a vorbit la Muzeul Literaturii Române cu nenumărate ocazii. I-au fost dedicate, între altele, două manifestări în cadrul tradiționalului ciclu de evocări literare „Rotonda 13”.

Cea dintâi, în care s-au depănat amintiri în legătură cu cel care a fost Nicolae Labiș, a avut loc în anul 1976. A doua, organizată în decembrie 1981, la împlinirea unui sfert de veac de la trecerea în neființă a poetului, a reunit poeți din generații artistice apropiate, care au configurat împreună locul lui Labiș în noua poezie română, au subliniat, pe baza propriilor mărturii, influența exercitată de poetul căruia nu i-a fost dat să treacă pragul celor 21 de ani de viață, asupra contemporanilor săi.

Omagiind împlinirea, la finele anului 1985, a 50 de ani de la nașterea poetului «luptei cu inerția», revista „Manuscriptum” publică în paginile sale fragmente din intervențiile participanților la „rotonda poezilor” din 13 decembrie 1981: Al. Andrițoiu, Ion Gheorghe, Nicolae Dragoș, Ioan Alexandru, Cezar Ivănescu, Nicolae Dan Frunteletă, Marga Labiș.

Martha POPOVICI

franțuzește ca un boier moldovean»

De la stînga la dreapta:
Nicolae DRAGOS,
Ioan ALEXANDRU,
AL. OPREA.

AL. OPREA — Stimată asistență, s-au implinit 25 de ani din momentul în care «pasărea cu clonț de rubin» a întrerupt firul vieții lui Nicolae Labiș, lăsându-ne «o frumoasă amintire», așa cum spune el, citind versurile de pe patul morții. După cum va este cunoscut, noi am mai dedicat lui Nicolae Labiș o rotondă în care s-au depănat amintiri. Acum, ne-am gândit să-i invităm pe poeți — poeți din generația lui, poeți din generațiile următoare, care au folosit experiența poeziei lui Labiș.

ALEXANDRU ANDRIȚOIU — După un sfert de veac de la tragica-i stingere, Nicolae Labiș este sărbătorit de scriitorii din toate generațiile și cunoscut de o lume largă de cititori. Este aceasta, desigur, proba timpului. Un sfert de veac este deja dovada începutului posterității unei opere, căci sînt destule altele care, vai, cu toată voga în perioada lor proaspătă, dispar repede ca o modă trecătoare. Un sfert de veac este intructiv suficient pentru ca să se constate, pentru un poet, dacă dispare sau rămîne, este, am putea spune, o primă treaptă de glorie. Iată că poezia lui Labiș, căreia noi, prietenii săi, îi imprimăm, nefiresc, o aură sentimentală suplimentară, este recunoscută valoric pînă și de criticii care nu l-au cunoscut și al căror temperament mai rece conduce uneori la o judecată circumspectă și mai severă a operei. Chiar dacă unii dintre ei sînt nedrepti, motivînd larga popularitate a operei labișiene, în parte și prin mitul morții sale premature și dramatice, timpul a început să dovedească tot mai temeinic, tot mai convingător că poezia lui Nicolae Labiș e de o certă și tulburătoare valoare prin ea însăși și nu prin perspectiva spectaculară a unei mari promisiuni.

Partenonul lui Labiș, cu poeme despre Eminescu, Sadoveanu, Villon, Rimbaud, comunitatea de teme cu marii poeți — *Albatrosul ucis*, cu trimitere la Baudelaire,

Moartea căprioarei, cu trimitere la Esenin, luciditatea din *Lupta cu inerţia* a omului care « vede idei », cu trimitere la Camil Petrescu, traduceri sale din Lenau, Théophile Gautier, Puşkin sînt nu numai un omagiu, ci şi o conştiinţă poetică lucidă în linia continuităţii adevărilor fundamentale ale artei şi ale strălucitoarei munci pe manuscris.

Prima, şi cred şi unica, bună mare poezie despre Karl Marx este de valoarea celei scrise de Lorca despre Whitman sau a severei elegii a lui Stéphane Mallarmé la mormîntul lui Edgar Poe. Trebuie s-o spunem răspicat, fără jenantul « păstrînd proporţiile », pentru că e de datoria noastră să recunoaştem valorile naţionale la dimensiunile lor.

Poezia lui Labiş este apoi substanţială prin curajul ei, în exact adevăratul sens al cuvîntului. Trăim o perioadă fecundă a literaturii noastre, în care curajul adevărat, fie el şi senzaţional, este dat la tipar. Dar să recunoaştem totodată că noţiunea de curaj alunecă astăzi uneori în fronda de suprafaţă şi în bătălie cu fantomele de odinioară, « marea bătălie de la iazul mic », aş zice, împrumutînd titlul unei celebre cărţi pentru copii. *Lupta cu inerţia* este, în articulaţiile ei filosofice, un tratat de morală comunistă, scris cu curaj şi curat ca lacrima. Asemenea întreprinderi sînt minate de obicei de pedagogism literar, de lecţii de dirigienţă. Forţa şi originalitatea poemului ciclic al lui Nicolae Labiş constă tocmai în aducerea tezismului în albia poeziei autentice, cu un mesaj inspicat, în probleme complexe, dar rezolvate liric, în meditaţii nefilosofarde şi de dialectică artistică sublimată, nuanţată, incantată frumos, încarnată în metafore scăpărătoare.

Şi cînd mă gîndesc că forma pe care o păstrăm a poemului e doar o schiţă la care Labiş, cum mi se mărturisea, urma să revină, să lucreze la polizor, cum avea să spună, că este încă nediferenţiată, cum mi-a scris o dedicaţie pe o carte... Dar variantele următoare, curmate de plecarea poetului, sînt doar semne de zodiac sus pe cer. Noi judecăm, cum spuneam la început, litera tipărită şi nu umbrele ei surite din închipuire. Poemul este de certă valoare, aşa cum este el.

În fine, Nicolae Labiş este mare şi prin modernizarea pastelului. Pare un loc comun această afirmaţie, mai ales pentru auditorii care nu au trăit epoca respectivă şi nu au citit pastelurile cu tractoare şi combine, cu picamerele ce scrijelesc munţii, într-un fel de semănătorism tardiv şi de păşunism reeditat. Pastelul este în poezie un examen greu. Certificat de Vasile Alecsandri, în pastelurile căruia G. Călinescu descoperea insule de aleasă frumuseţe, veşnicit de Eminescu, plasticizat de Coşbuc şi Goga, pastelul de valoare antologică sare din filele istoriei literaturii pînă la Pillat, ca apoi, pînă la un Ion Horea, printre puţinii pastelişti moderni, reflexivi şi profund originali ai poeziei noastre contemporane.

Rapsodia pădurii este, cred, un capitol al pastelului românesc peste care cercetătorul nu poate trece. Rousseau-istă şi nu prea, poema ce cultivă mari suprafeţe de spaţiu şi timp are mai degrabă confluenţă cu spaţiul mioritic al lui Blaga, văzut cu ochii lirici ai unui moldovean. După filosofie — o înţelepciune uşor sadoveniană în felul în care spaţiul mioritic este observat şi cîntat de Nicolae Labiş cu acele incantaţii proprii stilului său atît de uşor de recunoscut.

ION GHEORGHE — Labiş ne uimea prin cultura lui. Vorbea şi scria franţuzeşte ca un boier moldovean. Ne uimea, dar nu ne umilea. Aceasta a fost una din marile lui generozităţi. Nu ne-a umilit nici cu talentul lui, nici cu cultura lui, ceea ce cred eu că este un miracol.

Labiş ne-a dat ritmul alert, aş zice viteza de dezvoltare a generaţiei. Ne-a imprimat o energie definitivă. Sigur, prima sursă de energie o obţinusem cu toţii de la revoluţie; viteza extraordinară de metamorfozare, viteza insului de a se realiza, trebuie să recunoaştem că este viteza imprimată de revoluţie. Labiş a fost cel mai contaminat dintre noi de această viteză extraordinară de a ajunge din urmă ceea ce se pierduse, de a ne salva şi de a prinde, să zicem, ultimul tren. Labiş, ca om, era şi un exemplu de luciditate. Se cunoaşte mai puţin felul lui de a parodia, lupta lui pentru adevăr

și pentru valoare prin parodie. A apărut în unul din anii de ucenicie ai revistei „*Anii de ucenicie*” — un ciclu mare de parodii. Iși parodia și colegii, care erau destul de glorioși.

Personalitatea lui Labiș — căci era singurul dintre noi, cei din promoția a treia, care era o personalitate — se remarcă printr-un extraordinar spirit modelator. Nimic, o mie de tratate, o mie de lecții nu fac cît un exemplu viu, cît un om, deoarece vedeam ce este gloria mergînd printre noi, bînd apă din pahar cu noi și stînd la masă cu noi. Vedeam ce-i gloria unui scriitor. Pregătirea lui profesională în acel context, nivelul poeziei lui era de o asemenea înălțime încît a intimidat impostura, pompierismul, iar nouă, celor care abia încercam să deschidem gura, ne-a dat timiditatea și prudența profesională extraordinară. Iată o situație modelatoare care nu se realizează nici printr-o bibliotecă consumată, citită.

Îmi aduc aminte de legămîntul nostru, care s-a tradus astfel: atunci cînd apăreau poeme ale scriitorilor în vogă, cu cîte două-trei premii de stat, noi ne gîndeam cum să le atacăm. Să tratăm temele, să ne asumăm temele, să dăm afară din templul temei pe nepricepuți. Labiș chiar scrie undeva: « Eu nu am talent, eu știu să tratez teme... »

În afară de zestrea revoluției, în afară de zestrea cărții, ritmul pe care ni l-a insuflat Labiș îmi amintește de o metaforă a mea, și anume: Labiș părea a fi acel măr din poemul respectiv, care se pîrguiește cu o lună înainte și trebuie să facă marea demonstrație a forței acelui pom, a soiului ce va fi, a culorilor pe care le va avea recolta. Labiș a fost acel fruct grăbit al generației noastre, parcă ar fi avut cineva nevoie de el. S-a grăbit să-i ofere pîrgul deoarece nu se știa ce se va întîmpla cu acel fruct. Acest fruct era însă și cunoașterea. Poate că precipitarea, graba naturii, surplusul formidabil, pe care l-a pus pentru a realiza acest ins dintre noi, zic, a fost o probă, marele dar ce ni s-a făcut pentru a ne pregăti, pentru a ne scuti pe noi de sacrificiu, pentru a ne scuti pe noi de culesul teribil, de a ne da nouă răgazul să ne realizăm în deplinătatea cu care eram datori. Este un lucru peste care nu se poate trece. Poezia lui Labiș nu este o promisiune, este chiar un model. Dacă astăzi se scrie poezie politică de valoare, se scrie datorită faptului că Labiș a luat asupra sa rănile cele mai cumplite. Le-a absolvit cu eroism și ne-a deschis nouă drum larg.

NICOLAE DRAGOȘ — Vin în fața dumneavoastră cu emoția momentului de evocare, dublată de cuvintele așezate pînă acum întru amintirea poetului tînr, marelui poet care a fost Nicolae Labiș. Desigur, oricît de bine alese ar fi cuvintele, ele vor fi întotdeauna nu întru totul încăpătoare cînd în tiparul lor năzuim să așezăm portretul, chipul unui poet. Dacă este poet adevărat, el se va înfățișa fiecărei generații mereu același, și mereu altul. Și am încredințarea că, prețuindu-l, generațiile ce vor veni după noi îl vor citi pe Nicolae Labiș, adăugîndu-i la portret trăsături de care noi,

De la stînga la dreapta:
Ion GHEORGHE,
Cezar IVĂNESCU,
Alex. ANDRÎTOIU,
Nicolae DRAGOȘ.

contemporani cu el fiind, nu am ştiut poate să i le vedem pe deplin şi în toată semnificaţia lor. Deci, îngăduiţi-mi cu acest sentiment, să aşez cuvintele de evocare pentru Nicolae Labiş, poetul care, cînd «pasărea cu clonţ de rubin» s-a răzbunat, trecuse cu puţin peste 20 de ani, nici unul dat minciunii.

În viaţă fiind, Labiş era, pentru toţi poeţii tineri ai ţării, un simbol şi un argument al versului care, militant prin verbul angajat, păstra în el distincte sunetele inconfundabile ale unei mari tradiţii lirice. Poemele sale, apăsate personale, printr-o armonioasă alunecare a cuvintelor, şi o firească ivire a metaforelor, printr-o participare la prezent în care sinceritatea trăirilor salva pînă şi locurile comune, banalizate de neputinţa creatoare a unor contemporani ai săi, ce artificializau prin supralicitarea pînă şi crezuri şi aspiraţii vizionare, poemele sale şi-au îndreptat mereu privirile spre steaua polară a vremii, spre lumina revoluţiei. Nicolae Labiş a fost, în vederile mele, rod împlinit al unui timp şi va rămîne, asemeni drapelelor împlintate pe înălţimi în urma unor dramatice şi patetice asalturi semănate cu jerte, drapele pe care le evocă nu o dată în poezia sa, va rămîne Nicolae Labiş o splendidă mărturie a devoţiunii poetului român faţă de cauza înălţării într-un «ev aprins», a unei patrii noi. Printr-un destin nedrept, poetul a urcat drumul fără întoarcere cu mult înainte de clipa în care şi-ar fi putut declara împlinite toate profeţiile. Iată, aritmetica ne obligă să acceptăm că au trecut de la tragica întimplare mai mulţi ani decît i-au fost daţi să-i trăiască Nicolae Labiş. Numai marilor aleşi ai poeziei le este dat să înlocuiască puţinătatea anilor cu iradianţa şi veşnica viaţă a versului. Labiş a fost unul din aceştia. Cine va voi să înţeleagă anii cărora el le-a fost în poezie simbol tînăr nu va putea-o face făcînd abstracţie de poemele sale. La urcuşul poeziei româneşti către sine, abandonînd aluviuni străine ce ar fi putut s-o depersonalizeze, Labiş şi-a adus jertfa sa, iar la capătul luptei cu atîtea inerţii spirituale, portretul ce l-a lăsat posterităţii este unul al unui învingător.

IOAN ALEXANDRU — Eu nu sînt dintre cei care l-au cunoscut pe Labiş. Sînt născut în anii războiului, în Transilvania, n-am avut această bucurie, pe care o poate avea oricine, cunoscînd un om de seamă. Dar, în anii liceului la Cluj, la Biblioteca centrală universitară, unde Blaga era custode, şi-i auzeam paşii venind dimineaţa şi urcînd la locul lui de lucru, eram cîţiva elevi care, după ce făceam orele la şcoală, după-masă veneam la acea bibliotecă şi împrumutam cărţi pe care nu le găseam în oraş sau cărţi care erau interzise în acea vreme. Aşa îmi amintesc că împrumutam cărţile lui Ion Barbu, pe Blaga îl copiasem în internat cu mina (cineva avea cartea şi ne-a împrumutat-o două nopţi), dar în acea bibliotecă îmi aduc aminte — eram în clasa a IX-a —, am adormit de citeva ori pe cartea lui Labiş. Pe această carte — *Lupta cu inerţia* şi volumul de debut, am adormit, cum eram obosiţi, că eram copii... Vreau să spun un lucru: acest poet, prin jertfa lui şi prin curăţenia versurilor, a trezit în sufletul meu atunci gîndul că e ceva mare în poporul român. Citeam şi alţi poeţi străini, dar nu mă impresiona ca poeţii români. Era la modă, în Cluj, Esenin. Se citeau Maiakovski, Lorca, de către studenţi, se citeau la cenacluri. Eram cîţiva elevi de la ţară care ne legasem de valorile româneşti. Labiş era unul din fraţii noştri care au murit în ţara asta. Oprise sensibilitatea noastră, de tineri în devenire, în hotarele lirismului românesc. Eu cred că acesta este un mare merit al unui poet, să oprească simţirea unui neam în hotarele spirituale ale neamului său, să aibă puterea nesilită de nimeni, pe care numai popoarele adevărate o deşteptau în fiii lor, de a-şi găsi o mamă şi un tată în părinţii lor, de a nu trebui să fugă după străini.

Este exact drumul pe care l-a făcut Enescu. „Rapsodia pădurii“ a lui corespunde foarte bine cu cea a altui băiat de geniu, care, tot la vîrsta lui, scria „Rapsodiile române“. Este bucuria sufletului atins de geniu, care este pus pe matca spiritului. Sînt aici toate clapele atinse, cele trei clape după care un om se dovedeşte că lucrează în eternitate în duhul unui popor. Şi aceste trei clape, aceste trei clopote pe care trebuie să le tragi în istorie ca să durezi ceva efectiv, care să penetreze în sufletul omului cu acea bucurie extraordinară care îl ţinteşte locului şi-i dă bucuria extazei de a rămîne

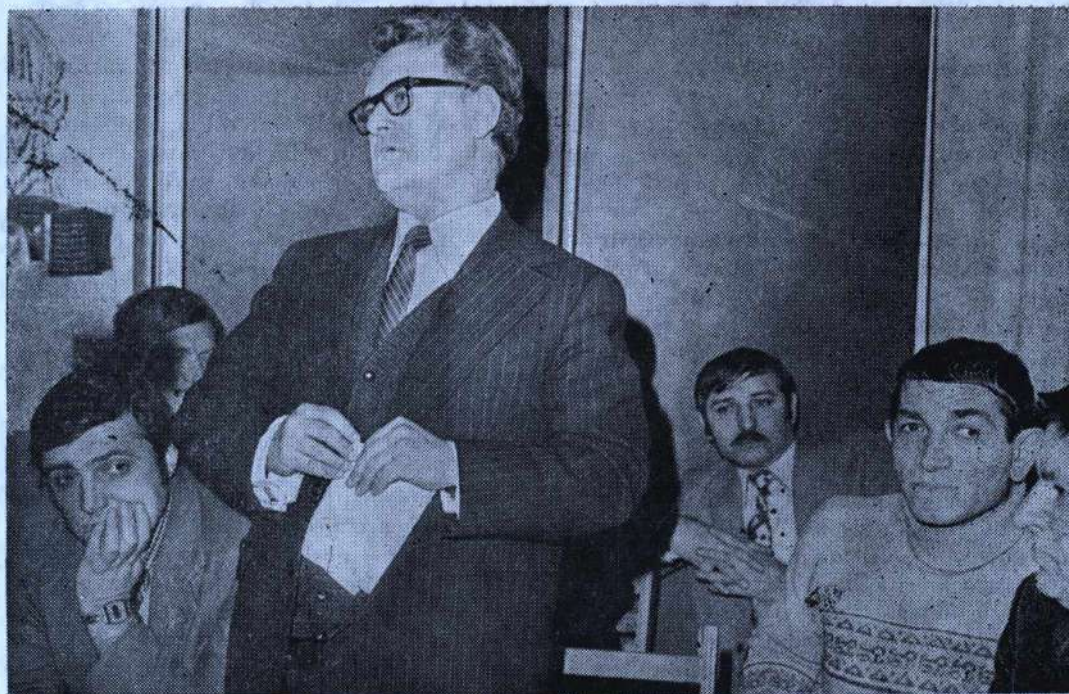
în istorie cu credința că este împlinit în eternitate, sint: cele trei dimensiuni — a avea un legămint intim, nedisimulat și sincer cu natura: acesta este primul pas. Al doilea — să devii familiar și sincer, să poți să învii din istorie, să viețuiești față către față cu fapăturile istoriei. Natura — istoria! Și al treilea — să devii familiar cu ideile universale ale umanității, pe care să le miști, să le ai pururi la îndemână, cum spunea Maiorescu despre Eminescu, că avea pururea la îndemână marile idei filosofice și religioase ale umanității. Când intri în această stare a bucuriei continue care plămăiește opere de geniu, să-ți cadă bine în corn de frază, să-ți cadă bine în structura poemului și acele cuvinte rupte din universalitate să devină nucleii stimulatori de energie și bucurie în sufletul cititorului. Natură, istorie și idei ale spiritului universal. La acest băiat apar toate aceste trei dimensiuni.

CEZAR IVĂNESCU — Despre Nicolae Labiș am scris, de-a lungul ultimilor ani, o carte de analiză a poeziei sale, o carte foarte rece, foarte obiectivă; o parte a fost publicată în presă, însă o anume rețineră și o anumită pudoare de un anumit ordin m-au făcut să nu o public până la ora actuală. Poate și pentru faptul că niște preținși colegi de generație ai săi (unii chiar critici de meserie) s-au grăbit să publice niște lucrări despre Labiș cu totul neserioase, am să fac o mică explicație de istorie literară. Poezia lui Labiș ca atare a trecut într-o perioadă printr-un anume con de umbră și asta, după părerea mea, din cauza lipsei de calificare profesională a colegilor săi de generație, critici literari, care nu posedă încă cunoștințele necesare de a impune ca atare poezia lui Labiș în legenda lui Labiș. Adică nu au învățat cu adevărat ce reprezintă versul și poezia și nu reușesc cu adevărat să facă demonstrația de critică literară că Labiș este un mare poet. Am încercat să fac acest lucru în cartea mea, pe care nu am publicat-o încă, lovindu-mă de foarte multe greutăți. În primul rînd de greutăți ținînd de biografia lui Labiș, care este destul de obscurizată la ora actuală, pe seama căruia se lansează foarte multe legende, colegi de bună sau de rea credință, de generație, impun diferite imagini ale poeziei și ale persoanei sale, și ca atare, cum vă spun, am ezitat să public această carte, neînsemnînd însă că în ea nu fac demonstrația că Labiș este unul dintre moldovenii de rasă, în linia marii poezii moldovene, de la Alecsandri: Eminescu, Bacovia și Labiș. — Aceștia sint marii poeți pe care în anii '60, în studenția ieșeană, generația care ne ridicam acolo în Iași ni-i revendicam, și pentru că trebuie să vă mărturisesc sincer că la ora actuală nu pot să vă spun nimic în plus, după ce am scris cîteva sute de pagini despre Nicolae Labiș, vă cer o simplă permisiune, dacă sinteți de acord, dacă nu, cu aceasta eu îmi închei cuvîntul meu. Aș vrea să vă citesc o poezie a lui Nicolae Labiș. Vă citesc această poezie pentru că unii mai sintem în această viață, unii dintre acei care în mod ritual erau în jurul acestei cărți a lui Nicolae Labiș, cînd un prieten al nostru ieșean o citea la un mod cu adevărat genial. Eu n-am să v-o pot citi decît la un mod școlăresc, așa cum am făcut-o cînd eram profesor de limbă română.

(Poetul citește Moartea căprioarei — n.n.)

AL. OPREA — Vă mulțumim. În continuare îl ascultăm pe Nicolae Dan Frunte-lată, vrînd înainte să apreciez prefața la această emoționantă lectură și care mi se pare că este foarte importantă pentru sublinierea care s-a făcut. Într-adevăr, Labiș nu are nevoie de o supralicitare prin legendă. Poezia lui rezistă oricărei analize și cu cît o vom privi în miezul ei incandescent, ca să parafralez un vers, cu atît îi vom înțelege mai bine valențele reale, care n-au nevoie de înfrumusețările acestea, mai ales că ele nu se referă la poet, ci la cei care le emit.

NICOLAE DAN FRUNTELATĂ — Aș vrea să spun cîteva gînduri la această seară omagială. N-am avut fericirea de a face parte din generația care l-a cunoscut pe Nicolae Labiș, care a trăit lingă el acea stare totală de revoluție, cînd a primi aer curat și liber în plămîni este un act de curaj și devenea, prin cuvinte ce impușeau ecranul orb și obosit al unei bune părți din literatura timpului, act de poezie. Am aflat despre moartea poetului de la învățătoarea mea, fiind la acel timp elev în clasele primare, învățătoarea care a simțit, cum cred că au simțit mii de învățători din

De la stînga la dreapta:
N. D. FRUNTELĂȚĂ,
Ion GHEORGHE,
Gheorghe SUCIU,
Cezar IVĂNESCU.

România, nevoia de a comunica elevilor, copiilor, încă una din lecțiile tragice ale vieții și istoriei noastre. Era un lucru care mă face să cred că în acel timp poetul Nicolae Labiș devenise un semn al demnității naționale, un argument că poporul român produce și respectă valori adevărate, indiferent de conjuncturi și regulamente « neorganice » pentru firea lui.

Este Labiș un poet modern? Fără îndoială că da. Există în versurile lui marile teme ale poeziei române moderne și aș îndrăzni să spun ale poeziei celei mai contemporane nouă. Cobora din obținele lui, blîtuite de secetă și de eresuri, spre marile orașe, cu a căror forță hipnotică de uniformizare, de lenevire a spiritului s-a luptat, proiectîndu-le într-un viitor în care credea. Poetul care auzea în amurguri pudrate suav cu zgură muzica dură a tramvaielor, care simțea presiunea realului în toți porii săi, într-o lume în schimbare, cînd eroismul și eroarea, sacrificiul și lășitatea se hrăneau cu aceeași plîie, cu aceleași concepte, este și va rămîne un mare poet contemporan. El descoperea prin spațiul românesc poezia totală. Era bogat de-acasă și lucrul acesta i-a fost hotărîtor. Mălinii lui, cu brazi și cu mesteceni care sună subțire, cu vâi dulci și cu Moldova tăind iarba și potecile fiarelor, înseamnă istorie și cuvinte, elemente primordiale care au dat marea miză a poeziei lui, patriotismul ei de structură, sentimentul că fiecare vers trage după el o lume și o casă de sensuri.

AL. OPREA — Mulțumim poetului Frunteleată. Ați văzut cum s-a încheiat acest superb arc de boltă, de la cei care au fost colegi cu Labiș, și pînă la cei care, în acea perioadă, erau elevi la ciclul elementar. Aș vrea să o rog în această seară încărcată de curenți electrice ai confesiunii, să ne spună cîteva cuvinte Marga Labiș, sora poetului.

MARGA LABIȘ — Îmi este foarte greu să vorbesc, sînt încărcată de emoții din cauza cuvintelor pe care le-am auzit. Nu am avut de gînd să vorbesc, ci doar să ascult, dar cîțiva dintre cei care și-au exprimat aici sufletul și sentimentele, de la Ion Gheorghe la Ioan Alexandru, m-au determinat să iau cuvîntul și să le mulțumesc în mod cu totul și cu totul deosebit.

Cînd se vorbește despre Labiș și mi se dă și mie cuvîntul, îmi place să recit *Moartea căprioarei*, pentru că este un poem foarte frumos, dar, să mă ierte Cezar Ivănescu care a trăit poetic acest poem, nu a reușit din punct de vedere actoricesc să transmită toate nuanțele. El a făcut o trăire poetică, deși foarte frumos frazată. Poezia a fost scrisă la Mălini, într-o seară frumoasă, senină, eu cred că numai la Mălini este lună plină în august așa frumoasă și după ce a scris-o — venea în repetate și frecventate mici vacanțe de creație și scria acolo —, ne-a spus că a scris ceva extraordinar și vrea să publice. În graba mare, deschizînd fereastra, foile au căzut și poezia a căzut și ea sub etajera de la capătul patului și el a ajuns în tren fără poezie. A încercat s-o refacă. N-a mai putut, cîteva imagini n-au mai putut fi refăcute, e vorba de acel moment al focului sacru, despre care poate că v-ați dat seama în clipa în care Ioan Alexandru ne-a făcut aici o demonstrație, de fapt, după părerea mea, de reacție poetică.

N-a mai putut să o refacă. Fănuș Neagu chiar mărturisea într-una din memoriile lui că Labiș i-a povestit: «nu mai merge». I-am găsit a doua zi poezia, i-am pus-o în plic și i-am trimis-o la București și poezia a apărut.

Voiam să ajung la spiritul lui ghiduș. Noi ne tragem din Creangă autentic, mama a fost strănepoata lui Creangă și fericiți am moștenit de la mama acel spirit extraordinar... Era un copil, un tînar extraordinar, care găsea în fiecare moment un prilej de încîntare și de acea bucurie extraordinară a fiecărei clipe. Cum mi-a mulțumit? Mi-a trimis un colet, a venit poștașul Vasile și m'-a spus că am un colet și că domnul diriginte vrea să mă duc personal. În colet erau niște bomboane bulgărești care imitau guma de mestecat. Infuriată, le-am aruncat și atunci, din cutiuță, a sclipit un mic cesuleț de argint aurit. A fost un gest foarte frumos din partea lui...

Aș vrea să vă spun și despre presentimentul morții o amintire. În anul morții, venind acasă cu o colegă de facultate, am avut un accident bizar, am căzut și mi-am rupt mina. Era primul semn de boală în casa noastră. El a venit să mă vadă la spitalul din Fălticeni și în acea seară casa noastră a fost trăznită de un trăznet globalar... În acel an Nicolae Labiș s-a prăpădit. A și scris «Te-a însemnat natura prin trăznet unde stai»...

AL. OPREA — Onorată asistentă, așadar, a fost o seară, cum spun criticii, fastă. Am avut norocul practic de a se crea sub ochii noștri ceea ce noi, organizatorii, nici nu speram să realizăm. Deși nu voiam să vorbesc în calitate de critic, îmi făcusem foarte conștiincios niște note. Le las deoparte pentru că ar fi absolut un lucru deplasat să reiau ceea ce s-a spus atît de frumos aici. Un singur lucru aș adăuga — un poet francez spunea, parafrazez, că poeților le este dor unora de alții. Permiteți-mi să constat că, într-adevăr, avea dreptate.

(Transcriere de pe banda magnetică și selecție de Martha POPOVICI)

Secvență din Expoziția „Nicolae Labiș” deschisă la Muzeul Literaturii Române în ziua de 4 decembrie 1985.

Nicolae Labiş şi Tita
Chipercă. (Fotografie
ofertă de Al.L.R. de
I. CREMER.)

Nicolae LABIŞ Epigramist

L-AM CUNOSCUȚ PE N. LABIŞ ÎN MAI 1953, la onomastica unui prieten, și, pe loc, am fost captivat de proteica personalitate, strălucitoare, a tînărului poet, dezvăluită în acea seară! A recitat cu patos versuri din T. Arghezi, V. Maiakovski, Ch. Baudelaire sau A. Rimbaud. A improvizat, într-un timp record, versuri pe rime date sau pe tematici propuse de participanți ș.a.

Ulterior, ne-am revăzut deseori și am petrecut, în tovărășia sa, clipe de neuitat.

Prietenul meu Al. Andrițoiu — prieten de inimă cu Labiş — a făcut în niște versuri ocazionale, scrise în seara de 20 august 1953, la o masă comună la care a participat și Labiş (versuri pe care le-am păstrat), următoarea remarcă în legătură cu Labiş și cu mine (numit, de cunoscuți și prieteni, Doru!):

*« Numai Labiş apă bea de-o vreme,
dar cei orînduiți pe scheme
(recte Doru), care iau salariu
să-i dea vin vărsat sau Murfatlar !... »*

Și-ntr-adevăr, nu o dată am luat masa împreună cu Labiş, deoarece conversația lui strălucitoare — uneori o horbolă fină de vorbe și idei curcubeice — era o vie incintăre pentru mine. Manifesta o sete neostoilă de a cunoaște! Vorbea cu aceeași logică strînsă și pasiune ardentă despre probleme abstracte de filosofie, de pictură sau de literatură, sau despre unele chestiuni, mai mari sau mai mici, ale vieții cotidiene social-politice de la noi sau de peste hotare. Maturitatea unora din ideile sale era uimitoare!... Făcea, uneori, să irumpă năvalnic și « beția risului deplin » al copilăriei sale!... Era un surprinzător « ucenic vrăjitor » al verbului poetic! Spontan și firesc, faptele sau ideile, pe care le arunca în țesătura unei conversații obișnuite, se convergeau adesea în elemente de poezie. Mi-a și spus chiar, o dată, paștindu-l pe Gr. Alexandrescu (știa că am publicat și eu, mai de mult, cîteva parodii!): « Eu trăiesc în poezie ca în elementul meu!... Uneori, dacă lăsam să cadă o observație mai puțin « flexibilă » despre comportarea sa, îmi spunea șugubăț: « Domn' Doru! Iar m-ai luat „pedagogic“!... ».

La una din aceste întîlniri ale noastre — am prînzit, atunci, împreună la cunoscutul restaurant „Capșa“ —, știind admirația lui Labiş pentru genialul creator al *Amintirilor din copilă-*

Îți doresc să-ți cârpești cât mai degrabă plămîni și să te faci foarte gras, cum așa *, măcar că grăbimea micșorează risibilitatea: tu ai de unde pierde. Cu toată îngăduștia pe care ți-o pot, Intenționez Labiș

rie (universul artistic al lui I. Creangă îi era, dealtfel, familiar lui Labiș pînă la amănuntul insignifiant!), i-am adus să vadă două din scrierile acestuia destinate școlii românești a timpului, pe care le achiziționasem recent. Cu o deosebită emoție a luat în mînă *Învățătorul copiilor*, cartea de citire a lui I. Creangă apărută în 1871: și a răsfoit-o pe-ndelete, cu beatitudine, făcînd comentarii entuziaste la fiecare pagină. Cînd i-am dat, pe urmă, *Povăștorul la cetire*, prin scriere după sistemul fonetic, îndrumătorul metodic publicat de I. Creangă în 1866, și i-am atras atenția că, pe coperta interioară era iscălitura humuleșteanului, a făcut, spontan, un gest uimitor: și-a trecut încetîșor două degete peste iscălitură, ducîndu-le, apoi, cu pietate la gură, într-un sărut incandescent peste timp!... Pe moment, prospețimea și suavitatea gestului lui Labiș, gest încărcat de candoare și de afecțiunea naivă a unui copil, m-a copleșit cu totul!...

Voi nota în continuare și o altă secvență din relațiile mele cu Labiș.

Era prin 1956, la masa nupțială a unui prieten comun. Petrecerea se desfășura la un local modest din Capitală, unde ospătarii, în loc de fețe de masă, așternuseră pe mese coli de hîrtie albă. Labiș era așezat la un capăt al mesei, iar eu mă nimerisem la celălalt, alături de Alecu Popovici și de Francisc Munteanu. În fața mea, o tinăă doamnă drăguță, D-na Coman, cu care, din politețe obișnuită în astfel de ocazii, însălasem o conversație banală. Lui Labiș

însă i s-a părut că ar fi fost mai mult decît atît! Și începu să facă tot felul de semne aluzive, care stirneau risul convivilor. Am rupt atunci un colț din hîrtia de pe masă, pe care am scris în fugă următorul catren, folosind drept poantă facilul calambur: Labiș — Labiche:

« De pe Siret și de pe Criș
Îți fac cu toții o urare:
Să fii, în orice-mprejurare,
Mereu doar Labiș, nu Labiche! »

I-am trimis « misiva » cu ospătarul. Reacția lui Labiș a fost promptă. S-a amuzat copios și, pe același petic de hîrtie, și-a notat răspunsul — o savuroasă autocaracterizare umoristică a creației sale poetice:

« Labiche era un autor
De teatru vesel și ușor,
Dar Labiș, cu accent pe a,
E de categorie grea... »

.....
Și vai de modestia mea! »

Deoarece poanta epigramei sale era luată din lexicul boxului, i-am replicat imediat utilizînd același « material » umoristic:

« În chestia asta cred așa:
Să fii mereu la pană... grea! »

Labiș îmi expedie neîntîrziat cu ospătarul un răspuns « tăios și ager », scris pe o altă bucată de hîrtie ruptă din așa-zisa « față de masă »:

Labiche era un autor
De teatru vesel și ușor,
Dar Labiș, cu accent pe a,
E de categorie grea...
Și vai de modestia mea

«O fi pana, ea, ușoară
Cînd nu-i pană pe vioară,
Însă-i pana uragan
De-i pe inimă Coman!»

Pe aceeași hîrtie, i-am așternut, la rîndul meu, următorul catren:

«Fiindcă pana ta e-o spadă,
O declar, n-am încotro:
Orișicine poart' să vadă
C-am ajuns un „Cyrano”!»

La care Labiş, făcînd o asociaţie insolită între
mustaşa sa stufoasă (pe care o purta ca o bravadă
adolescentină!) şi nasul lui Cyrano, eroul lui
Rostand, îmi expedie „fulger“ replica sa:

«Cyrano avea nas mare,
Tu ai nasul prea mișto!
Dar mustața mea apare
Ca un nas „de Cyrano“!»

La răspunsul meu că Roxanele nu îndrăgesc. Intotdeauna, mustățile, Labiş şi-a formulat astfel riposta:

*« Roxana nu pricepe la mustață —
Precum nu priceput-a nici la nas,
Însă eu, cred, comana ta isteasă
Mustății-i o-a sluji un parastas ! »*

La care i-am dat următorul răspuns:

« M-a cuprins, parol ! uimirea !
În răspunsul tău cam plat,
E cam greu de constatat
Unde-i Labiş şi... iubirea ! »

Eram îndreptăţit să-i amintesc de relaţia dintre poetul Labiş şi „iubirea“, deoarece, nu de mult, îi apăruse volumul *Primele iubiri!*

La acest «atac», ca să zic așa, «sub centură»! — mi-aduc aminte că Labiș mi-a «expediat fulger» replica lui, care suna cam așa (o refac din memorie, deoarece «hîrțuța» pe care a scris-o s-a pierdut):

«Pedagogic... ce te miri?!...
Toate trec cum trece roua!
Eu sînt, azi, în clasa a doua,
Nu-s la „Primele iubiri“!...»

Schimbul nostru de epigrame a continuat multă vreme în acea seară *. Din păcate, nu

* Manuscrisul acestor epigrame, împreună cu o fotografie a poetului, se află acum în Arhiva Muzeului Literaturii Române.

Ca mai faci tu, ce ti mai fac rusele din etor-
tale? Un astu ne simtim destul de bine, nume
alutata ta si a lui Sandu ne intristeaza
intra-mi plumele neinspirate, iarta-mi
starea de idei. Sunt gras de plictisit si
de gol in ultima vreme.

En dragoste și urări de

7. baby

[illegible]

s-a mai păstrat nici o altă bucatăică de hirtie pe care ele au fost, atunci, consemnate!...

Accidentul tragic din 10 decembrie 1956 m-a îndurerat nespus. Am alergat imediat la spital. Pe sălile din fața rezervei unde Labiș era spitalizat, era o forfotă continuă de prieteni și cunoscuți, adînc întristați. M-a recunoscut pînă în ultimele zile ale sfîrșitului său năprasnic. Într-o zi, ajutînd, împreună cu alții, ca să fie ridicat pentru a i se schimba așternutul — era imobilizat într-o platoasă grea de ghips — mi-a spus privindu-mă cu duioasă ironie: «Domn' Doru! În sfîrșit, am ajuns și eu un om cu greutate!...» *Cu greutate* ajunsese, totuși, Labiș încă mai de mult prin creația lui poetică!... Cît mă privește, amintirea lui Labiș-omul va fi vesnic scumpă inimii mele!...

I. CREMER

LABORATOR DE CREAȚIE

G. COȘBUC

**Multiple variante
pentru o ediție
integrală
a traducerii
DIVINEI COMEDII**

1. Traducerea *Divinei Comedii* de Dante Alighieri, întreprindere dificilă datorită, pe de o parte, greutății de a pătrunde sensurile originalului italian și, pe de altă parte, dorinței de a respecta rigoarea formală a acestuia, a reținut în mod constant atenția lui George Coșbuc timp de aproape 15 ani. Numeroase variante, unele dintre ele demne de a vedea în mod independent lumina tiparului, altele rămase la stadiul unor simple încercări de versificare, au premers de aceea forma ultimă a textului, copiată de poet în manuscrisele înregistrate sub cotele 2930, 2931 și 2932 la Biblioteca Academiei R. S. România din București.

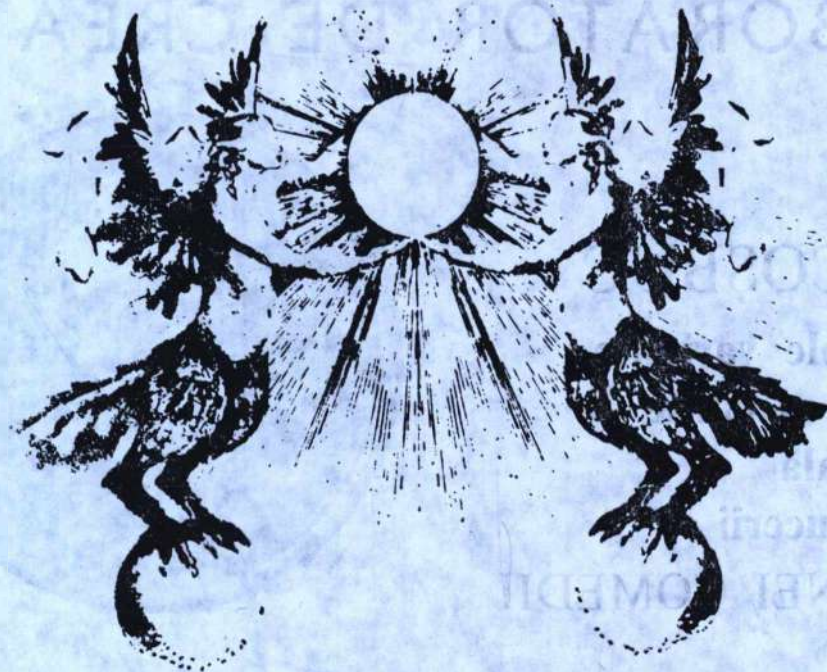
În afara variantelor ce au reprezentat etape succesive în încercarea de a da o echivalență românească demnă de celebra scriere italiană, există însă în *Arhiva Coșbuc* două încercări de traducere multiplă a unor fragmente din *Infern*.

În prima dintre ele George Coșbuc a căutat să găsească, pe 4 foi albe, de mărimea 177/290 mm, desprinse dintr-un bloc-notes, foi păstrate în mapa VI, patru variante diferite pentru o porțiune din finalul cîntului al II-lea (versurile 52—142).

În cea de a doua, după două încercări preliminare atestate de 5 foi păstrate în aceeași

mapă din *Arhiva Coșbuc* (1 filă de bloc-notes conține două variante, scrise pe două coloane, iar 4 foi albe au douăsprezece variante scrise pe ambele fețe), poetul a așezat în douăsprezece coloane paralele tot atâtea variante ale episodului *Francesca da Rimini* (cîntul al V-lea, versurile 73—142). Aceste variante, multe incomplete astăzi atît din cauza faptului că poetul nu a găsit totdeauna douăsprezece posibilități de traducere a aceleiași terține, cît și datorită pierderii unor părți componente, sînt scrise pe foi mari rezultate din lipirea alături a unor file duble desprinse dintr-un caiet de același tip cu acela care formează ms. rom. 2930—2932. Ele amintesc de o notație făcută de Ramiro Ortiz în *Introducerea* la ediția traducerii *Divinei Comedii* publicată cu începere din 1925: «...Cînd, după tragicul sfîrșit al unicului său copil, ne-am văzut la București, cel puțin o dată pe săptămînă, acasă la el sau la mine, mi-a arătat o foaie mare în care episodul *Francescui de la Rimini* era tradus în mai multe metruri (foaie pe care pe urmă n-am mai văzut-o printre manuscrisele ce mi le-a arătat deplînsul editor C. Sfetea)». ¹

¹ Dante Alighieri, *Divina Comedie*. Traducere de G. Coșbuc Ediție îngrijită și comentată de Ramiro Ortiz, I. *Infernul*, București, [1925], p. LXXIII.

- 25 A: Și-am zis: « Vorbire-aș bucuos cu-acei
ce dulce-astfel păreche vin că pare
și-ăst vînt ce-i zbate-nduioșat de ei ».
- C: Și-am zis: « Cu drag vorbire-aș celor doi
cari vin lipiți, poete, așa-mpreună
și par așa de-ușori plutind spre noi ».
- D: Și-am zis: « Aș vrea să pot vorbi, poete,
cu cei ce vin păreche-acolo doi
și parc-un zbor mai lin lor li se dete ».
- E: Și-am zis: « Cu drag vorbire-aș, dulce duce,
cu-acei ce vin păreche-acolo doi
și-așa de-ușor și vîntul parcă-i duce ».

2. Calitatea și felul hîrtiei pe care a fost scrisă ultima formă a traducerii multiple a episodului *Francesca da Rimini*, pe de o parte, și relația existentă între toate variantele *Infernului*, pe de altă parte, arată că textele pe care le-am prezentat sînt contemporane cu manuscrisele 2930—2932, datînd deci din anii 1910—1911². Și, poate nu întîmplător, în primul dintre manuscrisele citate cele mai mari lacune corespund exact cu pasajele pentru care George Coșbuc a încercat să obțină patru și respectiv douăsprezece modalități diferite de traducere:

finalul cîntului al II-lea (f. 7^r—9^r) și *Francesca da Rimini* (f. 20^r—22^r).

Datarea stabilită pe baza examinării hîrtiei și a locului traducerilor paralele între variantele *Infernului* este confirmată de o notă publicată de Vasile Goldiș în numărul din 15/28 mai 1911 al ziarului „*Românul*” din Arad. Ea însoțește o variantă a episodului *Francesca da Rimini*, dezvăluind totodată scopul pentru care au fost alcătuite de poet traducerile multiple asupra cărora ne-am oprit în prezentul articol: « D. G. Coșbuc a tradus episodul în felurite timpuri în felurite feluri. În volumul ce va cuprinde traducerea *Comediei Divine* poetul va publica în adaos toate aceste variante — de

² Vezi Gh. Chivu, *George Coșbuc. Date noi despre versiunea definitivă a traducerii „Divinei Comedii”, în „Limba și literatură”, 1985, nr. 4.*

- F: Și-așa-ncepui: «Cu drag eu le-aș vorbi
acelor doi ce, aduși de vijelie
așa de-ușori, păreche par a fi». ¹
- 26 A: Iar el: «S-aștepți să-i poarte-acea suflare
spre noi și-atunci să-i rogi pe legământul
iubirii lor și da-ți-vor ascultare».
- C: Iar el: «Îi va-mpinge-acea furtună
spre noi și-atunci să-i rogi pe-amoru-acel
ce-i duce-așa și au să se supună».
- D: Iar el: «S-aștepți pe-aproape să ne vie
și-atunci, pe-acel amor ce pe-amindoi
îi duce-astfel, tu roagă-i și-au să vie.»
- E: Iar el: «S-aștepți să-i dea mai cătră noi
ăst vint și-atunci, pe-amorul care-i leagă,
să-i rogi să vie și-au să vie-apoi».
- F: Iar el: «Tu-i vei vedea cînd au să fie
aproape-aici și-atunci, pe-acea putere
ce-i leag-astfel, să-i chemi și au să vie».
- H: Iar el: <.....>
spre noi și-atunci să-i rogi pe legământul
<.....> ²
- 27 A: Deci, cînd mai cătră noi îi dete vîntul,
strigai spre ei: «Voi, suflete-ntristate,
vorbiți cu noi, iertat de-aveți cuvîntul!»
- C: Spre noi cînd vîntul i-a adus cu el:
«Voi, triste suflete <.....>,
vorbiți cu noi, de nu vi-e scris altfel!»
- D: Cînd vîntu-i dete mai aproape-apoi,
așa-ncepui: «Voi, suflete-ntristate,
de nu v-oprește-altce, vorbiți cu noi!»
- E: <.....>
«Voi, suflete durute, zis-am lor,
vorbiți cu noi, alt domn de nu vă neagă!»

¹ Terțina 25 nu a fost tradusă în coloanele G—L, iar coloana B este pierdută.

toate șaptesprezece — ca să se vadă în cite
feluri se poate reda același text.³

Cele patru variante paralele pentru finalul
cîntului al II-lea din *Infern* și cele douăsprezece
(nu șaptesprezece) pentru episodul *Francesca da
Rimini* fuseseră deci pregătite pentru ediția
completă a traducerii *Divinei Comedii*, proiectată
să apară în anul 1912.⁴

3. Rămase pînă în prezent necunoscute citi-
torilor, aceste exerciții de stil sînt desigur utile
în conturarea unei imagini cît mai cuprinzătoare
asupra unui moment important din activi-

tatea lui George Coșbuc. Spațiul grafic redus
ne împiedică însă să edităm toate traducerile
multiple la care ne-am referit. Reproducem de
aceea în continuare, în ordinea terținelor, doar
ultimele douăsprezece variante paralele ale
traducerii episodului *Francesca da Rimini*. Tran-
scrierea textului este interpretativă, lacunele sînt
marcate prin paranteze ascuțite (< >), iar pasa-
jele deteriorate prin paranteze drepte ([]).
Numărul terținelor, cules cu cifre arabe pe
marginea stîngă a paginii, este urmat de una
dintre literele de la A la L, care constituie
sigla variantei. În note sînt indicate terținele
pe care George Coșbuc nu le-a tradus sau despre
care nu știm nimic din cauza pierderii hîrtiei
pe care au putut fi, eventual, transcrise.

Gh. CHIVU

³ Vasile Goldis, în „*Românul*”, I, 1911, nr. 107, 15/28
mai, p. 2.

⁴ Vezi Gh. Chivu, *George Coșbuc, traducînd „Divina
Comedie”. Proiectele unor ediții*, în „*Manuscriptum*” XVI,
1985, nr. 3, pp. 141—142.

F: Când vîntul deci le dete-apropiere,
strigai spre dinșii: «O, suflete-ntristate,
vorbiți de nu v-oprește-a altui vrere!»

H: Iar, cînd i-a dat spre-a noastră parte vîntul,
așa strigai: «Voi, suflete durute,
vorbiți cu noi, de nu vi-e-oprit cuvîntul!»²

28 A: Precum prin aer pe-aripi nemișcate
iau două turturele-alături zbor,
de-același dor spre cuibul drag purtate

C: Pe-ntinse-aripi și nebătînd cu ele
cum merg spre cuib de-același dor împinse
cu zboru-alături două turturele

D: Cum trec cu zbor egal pe nemișcate
aripi prin aer două turturele
de-aceeași vrere cătră cuib minate

E: Pe nemișcate-aripi cum trec în zbor
întins prin aer două turturele
chemate-n cuib de-același dulce dor

F: Cum zboar-alături pe-aripi nemișcate
și-ntins prin aer două turturele
de-același dulce dor la cuib minate

H: Pe-ntinse-aripi, de-același dor zbătute
de-a fi-n curînd la cuibul lor cel drag,
trec doi porumbi în zborul lor cel iute²

29 A: așa și cei dintr-al Didonei cor
veneau prin noaptea ce-o frămîntă vîntul,
atît cu ruga-nvinsei vrerea lor.

C: așa, dintr-al Didonei stol desprînse,
veneau spre noi prin noaptea frămîntată,
atît afectul dulcui rugii le-nvinse.

D: astfel prin aerul cel rău și ele
veneau spre noi dintr-al Didonei cor,
atît le-nvinse-afectul rugii mele.

E: astfel dintr-al Didonei stol și ele
<.....>

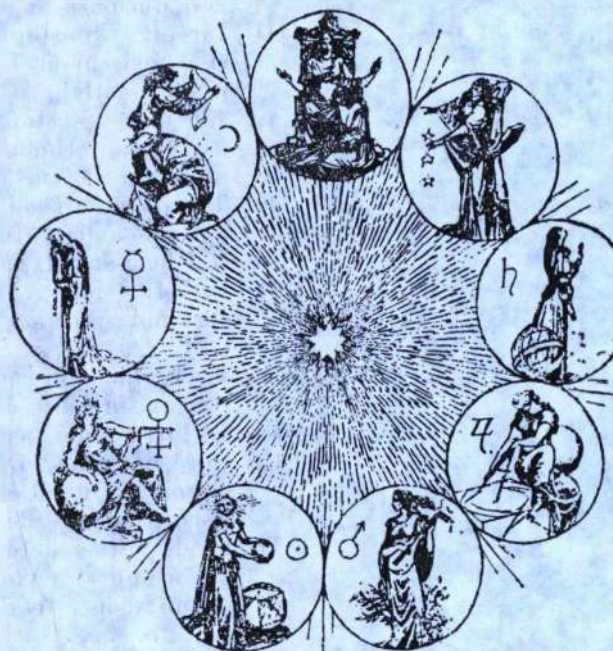
F: astfel dintr-al Didonei stol și ele
veneau prin noaptea ce-o frămîntă vîntul,
atît i-a-nvins afectul rugii mele.

H: așa din lungul Didonei șirag
veneau și ei prin zarea zbuciumată,
atît putui cu ruga să-i atrag.²

30 A: «O, suflet bun și nobil, ce-n mormîntul
cumpletei nopți te-oprești la noi, ce-odat[ă]
cu-al nostru singe-am înroșit pămîntul

C: «Oh, suflet <.....>
prin neagra noapte-oprit ne cercetezi
pe noi, ce lumii-am pus de singe-o pată

D: «O, suflet viu, ce bun și-ndurător
te pleci prin negru-amurg spre noi, ce-odată
cu singe și-au plătit iubirea lor

Reproduceri după ilustrațiile lui Ion STATE
la volumul Dante —
Opere minore,
(Ed. „Univers”, 1971)

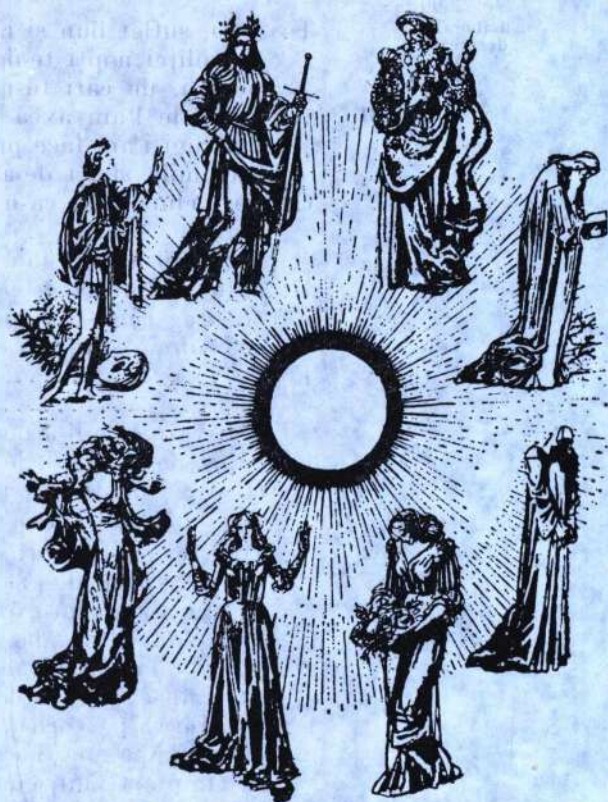
² Terținele 26—29 nu au fost traduse în coloanele G, I—L, iar coloana B este pierdută.

- F: «O, suflet bun și nobil, ce-n mormîntul
cumplitei nopți te-oprești a ne vedea
pe noi, de cari fu-nsingerat pămîntul³
- 81 A: amic de l-am avea pe-al lumii tată,
noi rugî i-am face pentru pacea ta,
căci milă simți de-amara-ne răsplată.
C: noi celui sfînt, ca-n pace să viezi,
amic dacă ne-ar fi, rugări i-am face,
căci răul nostru chin cu milă-l vezi.
D: amic de l-am avea pe-al lumii tată,
eu drag ruga-l-am pentr-odihna ta,
căci inima spre noi cu milă cată.
E: <.....>
.....>
căci vezi cu mil-a noastr-amară plată.
F: amic pe-al lumii domn de l-am avea,
noi rugă pentr-odihna ta i-am face,
căci milă simți de-a noastră caznă grea⁴.
- 82 A: De vrei să ne vorbești, vom asculta
și vom vorbi, de-ai dorul de-ascultare,
cît timp stă vîntu-ntr-astă pace-a sa.
C: Vom spune tot, dacă s-ascuți îți place,
și sta-vom s-ascultăm, de vrei să spui,
cît timp e vîntu-n clipa lui de pace.
D: De vrei să ne vorbești, vom asculta
și-om spune noi, dacă s-ascuți îți place,
cît timp ăst vînt, cum face-acum, va sta.
E: Vom spune tot, dacă ne vrei cuvîntul,
și sta-vom ascultînd ce-ai vrea să spui,
cît timp va mai tăcea, cum tace, vîntul.
F: De vrei să ne vorbești, s-ascuți de-ți place,
vorbi-vom deci, și-om asculta ce spui
cît timp, cum stă, virtejul ăsta tace.⁴
- 83 A: Născută fost-am în cetatea care
stă-n malul mării unde Po de-acum
trudit cu-ai săi își cat-odihnă-n mar[e].
C: Stă țara-n care eu născută fui
în malul mării unde Po descinde
cătînd odihnă cu urmașii lui.
D: Orașu-n care-am fost născută zace
în malul de-unde-odihnă Padul vrea
cu urmașii săi și-i dă-ntr-a mării pace.
E: Cetatea-n care eu născută fui
e pe-unde Po cu riurile sale
își caută-n mare-odihna păcii lui.
F: Orașu-n care eu născută fui
e-n malul mării de-unde-și află Padul
cu toți ai săi urmași odihna lui.
J: Orașu-n care-am fost născută zace
în malul de-unde riul Po găsește

³ Terțina 30 nu a fost tradusă în coloanele E, G—L, iar coloana B este pierdută.

⁴ Terținele 31 și 32 nu au fost traduse în coloanele G—L, iar coloana B este pierdută.

- 34 cu-ai săi urmași a mării-ntinsă pace.⁵
- A: Amor, ce-n inimi iute-și face drum,
l-a prins cu-a mea frumusețe, ce răpită
mi-a fost astfel, că și-azi mă doare cum.
- C: Amorul cel ce-n buni curind s-aprinde
l-a prins pe el cu frumuseța mea
distrus-așa că ciudă și-azi mă prinde.
- D: Amor, ce-n pripă friu-n inimi ia,
l-a prins pe el cu mîndru-mi trup din care
fui smuls-astfel, că-n veci mă va durea.
- E: Amor, ce-n pripă-și face-n inimi cale,
l-a prins pe el cu frumuseța mea
ce smulsă-mi fu cum și-azi mi-e încă jale.
- F: Amor, ce-n inimi iute-și află vadul,
<.....>
- G: Amor, ce-n prip-o inimă rănește,
l-a prins pe-acesta-n frumusețea mea
ce smulsă-mi fu cum și-azi mă mai mîhnește.
- H: Amor, ce-n inimi iute-și află țelul,
l-a prins cu mîndru-mi trup din care fui
gonit-astfel că și-azi mă doare felul.
- H: Amor, ce-n prip-o inimă rănește,
l-a prins cu mîndru-mi trup din care fui
gonit-astfel că și-azi mă răzvrătește.
- I: Amor, ce-n inimi fulgerînd răsare,
l-a prins pe el cu mîndru-mi trup, răpit
<.....>
- L: <.....>
l-a prins pe el cu mîndru-mi trup din care
<.....>⁶
- 35 A: Amor, ce-a sa iubire-o vrea iubită,
plăceri de el atare-n mine-a pus,
că sint de el, cum vezi, și-acum robită.
- C: Amor, care, iubind, iubit se vrea,
plăcere-astfel de el în mine puse,
încît și-aici robită sint de ea.
- J: Amor, ce-aștept-amor în schimb oricui,
mi-a dat plăceri atari de-a lui iubire,
încît, cum vezi, și-aici sint roaba lui.
- K: Amor, ce-aștept-amor la cel iubit,
<.....>⁷
- 36 A: Amor spre-o moarte pe-amîndoi ne-a dus.
Dar pe-ucigaș Caina va să-l bată. »
Atit și-aceste vorbe ei ne-au spus.
- B: Acel amor spre-o moarte ne conduse.
Caina pe-ucigaș va fi avindu-l. »
Atari cuvinte-au fost de dinșii spuse.

⁵ Terțina 33 nu a fost tradusă în coloanele G—I, K și L, iar coloana B este pierdută.

⁶ Terțina 34 nu a fost tradusă în coloana I, iar coloana B este pierdută.

⁷ Terțina 35 nu a fost tradusă în coloanele D—I și L, iar coloana B este pierdută.

- C: Spre-aceeași moarte-acest amor ne duse.
Ci-n veci, Caino, pe-ucigaș tu-l ai.»
Atari cuvinte-au fost pe cari le spuse.
- D: Acel amor ne-a dus spre-aceeași moarte.
Cain-așteaptă pe-ucigaș în ea.»
Cu-aceste vorbe-și spuser-a lor soarte.
- E: Acel amor ne-a-mpins cătr-o perire.
Caina pe-ucigaș va fi avîndu-l.»
Așa le-a fost și-atît a lor vorbire.
- F: Acel amor ne-a-mpins spre-aceeași moarte.
Caina-i partea cui în ea ne-a-mpins.»
Așa și-atît și-au spus amara soarte.⁸
- 87 A: Plecîndu-mi fața, mi-o ținui plecată
de cînd știui pe-aceștia cine sînt
pîn-a-ntrebat: «Ce taci?» iubitul tată.
- B: Și-astfel truditul suflet ascultîndu-l,
plecîndu-mi fața mi-o ținui plecată
pîn-a-ntrebat Virgil: «La ce ți-e gîndul?»
- C: Și-n timp ce-mi povesteau astfel, plecai
privirea-n jos pînă ce-a zis poetul,
văzînd că tac mereu: «Ce-oftezi și stai?»
- D: De cînd știui pe duhul ce-mi vorbea,
plecai privirea și plecată-mi stete
pîn-a-ntrebat Virgil ce-i jalea mea.
- E: Și-astfel, pe tristul suflet ascultîndu-l,
plecat-am capul și-astfel am rămas
pîn-a-ntrebat Virgil: «La ce ți-e gîndul?»
- F: Și-n timp ce le-ascultam, de milă-nvins,
plecîndu-mi fața, mi-o ținui plecată
pîn-a-ntrebat Virgil: «Ce gînd te-a prins?»⁹
- 88 B: Tîrziu, cînd am răspuns, am zis: «Vai, tată,
ce visuri dulci, ce dor nepotolit
a-mpins pe-aceștia cătr-amara plată!»
- C: Iar, cînd am dat răspuns, am zis: «Vai, bietul,
ce dor adînc, ce zvîrcoliri profunde
i-au dus pe ei pe-amarul drum cu-nctul!»
- D: Tîrziu, cînd am răspuns, am zis: «Vai, biete
de suflete, ce gînduri dulci, ce dor
acest sfîrșit atît de-amar li-l dete!»
- E: Tîrziu, cînd am putut să scot și glas:
«Vai, ce de dor, am zis, ce gînduri, tată,
au dus pe-aceștia cătr-amarul pas!»
- F: Tîrziu, cînd am răspuns, am zis: «Vai, tată,
<.....>
au dus pe-aceștia la cumplita plată!»¹⁰
- 89 A: Spre dinșii-apoi întorși, răspuns-am eu:¹⁰
«Francesco, vai, cumplita-ți suferință
cu-al milei junghi străpuns-a peptul meu.

⁸ Terținele 36, 37 și 40 nu au fost traduse în coloanele G—I, iar coloanele J—L sînt pierdute.

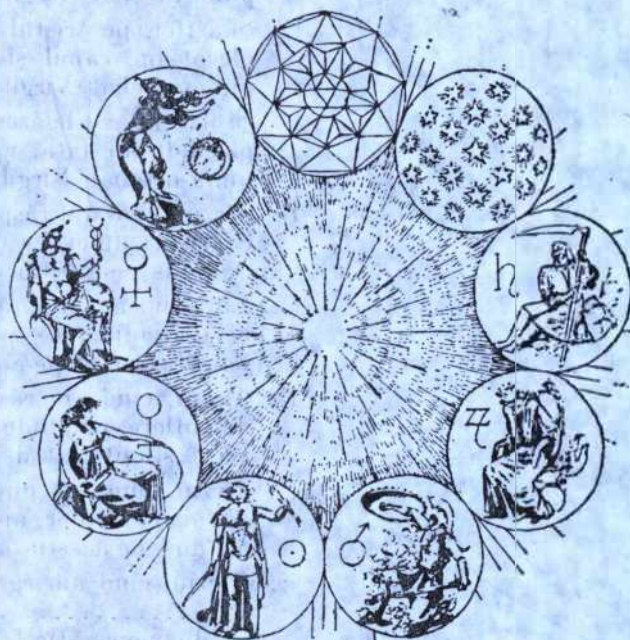
⁹ Terțina 38 nu a fos tradusă în coloanele A, G—I, iar coloanele J—L sînt pierdute.

¹⁰ Terțina 39 nu a fost tradusă în coloanele E—I, iar coloanele J—L sînt pierdute.

- B: Spre dinșii-apoi mă-ntoarsei și-am vorbit:
« Francesco, vai, a voastră suferință
cu plins imi umple sufletul mihnit.
C: Apoi, întors la ei spre-a le răspunde:
« Martiriul tău, Francesc-, așa-ncepui,
ca lance-a morții inima-mi pătrunde.
D: Întors apoi spre ei, le zisei lor:

<.....>
.....>¹⁰

- 40 A: Dar spune-mi tu-n ce chip găsi puțință
pe timpul dulcilor oftări să-și dea
pe faț-amoru-ascunsa lui dorință?»
B: Dar spune-mi tu-n ce chip găsi puțință
să-și dea pe faț-ascunsa foc al său
acea de mult nesigură dorință?»
C: Ci-n timpu-acelor dulci oftări, să-mi spui
<.....>
.....>
D: Ci-n timpul dulcilor oftări, să-mi spui,
prin ce și cum acel amor ferbinte
făcu să-i știți ascunsa foc al lui?»
E: Ci-n timpul dulcilor oftări, să-mi spui,
prin ce și cum află amorul cale
să-și dea pe faț-ascunsa foc al lui?»
F: Ci-n timpul dulcilor oftări, să-mi spui,
prin ce și cum acel amor ferbinte
și-a dat pe faț-ascunsa foc al lui?»⁸
41 A: « Ah, nu-i mai mare-amar, răspunse ea,
<.....>
.....>
B: Iar ea: « Nimic nu doare-atit de rău
decit de-un timp ferice-a-ți fi aminte
în timp de-amar și-o știe domnul tău.
C: « Mai mare-amar nu poate să mai fie
decit să-ți amintești <.....>
în timp de-amar și-al tău poet o știe.
D: « Decit amarul de-a-ți aduce-aminte
în vremea tristei de-un răstimp mai bun
nu-i alt amar și-o știe-al tău părinte.
E: « În timp de-amar nu e mai mare jale
decit să-ți amintești de timpuri bune
și-o știe-aceasta domnul căii tale.
F: Răspunse ea: « Vai, știe-al tău părinte
că nu-i mai mare-amar decit să ai
în timp de jale-un timp ferice-aminte.
G: « Vai, nu-i mai mare-amar, și-o știe spune
și-al tău poet, decit să-ți amintești
în zile rele-a tale zile bune.
H: « Vai, nu-i durere-asemena durerii,
și-o știe-al tău poet, decit să ai
aminte-un timp de glorie-n mizerii.¹¹

¹¹ Terțina 41 nu a fost tradusă în coloana I, iar coloanele J—L sînt pierdute.

- 42 B: Dar vrerea ta de-ți este-așa ferbinte
să știi al nostru-amor din focul prim,
voi spune-amestecînd cu plîns cuvinte.
D: Dar, dac-a ști și-acel dintîi răzbun
al patimei te arde-atîta vrere,
voi fi cum fac acei ce plîng și spun.
E: Dar primul pas al căii cei nebune
cu-atîta dor de vrei să-ți fie spus,
voi plînge-atunci și-așa, plîngînd, voi spune.
F: Dar, dac-al patimei fu-ntîiul plai
durerii-acum tu-mi ceri să ni-l recheme,
voi spune-amestecînd și plîns și grai.
G: Dar, dacă tu cu-atîta foc dorești,
<.....>
voi fi cum faci cînd plîngi și povestești.¹²
- 48 B: Spre-a pierde timpul, stam ca să cetim
de Lancelot cum l-a-ncurcat iubirea,
noi singuri doi și făr' să bănuim.
D: Ceteam odată, numai de plăcere,
de-amoru-n care Lancelot fu prins,
noi singuri stînd, dar nu cu-a noastră vrere.
E: Ceteam, de plac, odată, cum, răpus
de-amor, în lațuri Lancelot se prinse,
noi singuri stînd și făr' de vrun prepus.
F: Era-ntr-o zi și, spre-a scurta din vreme,
ceteam cum Lancelot de-amor s-aprinse,
noi singuri stînd și fără de-a ne teme.¹³
- 44 B: Făcu să ne privim ades cetirea
și ne-am surprins cu-obraz descolorat,
ci-un punct făcut-a să ne pierdem firea.
D: De multe ori cetirea ne-a surprins
stînd ochi în ochi <.....>,
ci-un singur punct a fost care ne-a-nvins.
E: Acea lectură adese ne surprinse
cu-obraji schimbați și ochi în ochi cătînd
și-un punct apoi fu cel care ne-nvinse.
F: Și-acea lectur-adesse ne surprinse
stînd ochi în ochi, cu-obraz îngălbenit,
ci-un singur punct fu cel care ne-nvinse.¹³
- 45 B: Cînd am cetit cum zîmbetu-așteptat
de mult amantul și-l sărută-n fine,
atunci, în tremur tot, m-a sărutat
E: Cînd scrie unde-amantul, sărutînd,
dorinței sale-și potoli arsura,
acest ce-o fi al meu de-acum oricînd
F: Pe cînd ceteam cum zîmbetul dorit
acel atît de-aprins amant îl fură,
acest ce-acum mi-e-n veci nedezipit¹⁴

¹² Terțina 42 nu a fost tradusă în coloanele A, C, H-I, iar coloanele J-L sînt pierdute.

¹³ Terținele 43 și 44 nu au fost traduse în coloanele A, C, G-I, iar coloanele J-L sînt pierdute.

¹⁴ Terțina 45 nu a fost tradusă în coloanele A, C, D, G-I, iar coloanele J-L sînt pierdute.

- A: <.....>
Un votru fost-a cartea pentru noi.
<.....>
- B: acest ce-acum în veci va fi cu mine.
Galeot fu basmul și-autorul lui.
Și-aici am pus cetirii pe-astăzi fine ».
- C: în tremur tot, m-a sărutat. Vai, carte,
un votru-a fost al cărții autor.
Și n-am cetit de-acolo mai departe ».
- D: <.....>
Galeot fu cel ce-a scris acea poveste.
<.....>
- E: pe gura-mi, tremurind, își puse gura.
Galeot fu cartea ca și-acel ce-a scris.
De-aici apoi noi n-am urmat lectura. »
- F: în tremur tot, m-a sărutat pe gură.
Galeot fu cartea ca și-acel ce-o scris.
Și-ntr-astă zi-ncetă orice lectură. »¹⁵
- 47 B: Și-n timp ce unul povestea, văzui
plângind pe-al doilea-ncit, de-nduioșare,
păream c-aș fi murit și-apoi căzui
- C: Și-n timp ce unul spuse-amarul lor,
plîngea al doilea-ncit, de-nduioșare,
căzui deodată ca simțind că mor
- D: Și-n timp ce-un spirit ni le spuse-aceste,
plîngea alt duh, astfel că mă făcui
ca unul care morții-aproape-i este
- E: Și-n timp ce-un duh acestea ni le-a zis,
plîngea alt duh, astfel că sfărîmată
fu inima-mi ca-n cel de junghi ucis
- F: Și-n timp ce-acestea unul ni le zise,
alt duh plîngea, astfel c-așezămi fui
cu-n mort și-oricare simț mă părăsise¹⁶
- 48 B: cum cade-un trup ce viață-ntr-insul n-are,
C: cum cade-un trup cînd zboar-a lui suflare,
D: și-apoi, cum cade-un mort, așa căzui.
E: și ca și-un mort așa căzui deodată.
F: și-așezămi unui mort eu și căzui.¹⁷

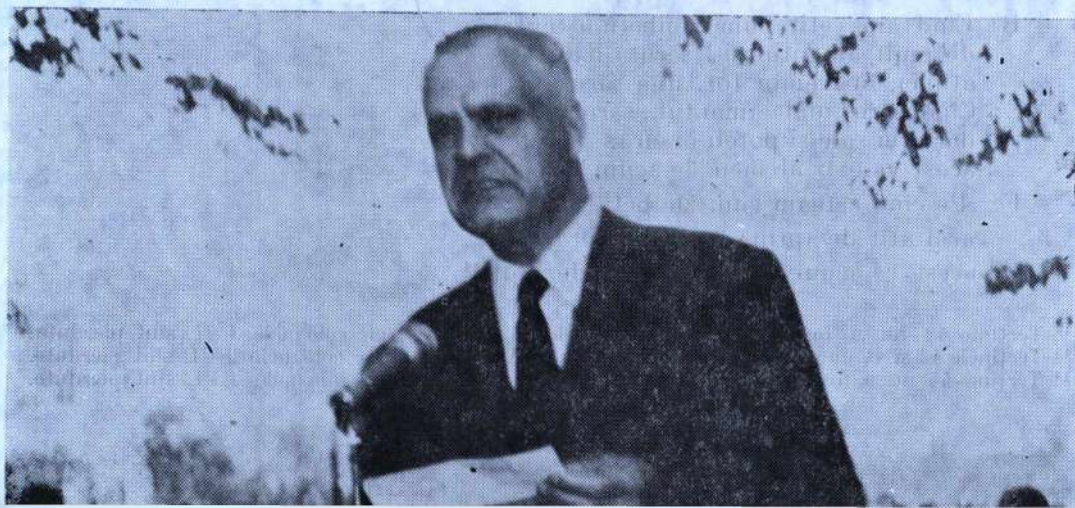
¹⁵ Coloanele G—L sînt pierdute.

¹⁶ Terțina 47 nu a fost tradusă în coloana A, iar coloanele G—L sînt pierdute.

¹⁷ Versul lipsește din coloana A, iar coloanele G—L sînt pierdute.

Voinicul și moartea — o viziune populară.

Zeharia Stănescu, vorbind, în calitate de președinte al Uniunii Scriitorilor, cu ocazia sărbătorii „Centenarului G. Coșbuc” — Năsăud, 1946.
Foto: Mihai GAVRIL

D O S A R : Boleslav HÂJDEU

ORGOLIUL DESCENDENȚEI VOIEVODALE

COBORÎTOR DINTR-O VECHE SPIȚĂ BOierească silită să trăiască de-a lungul mai multor generații printre străini și să-și formeze din cultul strămoșilor o ultimă pavăză împotriva deznaționalizării, Bogdan Petriceicu Hasdeu intrupează în gradul cel mai înalt virtuțile și scăderile antecesorilor, dornici să-și evidențieze cu orice preț noblețea și strălucirea stirpei (înru-dită de cel puțin trei ori cu familiile voievo-dale).

Crescut din cea mai fragedă copilărie în atmosfera de devoțiune față de trecutul glorios al țării și de venerație față de înaintașii direcți din neam¹, viitorul savant se pătrunde de timpuriu de patriotismul înflăcărat al Hâjdei-lor², de vitejia și netafricarea lor în fața morții,

de tenacitatea și îndrjirea pusă de ei în atin-gerea diverselor ținte, de setea nemăsurată manifestată de aceștia față de carte, dar și de orgoliul superiorității lor intelectuale și de cin³,

Hâjden, Hașdeu (în română), Hyzdeł (în latină, înlurit însă de polonă), Hildeu, Ghildeu (în rusă — ceea ce avea să-i trezească tinărului Hasdeu cunoscuta remarcă umoristică din *Jurnalul intim*: «Nu am nicidecum pretenția că aș fi de origine rusă, ba chiar numele meu de familie sună altfel de străin pentru urechea rusească, că soldații preferau să îl transforme în „Gde jivu”»), Hyzdeu, Hyzdeu, Hildeu, Hildeu (în polonă), Hagedeo (în germană), Hazsdó (în maghiară). Însuși savantul a oscilat între forme foarte variate precum: Hazdan, Hâzdau, Hâsdau, Hâjdu, Haejdu, Hâjden, Hajdeu, Hâsdeu, Hâsdeu, părind a opina în cele din urmă, după cum credea un cercetător în consensul unui punct de vedere mai general, pentru varianta Hasdeu. Totuși, hotărrea nu este definitivă, din moment ce apostilele de pe diverse documente lasă pe mai departe joc liber alternării formelor onomastice. În continuare vom face distincția între forma Hasdeu, adoptată de savant, și numele familiei Hâjden.

În ce privește proveniența numelui, s-a sugerat de către Liviu Marian (*Activitatea publicistică a lui B.P. Hasdeu*, Chișinău, 1932, p. 5) și alții că ar avea sorgintea într-un toponimic cf. localităților Hildău (Hotin) și Hildieni (Bălți și Orhei). În diverse docu-mente referitoare la familia Hâjden, se vorbește, într-a-devăr, fie de un sat Hâjdau, de un altul Citnicăuți, sau Hâjdava, ambele (s-ar putea să fie una și aceeași localitate) în ținutul Hotinului. E greu însă de spus dacă onomastica familiei vine de la toponim sau dacă nu cumva toponimul își trage denumirea de la numele proprietarilor.

* Ne gândim în special la comportamentul sfidător al tatălui său, Alexandru Hâjden, de pe urma căruia a avut mult de suferit, între altele fiind «exclus din adunările nobilimii basarabene» (cf. G. Drăgoi, *Un precursor: Alexandru Hildeu*, în „Anuarul de lingvistică și istorie literară”, tom. XXVI, 1977—1978, p. 190).

¹ Atmosferă sugerată concludent de Tadeu Hâjden într-unul din «testamentele» sale, prin care lua atitudine împotriva excesului de exaltare a gloriei stră-bune în detrimentul pregătirii realiste pentru viață a tinerilor din neam: «Experiența m-a învățat — observa el — că această metodă de educație a fost practică în familia Hâjdeilor. Imediat după ce fiul meu sau fiica puteau să vorbească, primele lor cuvinte erau „Străbunicul nostru domnitor Petriceicu”, iar cind atingeau vîrsta de 7 ani, povesteau cu bucurie despre nenumăratele domnii din Moldova. Învățătura nu li era pe plac, căci avînd proprietăți în Moldova, așteptau venituri de milioane, stimă, onoruri și putere. Astfel de idei se incuibaseră ca o boală molicătoare în familia Hâjdeilor.» (Biblioteca Academiei R. S. România, Arhiva B. P. Hasdeu, mapa VI, act. 48).

² Prezența onomasticii Hâjden în documente și manuscrise aparținînd celor mai diverse limbi (română, latină, slavă, rusă, poloneză, malorusiană, ucraineană germană, maghiară) ca și variația ortografiei românești în perioada 1857—1890, a făcut ca numele familiei să fie scris în forme deosebite: Hildău, Hildeu, Hâjdau,

pe care le amplifică, îndeosebi în anii tinereții, la dimensiunile abisale ale sufletului său romantic, dornic de absolut.

Revendicându-și, ca ultim și singur descendent al domnitotului Ștefan Petriceicu (10 august 1672 — noiembrie 1673; decembrie 1673 — după 22 februarie 1674; 25 decembrie 1683 — martie 1684)⁴, titlul de prinț — în care sens adaugă, întâi pentru uz intim iar ulterior în mod oficial⁵, la numele de familie pe cel de Petriceicu, concomitent cu adoptarea, în jurul vârstei de 15 ani, a echivalentului Bogdan⁶ în locul apelativului Tadeu, cum figurează în actele de botez — tânărul Bogdan Petriceicu Hasdeu începe prin a proiecta istoriografia neamului său în mit.

Interesat îndeosebi de cele două spițe: Hăjdeu și Petriceicu (a căror existență se împletește așa de profund cu aceea a neamului românesc în întregul lui), el împinge tradițiile de familie, perpetuate de la o generație la alta, și cercetările arhivistice întreprinse cu asiduitate de Tadeu Hăjdeu (bunicul), de Alexandru Hăjdeu (tatăl) și de unchiul său Boleslav, în zonele fantasticului pur, întorcându-se în timp până spre zorii descălecatului.

Spre pildă, în lucrarea *Coup d'oeil généalogique sur l'organisation de la nationalité roumaine en general et sur celle du peuple moldave en particulier. Pour servir à l'intelligence de notre position extérieure et intérieure vis-à-vis des étrangères*, scrisă probabil în jurul anilor 1852—1855, în care face o amplă expunere asupra

originii celor mai importante familii boierești din Moldova, cu scopul de a evidenția că «la généalogie de la noblesse roumaine représente au plus haut degré la généalogie de notre nationalité», el coboară obirșiile familiei Hăjdeu spre epoca Mușatinilor⁷ (din moment ce relevă înruderile ei, în secolul al XV-lea, cu una dintre cele mai puternice familii ale vremii, aceea a lui Țăutu) și caută ascendențe încă și mai strălucite pentru neamul Petriceico. «La famille Petriceico — scrie el — nous vient de Prusse, telle que la Prusse était sous la domination de l'ordre teutonique, c'est à dire a demi slave, à demi allemande. Venceslas, le premier membre historiquement connu de cette maison,

indicat de Iuliu Dragomirescu în lista «lucrărilor sau proiectelor de opere» de tinerețe ale savantului.

⁴ Tradițiile orale ale familiei despre vechimea Hăjdeilor — de la care sigur a pornit în construcțiile sale savantul, și despre care luăm act grație a două texte aproape concomitente ajunse până la noi, respectiv: *Insemnările istorico-genealogice despre originea nobilă a familiei Ghijdeu* (de Boleslav Hăjdeu) și epistola nedată, din [1866] adresată de Alexandru Hăjdeu fiului său, la București — concordă atât între ele, cât și cu viziunea filologului asupra originilor foarte îndepărtate ale spiței sale. Astfel, din nota lui Boleslav Hăjdeu, făcută în marginea arborelui genealogic al familiei, întocmit de el, în cuprinsul manuscrisului mai sus citat, aflăm următoarele: «David Ghijdeu tatăl lui Gavril, poreclit „Ceampa”, s-a născut în anul 1502, prin urmare în timpul lui Ștefan cel Mare; a servit din 1526; a murit în 1553. N-a fost el oare fiul lui „Hijdeico”, cunoscut în anul 1483? Diferența până la nașterea lui este de 14 ani. Dacă „Hijdeico” avea atunci 30 ani — mai puțin nu putea să albe pentru ca să fie prcălab — atunci el s-a născut în jurul anului 1458, adică în preajma anului suirii pe tron a lui Ștefan cel Mare. Și, prin urmare, Ghijdeu, tatăl lui, de asemenea prcălab, a servit în timpul lui Alexandru cel Bun, la începutul sec. XV (1401—1432)» (Arhiva B.P. Hasdeu, mapa VI, ms. 7). Pe de altă parte, Alexandru Hăjdeu, informându-și feciorul despre cercetările lui Oceapovski, un strănepot al lui Iancu Gheorghe Hăjdeu, zis Lupașcu, asupra «vechilor moșii ale Petriceicilor-Hășdăi din Basarabia», găsește prilejul să-i transmită opiniile acestuia în legătură cu vechimea familiei, la care subscrie, evident, și el: «Această cercetare a făcut mare zgomot, amintind la noi de vechea și uitată însemnătate a neamului nostru, pentru că d[omnu]l Oceapovski citind documentele regale și faptele istorice a înfățișat în cercetarea sa următoarele argumente: a) că neamul Petriceico se trage din dinastia domnească a lui Dragoș, încă din jumătatea veacului al XIV-lea; b) că neamul Hășdău a fost din cele mai vechi neamuri boierești ale Moldovei, fiind cunoscut din anul 1400 în numărul „celor mari”, cum n-au fost în acea vreme nici Sturzești, nici Balșii etc. (B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini, text stabilit, traduceri și note de Nicolae Mecu, Florica Ionescu Nișcov, Al. Săndulescu, coordonare și studiu introductiv: Al. Săndulescu, I, Editura „Minerva”, București, 1982, p. 239).

⁴ *Istoria României în date* elaborată de un colectiv sub conducerea lui Constantin C. Giurescu, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, pp. 458—459. Indicația anilor de domnie ai diverșilor voievozi se face în continuare după aceeași lucrare.

⁵ Opinată după care B. P. Hasdeu și-ar fi adăugat numele Petriceicu la cel de Hăjdeu în 1857, în momentul părăsirii Rusiei, e complet eronată din moment ce el indică pentru o listă întreagă de lucrări din anii studenției onomastica: «le prince Bogdan Petriceico-Hășdeu», «le prince Petriceico H.», «le prince Dieu-donné Petriceico-Hizdeu» (cf. Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, partea I (1836—1863), București, p. 25).

⁶ A se vedea explicația dată de C. Poghirac: «Bogdan e de fapt traducerea lui Tadeu, însemnând „dăruit de Dumnezeu”. Încă cu mult înainte de a veni în România adoptase forma românească a numelui și semna Dieu-donné alături de Bogdan».

⁷ Ne place a identifica lucrarea respectivă, citată de Iuliu Dragomirescu (*op. cit.*, p. 25) după un caiet manuscris de 46 pagini, dăruit de B. P. Hasdeu, cu ms. 3, mapa III (din Arhiva scriitorului de la Biblioteca Academiei), ajuns până la noi fragmentar și fără titlu. Conținutul acestuia concordă exact cu titlul

émigra en Pologne au XV-e siècle. Un diplôme du roi Kasimir Jagello de 1455 énumère fastidieusement les services qu'il rend à la Pologne. »

În același consens, avea să-i scrie peste ani lui G. I. Ionescu-Gion (în epistola din 14 iulie 1890, prin care-i propunea înfierea), de vechimea « de patru veacuri »⁹ a neamului. Iar lui Al. Vla-huță, cu care intră la un moment dat în polemică, avea să-i riposteze cu ironie că de la oricine s-ar fi așteptat să fie făcut slav, dar nu din partea poetului, « căruia bătrînul său colaborator d. V. A. Urechia ar fi trebuit să-i arate pe Hașdeu cel puțin în cronica lui M. Costin ». ¹⁰

Prin afirmații ocazionale de felul celor de mai sus, dar mai ales prin mărturisiri orale curente care sînt de bănuț că au stat la baza tuturor prezentărilor despre el, sau despre părințele și bunicul său, scrise de Iosif Vulcan ¹¹, Fr. Damé ¹², Angelo de Gubernatis ¹³, Th. D. Speranția ¹⁴, de autorul anonim al broșurii *Genealogia și bibliografia d-lui B. P. Hasdeu (1884)* ¹⁵, și îndeosebi de Iuliu Dragomirescu ¹⁶, savantul impune în conștiința publică consensul descendenței sale voievodale și a vechimii nemăsurate a spiței Hăjdău. După cum prin procedee similare face să se vorbească despre mai vechii înaintași ipotetici, și răspîndește legenda, pre-

luată din arsenalul tradiției de familie, despre o sabie de aur gravată cu inscripții latine ce i-ar fi fost dăruită de regele Matiaș Corvin, la 1475, marelui spătar Ștefan Hăjdeu ¹⁷; iar înainte de moarte i se destăinuie lui Iuliu Dragomirescu că ar poseda « dovezi despre existența lui Grigorcea Hasdeu, de pe vremea lui Petru Mușat »¹⁸ — cel mai îndepărtat strămoș pe linia Hăjdeu pînă la care putuse cobori.

Către aceeași epocă — după cum vedem, asiduu îndrăgătită — se va mai întoarce B. P. Hasdeu încă o dată, pentru a treia oară, luînd ca punct de sprijin arborele genealogic al mamei sale, Elisabeta Dauksza, fiica nobilului lituanian Teofil Dauksza și a Melaniei Morțun. Astfel, într-o notă de tinerețe, în limba polonă, pusă de curînd în evidență de profesorul I. C. Chițimia ¹⁹, el consemnează cu vădită satisfacție datele referitoare la îndepărtatele origini ale familiei Dauksza, pe care îi place s-o afle în plină strălucire pe timpul lui Alexandru cel Bun; « Niesiecki ²⁰, 3, 1839, pp. 374—387: despre

⁹ « Ultimul Petriceicu Hasden, doresc a nu se stinge în România un nume vechi de patru veacuri și pe care cu alita vrednie l-au purtat bunicul meu, tatăl meu, fie-mea. Sînt sigur că ceasul morții mele nu e departe [...] și de aceea, cunoscînd mîntea și inima d-tale, te-am ales pentru a putea purta după încetarea mea din viață, d-ta și urmașii d-tale, numele Petriceicu-Hasdeu, împreună cu armele neamului și cu deviza lor: „Pro fide et patria” — Dumnezeu și România! » (B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini, text stabilit, traduceri, note și indici de Crina Bocșan-Decusară, Nicolae Mecu, Mihai Mitu, Viorica Nișcov, Al. Săndulescu, coordonare și postfață Al. Săndulescu, vol. III, Editura „Minerva”, București, 1984, p. 38)

¹⁰ B. P. Hasdeu, *Sarcastism și ideal*, Sococ, 1887—1896, Pesta, 1869, pp. 137—142.

¹¹ Iosif Vulcan, B. P. Hasdeu în *Panteonul român*, Pesta, 1869, pp. 137—142.

¹² Fr. Damé, *Notice bibliographique sur l'auteur*, în B. P. Hasdeu, *Histoire critique des roumains*, Buc., 1878.

¹³ Angelo de Gubernatis, B. P. Hasdeu în *Dictionnaire internationale des écrivains du monde latin*, Roma — Florența, 1905, p. 736.

¹⁴ Th. D. Speranția, Tadeu Hasdeu, în „*Revista nouă*”, II, nr. 7, 15 iuliu 1889, pp. 241—247.

¹⁵ *Genealogia și biografia d-lui B. P. Hasdeu, propus de deputat la colegiul al II-lea de Cameră din Craiova, publicată de cetățenii craioveni*, Craiova, 1884, 16 p.

¹⁶ Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Partea I, 1836—1863, București, 1913, 46 p. + 9 f. pl.

¹⁷ Consemnînd în mod cert informații furnizate de B. P. Hasdeu, Iuliu Dragomirescu avea să noteze în serialul *Individualitatea Hașdeilor* (și ulterior în lucrarea *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*): « Ștefan Hasdeu e cunoscut în istorie prin faptele sale de vitejie: el a ajuns faimos pe vremea lui Ștefan cel Mare, sub care a fost mare spătar și de la dînsul a rămas o sabie, istorică, avînd inscripții cu litere de aur, încrustate în fier, sub figura gravată a regelui Mathias Corvin și sub literele „Pax Hungariae” în relief în fier: „Mathias Hungariae et Bohemiae Rex”. Această inscripțiune se află pe o parte a spadei menționate. Pe cealaltă parte, sub chipul gravat al spătarului Hăjdeu și sub literele: „pro merito” în relief, se află: „MCDLXXV Stephano Hăjdeo M. Spataro Moldaviae ” » („*Cronica*”, nr. 1630, 13 ianuarie 1907, pp. 1—2). La aceeași sabie — după opinia lui D. Onciul și S. Zotta, un fals tirziu (vezi, articolul *Spița neamului Hăjdău*, în „*Arhiva genealogică*”, 1913, nr. VII—IX, pp. 173—174) — se referea și Boleslav Hăjdeu, în scrisoarea din [1878] către B. P. Hasdeu, solicitîndu-i, de fapt, istoricului o atestare documentară: « Oare nu poți obține reproducerea sabiei cu inscripția cu numele „Ștefan Ghijdeu” Mare spătar al Moldovei » și să scrii ceva despre ea, ca eu să pot da „citată” în lucrarea mea despre neamul Ghijdeu, lucrare de care acum mă ocup serios? » (cf. B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini... I, p. 270), cu specificarea că Boleslav Hăjdeu se referea la acel îndepărtat și incert Ștefan, mare spătar, de pe vremea lui Ștefan cel Mare, și nu la ginerele lui Ștefan Petriceicu, cum se specifică în notele ce însoțesc scrisoarea menționată.

¹⁸ Iuliu Dragomirescu, *Ideile și faptele lui Bogdan Petriceicu Hasdeu...*, p. 15.

¹⁹ În *Mirajul vieții lui B. P. Hasdeu*, studiu introductiv la B. P. Hasdeu, *Opere*, I, Editura „Minerva”, București, sub tipar.

²⁰ Kasper Niesiecki, *Herby i familje rycerskie (Steme și familii nobile)*, tomul III, Leipzig, 1839, pp. 314, 374—387.

Dönhoff [...], p. 314: Dauka sau Dauksza, cu stema „Piérzchata“, în Ducatul Lituaniei; Kinunt [Dauksza], cu fiul său, a semnat, la congresul de la Wilno, în anul 1401, pacea permanentă a Lituaniei cu Polonia, iar pe urmă, la seimul de la Horodlo, 1413, a primit stema Piérzchata»²¹.

Stimulat de asemenea spectaculoasă alune-care spre începuturi, cultivată din plin de Alexandru Hăjdeu, nu este exclus ca în mintea scriitorului să fi fulgerat, la un moment dat, chiar ideea înrudirii familiei Dauksza cu aceea a cneazului lituan Koriatovici voevoda, domn al Țării Moldovei înainte de Dragoș, de vreme ce acordă un interes atât de fierbinte așa-zisului hrisov²² al acestuia din 1374, pe care îl publică în „*Arhiva istorică a României*“, și, ulterior, în „*Columna lui Traian*“.

Evident, spre a discerne adevărul în privința istoriei reale a familiei Hăjdeu în hățișul hagiografic creat atât de filolog, cât și de înaintașii săi direcți (frații Alexandru și Boleslav), pe linia tradițiilor perpetuate și amplificate de la o generație la alta, nu există decât o singură posibilitate, și anume aceea a apelului la documente.

Or, în perspectiva acestora (cite ne sînt, firește, deocamdată cunoscute), cel mai vechi străbun din neam, atestat istoric, ar fi David Hăjdeu, menționat (ca tată a patru copii: Andronski, Gavril, Teodoraki și Efrem), în actul din 12 mai 1622, prin care trăgea la judecată, împreună cu alții, pe Vasile Bujoreanu pentru jumătate de sat Hăjdău, jumătate Belhăuți și jumătate Ghilșauca, în ținutul Hotinului, «cari au fost asuprite de Dumitra, juptneasa părălabului de Hotin în zilele lui Petru V.V. și Alexandru V.V.»²³.

²¹ Traducerea textului aparține prof. I. C. Chițimia, fiind citată după studiul menționat.

²² După opinia lui P. P. Panăltescu, care aduce argumente revelante, documentul din 1374 ar fi o contrafacere datorată istoricului, în maniera romantică a timpului. Mai pe larg a se vedea în studiul *Diploma birlădeană din 1134 și hriseul lui Iurg Koriatovici din 1374. Falsurile patriotice ale lui B. P. Hasdeu*, extras din „*Revista istorică română*“, 1932, vol. II, fasc. 1 (B.A.R.; II 113.383).

²³ Cf. S. Zotta, *Spîta neamului Hăjdău*, loc. cit., p. 139. Ținem să menționăm că S. Zotta n-a văzut documentul respectiv, ci îl citează după un manuscris polonez despre familia Hăjdeu, de la începutul secolului al XIX-lea, care i-a fost pus la dispoziție de Zamfir C. Arbure. Documentul, în slavonă, ar fi făcut parte din colecția cavalerului de Flondor. Referința la domni-

Ținem să menționăm, însă, că acest David nu are nimic de a face cu David, tatăl lui Gavril (sau Gabriel) Hăjdeu, poreclit Țopa, pe care îl invocă aproape toți membrii familiei și biograful savantului. El nu putea fi nici într-un caz concomitent tată al ipoteticului Țopa, mare vornic al Țării-de-Jos, (care e de presupus că s-a născut în jurul anului 1545) și al lui Efrem Hăjdeu (care moare la 1665)²⁴. După cum, nu putea fi nici fiul celui Gavril Țopa, asimilat drept Hăjdeu, căci atunci ar fi trebuit să fie frate cu propriii săi copii: Efrem, Dimitrie și Andronic (după cum rezultă din genealogiile anterioare)²⁵. Dar are incontestabile legături cu strămoșii scriitorului, din moment ce se judecă pentru satul Hăjdău (de care este legată însăși onomastica familiei) și pentru alte moșii, pe care le vom regăsi în proprietatea lui Efrem și a descendenților săi.

Mai degrabă, el constituie dovada certă a lipsei oricăror legături între Gavril Țopa, pircălab de Roman, și neamul Hăjdeilor²⁷.

torul Petru V.V. alături de Alexandru V. (Alexandru Iliș [?], 10 sept. 1620—oct. 1621) ne face să punem un semn de întrebare asupra autenticității actului, întrucît în afară de Petru Cazacu (aug.—oct. 1592) și, mai devreme, de Petru Schiopu (în cele trei domnii dintre 1574—1591) nu întâlnim nici un alt voievod cu numele de Petru în preajma lui 1620. Or, în pricina respectivă de judecată nu se puteau invoca fapte atât de vechi, petrecute cu 30—40 de ani în urmă. Dealtfel, în întregul lui, actul e puțin confuz (sau poate numai traducerea).

²⁴ Cum notează B. P. Hasdeu (*Ion Vodă cel Cumplit*, ed. cit., p. 191), sau mare postelnic, cum precizează S. Zotta (art. cit., p. 172).

²⁵ Fixăm data morții lui Efrem după actul de împărțire a moșiilor sale de către copii, datat 27 mai 1665, act confirmat de domn la 29 iunie același an (cf. Teodor Bălan, *Noi documente privitoare la familia Hăjdău*, în „*Analele Dobrogei*“, VII, 1926, pp. 116—117).

²⁶ A se vedea în special genealogia lui Boleslav Hăjdeu (Arhiva B. P. Hasdeu, mapa VI, ms. 7), în perspectiva căreia Efrem, Dimitrie și Andronic ar fi copiii lui Gavril Țopa.

²⁷ Dealtfel, Tadeu Hăjdeu, bunicul scriitorului, cel mai lucid genealog dintre membrii familiei, nici nu-l trece, în arborele genealogic scris în polonă, pe acest Gavril, și nici pe David, la care ne referim, oprindu-se pe scara timpului, la Efrem Hăjdeu. A se vedea în această privință și argumentele lui S. Zotta (articolul citat, pp. 172—173). Caracterul ipotetic al identității Țopa/Hăjdeu, ca și al existenței celorlalți înaintași, e probat, între altele, și de faptul că Boleslav Hăjdeu, care se lăuda nepotului, în epistola din 5/17 noiembrie 1879, că posedă «multe documente pe care răposatul său frate nu le știa» (B. P. Hasdeu și contemporanii săi români și străini..., III, p. 202) cînd scrie istoricul neamului, nu poate proba existența familiei cu documente mai vechi de 1634.

Dintre fiii săi (Andronaki, Gavril, Teodoraki, Dumitru și Efrem), ultimul, din care coboară direct Bogdan Petriceicu Hasdeu, este cel mai interesant.

Născut, după unele păreri²⁸, în 1571, dar, probabil, mult mai târziu, Efrem (sau mai degrabă «Ifrim», cum semnează la un moment dat, mai în spiritul limbii române) și-ar fi petrecut tinerețea, după tradițiile de familie²⁹ care îl puneau în legătură cu Țopa, în Zaporojie, printre cazacii liberi. Se crede, de asemenea, că după prima domnie a lui Moise Movilă (29 aprilie 1630 — 5 decembrie 1631), cu a cărui nepoată — după unele opinii³⁰ — ar fi fost căsătorit, ar fi fugit în Polonia împreună cu frații săi Andronic și Dumitru. Motiv pentru care i s-ar fi confiscat moșia Dolineni și ar fi fost dăruită lui Ștefan vel logofăt.

Ceea ce se știe sigur, e că în aprilie 1633 a luat parte la alungarea lui Alexandru Ilieș, luptând alături de Miron Barnovschi Movilă (repus în tron pentru scurtă vreme; aprilie — 22 iunie 1633) și de hatmanul Nicoriță, împrejurare în care i se fură documentele de proprietate.

În cea de a doua domnie (25 iunie 1633 — aprilie 1634), Moise Movilă îi întoarce moșia Dolineni și-i întărește posesiunea asupra celorlalte proprietăți.

Sub Vasile Lupu (aprilie 1634 — 3 aprilie 1653) primește noi moșii pentru serviciile aduse și devine pircălab de Holin împreună cu Eni Moțoc (după cum rezultă dintr-un document din 14 aprilie 1652)³¹. Ceea ce înseamnă că numirea în înalta dregătorie nu fusese făcută de Gheorghe Ștefan, cum credea Miron Costin,

²⁸ În studiul său *Bogdan Petriceicu Hasdeu. Schiță biografică și bibliografică*. București, 1928, Liviu Marian afirmă că Efrem Hâjdeu ar fi trăit între 1571—1664, deci 93 de ani, ceea ce e mult prea mult față de media vârstei secolelor XVI—XVII.

²⁹ Conform Bolesav Hâjdeu, *Insemnări istorico-genealogice despre originea nobilă a familiei Ghijdeu*, loc. cit.

³⁰ Preluată probabil de la Boleslav Hâjdeu, sau chiar de la B. P. Hasdeu, informația trece la Octav George Lecca (*Familiiile boierești române. Seria I. Genealogia a 100 de case din Țara Românească și Moldova*, București, 1911) și mai departe devine un loc comun. A se vedea, între altele, vol. cit. al lui Liviu Marian.

³¹ S. Zotta, *art. cit.*, p. 140.

ci, cel mult, doar reconfirmată³². Dar în numele noului domn, el avea să se opună fostului voievod, hotărînd, prin stăpînirea autoritară a acestei cetăți-cheie din sistemul de apărare a țării, împotriva tuturor rugămintilor și amenințărilor lui Vasile Lupu, soarta succesiunii la tronul Moldovei.³³ Încît, pe bună dreptate, Miron Costin putea să filosofeze: «Acea cetate, oricine va vrea să socotească, va afla că au fost a răsipei casei lui Vasile vodă pricina. Și de mi-i întreba, îți răspund, că de ar fi fost doamna lui Vasile vodă în cetatea Hotinului, nu la Suceava, n-a[r] [fi] fost în puterea lui Ștefan vodă a bate cetatea Hotinului, cum au bătut fără grijă cetatea Sucevei, că și așa venise Vasile vodă cu soldanii pînă în Prut, cu oști tătarăști, ce i-au întors hanul că sosia craiul leșăscu. Sau cum ar fi bătut Ștefan vodă cetatea Hotinului și Ilim era la Husiatin, cale de o dzi de Hotin?»³⁴.

I. OPRÎȘAN

[Va urma]

³² Nu i se acordă — după cît deducem — nici măcar privilegiul de a îndeplini singur funcția de pircălab. Căci la scurtă vreme după relatarea opoziției lui Efrem Hâjdeu față de Vasile vodă, Miron Costin consimțea existența unui alt pircălab de Hotin (Jora), care ar fi ajutat, fără succes, calea mirzacilor fugiți de la Suceava. Ceea ce — ne place să credem — nu înseamnă neapărat că în septembrie 1653 Efrem Hâjdeu nu mai era în viață sau nu mai împlinea funcția de pircălab, ci doar că în locul lui Eni Moțoc, avea acum ca partener la conducerea cetății pe Jora.

³³ «Cetatea Hotinului nice într-un chip n-au vrut să o dea tirgoveții cu pircălabul lor, cu Hîjdău, ori că au vrut așa de credincioși să hie lui Ștefan vodă, care lucru n-aș da să hie într-ai noștri pînă într-alta nevoie înă pentru singură credința, ori că s-au silit pentru jocuri ce făcuse tirgoveții în carăle boierilor, precum s-au pomenit, și slobodise cîteva săcaluse în singur Vasile vodă. Și aceasta iese pricina nu alta. Și în cîteva rînduri au trimis Vasile vodă la Hîjdeu, carele era pircălab pus de Ștefan vodă, și la tirgoveții, cu mare giurămînturi, ce nici într-un chip n-au vrut să dea cetatea și au ținut vreo două luni, pînă la a doa venire a lui Ștefan vodă den Țara Muntenească. Ii încungiurase Vasile vodă și cu niște nemți ai săi, de-i bătea și tot au ținut cetatea toată vara închisă. Așa cu anevoie să agonisește ce să pierde o dată» (Miron Costin, *Lelopisețul Țării Moldovei de la Aron vodă încoace...*, în vol. *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Păntășescu, ESPLA, București, 1958, p. 147).

³⁴ Miron Costin, *op. cit.*, p. 144.

Însemnări¹ istorico-genealogice despre

Familia Ghijdeu, care astăzi este supusă celor două imperii, cel Rus și cel Austriac, își perpetuează titlul său nobiliar, precum și numele, prin moștenire din generație în generație, în mod neîntrerupt și nevătmătat din timpurile străvechi ale patriei sale natale — Moldova — unde primul strămoș al acestui neam, necunoscut după numele său de botez, transformându-și serviciul în merit, a obținut pentru urmași rangul care, constituind treapta cea mai înaltă de noblete în principatul Moldovei, corespundea pe atunci, în ierarhia lui politică, cu aceleași drepturi și avantaje (după mărturia lui Dimitrie Cantemir din *Descrierea istorico-geografică a Moldovei*), de care se bucurau altădată baronii în Europa de apus.

Vechimea neamului «boieresc» Ghijdeu este dovedită în mod concret de actul oficial al lui Ștefan, denumit cel Mare, ginerele țarului Ioan Vasilievici cel Groaznic², dat în [1483] în care, printre mărturiile, obișnuite pentru acea vreme, ale demnitărilor de stat de prim rang, ce însoțeau semnătura Voievodului, se găsește și aceea a lui «Ghijdeico-pircălab de Hotin»³.

În genealogia moldovenească străveche din acea perioadă, când limba slavo-bulgară constituia limba oficială în Moldova⁴, forma redusă a denumirilor de neam terminată în «eico» și «evici» era folosită numai de către fiii acelor părinți, care aveau ranguri egale sau funcții egale, pentru o deosebire lesnicioasă, deoarece numele de botez nu erau folosite de nimeni în documentele de stat afară de Voievod și de membrii familiei lui. Totodată, trebuie menționat că în același act oficial există o dovadă asemănătoare pentru «Sturzevici — pircălab de Neamț».

În felul acesta, se dovedește că din timpurile cele mai îndepărtate ale Moldovei se recrutau, din neamul [f I v] Ghijdeu bărbați cu ranguri de conducere în patrie, deoarece gradul de pircălab însemna pe atunci comandant al unei cetăți, care condu-

¹ Deși citată de specialiști și inclusă în biografii, lucrarea *Însemnări istorico-genealogice despre originea nobilă a familiei Ghijdeu*, redactată în limba rusă și găsită la Biblioteca Academiei, Arhiva B. P. Hasdeu, mapa VI, ms. 7, 39 file, nu a fost practic luată în considerație pînă acum în mod efectiv în nici unul dintre studiile dedicate lui B. P. Hasdeu sau înaintașilor săi, încît publicarea ei se impunea cu necesitate, între altele, fie și numai pentru faptul că grupează un lot important de documente inedite privitoare la strămoșii savantului!

În ce privește paternitatea, deși lucrarea poartă clar semnătura: «Boleslav Ghijdeu», nu este exclus ca ea să fi fost elaborată în colaborare cu fratele său, Alexandru Hâjdeu, cu scopul de a fi înfățișată ca un memoriu țarului Rusiei, în numele amîndurora, spre a li se recunoască titlul prințiar și blazonul. După cum, nu este exclus ca manuscrisul de la Biblioteca Academiei să constituie doar o copie, efectuată de Boleslav, după un text mai vechi, redactat poate chiar de Tadeu Hâjdeu, tatăl, la începutul secolului (și care să fi fost doar actualizat la 1867). Preocuparea asiduă a lui Boleslav Hâjdeu, din anii tîrzii ai vieții, de a elabora și publica o istorie a familiei Hâjdeu, în germană, la Leipzig (sub formă de carte), sau la Viena (în paginile ziarului „*Freie Presse*“) — dovedită de epistolele expediate lui B. P. Hasdeu la 17 iulie 1878, 22/10 februarie 1882, 22 mai 1882 — ar părea că înlătură orice dubii în legătură cu paternitatea lucrării. Naivitatea citorva din întrebările adresate nepotului în legătură cu unele chestiuni așa de sigur rezolvate în manuscris e în măsură, totuși, să deruteze.

² Ivan cel Groaznic.

³ Aici și mai departe, autorul se bazează pe tradițiile de familie, un asemenea document neexistînd.

⁴ Alături de limba slavo-bulgară, a existat, în tot evul mediu, ca limbă oficială, de cancelarie, și limba latină. Acestora li s-a adăugat, mai apoi, limba pămîntului (limba română).

originea nobilă a familiei Ghijdeu

cea și partea civilă a zonei militare ce ținea de cetate. El era membru activ al Consiliului Voievodal pe timp de pace și comandant al armatei de rezervă a regiunii pe timp de război. Iar în privința rangului, pircălabul de Hotin, în timpul Voievozilor dinastiei Dragoș⁵, ocupa, în armată, locul al doilea, urmînd imediat după marele hatman (funcție îndeplinită de marele pircălab al Sucevei), iar în adunarea generală a boierilor — locul al cincilea, deoarece marele hatman era inferior marelui logofăt, adică cancelarului de stat și marelui vornic al Țării de Sus și al Țării de Jos, adică rezidenților celor două regiuni în care era împărțită Moldova din timpurile străvechi.

Este extrem de dificil de a trage concluzii din însemnările genealogice ale neamurilor boierești din Moldova, care provin din timpurile imemorabile ale începuturilor domnitorilor Moldovei, deoarece, pînă la începutul secolului al XVIII-lea, în actele diplomatice și în alte acte publice, în timpul domniei familiei Dragoșilor, boierii erau notați numai cu numele de familie și cu rangul lor, pe cînd în timpul principilor proveniți din diferite alte familii, semnăturile cuprindeau numai numele de botez și rangul, ca urmare a ceremonialului prin care domnitorii și voievozii Moldovei doreau să se deosebească, pe ei și pe rudele lor, de supușii lor. Această deosebire consta în faptul că Dragoșii notau în titlul lor numai numele lor de botez, iar principii aleși adăugau la titlu și numele lor de familie. Fapt pentru care boierii trebuiau să procedeze invers.

În timpul respectiv fiecare știa cum se chema armașul (șeful artileriei) Capotici, din timpul lui Bogdan Ștefanovici⁶, sau cum se chema marele vistiernic (trezorerul de stat) Grigore din timpul lui Eustratie Dabija⁷. Cine poate însă să ghicească acum numele celui dintîi sau numele de familie al celui din urmă, cînd în Moldova, în vechime, nu se obișnuia să se plătească salarii, sau să se dea diplome pe grade și merite, iar vechea arhivă de stat, în care ne-am putea informa după cartea cu pozițiile boierilor, care exista de pe timpul principelui Alexandru cel Bun, a dispărut de foc și sabie? La aceasta trebuie să adăugăm lipsa totală a extraselor de naștere și de botez, care a continuat pînă la ultima organizare politică definitivată pe timpul principelui [f 2 r] Mihail Sturdza. Așadar, singurele surse și mărturii ale vechii genealogii rămîn numai actele de familie sub forma notelor testamentare și de diviziune pentru proprietăți imobile de pămînt, respectiv notele despre cine le moștenește, care erau în Moldova numai proprietăți boierești, pînă în perioada cînd principele Nicolae Mavrocordat a declarat pe vecini (adică pe țăranii de pe moșii, care erau în stare de iobăgie), ca țărani legați de pămînt (cu domiciliul obligator). În starea actuală a documentelor, numai cronicile pot arăta vechea importanță a neamurilor de boieri, deoarece în actele vechi (testamente și alte ispisoaice), foarte puțini din moldoveni își arătau singuri rangurile și funcțiile lor în stat. În fiecare familie veche boierească există acte domnești pentru atribuirea de terenuri și sate: dar, în primul rînd, nu există posibilitatea de a verifica cu acte oficiale, că persoanele care le au în arhiva lor provin cu adevărat din strămoși care au căpătat acele diplome. Pentru că, în Moldova, n-a existat legea legalizării actelor în instituții de

⁵ E vorba de dinastia Mușatinilor.

⁶ Bogdan al III-lea, cel Orb (2 iulie 1504 — 20 aprilie 1517).

⁷ Eustratie Dabija, domn al Moldovei între 19 septembrie 1661 — 11 septembrie 1665.

stat, și, în al doilea rând, aproape că nu există posibilitate de a prezenta în vederea confirmării dreptului de stăpânire, a moșiei conferite care confirmă sau se intrerupe, fie acte autentice, prin care acea moșie se transmitea ca moștenire de la strămoși urmașilor, fie copii de pe documente prin care ea a ieșit de sub stăpânirea acelei familii. Și asta deoarece, în primul caz, moștenirea se transmitea, în Moldova, pe cale particulară, fără acceptare sau renunțare, iar în al doilea caz, pentru că pentru înscrierea actului de proprietate, în Moldova, n-au fost instituite registre de acte, din care s-ar putea obține extrase.

Numele de familie Ghijdeu figurează în actele moldovenești scrise cu litere cirilice sub forma: Хъждеу și Хъждъ. Dar între aceste două variante nu există nici o deosebire esențială, pentru că în scrierea slavo-bulgară care predomina în actele vechi moldovenești, litera ъ n-avea un sunet propriu determinat, fiind introdusă în mod nedefinit în locul oricărei vocale. Genealogia familiei Ghijdeu merge în mod neîntrerupt de la o generație la alta, de la Gavril Ghijdeu, care avea porecla întimplătoare Ceampa⁹ și care a fost mare logofăt (cancelar de stat) în timpul domniei de scurtă durată a principelui Ioan, (cunoscut sub numele de Potcoavă). [f 2 v] În 1577, după căderea nefericită a domnitorului și voievodului, [Gavril Ghijdeu] a fugit împreună cu Șah (comandantul detașamentului auxiliar de cazaci) în Zaporojie, părăsind ocinele ce i-au fost date: Berlinți, Costiceni și Negureni și moșiile moștenite cu satele: Pașcauți, Tulbureni, Sindreni, Grușauți și Medveji, în total opt sate și terenuri, precum dovedește însemnarea de împărțire între moștenitori din 18 decembrie 1595¹⁰. El avea trei fii: Efrem, Dimitrie (căsătorit cu sora principelui Ioan Potcoavă)¹¹ și Andronic. Dintre aceștia, cel mai mare, Efrem Ghijdeu, care, în tinerețe, a fost cazac în Zaporojie, la întoarcerea în patrie a căpătat rangul de pircălab de Hotin, consilier și tovarăș credincios de luptă al celor¹² 11 domnitori și voievozi, pe timp de pace și război. A murit în 1664¹³. A fost căsătorit cu nepoata prin-

⁹ Boleslav Hâjdeu se referă la actul din 6 aprilie 1749, emis de Constantin Mavrocordat (domn în acea perioadă — aprilie 1748 — 20 august 1749 — în Moldova), prin care vecinii nu mai sînt considerați robi, «ci țărani fără pămînt, care nu au dreptul de a-și părăsi satul și sînt obligați să lucreze stăpînului de moșie 24 zile pe an» (cf. *Istoria României în date*, elaborată de un colectiv coordonat de Constantin C. Giurescu, Editura Enciclopedică Română, București, 1974, p. 152).

¹⁰ Cele mai ample informații privitoare la presupusa identitate dintre pircălabul de Roman, Topa, și ipoteticul Gavril Ghijdeu le aflăm în lucrarea lui B. P. Hasdeu, *Ion Vodă cel Cumplit* (ediția a II-a, Carol Müller, București, 1894, pp. 186, 187, 191, 194, 209). La tradițiile de familie, savantul adaugă amintirea personală despre un portret al strămoșului ce ar fi existat la Cristinești: «Un portret antic, de pinză, al acestui strămoș al familiei Hasdeu — scria el — se află în județul Hotinului, Basarabia, în satul Cristinești, moșia părintelui meu. Întrucît îmi aduc aminte, este o figură foarte brună, cu ochii mari și cu manta roșie. Vechea genealogie a familiei Hasdeu, depusă din parte-mi la Biblioteca din București, și pe care, confruntînd-o cu documente originale, a confirmat-o guvernul moscovit, îl numește: Gavrilă Hâjdeu, poreclit „Ciampa“. La Engel, t. 2, p. 228, stă „Tampa“. Urechia, t. 2, p. 197, îi zice Cepla: Noi, însă, preferim forma: Topa care ne întîmpină în toate documentele, și pe care o adoptase și Miron Costin, *Letopiseșul*... t. I, apendice, p. 96».

În ce privește portretul, avem impresia că B. P. Hasdeu va fi avut în minte chipul lui Efrem (reprodus în vol. *Idilele și faptele lui Bogdan Petriceicu Hașdeu*, Partea I, 1836—1863, de Iuliu Dragomirescu, Carol Göbl, București, 1913), ce coincide cu descrierea sa, și nu portretul pircălabului de Roman. Cît despre identitatea presupusă: Topa / Gavril Hâjdeu, ea nu este probată de nici un document, deși în nota 46, de la pagina 209 a lucrării citate, B. P. Hasdeu invocă «Documente de familie» (dealtfel, ca și în pasajul reprodus anterior). Dacă asemenea documente ar fi existat, ele ar fi fost înfățișate cu siguranță, în sprijinul afirmațiilor, alt de B. P. Hasdeu, cit și de Boleslav.

¹¹ Document fictiv, nereprodus în anexă.

¹² Fapt neconfirmat de genealogi. Mărturia se bazează, probabil, pe o tradiție de familie, dacă nu cumva va fi rolul fanteziei lui Boleslav Hâjdeu.

¹³ Afirmațiile lui Boleslav Hâjdeu privitoare la petrecerea de către Efrem a anilor de tinerețe în Zaporojie, întemeiate, probabil, pe tradițiile de familie, nu se confirmă documentar. Necunosînd ce dată ia Boleslav Hâjdeu ca reper pentru reîntoarcerea lui Efrem în patrie, nu putem verifica dacă afirmația despre «slujirea credincioasă a 11 domnitori» este reală sau nu. În orice caz, el a luptat sigur împotriva lui Alexandru Iliaș (în 1633) și a lui Vasile Lupu (în 1653).

¹⁴ Înclinăm să credem, mai degrabă, că Efrem Hâjdeu a murit la începutul lui 1665, întrucît actul de împărțire a moșiilor rămase de pe urma sa, de către copii, datează din 27 mai 1665. Or,

cipelui Moise Movilă. Pentru meritele sale, el a căpătat o manta¹⁴, a cărei purtare a fost confirmată mai târziu de către principele Vasile, cunoscut și sub numele de Lupu. Efrem Ghijdeu, pentru meritele lui deosebite, mai ales cu ocazia stabilirii granițelor dintre Moldova și Polonia, când era ambasador¹⁵, a primit multe ocine, printre care Citnicăuți, cu dreptul de a-i schimba denumirea în Ghijdevi¹⁶. A lăsat copiilor moștenire 15 sate și terenuri: Pașcauți, Tulbureni, Negureni, Dolineni, Crunglic, Berlinți, Șindreni, Dumeni, Costiceni, Citnicăuți sau Ghijdevi, Nesvoi, Baicauți, Tuliteni, Grișauți și Medveji, cum dovedesc însemnările de partajare între moștenitori din 27 mai și 29 iunie 1665. Efrem Ghijdeu a avut trei fii: Gheorghe (căsătorit cu nepoata principelui Miron Barnovschi), Ștefan și Miron. Dintre aceștia, cel mijlociu, Ștefan Ghijdeu, îndeplinind la curte funcția de mare paharnic, adică Oberschenk, a fost căsătorit cu sora principelui Ștefan Petriceicu. El a căzut pentru credință și patrie în acțiunea glorioasă de la 11 noiembrie 1673¹⁷ lângă Hotin, unde marele hatman polonez Ioan Sobietski, ajutat de domnitorul și voievodul Ștefan Petriceicu, a dobândit remarcabila victorie asupra turcilor. În acest timp, neamul Ghijdeu avea în stăpânirea sa 33 de ocine cu sate, în parte obținute de curând (Moldova, Negureni, Dolineni, Pașcauți, Ghijdevi, Cimpiliuți, Nesvoi, Cruglic, Kirstinți, Costiceni, Șindreni, Negrinți, Șerbachi, Tulbureni, Cristinești, Berlinți, Cerlini, Zeleni, Ocnița, Doraci, Dorna, Iordănești, Visoniți, Deconeni, Buneni, Volna, Dumeni, Grușauți, Tuliteni, Medveji, Voloveți, Tătărașani și Durnești), și era înrudit, prin căsătorie, cu cele mai însemnate familii din Moldova, cu principii Potcoavă, Movilă, Barnovski și Petriceicu [f. 3 v] și cu familii boierești: Vartici, Costici, Morov, Grușev, Ghindulov, Lepadatu, Hrihkih [?], Stîrcea, Kostikov, Sturiev, Balș, Kaparojev, Rosseti și alții. Însă neamul Ghijdeu a fost obligat să-și părăsească toată bunăstarea sa din patrie, salvându-se prin fugă în Polonia, după încercările fără succes ale lui Ștefan Petriceicu de a-și asigura, prin moștenire, scaunul voievodal de domn al Moldovei, conform convenției încheiate la 30 mai 1674¹⁸ cu regele Poloniei, Ioan al III-lea, în virtutea căreia descendenții de sînge ai lui Ștefan Petriceicu aveau dreptul să stăpînească în Moldova, fiind socotiți, după principele suveran al Prusiei, pe locul al doilea, ca vasali ai Poloniei. Membrii în viață ai neamului Ghijdeu de sex masculin care au participat la emigrarea din 1675¹⁹ au fost următorii: Miron Ghijdeu, Gheorghe Ghijdeu și fiii lui Ștefan Ghijdeu: Iancul-Lupașcu și Nicolae, dintre care cel cu două nume,

se știe, din tradiție, că asemenea operațiuni de departajare a averilor au loc în genere imediat după înmormîntarea cuiva (vezi Teodor Bălan, *Noi documente privitoare la familia Hăjdeu*, în „*Analele Dobrogei*”, VII, 1926, p. 116).

¹⁴ Probabil este vorba de caftanul ce i se va fi acordat odată cu noul rang de boierie, după obiceiul curent în epocă; se dădea caftan tuturor marilor dregători, la numirea în funcție, de către domnitor.

¹⁵ Aici cu sensul de imputernicit din partea domnitorului spre a lua parte la tratativele privitoare la așezarea graniței.

¹⁶ Tradiția istorică ne arată că la noi nu s-au stabilit de la început și nu s-au schimbat ulterior, prin acte de voință, dictatoriale, numele diverselor localități, toponimele lor impunându-se de la sine, ca urmare a unui proces tainic, hotărît de factori adesea greu de definit. E clar că în cazul de față avem de-a face cu o interpretare personală, în dezacord cu realitatea, a lui Boleslav Hăjdeu.

¹⁷ După unele opinii se crede că Ștefan Hăjdeu nu ar fi murit pe cîmpul de luptă, ci după ce a ajuns în Polonia, dar, evident, din cauza rănilor căpătate la Hotin. În ce ne privește, înclinăm să considerăm că moartea sa a fost năpraznică, altminteri marele paharnic ar fi avut timp să se îngrijească de soarta copiilor minori, împărțindu-le el însuși bunurile printr-un testament (despre care ar fi rămas amintire măcar la primii urmași).

¹⁸ E de la sine înțeles că între Ioan Sobietski și Ștefan Petriceicu se va fi încheiat (încă înainte de lupta de la Hotin) vreo convenție, care să-i asigure domnitorului posibilitatea de refugiu în Polonia, în caz de nereușită a acțiunilor conjugate. Totuși, documentul respectiv a rămas pînă acum necunoscut specialiștilor, înclînt nu ne poate decît mira că Boleslav Hăjdeu se referă cu atîta siguranță la data calendaristică exactă a încheierii convenției!

¹⁹ Emigrarea a avut loc la sfîrșitul lui februarie — începutul lui martie 1674 (sau cel mai târziu la mijlocul lui 1674), nici într-un caz însă în 1675.

Iancu-Lupașcu Ghijdeu de la o vîrstă crudă²⁰, era deja Mare Armaș, adică șef, al artileriei. Așa se încheie istoricul neamului Ghijdeu în Moldova.

Genealogia familiei din această perioadă, de la 1577 pînă la 1675²¹, este dovedită prin documente păstrate de generații privind proprietatea imobilă a moșiilor, prin care se confirmă originea nobilă și vechimea neamului Ghijdeu într-un mod neîndoielnic. Și asta deoarece: a) domnitorii și voievozii Moldovei se înrudeau numai cu casele boierești atotputernice din vremea lor, pentru ca prin aceasta să-și întărească tronul; b) deoarece ocinele erau atribuite în acele timpuri spre moștenire numai bărbaților cu ranguri mari²² ca recompensă pentru merite efective sau pentru serviciul de lungă durată, întrucît stăpînirea ocinei transmitea demnitatea boierească din generație în generație, independent de rang; c) în sfîrșit, deoarece titlul de pîrcălab de Hotin (pe care, în vechime, îl aveau cel mai des²³ membrii neamului Ghijdeu, poate din cauza că ei erau cei mai bogați proprietari de ocine în districtul Hotinului), ca și titlurile, care-i înfrumusețau, de mare logofăt și mai ales de mare paharnic și mare armaș, se dădeau atunci boierilor celor mai de încredere și celor mai apropiați de principe, căci acestea nu erau numai ranguri titulare (cum au devenit ulterior, în 1734), ci funcții efective în stat. Hotărîrile judecătorești ca și cele de întărire din secolele XVI și XVII, care se refereau la moșiile din Hotin erau de cele mai multe ori confirmate prin semnăturile marilor boieri din neamul Ghijdeu: aici sînt anexate cîteva acte referitoare numai la acele persoane, de la care provin în linie dreaptă [f. 3 v] urmașii direcți ai acestui neam, conform sensului vechi al gradelor și al stăpînirii de ocină din *Descriptio Moldaviae* a principelui Dimitrie Cantemir, ce constituie o autoritate oficială deplină:

- I Gavrilă Ghijdeu
- II Efrem Ghijdeu
- III Ștefan Ghijdeu

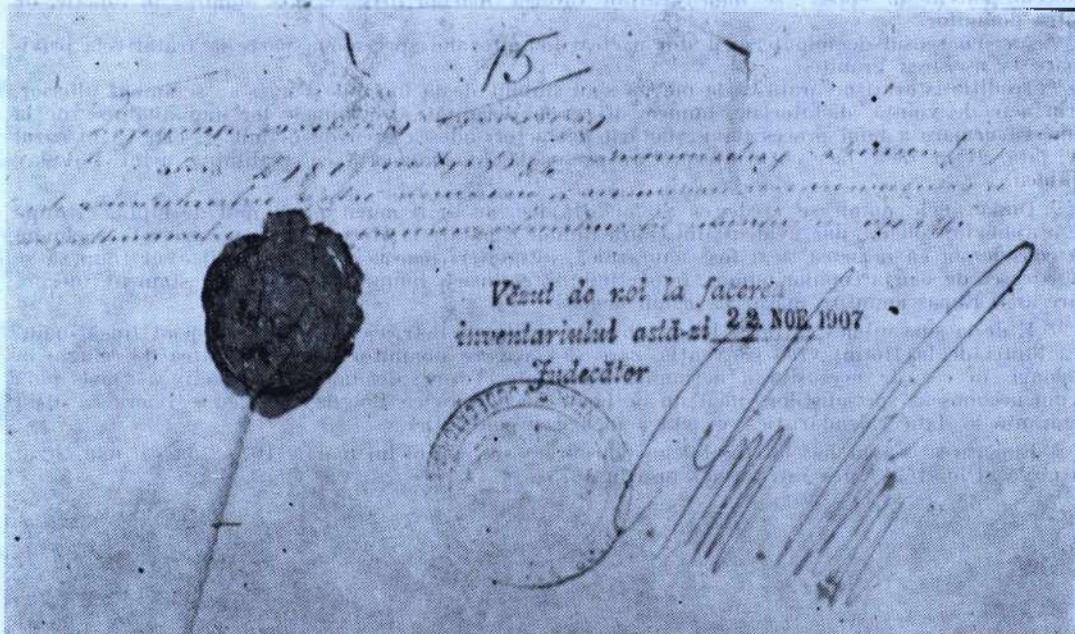
[va urma]

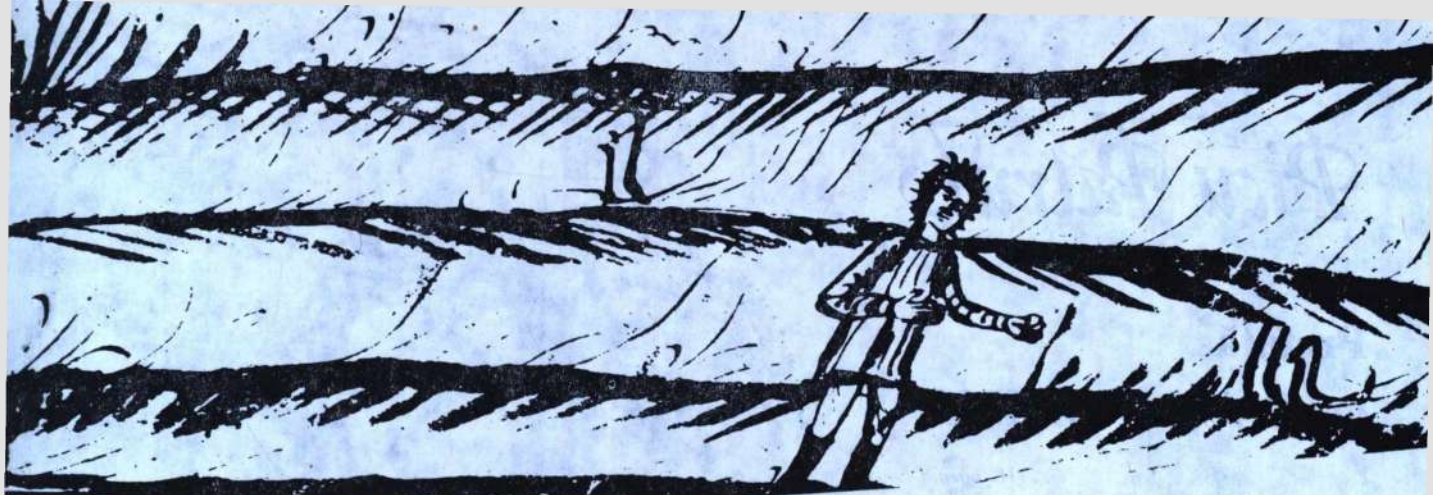
²⁰ Rangul de mare armaș îi va fi fost atribuit lui Iancu-Lupașcu Hăjdeu în cursul celei de a doua domnii a lui Petriceicu-vodă. În 1673, nu puteau fi, concomitent, tatăl — mare paharnic și fiul de numai 10 ani — mare armaș!

²¹ Vezi nota 19.

²² Autorul uită, însă, de darurile atît de mărinimoase ale lui Ștefan cel Mare și ale altor domnitori făcute pentru actele de vitejie unor simpli oșteni.

²³ Documentele vorbesc doar de patru pîrcălabi de Hotin din neamul Hăjdeu, de: Efrem, Gheorghe, Ștefan și Miron.

Picu Pătruț

Un enciclopedist al spiritului sătesc

CUM AR PUTEA FI NUMIT, OARE, SLUJITORUL UNUI LĂCAȘ ȚĂRĂNESCU DIN ROMÂNIMEA Ardealului, care, într-un veac romantic, revoluționar și pozitivist, s-a însingurat, departe de freacățul lumii, spre a rămâne și mai mult, astfel, printre al săi? Și cum ar putea fi socotit, oare, în istoria culturală a neamului său, celeziarhul transilvan care — acum un secol și mai bine — la o margine de împărăție străină, s-a aplecat an după an deasupra paginilor unde copia și ilustra stihuri și imnuri reștinești sau tălmăcirii după romane apusene?

Un întirziat cultural, vor spune unii. Un iluminat, vor gândi alții. Oricum, un soi de enciclopedist al spiritului sătesc liber, trecut prin filtrul unei bune și smerite înțelepciuni. Căci, înainte de toate ca un mare înțelept, receptacol de fantazare populară — în același timp, proaspătă și străveche — ne apare astăzi Picu Pătruț din Săliștea Sibiului, cel care, uluitor, alături de texte tălmăcite de alții, dar transcrise de el, după olveșianul Gessner, după francezii Sue și Dumas, cutărui vers, curgind muzical, despre Sfântul Constantin, «sluga Domnului» — adesea înfățișat de zugravii brâncoveniști peste Carpați — sau despre Lazăr, rechemat «la viață / Dintru a iadului ceață».

Spuneam și scriam nu demult — cu prilejul admirabilei expoziții pe care l-a închinat-o lui Picu Pătruț Muzeul Satului — că Eminescu, el însuși, coboară, de fapt, cronologie și etic, din această lume sătească a veacului trecut, deschisă spre adâncurile ființei, dar adesea închisă către înafară, dinaintea orînduiriilor potrivnice, rău așezate: «Veniți răul să-l urim» — sună un stih al «mult păcătosului» Picu Pătruț și putem descifra aici, fără greș, o linie de conduită morală ce va fi fost aceea a întregii obști în care a deschis și a închis ochii autorul urlăsei opere de creație și «colportaj» cultural pe care o descoperea, la începutul veacului nostru, Onisifor Ghibu.

Personaj inefabil, Picu Pătruț din «Săliștea cea vestită, / De mulți oameni lăcută» aparține, de fapt, unei tipologii tradiționale, medievale, atașate cuvîntului, gândului și imaginii ce au însoțit nașterea poporului său. O tipologie care, tirziu, în plină modernitate, mai putea să cuprindă scene pictate de neasemuitul copist zile și luni în sir, de o concretețe și o simplitate ce respiră aerul atitor opere de artă ale timpului nostru, chiar dacă se înrudește încă — morfologic, cromatic, iconografic — cu vechile icoane ale Transilvaniei. În același timp, el mărturisea însă și o neabătută curiozitate întru lucrurile spiritului, o nevoie generoasă de a spune și altora ce a aflat, prefigurînd (parcă pe cărturarul român de astăzi. Înfelegînd că, deseori, noblețea culturii răscumpără vitregiile istoriei, acesta din urmă poate regăsi în Picu Pătruț un neobișnuit înaintaș.

Răzvan THEODORESCU

Picu Pătruț

Prefață de Onisifor GHIBU

*«...Il poema sacro
al quale ha posto mano e cielo e terra,
si che m'ha fatto per più anni macro...»*

(DANTE ALIGHIERI, *PARADISUL*, XXV, 1-3)*

Ce zguduitoare sînt aceste cuvinte ale marelui florentin, sărbătorit nu tocmai demult cu prilejul celei de-a 600-a aniversări a nașterii sale. Decenii de-a rîndul îl frămîntase, ziua și noaptea, uriașul subiect, la care pusese mina, deopotrivă, «și cerul și pămîntul», și care-l condamnase la o oboseală, pe care, nereușind s-o ascundă în fața lumii, se simți nevoit s-o înregistreze și în stanțele Divinei sale *Comedii*. Da, parcă zice Dante: viața omenească este o comedie, dar nu de factură omenească, ci și de factură divină, — ea nu se deapănă numai pe pămînt, ci în același timp și în cer. În aceasta constă și măreția ei, și tragicul ei, numai că puțini sînt aceia care înțeleg misterul ce învăluie viața pămîntească.

De aproape 600 de ani omenirea de pe întregul glob îi citește opera căutînd să-i înțeleagă sensul profund, și încă nu s-a ajuns nici pînă azi să-i poată fi prins cu adevărat.

Îmi amintesc cu emoție o conversație pe care am avut-o înainte cu mai bine de 50 de ani cu cel mai mare dantolog al nostru¹, care nu se mulțumise numai să toarne în versuri românești poemul sacru al nemuritorului său înaintaș, ci s-a zbatut fără zăbavă să-i găsească ceea ce alții înainte de el i se părea că n-au izbutit să facă, adîncul înțeles ascuns al frămîntărilor lui. «Trebuie să-ți mărturisesc—îmi spunea badea Gheorghe din ținutul Năsăudului, rătăcit la București —, că comentatorii de pînă acum, și mai ales italienii, nu l-au înțeles pe Dante. Eu mă ocup de el de aproape un sfert de veac și sînt încredințat că încheierile la care am ajuns eu vor face ochul pămîntului. O să vedeți voi nu numai o traducere a *Divinei Comedii*, cum nu există alta în întreaga literatură universală, ci mai ales niște comentarii care aduc o lumină cu totul nouă cu privire la adîncurile ei nepătrunse pînă acum de nimeni...».

Dar, se știe că marele bard n-a trăit să-și vadă tipărită opera sa grandioasă de transpunere a lui Dante în românește, nici să-și termine comentariile asupra ei, sor-

Picu Pătruț, fotografie de epocă din arhiva Octavian O. GHIBU.

¹ G. Coșbuc. Vezi mai sus — pp. 95—104 și numerele 2—3/1985 (n. red.)

* «Poemul sacru, la care au lucrat și cerul și pămîntul, și care m-a istovit pentru mulți ani».

tite să vadă, și așa necomplete, lumina zilei, abia la o jumătate de veac după moartea lui. Ca și autorul ei italian, și comentatorul român, rătăcit între cer și pământ, a obosit de la o vreme, lăsând și el posterității problema nedelegată definitiv, ca o sarcină menită să continue a obosi și generațiile ce vor urma.

Dante e, de atâtea sute de ani, mereu comentat, mereu admirat și mereu contestat, și va rămâne și pe mai departe o măreață și infinită enigmă. Se vor găsi, din veac în veac, noi Coșbuci, care să caute, cu o tragică rivnă și seriozitate, adevăratul înțeles, pe care totuși nu-l vor putea descoperi cu totul și mai ales stăpini, după cum nici cei mai iscusiți scafandri nu pot ști, cu toate mijloacele științifice și tehnice de astăzi, nici originea adevărată, nici forța inclusă în secretele adinci ale oceanelor și nu vor ajunge niciodată să desprindă adevăratul sens al existenței lor, nici să supună stăpînirii infinitele lor resurse de energie. Pentru că, oricite descoperiri ar face în viitor mintea omenească, ea nu va fi în stare nici să cunoască, nici să-și supună întreg universul, omul fiind condamnat mereu să se mulțumească cu niște biete cioburi din măreția lui. Aici este, alături de marele tragic, și sublimul existenței universului și a omului. Căci, ce ar fi dacă acesta ar fi atotștiitor și atotputernic? Prin ce s-ar deosebi o atare situație de Infern?

*

De atâtea ori, în cei peste 60 de ani din urmă, m-am oprit și eu asupra unui « poem sacru », mai nou și mai apropiat de sufletul meu, subiect care m-a săltat mereu și

NOTA

În anul 1965 părintele meu și cu mine am încheiat cu E.S.P.L.A. un contract pentru editarea unei lucrări despre viața și opera lui Picu Pătruț, lucrare care avea să cuprindă și 150 de reproduceri în culori, alese dintre miniaturile din manuscrisul principal al acestuia, *Sihos adecă Viers...* Bineînțeles că, datorită vastei sale pregătiri științifice și literare, precum și îndelungatei sale comuniuni cu opera lui Picu Pătruț, tatăl meu era factorul determinant al lucrării, eu fiind pe atunci numai un modest învățcel al său, care abia începuse să se inițieze în numeroasele taine ale operei creatorului săliștean, pe care el începuse să le pătrundă cu 60 de ani înainte.

Bucuroși că reușisem să convingem, în fine, cu ajutorul și al unor prieteni entuziaști, conducerea unei edituri despre necesitatea scoaterii la lumină a acestei figuri de excepție a culturii noastre populare, ne-am apucat cu multă dragoste de treabă. O serie de capitole ale lucrării au fost redactate în cursul anilor 1965—1967 într-o formă cvasi-definitivă. După un timp însă, cauze legate de complexitatea personalității creației lui Picu Pătruț, neînțelese în totalitatea lor în epocă, ne-au determinat să renunțăm la contract. După un număr de ani, din păcate abia după săvârșirea din viață a părintelui meu, proiectul unui volum Picu Pătruț a putut fi reluat, de această dată sub formă a unui album de versuri și miniaturi.

Textul de mai sus, stabilit de către semnatul acestor rânduri, face parte din cele rămase în manuscris și elaborate atunci. El reprezintă una din variantele scrise de părintele meu pentru prefața lucrării.

Octavian O. GHIBU

Octavian O. Ghibu

Recepția Fac. Lit. - Sec.
SALA DE LECTURA

pe mine între cer și pământ, obosindu-mă uneori până aproape de epuizare, pricinuindu-mi în schimb clipe de nespusă bucurie și de apăsătoare îndoieli. Căci, oricât de copleșitoare ar fi „poemele sacre” ale omenirii, întruchipate în *Vede*, în tragediile grecești, în epopeile lui Homer, în *Biblia* mozaică și creștină, în *Cîntecul Niebelungilor*, în *Mado-nele* lui Rafael, în *Divina Commedia* sau în *Kalevala*, marile întrebări ale existenței și ale universului nu se pot rezuma numai în ele. Cuprinsul lor este etern în timp, și infinit în spațiu. Fiecare perioadă a istoriei poate să pună în mișcare gîndul omenesc pe noi meridiane, la fel de pline de mister și de forță ca și cele de pînă aci.

Ce imensă fericire a pus stăpînire pe mine, la 1905, cînd, într-un sat de munte de la poalele Carpaților sudici ardeleni de sub stăpînirea austro-ungară de pe vremuri, am descoperit o nouă manifestare a misterioasei energii umane, concretizată într-o marea operă de gîndire și de simțire, de proporții impunătoare și de adîncimi uluitoare, ca apele unui ocean ce pare fără de margini. De peste 60 de ani port pe umerii mei această minunată povară, fără să fi reușit încă să-i determin adevăratele coordonate și să dăruiesc lumii din plin ceea ce marile puteri ce stăpînesc totul îi hărăziseră din belșug. Scriitori români și străini au îndrăznit să asemenea pe smeritul eclesiarh din Săliște cu Homer, cu Dante, cu Fra Angelico, cu Botticelli. La un moment dat, o revistă literară și artistică de bună reputație a încercat să illustreze chiar *Infernul* lui Dante cu miniaturi ale eroului nostru și, continuînd o sugestie a unei cunoscute scriitoare italiene de astăzi, să vorbească despre el ca despre un veritabil Dante modern de factură țărănească românească, deschizînd istoricilor și criticilor români și străini perspective interesante pentru valorificarea amplă a unui subiect de o surprinzătoare prospețime și unicitate.

Am balansat între cer și pământ încă din fragedele mele tinerețe alături de acest misterios subiect, cu care făcusem cunoștință mai întîi la vîrsta de 5—6 ani, cînd urmăream cu uimire pe mama mea, care cu o duioșie ce nu părea de pe meleagurile terestre, fredona, în timp ce trebăluia prin casă sau prin gospodărie, mîngăioasele versuri, însoțite de o melodie insinuantă, despre *Iosif cel frumuseț și mai blind decît un miel*. Mama fusese, în copilăria ei, elevă a autorului acestui «vers», de sub farmecul căruia nu s-a mai putut emancipa pînă în cele din urmă clipe ale vieții, ajunsă la 89 de ani. L-am cunoscut și mai deaproape, mai tîrziu, printr-un frate al meu, țaran și el, care a fost unul din cei din urmă copii ai operei lui literare și continuator al cîntărilor lui, păstrate pînă în ziua de azi printre unii consăteni de-ai lui și de-ai mei².

Poate că și această familiaritate cu urzitorul mării comori m-a împiedecat să mă apropiu prea mult de ea și să caut a o înfățișa în întreaga ei măreție, totuși atît de simplă și de naivă, lumii din jurul meu. A trebuit să înfrunt la un moment dat, înainte cu cîtiva ani, grava învinuire de veritabil «criminal», pentru că țin ascunsă o asemenea comoară ce aparține întregii omeniri, — învinuire adusă de distinsa scriitoare și profesoară de la Universitatea din Milano, d-na Rosa del Conte. Este adevărat că după aceea s-a manifestat față de această operă un anumit interes din partea unor instituții de cultură ale țării noastre și din partea unor periodice și edituri, totuși balansarea mea n-a ajuns încă la starea de echilibru. Și astăzi, ca și la 1905 și la 1940, simt că subiectul mă depășește și că încă n-am ajuns în situația de a-l putea prezenta contemporanilor mei români și străini, așa precum ar cere-o importanța lui. Am cedat totuși stăruințelor ce mi-au venit tot mai insistent din atîtea părți, care încercau să mă facă să-mi dau seama că vîrsta mea înaintată mă obligă să ies, în sfîrșit, la lumină cu o lucrare de proporții mai mari asupra subiectului pe care nimeni altul n-ar fi în stare să-l îmbrățișeze deocamdată cu mai multă competență, așternînd pe hîrtie ceea ce sînt în stare astăzi și deschizînd porțile spre o valorificare completă a lui prin alte condeie poate că mai destoinice decît al meu. Sînt încredințat că «mult păcătosul» criznic de la «besearica cea mare» din Săliște, Picu Pătruț, este o apariție cu totul fenomenală, atît prin opera lui de o uimitoare bogăție în domeniul literaturii, al miniaturii și al muzicii populare religioase, cît și prin viața sa, caracte-

² *Viers-urile* și reproducerea, din acest număr, ale miniaturilor lui Picu Pătruț au fost prezentate în Expoziția organizată în mai-iunie 1985 la Muzeul Satului din București cu sprijinul neprecupețit al lui Octavian O. Ghibu, moștenitorul și depozitarul devotat al acestui tezaur săliștean. (n. red.)

rizată printr-o specie aparte a umanismului oarecum clasic, adică deosebit de cel aristocrat al oamenilor învățați ai Apusului, prin umanismul popular al țărănimii române din Ardealul obidit dintr-o epocă din cele mai interesante ale istoriei.

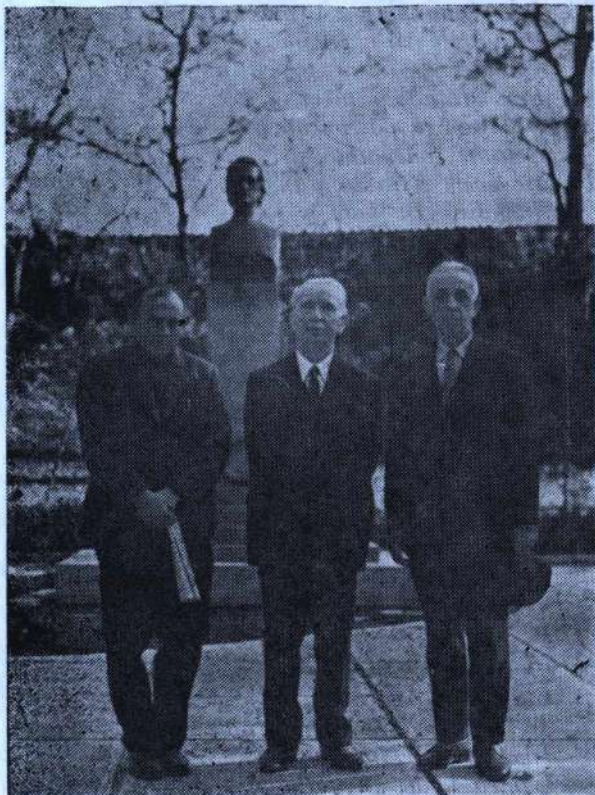
Incredințat astfel de extraordinara complexitate a acestei personalități ieșite din masa de jos a țărănimii, păstrătoare credincioasă a marilor virtualități eterne ale omenirii, m-am hotărât să fac un pas înainte, alcătuind această lucrare, care este cu adevărat ceea ce se exprimă în titlul ei, adică simple *Prolegomene*, respectiv aruncături de lumină asupra unei probleme mari, evidente din cuprinsul mai mult documentar al ei. Această lucrare urmează să fie descifrată cât mai deplin prin perspectivele pe care le deschid și care nădăjduiesc că vor fi îmbrățișate cu o deplină înțelegere și de către iubitorii de literatură, de artă și de filosofie români, ca și străini, și că Picu Pătruț, care, prin studiul publicat în revista de literatură universală *Secolul XX*, și-a făcut intrarea deocamdată în anticamera culturii universale, va fi așezat la un loc de onoare în templul cel sfânt al acesteia.

În faptul că lucrarea aceasta a mea apare acum cu colaborarea fiului meu întâi născut, Octavian, eu văd o anumită intervenție a Provedinței înseși. Se pare că aceasta a rinduit ca opera inițiată în mod tainic de neuitata mea mamă înainte cu mai bine de o sută de ani, apoi continuată de fratele meu Ilie, și pe urmă dusă înainte timp de peste o jumătate de veac de mine, să fie continuată până la deplina ei desăvârșire de cel ce a moștenit, deodată cu numele, și gândurile și idealurile vieții mele.

*

Pentru orientarea cititorilor paginilor ce urmează, sint dator să precizez și mai pregnant că ele cuprind mai mult creionări ale subiectului, decît dezvoltarea propriu-zisă a lui. Lucrarea este mai mult un fel de schelet al unui templu mareț, cum sint schelele care caracterizează arhitectura de astăzi. — Zidurile, instalațiile și împodobirea urmează să se facă abia de aci înainte. Din parte-mi sint incredințat că Picu Pătruț va constitui nu numai un titlu de mîndrie și de mîngiere pentru întreg poporul nostru, ci și unul pentru umanitate, care îl va primi la sînul ei ca pe un fiu iubit, înșiruindu-l alături de cei mai aleși fii ai săi din toate vremurile.

(București) 20.XII.1966.

Onisifor Ghibu alături de Octavian O. Ghibu și V. Plămădeală în fața bustului lui Eminescu — Sibiu, 1963

Stihos adecă Viers

VIERȘ 3 ÎN 1 IANUARIE

Învățătura praznicului*

1. *Veniți fraților iubiți
Care astăzi prăznuiți,*
2. *Veniți răul să-l urim
Păcatul să-l părăsim.*
3. *Să ne tăem sufletește
Ce-n inima noastră iaste.*
4. *Toată pofta de păcate
Și de gânduri necurate,*
5. *Că precum Hs. grăiaște
Din inimă izbucnește,*
6. *Gîndirea cea necurăță,
De ucidere spurcată.*
7. *Din ea iasă și curvia
Și toată necurăția*
8. *Și suduiri, și minciuni,
Și alte măscărăciuni.*
9. *Și cel ce așa trăiaște
Acela om spurcat iaste.*
10. *Drept aceia să păzim
Curăția s-o grijim.*
11. *Din inimă să tăem
Tot ce e rău să smulgem,*
12. *Omul vechiu să-l lăpădăm
Și-n cel nou să ne-mbrăcăm*
13. *Că iaste zidit frumos
După chipul lui Hristos*
14. *Din trupul nost să tăem
Tot ce e rău să smulgem.*
15. *Ochii noștri să se oprească
La curvii să nu privească*
16. *Urechile să n-asculte
La glumele ceale multe,*

* Din manuscrisul *Viersuri la toate praznicele...* din 29 decembrie 1860, pp. 124—131.

Text integral al *Viersului* «izvodit» la 11 iulie 1839 și «prescriș» la 10 ianuarie 1844 în *Stihos adecă Viers*, pp. 420—425; reprodus parțial în vol. *Picu Pătruș — Miniaturi și poezie*. Comparînd cele două texte, filologii vor găsi, în cel pe care-l reproducem aici, mici, dar interesante îmbunătățiri, care arată evoluția autoului în cei 17 ani de la prima transcriere.

17. *Minile să se oprească
Și nimic să nu răpească.*
18. *Picioarele să n-alearge
La lucruri fără de leage.*
19. *Ci să le oprim pre iale
De-a mearge la lucruri reale.*
20. *Limba noastră s-o oprim
Și minciuni să nu grăim,*
21. *Blestemul să îl urim,
Clevete să nu vorbim.*
22. *Gura sașiu să priimească
Și să nu se lăcomească.*
23. *Nici să bem să ne-mbătăm
Ci mult să ne înfrînăm*
24. *Și voia trupului toată
Din noi să fie tăiată.*
25. *Și să fim cu îngrijire
De a noastră mintuire*
26. *Pre Dumnezeu să mărim
Poruncile să-i păzim,*
27. *Ș-avuție de avem
Prisosința s-o tăem*
28. *De avem la noi bucate
Beuturi indestulate*
29. *De avem bani în pungă
Și haine în ladă*
30. *Și deacă ne prisosește,
Să dăm celui ce-i lipsește.*
31. *Căci că Dumnezeu grăiaște
Și așa ne poruncește:*
32. *„Cel ce doaoă haine are
Să dea și celui ce n-are*
33. *Și cu toată averea,
Să facă așijderea!”*
34. *Și atunci ne va da
Sfîntă 'mpărăția sa.*
35. *Iară noi cei ce avem
Și zece rinduri ținem,*
36. *Stînd în ladă așezate
Și de molii tot mîncate*
37. *Ce răspuns vom da odată
La dreapta judecată?*
38. *Cum sarcina vom purta
Și în rai cum [vom] intra.*
39. *În deșert ne înșelăm
Lumea toată să avem,*

40. Nimic nu ne foloseaște
Deaca sufletul lipsește.
41. Au poți tu din iad eși
Decă cu bani vei plăti
42. Ia'n adu-ți numai aminte
De un bogat făr'de minte.
43. Cum foarte să desfăta
Și-n urșinic să'mbrăca.
44. Și apoi să-ți vie-aminte,
Și de Lazăr cel cu minte!
45. Că dînsul sărac era,
Și 'naintea porții lui sta
46. Iar bogatul nu să-ndura
Nici fărămituri a-i da
47. Și nimic nu vrea să-i dea
Nici ce din masă-i cădea.
48. Și vreamă-apoi au venit
De amîndoi au murit.
49. Deci Dumnezeu porunci
Îngerilor de veni
50. Și pre Lazăr l-au luat
Și sus în rai l-au mutat,
51. În poala Avramicească
Ca-n veaci să se veselească.
52. Iară bogatul fu dus
În muncă cu foc nestîns
53. Și-n locul veșmintelor
Sta-n mijlocul muncilor.
54. Sta acolo supărat
Cu foc ars, și usturat
55. Și în loc de mîncări bune
Viermii îl mîncea pre sine
56. Iată-ne Mila ce-aduce
Că-n loc de vin bun și dulce
57. O țer de apă cerea
Și nici cum nu dobîndea.
58. Deci, ce folos lui îi fuse
Că avuție avuse
59. Și lui Lazăr ce-au stricat
Căci la poarta lui au stat?
60. Deci și noi să ne oprim
Și să nu mai lăcomim
61. La avuție deșartă
Și la slava lumii toată.
62. Căci că degrab vom muri
Și din lume vom eși,
63. Goli precum ne-am și ivit
Cînd în lume am venit.
64. S-avuție de-om avea
În lume va rămînea.
65. Și alții o vor păstra
Cu ea să vor desfăta
66. Care nu s-au ostenit
Nici după ea au trudit

67. Iar noi n-om lua nimic
Lucru măcar cît de mic
68. Ci vom merge vinovați
Și cu păcate-ncărcați.
69. Așadară să o dăm
Avuția s-o mutăm
70. Unde și noi ne vom duce
Cînd Domnul Hs va zice.
71. La vecinica-mpărăție
Să fim cu el în vecie,
72. La săraci milă să dăm
Și golii să-i îmbrăcăm,
73. Asupriții s-ajutăm
Bolnavii să-i cercetăm,
74. Ca să dobîndim mult bine
Prin aceste fapte bune,
75. Să scăpăm de judecată
Și de munca-nfricoșată.
76. Din iadul cel de vecie
Și de groaznica mînie.
77. Viața s-o dobîndim,
Lui Hs să-mpărățim
78. Lăudîndu-l cu glas lin
Pururea în veaci Amin.

1 iulie 1861

Ia în brață pre sârmanul ce te roagă
umilit,

Dă-i bogat fiind, mai mult, dă-i și cînd
a săracit. *

VIERȘ ÎN 6 MAI, LA S. DREPTUL IOV, MULT RĂBDĂTORIUL **

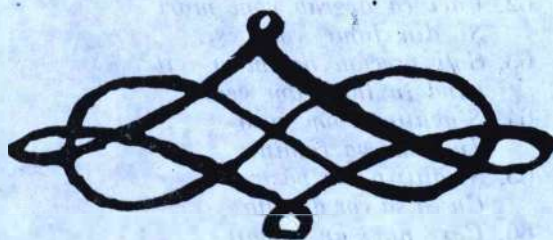
1. Veniți cîntăreșilor
Și ceata creștinilor,
2. Să slăvim cu bucurie,
Cu glasuri de veselie,
3. Pre Iov mult răbdătoriul,
De Dumnezeu cînstitoriul,

* Maximă adăugată la sfîrșitul *Viersului*.

** Din manuscrisul *Suhos adecă Viers*. pp. 696—699.

«Izvodit» la 10 februarie 1842 și «prescris» în volum la 30 mai 1844. Poemul e ilustrat de P.P. cu două miniaturi, la începutul și la sfîrșitul lui, reprezentînd pe Iov cel sărac și bolnav, apoi pe Iov cel bogat, care ține în mîna un pergament, pe care scrie: «Pămînteanul născut din muiare cu puțină viață și plină de scribă iaste, P.P.»

4. Bărbatul cel prea cinstit
Și lui Dumnezeu iubit.
5. Cătră dînsul să strigăm,
Bucură-te, să-i zicem,
6. Bucură-te ! Fericite,
Iove, întru tot cinstite,
7. Bărbatul răbdător,
De Dumnezeu cinstitor.
8. Bucură-te ! Înțeleapte,
Fără prihană, și dreapte !
9. Cel ce de rău te-ai ferit,
Pre Dumnezeu ai iubit,
10. Ceale bune ai făcut,
Lui Dumnezeu ai plăcut.
11. Bucură-te ! Iove sfinte,
Și pururea pomenite,
12. Că tu dintru bogăție
Ce Dumnezeu ți-au dat ție,
13. Din destul ai dăruit.
La cei ce le-au trebuit.
14. Pre cei goi îi îmbrăcai,
Pre cei flămînzi săturai,
15. Și la fieș-ce lipsit
Ajutor i-ai dăruit.
16. Tu, O ! Iove fericit,
De Dumnezeu te-ai grăit,
17. Că ești răbdător bărbat,
Drept și fără de păcat,
18. Cinstitor de Dumnezeu
Și ferindu-te de rău,
19. Tu, Iove, prea sfînt bărbat,
Din voia celui prea 'nalt,
20. Deavolul te-au ispitit
Și de toate te-au lipsit !
21. De vite, de avuții,
Și de iubiții copii,
22. Cu rane te-au chinuit,
Din palaturi te-au lipsit,
23. Gîndind că te va pleca,
Ca să-ți lași răbdarea ta.
Pre muiare-au îndemnat,
De ție ți-au cuvîntat
Ca pre Domnul să-l hulești
Și ca să mori, să grăești.
Dar tu sfînte ai răbdat,
Ca un tare diamant. *
24. Iară dacă te văzură,
Că rabzi fără cîrțitură,
25. Să întoarsă, rușinat,
De tine fiind CĂLCAT.
26. Că tu, ca un prea slăvit,
În gunoi ai stăruit,
27. Multă caznă suferind,
Cu hirbul puroi răzînd,
28. Lui Dumnezeu mulțameai
Și-ntru acest chip grăiai :
29. „Gol am eșit din pîntece
„Și iară gol mă voi duce.
30. „Dumnezeu toate mi-au dat
„Și iară el mi-au luat.
31. „Cum Domnului s-au părut,
„Iată așa au făcut.
32. „Fie-i numele cîntat,
„De acum și pînă-n veac.“
33. Iar cerescul împărat,
Văzînd că toate-ai răbdat,
34. Și nu i-ai păcătit,
Nici cuvînt rău n-ai grăit,
35. Atunci te-au blagoslovit,
Ca pe un al său iubit.
36. Și de cite-ai fost lipsit
Ți le dădu îndoit
37. Și-apoi iară ai trăit,
Ca un împărat cinstit,
38. Cu de toate-ndestulat,
Ca un prea vestit bărbat.
39. Și viețuiai cu plăcere,
După a Domnului vracare,
40. Pînă cînd ai adormit
Cu somnul cel fericit.
41. Și acuma te-ai mutat
În raiul cel desfătat,
42. La prea bunul Dumnezeu
Și mintuitorul tău,
43. Pre care roagă-l, slăvite,
Iove, întru tot cinstite,
44. Ca și pre noi să ne iarte
De realele noastre fapte,
45. Raiul să ne dăruiască,
Împărăția crească,
46. Ca să-i cîntăm cu glas lin,
Slavă Domnului. Amin.

* Ultimele trei distihuri, nenumerate, au fost introduse de P.P. în manuscris, după ce transcrisese și numerotase poemul.

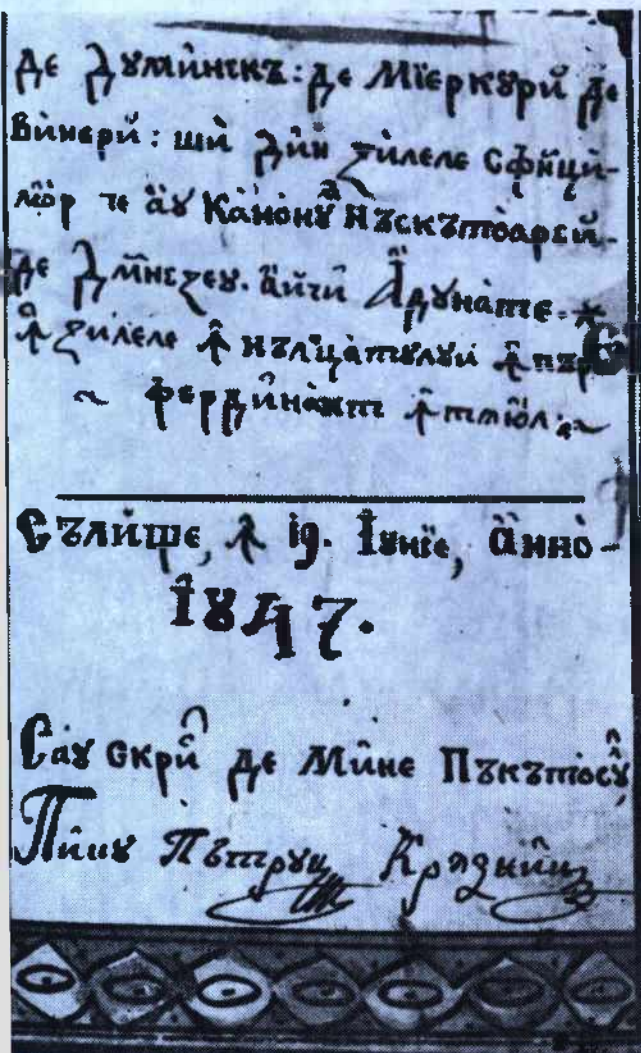
VIERS ÎN 21 MAIU ...*

1. Veniți fraților
Și a prăznui
Ca cu cîntare	* care tare poftim,
* din inimă dorim,
* prea frumos să cîntim
Sfinții lui Hs.
2. Veniți cu cîntări
Avînd cătră dinșii
Și dîndu-le cînte	* cu dragoste mare
* rîvnă foarte tare,
* cu sîntă cîntare,
Să-i slăvim frumos.
3. Deci, acum dară
Cu frumoasă cîntări
Pre prea străluciții	* prea iubiților frați,
* cîntînd să lăudați
* și sfinții-mpărați
Cu bucurie.
4. Că dinșii astăzi
De toți creștinii
Dintr-a noastre inimi	* sînt spre prăznuire,
* cu mare dorire,
* le facem cînstire,
Cu veselie.
5. Deci, dar cu toții
Să lăudăm pre
Și pre Elena	* cu glas prea luminat,
* Costantin împărat
* că crucea au aflat,
Cu toți să-i cîntim.
6. Pre Costantin
De dumnezeiască
Și întîiu-mpărat	* pre prea strălucitul,
* puteare-năritul,
* creștinesc numitul,
Cu toți să-l slăvim.
7. Și pre Elena
Rădăcină sîntă
Și împărăteasă	* cea prea strălucită,
* bine odrăslită,
* creștină numită,
Toți să o cîntim.
8. Prea sînta doime
Acum de noi
Cu cîntare sîntă	* cea prea luminată,
* să fie cîntată,
* și prea lăudată,
Toți să o mărîm.
9. Sîntul Costantin
Căruia Hristos
Din steale cruce	* slăvitul împărat,
* biruință i-au dat,
* pre cer i-au arătat,
Pre el întărînd.

* Din manuscrisul *Stihos adecă Viers*, pp. 719–724.

* *Viersul* a fost «izvodit» la 12 februarie 1842 și «prescriș», în volum, la 1 iunie 1844. Ilustrat cu o miniatură, pe o pagină, reprezentînd pe Costantin și Elena, și cu o vignetă. Titlul complet este: «*Viers în 21 Maiu, la s. marii împărați și în tocmă cu apostolii: Costantin și Elena*».

10. <i>Sfântă doime</i>	*	<i>cu totul slăvită,</i>
<i>De toți creștinii</i>	*	<i>astăzi ești mărită,</i>
<i>Și din inimă</i>	*	<i>cu drag prăznuită,</i>
		<i>Cinste ție dînd.</i>
11. <i>Bucură-te !</i>	*	<i>slăvite împărate,</i>
<i>Unsul Domnului</i>	*	<i>și prea înălțate,</i>
<i>De la Dumnezeu</i>	*	<i>prea încoronate,</i>
		<i>Cu sfîntă cunună.</i>
12. <i>Bucură-te !</i>	*	<i>Eleno slăvită,</i>
<i>Împărăteasă</i>	*	<i>cu totul cinstită,</i>
<i>Că de Dumnezeu</i>	*	<i>tu ești fericită,</i>
		<i>Ca o prea bună.</i>
13. <i>Sluga Domnului</i>	*	<i>sfînte Costantine,</i>
<i>Milostivule</i>	*	<i>și-mpărat creștine,</i>
<i>Astăzi cu cîntări</i>	*	<i>te slăvim pre tine,</i>
		<i>Creștina gloată.</i>
14. <i>Împărăteasă,</i>	*	<i>Elenă cinstită,</i>
<i>Vreadnică Doamnă</i>	*	<i>cu totul mărită,</i>
<i>Stăpînitoare</i>	*	<i>pururea slăvită,</i>
		<i>Și lăudată.</i>
15. <i>Rază-n doime</i>	*	<i>prea strălucitoare,</i>
<i>Care luminează</i>	*	<i>lumea pre supt soare,</i>
<i>Cu sfînta cruce</i>	*	<i>cea prea sfințitoare,</i>
		<i>Pre toți luminînd.</i>
16. <i>Odrasle sfînte</i>	*	<i>cu totul slăvite,</i>
<i>Prea strălucite</i>	*	<i>frumos răsărite,</i>
<i>Intru-nnălțime</i>	*	<i>cătră ceriu crescute,</i>
		<i>Pre toți veselînd.</i>
17. <i>Luceaferi frumoși</i>	*	<i>cei de sara iviți,</i>
<i>Cu luminare</i>	*	<i>foarte împodobiți,</i>
<i>Costantin, Elena,</i>	*	<i>împărați prea slăviți,</i>
		<i>Să să mărească.</i>
18. <i>Fiiul și maică</i>	*	<i>lumini luminoasă,</i>
<i>Care sfînta cruce</i>	*	<i>în lume o scoasă,</i>
<i>Costantin, Elena</i>	*	<i>sfinții tăi Hristoase,</i>
		<i>Să să slăvească.</i>
19. <i>Astăzi creștinii</i>	*	<i>toți să veselească,</i>
<i>Că sfînta cruce</i>	*	<i>arătată iaste,</i>
<i>Și toți într-însa</i>	*	<i>bine să-ntărească,</i>
		<i>Mărînd pre Domnul.</i>
20. <i>Astăzi creștinii</i>	*	<i>cîntă glas mîngăios,</i>
<i>Și proslăvește</i>	*	<i>pre sfinții lui Hristos,</i>

Pre florile	* ceale cu bun miros, Cîntînd tot omul.
21. Pre Costantin Cel întîi numit Slava neamului	* cel apostolicesc, * împărat creștinesc, * celui românesc, Toți să îl slăvim.
22. Pre bucuria Și pre lauda Și ajutoriul	* a credincioșilor, * pravoslavnicilor, * grabnic sărăcilor, Cu toți să-l mărim.
23. Bucură-te! Împărat întîi Și lui Dumnezeu	* că te-ai învrednicit, * creștinesc te-ai numit, * cu rîvnă i-ai slujit, Și cu credință.
24. Capiștile drăcești Sfinte besearici Lui Hs. Domnul	* de istov le-ai surpat, * în loc ai ridicat, * celui adevărat, Cu strgînță.
25. Besearica Și cu dăruiri Și eresurile	* o ai împodobit, pre dînsa o-ai cinstit, * prin tine au perit * Și s-au risipit.
26. Sfînta credință Prea fericite Căci că tu te-ai	* străluci prin tine, * sfînte Costantine, * nevoit prea bine Și te-ai străduit.
27. Tu Costantine Crucea lui Hristos Și pre crăjmași	* lui Pavel ai urmat, * pre umeri o-ai luat, * de tot i-ai sfărîmat, Prea fericite.
28. Bucură-te! Turn Și întărire Și biruire	* al împăraților, * a credincioșilor, * a protivnicilor, Prea pomenite.
29. Fericit de zgăul [sic!] Pre tine sfînte Cela ce de Sus	* carele t-au purtat, * Costantine împărat, * ca Pavel ești chemat, De ziditoriul.
30. Bucură-te! Porfira de voe Cel ce lăcuiaște	* că întîi ți-a supus, * stăpînului Isus, * întru ceale de sus, Mintuitoriul.

31. Bucură-te !
Că toți creștinii
Și în cîntări	* Eleno cea sfîntă !
* laude îți cîntă,
* cu drag te cuvîntă,
Cu prăznuire.
32. Bucură-te !
Crucea cea sfîntă
Care ne iaste	* că în lume ai scos,
* a Domnului Hristos,
* de prea mare folos
Și întărire.
33. Bucurați-vă !
Acolo unde
Unde și Hristos	* că v-ați sălășluit,
* foarte mult ați dorit,
* voao loc v-au gătit,
Prea dulcele raiu.
34. Veseliți-vă
Unde ați dorit
La împărăția	* că acum ați ajuns,
* la stăpînul Isus,
* cea veacinică de Sus,
Veacinicul raiu.
35. Voi dar acuma
Că în raiu sînteți
Și apriată	* sînteți mult fericiți,
* și veacinic viețuiți
* pre Dumnezeu priviți
Și îl proslăviți.
36. Voi dar acuma
Și pre Troișa
Și cu îngerii	* în raiu vă veseliți,
* luminat o priviți,
* lăudînd o slăviți
Și îi mulțămiți.
37. Deci dar vă rugăm
Faceți rugare
Ca să scăpăm	* o, sfinților, pre voi,
* la Hristos pentru noi,
* de multele nevoi,
Carele ne vin.
38. Pre-mpăratul nostru
Puteare de sus
Ca prin sfînta cruce	* să îl întărească,
* să îi dăruiască,
* el să biruiască,
Pre neamul păgîn.
39. Și iar vă rugăm
Cu sfînta Elena
Ca să dobîndim	* sfînte Costantine,
* faceți rugăciune,
* și noi sfîntul bine,
Cei ce vă slăvim.
40. Și împreună
Și pre Dumnezeu
Și cu îngerii	* în raiu să viețuim,
* lăudînd să-l slăvim,
* să-i cîntăm cu glas lin,
Slavă, 'n veaci, Amin.

VIERS ÎN SIMBĂTA A 7-A DIN POST

La înviarea Dreptului Lazar *

1. Vitania, frumos nume,
Să poate lăuda-n lumè
2. Că într-însa s-au lucrat
Un lucru prea minunat
3. Cu şase zile-nnainte
De a face ceale sfinte
4. Paştile! Care sosea
Atunci să apropia.
5. Au venit Mintuitorul
Hs. răscumpărătorul
6. În satul Vitania
Ce iaste în Iudeia
7. Să-ntoarcă iar de la moarte
Pre Lazar ce-l iubea foarte.
8. Şi să-l chame la viaţă,
Dintru a iadului ceaţă.
9. Fiind mort, şi astupat,
De patru zile-ngropat.
10. Şi-nnainte să vestească
Înviarea cea obstească,
11. Şi apropiind de sat,
Îndată l-a 'ntimpinat
12. Marta şi cu Mariă
Surori a aceluia
13. Şi i-au căzut la picioare
Plîngî[n]d cu obidă mare
14. Şi cu glas prea obidat,
Că[tre] dînsul au strîgat.

* Din volumul *Viersuri la toate praznicele...* din 29 decembrie 1860, pp. 433—435. O versiune mai completă se găseşte în *Stihos adecă Viers*.

15. « De-ai fi fost Doamne aicea ...
Fratele nost nu murca. »
16. Iară stăpînul Hs.,
Le-au grăit lor mîngăios :
17. « Au nu voao, mai nainte
V-am spus aceaste cuvinte :
18. Că cel ce crede-ntru mine
(Ne îndoindu-se-n sine ...)
19. Acel om tot viu va fi,
Măcar de ar şi muri.
20. Arătaşi, le-au zis Iisus,
Unde pre dînsul l-aşi pus. »
21. Şi atunci au lăcrămat
Apoi cu glas au strîgat :
22. « Făcătorul tuturor
(Înviarea morţilor :) »
23. Lazăre — vino afară,
De mai eşi la lume iară. »
24. Atunci Lazar s-au sculat
Cu pinză înfăşurat.
25. Lui Hs. s-au închinat
Şi mulţămită i-au dat,
26. Că iară l-au înviat
Din mormînt întunecat.
27. Cărui şi de la noi fie
Slavă, laudă-n vecie,
28. De la toţi cu cuvînt lin
Pururea în veaci, Amin.

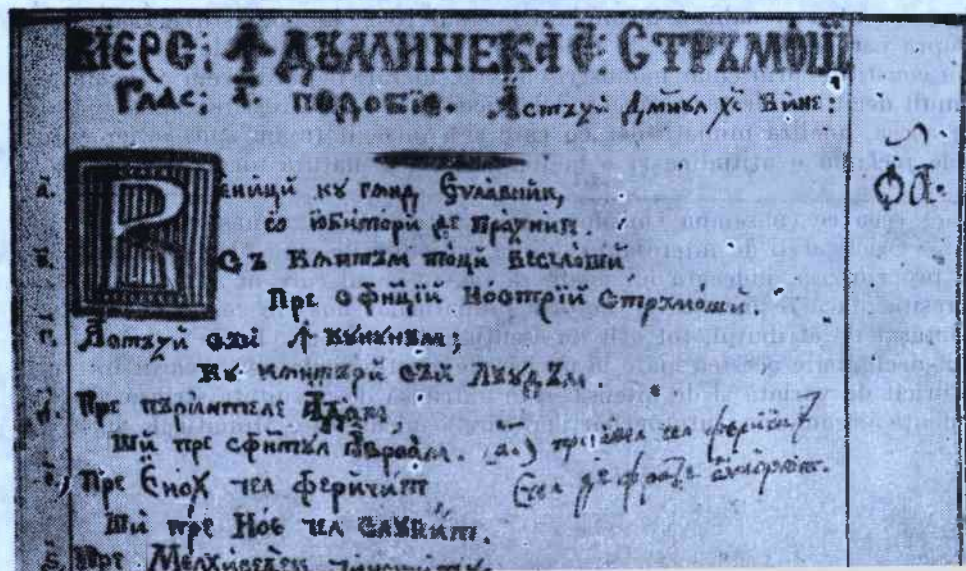
P.P.

9 Septembrie 1861

Pre priatinul vechiu să nu-l părăseşti. **

** Maximă adăugată la sfîrşitul Viersului.

(Notele din subsol aparţin lui Octavian O. GHIBU)

Picu Pătruț

BIOGRAFIE ȘI CREAȚIE

Povestea vieții lui Picu Pătruț din Săliște este o poveste a trecutului apropiat, a secolului de ieri atît de viu încă și atît de prezent în mințile noastre. Despre vrednicul dascăl cărturar și artist se cunosc îndestulătoare lucruri: îi știm îndeajuns de bine viața, avem la îndemînă opera sa de poet, de făuritor de cîntări, de caligraf și miniaturist. Și totuși, în pofida strînsei rețele documentare care îl împresoară, Picu Pătruț pare a se desprinde din cadrele propriiei sale istorii pentru a se proiecta în legendă, figura lui devenind un adevărat simbol al lumii în mijlocul căreia a trăit, un simbol al nenumăraților meșteri populari, numiți sau anonimi, prin a căror inspirată rîvnă s-a făurit zestrea de frumusețe și înțelepciune a satului românesc. Cu cît este evocată mai stăruitor — o stăruință care în ultima vreme pare să rodească —, figura lui se înconjoară cu o aură de impalpabil, a nerostitului, de parcă tot ceea ce a săvîrșit, sub semnul unei desăvîrșite cuminenții, ar aparține irealului.

Îmi pare a recunoaște aici un temei al marilor împliniri, căci nu le este dat să se învăluie în mantia legendarului și să fie luminați cu aură de simbol decît aceora pe care istoria îi identifică cu modelele neuitării. Iar Picu Pătruț este un asemenea model.

Linistită pe întreaga ei durată, lipsită de evenimente sonore, viața lui Picu Pătruț este în întregime absorbită de propria sa lucrare, altfel zis, omul se confundă, pînă la dispariție, cu opera pe care a făurit-o și căreia i s-a devotat fără precupețire. Născut în anul 1818, în satul Săliște, Procopie Pătruț, zis Picu, era plăpînd la trup, cu sănătate șubredă, ceea ce ar putea explica de ce nu a fost antrenat în obișnuitele munci ale unei gospodării satești. Fire meditativă, cu ochii mari deschiși asupra lumii, pruncul de țaran a descoperit de timpuriu zestrea de înțelepciune ce sta adunată între scoarțele cărților, nevoindu-se singur să afle mai mult decît îi puteau spune preoții și dascălii la mica școală ce funcționa pe lingă biserica parohială Adormirea Maicii Domnului, din mijlocul satului. Nu cunoaștem amănunte privitoare la procesul instruirii sale; fapt e că în anul 1837, cînd nu avea decît 19 ani, Picu Pătruț semna primul manuscris care ni s-a păstrat, mărturie emoționantă a unor șovăitoare începuturi în arta scrisului, vădînd totodată interesul pentru muzică, miscelaneul respectiv (I—1837) cuprinzînd «versuri muzicești» de Anton Pann. Ulterior — excepțînd tunderea sa întru monahism întimplată în anul 1849, la mănăstirea Cheia, eveniment asupra căruia vom reveni de îndată — principalele repere ale vieții lui Picu Pătruț s-au constituit prin chiar manuscrisele sale, lucrări în care avem a recunoaște mult mai mult decît manifestările unei îndeletniciri — ele fiind rostirea unei credințe. Tocmai de aceea, analiza miniaturilor cu care și-a întregit (n-am spus ornamentat) manuscrisele reclamă o atitudine și o metodă de altă natură decît cele folosite îndeobște.

Este exact ceea ce consemna Onisifor Ghibu într-un text rămas, din nefericire, nepublicat: «Oricît ar fi de interesantă opinia criticului de artă plastică în materie de pictură propriu-zisă, judecata lui poate să fie, în cazul care ne interesează aici, cu totul greșită, dacă îl privește pe autorul miniaturilor noastre ca pe un „pictor“ oarecare, detașat de atributul, tot atît de esențial, de poet, de cîntăreț, de sculptor și, mai mult decît toate acestea luate la un loc, de creștin și de om a cărui întreagă activitate, oricît de variată și de intensă, este pătrunsă de o unitate strînsă și de o interdependență organică a tuturor părților care o alcătuiesc. Miniaturile lui Picu

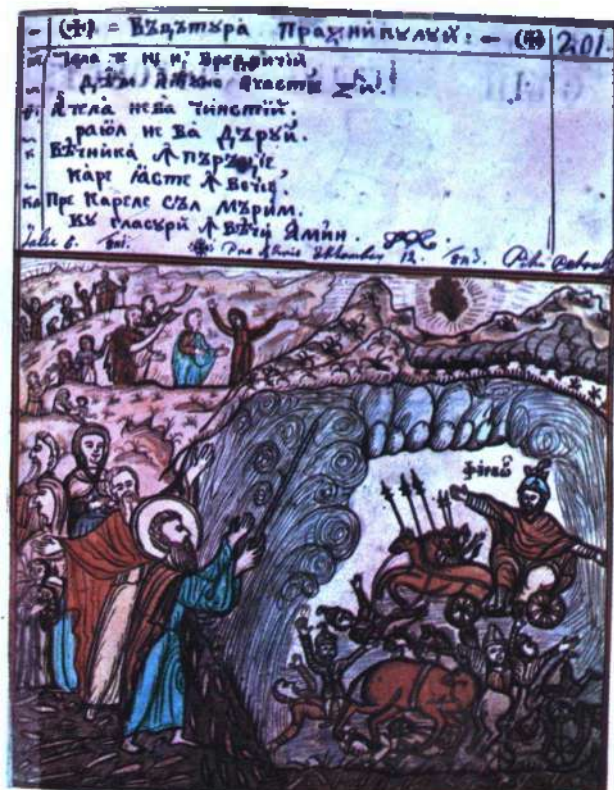
STIHOS ADECA VIERȘ — 10aia de titlu
 a monumentalei lucrări a lui Picu PĂ-
 TRUȚ (Volumul I, «28 decembrie 1842»)

«Pruncul sumaniteancii la secere să
 vaită către tatăl său că-l doare capul și
 el îl trimite la maică-sa» (Stihos...,
 p. 716)

«Cînd au scuturat Samson foişorul
cu vrăjmaşii săi de i-au omorit.»
(Stihos..., p. 225)

Faraonul cu oştile sale înghiţite de
apele mării (Stihos..., p. 201)

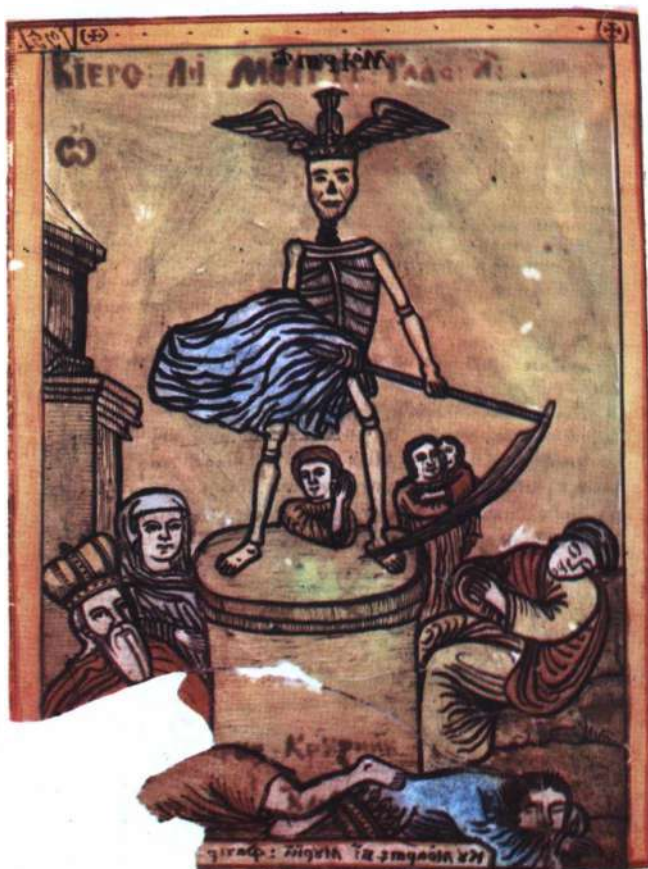

Sus: «David joacă»

Jos: «Besearica lui Solomon împăratul» (Stihos..., p. 309)

«(Akeldama) sau Cîmpul singelui întru care s-au spînzurat Iuda și-au crăpat.» (Stihos..., p. 1024)

«Moartea» (Stihos..., p. 351)

«David omoară leul și ursul.»
(Stihos..., p. 245)

«Nabucodonosor prefăcut în leu»
(Stihos..., p. 899)

meu

Pătruț nu sînt opere de artă plastică, ci, întocmai ca și poeziile lui și ca melodiile acestora, sînt strigări către Dumnezeu ale unui fiu din popor care s-a cuminecat din plin cu întreaga gîndire și simțire a maselor din care s-a ridicat și pe care vrea să le înalțe cît mai sus pe scara desăvîrșirii... Ceea ce este esențial în Picu Pătruț nu este arta, oricît de minunată și neîntrecută ar fi ea, ci este adinca umanitate a lui și confruntarea lui cu universul infinit și etern. Ca atare, Picu Pătruț trebuie considerat nu numai ca un clasic al gîndirii populare române, ci și ca cel mai tipic și mai caracteristic reprezentant al acesteia.»¹

Valoarea metodologică a considerațiilor citate este decisivă, pentru că, într-adevăr, oricine se apropie de complexa operă a cărturarului-artist ridicat ca o aripă de lumină din rîndurile țăranilor sălișteni, în mijlocul cărora a trăit și a lucrat întreaga sa viață, trebuie să țină seama, simultan, de condițiile și de posibilitățile sale de formare, dar și — mai ales, — de sensul mesajului său întru desăvîrșire spirituală. Țăran fiind, Picu Pătruț și-a depășit în mod substanțial statutul de trăitor într-un mediu rural, în mod obișnuit gîndit ca un loc cu ancestrale inhibiții față de noutatea comunicărilor cu lumea. Lipsit de instrumentarul unui scolar în academii înalte, el a fost în schimb beneficiarul inspirat al tezaurului de cultură sătească, conștient nu numai de rosturile tradiției, dar și de necesitatea propășirii, prin deschidere către lumea orașului. Intervine aici și o anumită calitate a satelor din Mărginimea Sibiului, a Săliștei prin excelență. Oieri din vremuri uitate, specializați în păstoritul la mari distanțe, mîrginenii erau deprinși să cutureie și să cunoască lumea, zestrea cunoașterii fiind purtată nu numai în amintire, ci și în desăgi, în cărțile cumpărate dincolo de munți, de la tiparnițele din Rimnic sau București, în care cuvîntul scris se adresa tuturor românilor. Temeiul legăturii spirituale cu cei de peste munte l-a înțeles de timpuriu și Picu Pătruț, fapt ce poate fi deslușit atît în copierea «versurilor muzicești» de Anton Pann, a versurilor lui Grigore Alexandrescu sau Vasile Alecsandri, cît și în tunderea într-un monahism într-o minăstire de la sudul Carpaților.

Maturizată într-un interval de timp relativ scurt, între 1837—1842, arta de caligraf și de miniaturist a lui Picu Pătruț surprinde atenția nu prin performanțe de virtuozitate, stîngăciile amatorului fiind deseori evidente, ci prin atitudine, prin luminata înțelegere a rosturilor unei cărți frumoase. Scriem *carte*, nu manuscris, pentru că din felul în care și-a întocmit lucrările se desprinde cu claritate ideea că nu pentru sine, ci pentru alții sînt săvîrșite, cu menirea de a fi prielnice cît mai multora. Pornind de aici, meșterul săliștean a fost preocupat simultan de rezolvarea acelor probleme care se implică în realizarea unei cărți de circulație.

În primul rînd este vorba despre punerea în pagină, despre raportul armonios dintre oglinda paginii și albitură. Simplă în aparență (dar cît de des uitată de tehnoredactorii și tipograful zilelor noastre) această problemă odată rezolvată, comunicarea dintre text și cititor este înlesnită, compoziția echilibrată a unei pagini fiind o necesară condiție de confort a lecturii. Picu Pătruț a înțeles (sau a intuit) acest lucru, căci ecle mai multe manuscrise se caracterizează tocmai prin modul inspirat de cadraj, soluția adaptată la prima pagină fiind păstrată cu bună știință pînă la ultima.

O altă caracteristică demnă de interes privește raportul dintre text și aparatul ornamental. Cu inegalabilul său bun simț, Picu Pătruț a descifrat adevărul că majusculele cap de capitol sau de paragraf important sînt nu doar simple podoabe: ele înlesnesc lectura, pot jalona momentele de atenție, călăuzindu-l astfel pe cititor. Textul el însuși este scris cu stăruitoare îngrijire, expresia curată a scrierii fiind și ea o rezultantă a respectului datorat cititorului. Așa cum pentru țăranul român portul de sărbătoare este o manifestare a cuviinței față de ritualul duminical și al prazni-

¹ Manuscrisul lui Onisifor Ghibu din care a fost extras citatul de mai sus este în posesia lui Octavian O. Ghibu, căruia îi datorăm toate mulțumirile noastre pentru bunăvoința cu care ni l-a pus la dispoziție.

celor împărătești, tot așa pentru Picu Pătruț o carte frumoasă, bine întocmită, se constituia într-o trebuincioasă închinare față de înaltele titluri turnate în cuvinte și față de aceia care încercau să și le apropie. Privit în ansamblu sau literă cu literă, scrisul său se particularizează prin plasticitatea expresiei. Departe de manierismul calofil al caligrafilor profesioniști, înțeleptul crisnic din Săliște a reușit să imprime fiecărui semn o certă personalitate. Linia sensibilă, niciodată egală cu sine, are o curgere clară, eleganței aparente fiindu-i preferată, prin firescul gestului, sinceritatea.

Alături de text, dar împreună cu el, ilustrația joacă un rol hotărâtor în alcătuirea cărților caligrafiate de Picu Pătruț. Nu știm dacă îi erau cunoscute cuvintele lui Grigore din Hyssa care socotea că un pictor lucrează cu culorile ca într-o carte vorbitoare. Fapt e că, în manuscrisele lui Picu Pătruț, miniaturile intervin ca elemente cu funcții multiple: ele înfrumusețează paginile, sporindu-le forța de atracție și de comunicare, dar, în același timp, ele completează textul, îl nuanțează și îl interpretează. Raporturile dintre text și imagine sînt atît de strînse, încît lucrarea nu poate fi considerată întreagă decît în dubla sa realitate.

Toate caracteristicile scurt evocate pînă aici pot fi identificate cu ușurință și analizate în capodopera meșterului săliștean: *Stihos adecă Viers*. Scris și împodobit în anii 1842—1851, acest monumental op numără 1400 de pagini, cele mai multe de o remarcabilă frumusețe. Pagina de titlu, avînd ca ornament central un potir cu flori, îl avertizează pe cititor că ceea ce i se oferă este o carte de bucurie sufletească. Sobră, fără ostentație, singură această pagină este în măsură să demonstreze vocația de om al cărții pe care a avut-o Picu Pătruț. Acestui „avertisment” îi urmează un lung cortegiu de demonstrații, remarcabilă fiind, între altele, consecvența stilistică, puterea de a integra unei viziuni proprii date și sugestii provenind din surse foarte diferite.

Crisnicul săliștean era la curent cu prescrierile erminiilor și nu ignora schemele iconografice utilizate de către maeștrii zugravi activi, în secolele XVIII—XIX, prin satele din Mărginimea Sibiului. Dar el nu s-a limitat la o simplă prelucrare a imaginilor cunoscute, procesul de absorbție și de interpretare tinzînd la o deplină încetățenire a lor în mediul său de fiecare zi. În acest sens este profund semnificativă aducerea scenelor biblice în peisajul ardelean familiar artistului. Renunțînd la cadrul abstractizant, cu munți schematizați și cu vegetație puțină (prevalent pini și chiparoși levantini), Picu Pătruț a preferat să înfățișeze dealuri cu rotunjimi blinde, poiene de stejari și fagi înviorate de prezența iepurilor, veverițelor și căprioarelor. Dragostea de natură trebuie să fi fost foarte mare la acest artist țăran care nu pierde nici un prilej să cînte în imagini ținuturile natale, ca în evocatoarea ilustrație de la p. 695, pentru «viersul de primăvară», sau aceea de la p. 381, cu «Berbecele jertfei lui Avraam».

Miniatura care însoțește parabola fiului risipitor (p. 1005) nu poate fi înțeleasă decît în contextul peisagistic al Săliștei, cu dealurile de către Gruî sau Șanta, cu case înalte și porți monumentale, cu păstori și drumeți pe potecile de plai. «Viersul de Crăciun» cu suita sa de ilustrații (pp. 362, 363, 370) a ocazionat o fidelă ilustrare a vieții păstorești pe care Picu Pătruț o cunoștea atît de bine. Grupul celor trei ciobani fluierași, cu căciuli înalte, cu traiste și bite, care veghează oile și care, la vestirea ingerilor, se îndeamnă către locul nașterii, i-a oferit miniaturistului posibilitatea să reprezinte ceea ce făcea parte din viața sa de fiecare zi, fiindu-i, neîndoielnic, foarte aproape de suflet. Dacă, în cazul temei amintite, prezența păstorilor este firească, ilustrația de la p. 304 — pe cît de rară din punct de vedere iconografic, căci este vorba despre dubla vestire a lui Ioachim și a Anei — aduce în compoziție un cioban cu oile și un gard cu uluci, elemente necunoscute imagisticii tradiționale a temei, precum și un edificiu a cărui fațadă decorată cu ocnite nu-și explică înfățișarea decît în legătură cu modelatura ornamentală a bisericii din Săliște.

«Pruncul sumaniteancii la seacere să vaită către tatăl său că-l doare capul și el îl trimite la maică-sa.» Un text atît de simplu prilejuiește o tipică scenă de muncă la seceriș, cu o țărancă aplecată asupra mănunchiului de griu abia tăiat, într-un peisaj cu dealuri molcome populate de arbori foioși. În spațiul naturii cunoscute lui, Picu

710. (5) ВЕРШ ЛА ВІ. МАЛО : ЦЕНТРЪ ЧВ ДІ : (5)
 КЪ АТЪСТЕ МІНВНАТЕ
 ТІКХЛОАСЕ НЕВОІ
 КЪ ГЪ АФЛЪ Н' СЪРТИНАТЕ
 ПРЕЛА ТОЦІ ШІ ЛА НОІ .
 КИ КЪ МАІ КЪ НХЪ Н' СТОРЕ
 АЛА МІК ПЪНЪ ЛА МАРЪ .
 КФ. АНХ ФІН ПЪРТИШІТ
 АЕ АТЪСТЕ ШІ АЕ СЛАТЕ
 Л. МАІ ЛАТЕ ШІ МА А НОЛТЕ
 АЕ НАК ВЕРФ НІТЕ СФІРШІТ .
 мај. 31. 8м. 20.

ПРІВІКЪ СЪМАНИТЕШІА ЛА СЪЧЕРЪ ОЯ НАСТЪ КЪТЪА ТАТЪ СЕМ
 КЪА ДОРЕ КАПЪ ШІА АЛ ПРІМІТЕ ЛА МАІНКА .

БІЕРЪ Г. А БІ МІО ПЕТЪ ДРАСТЕ

ГЛАСЪ : 2 : Антифонъ : Алѣ Антѣ пѣанъ : 6 : Гласъ 1 : 61.

Pătruț îl așază și pe David (p. 245) a cărui luptă cu leul și ursul trimite cu gândul la Pinteа năzdrăvanul.

Urmărind suita de imagini din *Stihos*, orice cititor atent se poate convinge de puterea de invenție a lui Picu Pătruț, efectele de surpriză obținute fiind, de cele mai multe ori, rezultatul unei perfecte echivalări a modului de reprezentare cu gândul despre conținut. Căci el nu descrie, cu minuția observatorului neinspirat, o lume a văzutului, el preferă să povestească prin imagini, accentuând acele elemente, fie și fantastice, care i se par că pun mai bine în evidență tilcul moral al istorisirilor sale. În fapt este vorba despre o permanentă împletire dintre povestirea conținută de text și povestirea ce rezultă din înălțuirea de imagini. Nu poate fi acuzat nici un para-

lism repetitiv, redundant, dimpotrivă este vorba despre o completare, despre o potențare, prin mijloacele vizualului, a ceea ce textul nu poate decît sugera.

Îndrumîndu-și mina, deseori stingace, cu înțeleapta liniște a celui care știe că are multe de spus, Picu Pătruț întîi desemnează contururile figurilor, proporționîndu-le după măsură în spațiul rezervat. Întotdeauna la obiect și convingătoare, ilustrațiile sale sînt perfect articulate din punct de vedere compozițional cu celelalte elemente care intră în alcătuirea paginii, avînd aceeași siguranță și logică de aplicare ca și alțița sălișteană așezată pe mineca unei cămăși. Unele pasaje sînt ilustrate sumar, altele — ca legenda prorocului Ilie sau drumul magilor — sînt urmărite din aproape în aproape, în chipuri care recrează în întregime textul biblic în spiritul basmelor populare, amintind totodată de benzile desenate atît de familiare epocii noastre. Căci Picu Pătruț povestește, povestește ca un unchiș sfîtos și, poate tocmai de aceea, miniaturile lui evită în general efectele dramatice, poate tocmai de aceea coloritul preferă tonurile pastelate, cu armonii calde și domoale, fiind parcă o oglindă în care realitatea se răsfrînge purificată. Redusă la puține culori — verde, galben, roșu, albastru, brun, rareori violet — paleta sa are limpezime, o anumită gingășie de ton care în lumea picturii noastre populare nu se mai regăsește decît la acel vestit iconar de la Laz care a fost Simion.

În ansamblul operei sale caligrafice și ilustrate, Picu Pătruț a rezervat un loc predominant — cantitativ și calitativ — lucrărilor cu caracter religios. În legătură cu acest aspect, considerînd numărul mare de elemente preluate din fondul de veche tradiție medievală, mulți cercetători s-au grăbit să vadă în meșterul din Săliște un exponent întîrziat al culturii de tip feudal, cu particularitatea adaptării acesteia la orizontul specific mediului rural. Desigur, nu poate fi contestată dragostea firească cu care Picu Pătruț s-a apropiat de tot ceea ce a însemnat pentru el moștenire de frumusețe și de înțelepciune cu încărcătură religioasă. Dar, la o mai atentă examinare, se pot distinge și alte trăsături care nuanțează datele problemei și conduc la alte concluzii. Exponent al mediului românesc din România intercarpatică, teritoriu aflat sub stăpînirea grea a pajurei habsburgice, Picu Pătruț aparține marelui număr de meșteri populari ardeleni care, cu mijloacele lor, au contribuit la irepresibilul fenomen de reînnoire și emancipare națională.

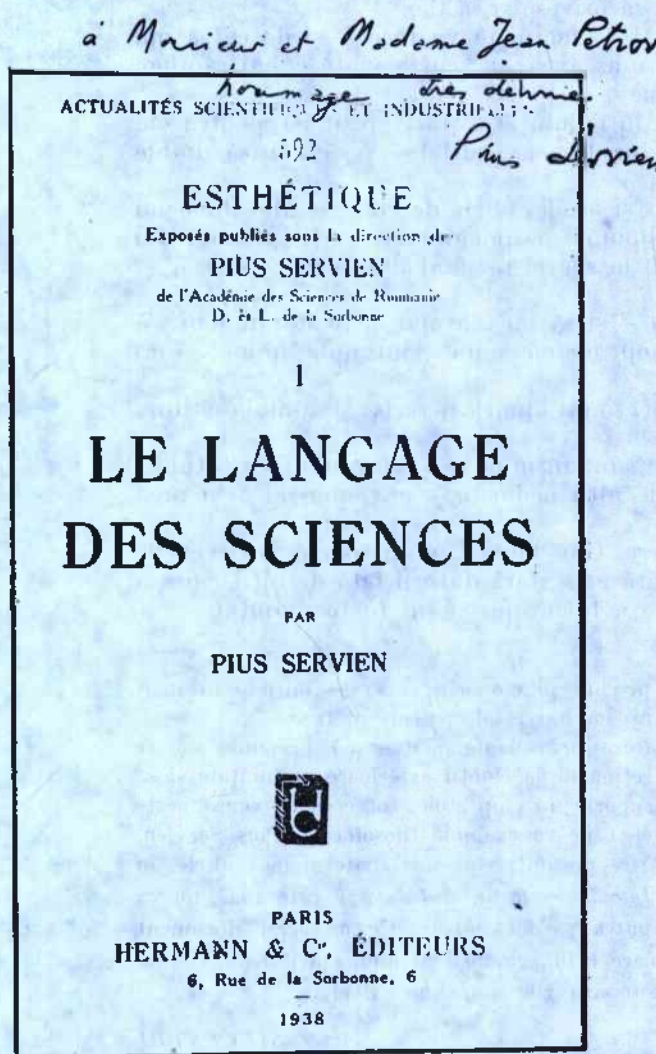
În spațiul restrîns al acestui articol este imposibilă menționarea, fie chiar enumerativă, a tuturor acelor meșteri cunoscuți sau anonimi care, într-un fel sau altul, au contribuit la popularea satelor din Ardeal, Maramureș, Crișana și Banat cu opere de referință pentru impresionantul proces de afirmare a unui popor hotărît să nu mai îndure umilînțele. Dacă mișcările conduse de Sofronie de la Cioara și Visarion Sarai păreau un simplu act de rezistență față de unirea forțată cu Roma vaticană, răscoala moșilor și sacrificiul pe roată veneau să demonstreze forța dezlănțuită și conștiința de sine a celor asupriți. Alături de faptele de luptă și de sacrificiu, ridicarea bisericilor de lemn sau de zid, înfrumusețarea lor cu picturi murale și cu icoane, înzestrarea cu cele trebuincioase, toate acestea prin conlucrarea meșterilor țărani capătă valoarea unor acte de rezistență, de demnă rostire a dreptului de a fi. Faptul că înainte de a se așeza în fruntea moșilor răsculați, Nicolae Ursu, « Horea », a făurit el însuși trei biserici de lemn este semnificativ pentru rostul înțeles al însemnelor menite să dureze.

Reamintind aceste file de istorie, ne putem încă odată întreba: a fost sau nu Picu Pătruț un reprezentant întîrziat al culturii de tip medieval? Credem că nu. Prin tot ceea ce a săvîrșit crîsnicul cărturar din Săliște, el aparține vremurilor noi; ilustrează setea de propășire a satului românesc, demonstrează capacitatea de înnoire și vocația creatoare a acestui sat pentru care tradiția opera ca un suport fertil, nu ca un sistem îngăduitor, retrograd. Nu putem decît să omagiem exemplara lucrare a înțeleptului meșter prin mintea și mina căruia patrimoniul nostru artistic a fost îmbogățit cu un neprețuit titlu de noblețe.

Vasile DRĂGUT

Pius SERVIEN

Îndemnări către clasicism

ASA CUM SE ÎNFĂȚIȘEAZĂ, «Jurnalul» lui Pius Servien e un insolit document de psihologie, însă de o psihologie a îndemnului către clasicism, căci tipologia pe care omul voia s-o illustreze era, fără putință de tăgadă, de esență antică. Pius Servien era un „grec”, unul dintre puținii pe care i-a dat literatura română, și dacă ar fi numai „ilustrația” pe care o oferă această revelație documentară și tot am putea trage, fără dificultăți, o asemenea încheiere. Însă aceasta nu este defel singura, ea, mai degrabă, aduce un adaos care confirmă o compoziție spirituală. Pius Servien a început cu un soi de lirică de exercițiu metric elin, unde pătrundea o imagine a unui cer pitagoreic și a unei geografii de lume europeană veche; a dat studii admirabile asupra ritmurilor poetice antice și a examinat ideea de muzicalitate a poeziei în urmarea acestei obsesiuni majore; s-a încercat, în franțuzește, și nu fără ecouri, în direcția unui lirism care să experimenteze studiile lui teoretice, practicând o poezie ca de «limbă moartă»; a înțeles estetica în chipul celor vechi, așezând-o la originea sintezelor dintre arte. Totul indica la el acest clasicism substanțial care îi venea poate pe o linie consanguină, căci obârșile familiei urcau, pare-se, într-o colectivitate românească de Balcani, către aromâni. Să adaug la acestea și muzica, aproape necunoscută, și care e a unui neoclasic care, dacă ar fi studiat așa cum se cuvine, ar putea să se alăture unor experiențe moderne îndreptate în sensul tradiției. Acest «om de Renaștere», cum i-a zis cineva, care studia ritmurile poetice vechi în Parisul avangardelor disolutive, care picta

«Eu voi crea cuvintele»

[Pagini de jurnal, II]

5.10.58

Să mai las raționamentele. Tăcere și ceva cuvinte mai liniștite, ceva măsură... Și acum că am spus ce aveam de spus, să mă amestec cit mai puțin. Să las să facă cum o bate capul. Să răspund numai la probleme scrise, și în scris.

Pot lăsa să treacă două luni, și să nu mă mai amestec deloc. Ce se poate întâmpla și ce-mi pasă?

...Rămîne, azi, să ne plimbăm, or[i] să stăm locului. Nu mai discut nimic decît prin scris. Restul timpului, vorbească ea — or[i] să privesc și să tac.

Acum, facă ce vrea. Poate o va liniști. Mare lucru nu va face — și de ce să mă amestec în așa lucruri mărunte, că și cum n-aș avea, în scurta viață ce-mi rămîne, alte lucruri mai înalte și mai demne de mine?

Trebuie să pierd dorința de a o servi. A întrebuințat-o prea greșit, și pentru ea, și pentru mine. Să admit că e o mașină care funcționează altfel — și să o las să umble mersul ei — întorcîndu-mă eu la ale mele.

Trebuie să mă mai ocup de Nadia, Mimi și altele, chiar de edm. — Mai bine nu concentrez gânduri de aceste pe persoane, ci numai pe imagini scrise or[i] pictate. Hai să încep chiar de acum o nouă viață. Sunt la soare, răzimat de un pin (α și η se plimbă și țin sfat).

De ce să nu fac numai ceea ce îmi place — și să nu mă mai ocup de nimeni? η vede de sine, cu minte destulă. Dar eu ce aștept mereu ce nu se întâmplă, în loc să-mi trăiesc viața?

Fie înțeles așa: cine vrea un sfat, un ajutor, să mi-l pu[i]e în scris; și să-mi lase timp. Nimic nu e grăbit.

De ce nu mă mulțumesc cu bogățiile care sunt în mine — și să renunț cu totul la orice influență și amestec? Sunt daruri, de alții nedorite — așa spun ei — și prea costisitoare pentru mine.

Carpe diem, quem minimum credula portare. Cite lucruri! amin, parcă aș avea de trăit secole? Să mă desleg, să fiu tot mai fără griji, fără datorii față de alții, spre a nu uita datoriile cerești, buna întrebuințare a talentului ce-mi fu încredințat.

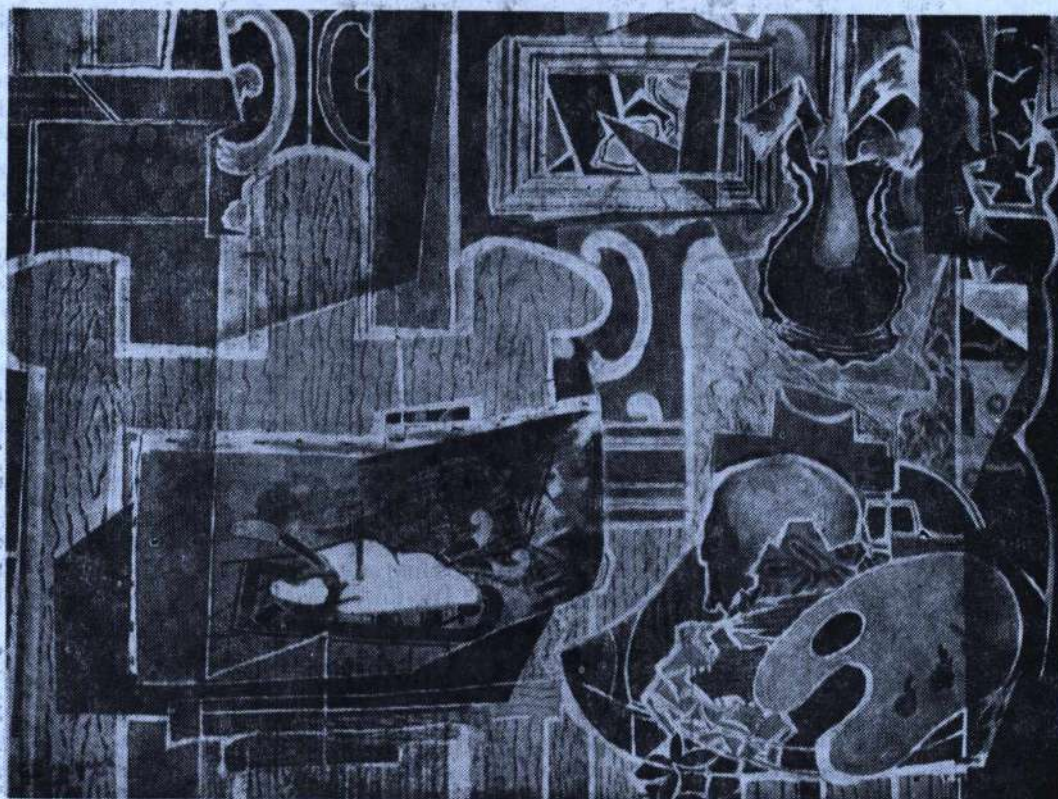
odalisce și avea un cult pictural nu doar pentru figurativ, ci pentru corporalitatea muzicală, care compunea muzică și care voia să resuscite, ca și Matila C. Ghyka, universul proporțiilor armonioase, era un elin rătăcit în Europa Occidentală.

«Jurnalul» face această tipologie și mai izbitoare și mulțimea de proiecte în direcția ataraxiei nu înseamnă altceva. Din 1935, de la primele însemnări cu caracter intim, și pînă în 1959, adică pînă la sfîrșit, evoluția acestei psihologii a căpătat o notă din ce în ce mai fascinată de clasicism. Omul se gîndea să tacă

precum pitagoreicii, și să se inițieze în mari arcanе universale pe care ar fi voit să le descrie prin contemplație; își propunea să se rețină de la emoții exterioare pronunțate și să suporte, în chip stoic, tot ceea ce venea peste el. Cine va examina filosofia lui Pius Servien, care presimțise acestea toate și încă altele, în *Introducere la un mod de a fi*, prin 1927, nu va putea să facă abstracție de acest document care e în principal al unui spirit care viețuia sub cerurile pure ale Eladei.

Artur SILVESTRI

În această servență de
Plus Servien — imagini
din pictura lui George
Braque.

5.10.53

Totul se petrece ca și cum vrea să fie văzută de toți în anumit rol care să-i cîștige stima tuturor. Scăzindu-mă pe mine — și numai de stima mea nu-i pasă și cînd văd cum se servește de generozitatea mea, pentru a-și face acest rol și a mă înnegri pe mine.

27.11.53

A trăit 40 de ani în felul ei și fără mine: poate continua. @ v. Bay de trei ani duce viață amară și închisă, și își vede de treabă. A. a dat de un noroc neașteptat — și acum îl întrebuințează. Mai bine nu mă mai amestec. Să stau cu ochii bine deschiși, cînd o văd. Pentru cele de pînă acum, am însemnat destul, pot să însemn și cele din ultimul timp: ce mai am de lămurit și unde mergem cu asemenea vorbe? Să nu mai primesc lămuriri decît prin scris. De inotat, plimbări, în condițiile de acum, nu trebuie să mă consider dator.

Așa fiind, sunt liber. Nu trebuie să mai încerc să dreg nimic. Trebuie să fac numai ce-mi priește și îmi folosește mie — fără generozități care numai rău au adus. Un spirit fals și ingrât nu profită, se învață și mai rău. Ce-i va lipsi într-o zi — așa cum se poartă — o va costa cu atît mai mult, cu cît va fi primit daruri de tot felul, nemeritate.

9.12.53

Ce aș putea dori, ce sfaturi aș da, ce făgăduințe aș primi — totul e zadarnic.

A reîncepe? Sufăr. Totul urmează ca pînă acum. Și se strică și puținele sentimente și amintiri ce au rămas. Pierd prea mult, nu cîștig nimic. Nici nu folosesc; pe calea asta, este o coborîre; și dacă vorbesc, este în zadar, și o fac să sufere.

Semnos. Atît îmi mai rămîne. Poate, de pictez cu adevărat, mai fac vreo operă.

Eu nu mai am nimic de făcut. Numai după multă vreme, de mi se serie — și găsesc iubire, dreptate, demnitate — și adevărată suferință și pocăință — pot să mă mai ocup de binele altuia. Așa cum stăm acum — toate aceste lipsesc. De ce m-aș trudi pentru un străin? trudă, de altfel, zadarnică, ca pînă acum.

Dar și atunci: nimic pripit. Chiar dacă aceste imposibile condiții s-ar împlini, și m-aș putea întreba dacă voi fi din nou generos — ar trebui încă să mă asigur că sunt sentimente sincere și statornice, nu un foc de paie.

Deci, în orice caz, să las să treacă timp. Să tac: nu mai am nimic de spus. Totul a fost spus în zadar. A trecut multă vreme, am găsit în fața mea, zile, luni, aceeași fire, același fel de a nu ține seama de mine; am suferit îndelung și fără ajutor. Abia se mai închid rănile, nu trebuie să le deschid din nou, și în zadar, pentru cîteva vorbe bune de cîteva ore sau zile.

Trebuie să mă păzesc, să tac, să rămîn departe. Chiar de aș greși o clipă (și aș plăti din nou cu multă suferință) mai bine, chiar atunci, să mă opresc repede, să fiu iar de pază.

Orice s-ar împlini fără a avea ea sufletul ce se cuvine, ar fi ceea ce nici o femeie bună nu trebuie să facă niciodată. Nu trebuie să fiu parte, să o stric astfel. Mai bine o ajute dorința, să deschidă ochii, să se înalțe; nu să-i închidă și să alunece mai jos. Igiena sufletului întrece igiena fără suflet, chiar de ar fi vorba de aceasta. De mă poate dori cu sufletul, aștepte pînă atunci. De nu, în ce mod aș avea de slujit, ce rost mai am?

Dar e mai bine o lungă despărțire: poate aștepta îndelung, poate chiar rămîne cu atît. I-am adus ce-i lipsea. Mult i-am adus, și-i mai aduceam. N-a primit decît ce era firea ei să primească. Ea m-a îndepărtat; eu mereu am lămurit tot ce era de lămurit. Mai bine așa: cu încetul nu voi mai suferi. Am iar cerul deschis. Am și alte datorii, mai sfinte. Se duceau pe gîrlă liniștea, fericirea, sănătatea, și toate aceste datorii; și umblam după o umbră, insingerat.

15.12.53

Imaginea ce mi-era scumpă e numai a mea: a poeziei, a picturii.

Restul: «fille des îles» — cum vine către mine, nu altfel — și fără a mai încerca să vorbim, de vreme ce nu vorbim aceeași limbă.

o rămîie pentru moment al ei. Dar să nu spun nimic. Să văd ce pot obține pentru λ , cu extremă prudență. Ce nu pot, nu pot.

Să nu-mi mai pun mîntea cu ea, în nici un fel. Să nu mai vorbesc nimic. Dacă ne place să ne plimbăm împreună, bine.

E peste măsură de greu, cînd visasem de perechea mea, din seminția mea — să mă mulțumesc, în depărtate străinătăți, cu o imagină de Fatou Gaye, și cu dorul. Ades, mai bine singur, ca Foucauld.

1.1.54

În toate aceste rele, este ceva bun?

Cu α nu voi mai suferi fiindcă o iubesc, vreau să o apăr, ea și iubirea noastră. În multe feluri am suferit, și ea parcă uneori le-a căutat, pentru a se face mai interesantă. Ea a pronunțat despărțirea, a făcut continuarea imposibilă, și mi-a rupt din suflet, bucată cu bucată, chipul ce-mi făcusem. Toate căile le-a închis; și de m-aș înșela din nou, la fel aș suferi peste tot. Trebuie să mă păzesc; și să las lucrurile cum le-a adus acum soarta, lăsînd un timp de despărțire, ca să nu avem vorbe amare, și să mi se închidă rănile. Ce am pierdut, am pierdut. Nu totul: vream să-i fac daruri minunate, le-a avut; nu le-a stricat pe toate, unele au rămas în viața ei. Eu însumi am avut momente de viață: plătite scump, peste măsură; dar totuși cîteva momente de viață adevărată. Am și folosit — prea puțin, pentru atîta istovire — cîteva momente pentru opere. Amin și adio.

Despre P., cit il voi avea, mai bine decit nimic. De asemeni pentru L. S-a mai vindecat, de anul trecut. A avut măcar atit în viață, și poate va mai avea. A văzut cit am mai muncit și suferit pentru ea. Are și pe E., care a mai liniștit-o. Rămîne o problemă: nu numai trebuie să am cu ce o ține, dar n-are distracții, e prea singură. Trebuie s-i dau ceva lucru pentru mine.

5.1.54

Nu putem fi nemulțumiți decit de noi înșine, de felul în care ne întrebuințăm timpul. Ar fi absurd să fim nemulțumiți pe ceilalți! Trebuie să fim cu totul liberi, și să nu ne mai apropiem de ceea ce nu merită. Fidelitatea nu se potrivește la persoane ci la valori, la virtuți.

Nu putem să fim nemulțumiți de puterile lui, ci de întrebuințările pe care i le dăm. Este vorba de a ști ce vrem și cum putem ajunge aici, cu mijloacele pe care le avem.

Punctul cel mai dificil — este de a ști ce vrem. Aș vrea să-mi păstrez sănătatea și s-o ameliorez. Am multe dorințe în ceea ce privește opera mea. Aș dori să am modele. Aș dori să am o oarecare liniște și să mă simt în siguranță. Aș fi, fără îndoială, descumpănit, dacă nu aș mai dori nici o prietenie. Asta să fie oare? Poate aș putea să mai renunț, la unele din aceste dorințe. Modele? Citeva forme grațioase: acea frumusețe a naturii atit de sensibilă. Prieteni, fără să știu. Eu voi crea cuvintele. Și arta lor se va manifesta destul prin gesturile lor. Surorile mele în artă: ca și cum n-ar fi o prăpastie între marea artă, care înseamnă echilibru, și mica artă, căreia nu-i place decit adevărul, și nimicul, care alimentează minciuna și înfloarește prin ea.

Modelele să fie tinere, grațioase, să nu dau atenție cuvintelor; mai simt nevoia oare de a locui undeva departe și liber, printre frunzișuri?

George Bernard SHAW

În dialog cu
Marcu BEZA

BINE CUNOSCUȚ ÎN RÎNDUL SPECIALIȘTILOR este faptul că Muzeul de Artă al R. S. România deține un număr de documente prețioase care scot la iveală aspecte inedite din activitatea culturii românești.

Un grupaj de 10 scrisori marchează contactul stabilit în două etape — 1925 și 1929 — între Marcu Beza (care la acea dată activa în funcția de consul general al României la Londra) și George Bernard Shaw, celebrul dramaturg englez.

Inițiată de Marcu Beza, corespondența grăvează în jurul obținerii permisiunii de a pune în scenă la Teatrul Național din București trei dintre piesele autorului englez.

De ce George Bernard Shaw? De ce Teatrul Național bucureștean a ales pentru a fi incluse în repertoriul său permanent piesele lui George Bernard Shaw? Sau, altfel spus, ce temeiuri avea receptivitatea publicului românesc, în anii de după primul război mondial, față de teatrul lui Shaw, un teatru de idei al cărui caracter de comedie era conferit nu de subiect, ci de maniera în care erau tratate abstracte idei filosofice și politice, dezbătute din perspectiva unui iconoclast tranșant la adresa valorilor burgheze?

La acea dată, George Bernard Shaw era privit ca un autor paradoxal, cu idei extravagante, a cărui operă suscita reacții contradictorii în rîndul publicului și al criticilor. Astfel, dacă în 1904 *Candida* și *Omul destinului*, puse în scenă la Teatrul din Viena de Max Reinhardt, se bucură de un mare succes, *Candida* trece neobservată la Théâtre des Arts din Paris, iar *Profesiunea Doamnei Warren*, jucată în

1912, la același teatru, este un *fiasco*. Soarta tristă a piesei *Cezar și Cleopatra*, pusă în scenă la Deutsches Theatre în 1906, este fericită în 1920.

Această primire ambivalentă a teatrului său a nedumerit numeroși critici și exegeți ai timpului, între care pe Iulius Bab. Într-o lucrare din 1910, Bab încerca să explice inegalitatea între popularitatea cunoscută de Shaw în țările germanice și lipsa de ecou înregistrată în cele latine, prin spaima spectatorilor în fața spiritului său polemic protestant. Într-adevăr, tra-

tarea demitizatoare care nu cruța personalitățile istorice: Cezar, Cleopatra, Ioana D'Arc, soluțiile sale filosofice, de-a dreptul socialiste (lucru care nu trebuie să mire din moment ce Shaw făcea parte din societatea cu tentă socialistă a Fabienilor), prelindeau publicului o maturitate politică și o experiență aptă să se recunoască încarnată pe scenă.

La 28 noiembrie 1928, Liviu Rebreanu, cu prilejul numirii sale ca director general al teatrelor, afirma, printre altele, necesitatea de a se renunța la spiritul boulevardier, precum și cerința ca teatrul să se preocupe de problemele sociale ale vremii. Iată o formulare a unui crez adevărat al oamenilor de cultură români, care coincidea în mod fericit și surprinzător cu cel al scriitorului englez. Asemeni lui Shaw, Rebreanu nu se rezumă la înnoiri de fond, ci coboară la detalii strict tehnice: el este adversarul declarat al montărilor fastuoase menite să acopere goliciunea textelor. Nu este arbitrară deci alegerea lui Shaw în repertoriul permanent al Teatrului Național, nici stagiunea 1925—1926 dominată de Shaw în cadrul Companiei particulare Bulandra-Maximilian-Storin. George Bernard Shaw întrunea calitățile specifice, apte să captiveze publicul românesc, printr-un plus de problematizare a vieții sociale, sub toate aspectele.

De subliniat este faptul că abordarea lui Shaw se înscrie în contextul amplu al contactelor în progresie crescută în acei ani, dintre cultura românească și culturile europene, context reflectat, în sfera teatrului, de eforturile de sincronizare a teatrului românesc cu viața teatrelor din centrele de mai veche tradiție.

În acest peisaj marcat de întrepătrunderi culturale multiple, Marcu Beza se face interpretul Teatrului Național din București și solicită prin scrisoarea din 21 august 1925, pentru prima dată, în mod oficial, permisiunea de a pune în scenă piesele *Cezar și Cleopatra* și *Dilema Doctorului*. Subliniem caracterul oficial al solicitării deoarece, în 8 septembrie 1919, piesa *Candida*, reprezentată fără acordul autorului, este cea care deschide de fapt calea pătrunderii în România a «celui mai mare autor dramatic modern» — pentru a folosi termenii în care Liviu Rebreanu saluta premiera în revista „Sburătorul”.

Răspunsul lui George Bernard Shaw din 26 august 1925, la scrisoarea oficială a lui Marcu

Beza, este dactilografiat pe verso-ul scrisorii lui Beza. (Shaw își cere scuze în post-scriptum pentru această libertate, explicând-o prin lipsa unei hirtii corespunzătoare în hâțișurile unde se afla.)

După ce își prezintă cordial scuzele pentru întârzierea de o zi cu care îi răspunde, declară că afacerile teatrale din România îi sînt complet necunoscute, motiv pentru care se arată uluit de brusca avalanșă de cereri de autorizație a reprezentării pieselor sale — din partea Companiei Bulandra, a Teatrului Național și, indirect, din partea Elvirei Popescu și a Mariei Filotti.

Scrupulos și conștient de capcanele limbii engleze, George Bernard Shaw se arată intransigent în problema traducerii pieselor sale. Condiție absolută pentru o bună reprezentare a acestora este, scrie el, o traducere cât mai fidelă din original și nu dintr-o versiune franceză sau germană.

Încheie, declarînd că, fiind copleșit de numărul impresionant de solicitări, nu îi rămîne altceva de făcut decît să trimită solicitanților «hîrtia albastră», hîrtie ce cuprindea enumerarea condițiilor în care putea fi de acord cu punerea în scenă a pieselor sale.

Beza îi răspunde la 1 septembrie 1925, scu-zîndu-se pentru lipsa de strictețe în respectarea convențiilor dreptului de autor în România, viciu pe care se angajează să îl remedieze.

Picantă, poate nedreaptă, este evaluarea pe care o face actrițelor Maria Filotti și Elvira Popescu în legătură cu care se exprimă în termenii următori: aceste actrițe din Compania Bulandra «sînt mai degrabă plăcute la vedere decît inteligente și cu certitudine sînt lipsite de înțelegere artistică».

Înainte de a autoriza reprezentarea pieselor *Cezar și Cleopatra* și *Sfînta Ioana*, Shaw formulează condițiile de punere în scenă, condiții care au salvat teatrul de balastul unei montări încărcate, precum și de flagelul unor interpretări prea libere (reducerea la esențial a scenografiei, simplitatea jocului actoricesc, mutilarea textului).

Demnă de menționat este bunacredința a lui Shaw, care încurajează formarea unei dramaturgii autohtone, refuzînd — și explicîndu-și pe larg refuzul — de a accepta un drept de autor mai mic decît cel stabilit pentru autorii români. Cu umor, scrie dramaturgul englez: «directorii teatrului care stabilesc un drept

«...autorizez Teatrul Național din

I

[dactilogramă]

Mackenzie's Hotel, Tongue, Lairg, Sutherland
26th August 1925

Dear Sir,

I have been travelling for the past few weeks in the Orkney and Shetland islands, without a fixed address. That is why my reply has been so long delayed. I beg to excuse me.

I have received several letters concerning the production of my plays in Roumania within the present month. Mr. Stephen Gaselee, of the Foreign Office, has approached me on behalf of Mr. Boerescu and the Boulandra Company. The French Société des Auteurs has been approached by Madame Elvire Popesco, and also by Madame Filotti, both of whom seem to think that my play Saint Joan is a French play: at all events they want to make Roumanian translations from the French version. This is quite inadmissible: I must make it an absolute condition that the translations be made direct from the English original without reference to the French or German versions. Otherwise very little would be left of my play.

As I know nothing of theatrical business in Roumania I am bewildered by all these demands. All I can do is to enclose a blue paper setting forth my usual terms, which are adaptable to all the differences between rich theatres and poor ones, as you will see by the sliding scale of fees. I have no existing contracts in Roumania, and no official translator; and I am open to an offer from any manager whose respectability you can vouch for.

I am writing to Mr. Gaselee in the same terms.

de autor defavorabil artiștilor naționali ar trebui spînzurați literalmente de porticul teatrului».

În urma acordului dat de George Bernard Shaw, piesa *Cezar și Cleopatra*, o parodie a vieții politice a timpului, avînd alură de farsă, a avut premiera pe data de 4 septembrie 1925. Regia era semnată de Paul Gusty. În rolurile principale, care pretindeau o interpretare plină de echivoc, erau distribuiți Aristide Demetriade și Toto Ionescu. Piesa a avut un succes răsunător.

Sfînta Ioana, a doua piesă a lui Shaw jucată în stagiunea 1925—1926, deschide la 3 februarie 1926 ciclul de reprezentații date cu concursul Mariei Ventura de la Comedia Franceză. Spectacolul s-a bucurat de succes grație interpre-

tării Mariei Ventura, a lui Ronald Bulfinch, George Vraca, George Calboreanu, a regiei lui Soare Z. Soare și a scenografiei lui Traian Cornescu.

Correspondența Beza-Shaw, întreruptă patru ani de zile, se va relua în 1929.

Prin scrisoarea din 9 mai 1929, Marcu Beza solicită dramaturgului autorizația pentru montarea piesei *Om și Supraom*, asigurîndu-l, totodată, de o traducere corectă din limba engleză precum și de buna credință a directorului Teatrului Național, Liviu Rebreanu.

În răspunsul său, pe o carte poștală nedatată, în manuscris, George Bernard Shaw, din nou pe alte meleaguri (în Italia, se pare, după timbrul cu care este francată), declară cu candoare că

București...»

I

Mackenzie's Hotel, Tongue, Lairg, Sutherland
26 august 1925

Stimate domn,

Călătorind în ultimele săptămâni în insulele Orkney și Shetland nu am avut adresă fixă. De aceea răspunsul meu vine cu întârziere. Vă cer iertare.

În ultima lună am primit mai multe scrisori privind montarea pieselor mele în România. Domnul Stephan Gaselee, de la Afacerile Externe, m-a abordat din partea Domnului Boerescu și a Companiei Bulandra. Societatea Franceză a Autorilor a fost abordată de D-na Elvira Popescu și de D-na Filotti; se pare că ambele consideră că piesa mea *Sfânta Ioana* este o piesă franceză: sau în orice caz intenționează să facă traducerea românească din versiunea franceză. Lucrul acesta este inadmisibil: condiția mea absolută este ca traducerea să fie făcută direct după originalul englez fără referire la versiunile franceză sau germană. Altfel nu va mai rămâne nimic din piesa mea.

Deoarece nu sînt deloc la curent cu problema teatrală în România, sînt uimit în fața atitor solicitări. Tot ce pot face este să vă anexez o hirtie albastră în care se prezintă termenii obișnuiți ai autorizației mele, care se pot adapta, după cum veți putea vedea după taxele descrescătoare, atît teatrelor sărace cît și celor bogate. În prezent nu am în România nici un contract și nici un traducător oficial; de aceea sînt receptiv la orice ofertă a unui agent teatral pentru a cărui respectabilitate puteți garanta.

Îi voi scrie și domnului Gaselee în aceiași termeni.

a uitat complet textul înțelegerii stabilite cu patru ani în urmă, dar îl asigură de acordul său de principiu.

Una din condițiile unei puneri în scenă de calitate este textul integral, nemutilat, căci, afirmă Shaw, «orice omitere este fatală pentru piesele mele».

La 19 iulie 1929 Marcu Beza îl informează că *Om și Supraom* fusese jucată deja ca o comedie modernă, repurtînd un succes remarcabil și îi solicită acordul pentru *Marea Catherine*.

Datată 23 iulie 1929, ultima scrisoare a lui George Bernard Shaw pune la dispoziția Teatrului Național din București, piesa solicitată. De asemenea, Shaw își exprimă dorința de a avea un reprezentant român la București.

În post-scriptum, îi mulțumește lui Beza pentru tăieturile din presă trimise de acesta, mărturisind, mucalit, că, deși nu știe o boabă românește, a putut ghici tonul general al articolului, limba fiind «în mod evident latină».

Potrivit cu datele consemnate în ziarele vremii, piesele lui G. B. Shaw au fost aplaudate încă mult timp pe scenele teatrelor românești. Din cele cinci scrisori desprindem profilul dramaturgului: nonconformist, vinător al incongruențelor de orice fel (din pur amuzament intelectual), ironic și autoironic cu finețe, dar dovedind în orice situație marea sa generozitate și intransigența față de sine.

Alina CIOROIU

Stampă de epocă din arhivă. Muzeul Teatrului Național din București.

Forgive me for using your writing paper : it is much better than any which I can find in this out-of-the-way place.

Faithfully

G. Bernard SHAW

P.S. My permanent address is 10, Adelphi Terrace, London, W.C. 2. A letter by return of post might reach me here ; but I shall have to move on at the end of the month, and do not know yet whither I shall go.

II

(dactilogramă)

*Spa Hotel, Strathpeffer, N.B.
17th September 1925*

Telephone:
Strathpeffer 25.

Dear Sir,

The only difficulty is as to the royalty of 5%. Before accepting it I should like to know whether in doing so I shall be underselling native Roumanian authors. Let me explain.

A playwright who writes in English, and therefore commands the huge market of the British Empire and the United States, can make sums of money in tantièmes which reduce his prospects in the smaller Continental States to insignificance in comparison.

Scene din piesa *O femeie cu bani*, jucată la Teatrul Național din București în stagiunea anului 1964. Printre protagoniști: Carmen STĂNESCU, Malet GHEORGHIU, Alex. HASNĂS, Adriana PITEȘTEANU.

Îmi cer scuze că v-am scris pe hirtia scrisorii dumneavoastră: este oricum mai bună decît orice am putut găsi în acest loc uitat de lume.

Al dumneavoastră

G. Bernard SHAW

P.S. Adresa mea permanentă este 10, Adelphi Terrace, London, W.C. 2. O scrisoare recomandată mi-ar putea parveni aici, dar voi pleca din nou la sfîrșitul lunii, și încă nu știu unde.

II

[dactilogramă]

*Spa Hotel, Strathpeffer, N.B.
17 septembrie 1925*

Telefon:
Strathpeffer 25.

Stimate domn,

Singura dificultate privește drepturile de autor de 5%. Înainte de a accepta, aș vrea să știu dacă prin acceptarea acestui onorariu concurez, adică vînd mai ieftin, decît autorii indigeni. Dar să mă explic.

Un dramaturg care scrie în limba engleză și deci dispune de uriașa piață a Imperiului Britanic și a Statelor Unite, poate realiza prin tantieme sume de bani atît de mari care reduc prin comparație perspectivele lui în țările continentale mai mici. Înainte

Formerly it was quite common for a London author to sell his foreign rights for a small lump sum, and dismiss the matter from his mind.

What was the result? The native author starved, unless he was willing to sell his plays for the most wretched sums the managers produced translations of English, French, or American plays, for which they usually paid the translators £16.

I believe I was the first author to refuse to accept anything less than the highest fees paid to native authors. I even insisted on much higher fees in cases where the native fees were too low for a decent livelihood.

In this way I prevented the manager from gaining anything by preferring a foreign author to a native one, or from dragging down the native author's standard of living by cheap foreign competition. I also gave small countries a chance of developing a drama of their own instead of the usual sham Parisian stuff.

How does Roumania stand in this respect? If the directors of the National Theatre have fixed a lower rate for foreign plays than for native ones, they ought to be hanged from the portico of the theatre pour encourager les autres. If, however you can assure me that, when they have paid me 5% and settled with the translators as well, their expenses will be as great as if they had produced a play by one of your best native authors, I shall be happy to grant the necessary authorisations for Caesar and St. Joan.

Please warn the directors urgently that the stage production must be planned in both cases so as to enable the scenes to succeed each other instantly, only one entr'acte occurring during the evening, and the text of the play being given complete, without cuts. Under these conditions the plays will succeed. Under old fashioned conditions, with elaborate built up scenes, three or four long intervals, and cuts, a tedious succès d'estime (the worst sort of failure) is the best that can be hoped for.

Faithfully

G. Bernard SHAW

[manuscript]

P.S. I enclose a memorandum of my ordinary terms which may interest you. I shall be at this address for at least five or six days longer.

To Marcus Beza Esq.
The Roumanian Legation
London.

III

[dactilogramă]

Spu Hotel
Strathpeffer N.B.
24th Sept[ember] 1925

Dear Sir,

I hereby authorize the National Theatre of Bucarest to add St. Joan and Caesar & Cleopatra to its repertory in consideration of its paying me a royalty of Five per cent (5%) on the gross receipts at each performance.

The royalties may be lodged to credit of my current account at the Westminster Bank, 109 New Oxford Street, London W.C.L.: but the accounts and returns should be sent to me addressed 10 Adelphi Terrace, London W.C. 2.

Faithfully

G. Bernard SHAW

To
Marcus Beza Esq.,
Consul General for Roumania in London

vreme era un obicei foarte des practicat ca un autor englez să-și vîndă drepturile în străinătate pentru o sumă mică și să nu se mai preocupe de acest lucru.

Care a fost rezultatul? Autorul indigen murea de foame, dacă nu consimțea să-și vîndă piesele pe prețuri ridicule unor directori care dădeau la tradus piesa din engleză, franceză sau americană, plătind de obicei pe traducător cu £ 16.

Cred că am fost primul autor care a refuzat să accepte mai puțin decît onorariile cele mai mari acordate autorilor naționali. Am insistat chiar ca ele să fie mai mari în cazurile cînd drepturile plătite în țara respectivă erau prea mici pentru a permite un standard de viață decent.

În acest fel am împiedicat pe directori să cîștige preferînd un autor străin unuia indigen, sau să coboare standardul de viață al autorilor indigeni printr-o concurență străină ieftină. Am dat, de asemenea, țărilor mici posibilitatea de a dezvolta o dramaturgie proprie în loc de obișnuita umplutură parisiană.

Care e situația în România în această privință? Dacă directorii de la Teatrul Național au fixat un tarif mai redus pentru piesele străine decît pentru cele indigene ar trebui să fie spînzurați în fața ușii teatrului *pour encourager les autres*. Dacă, însă, mă puteți asigura că acordîndu-mi 5% tantieme și suportînd și cheltuielile de traducere, spezele lor se vor ridica la tot atît cît ar fi fost dacă ar fi montat o piesă a celor mai buni dramaturgi ai dumneavoastră, voi fi fericit să le acord autoritatea pentru *Cezar și Sfînta Ioana*.

Vă rog să atrageți urgent atenția directorilor că reprezentarea pe scenă trebuie să fie proiectată în ambele cazuri în așa fel ca scenele să poată succeda imediat una alteia, și să se prevadă numai un singur antract, iar textul trebuie să fie dat complet, fără nici o tăietură. În aceste condiții piesele vor avea succes. În condiții de modă veche, cu trei sau patru pauze lungi, sau tăieturi, tot ce se poate obține este un plicticos *succès d'estime* (adică eșecul cel mai dezagreabil).

Al dumneavoastră devotat

G. Bernard SHAW

[manuscris]

P.S. Anexez un memorandum al turneelor mele obișnuite, care poate vă interesează. Voi mai rămîne la adresa aceasta încă cinci sau șase zile cel puțin.

Către

DI. Marcus Beza
Legăția României
Londra

III

Spa Hotel
Strathpeffer N.B
24 septembrie 1925

Stimate Domn,

Prin prezenta autorizez Teatrul Național din București să includă în repertoriul său *Sfînta Ioana* și *Cezar & Cleopatra* cu condiția de a-mi plăti cinci procente (5%) din cîștigul fiecărei reprezentații.

Drepturile de autor pot fi depuse în contul meu curent la Westminster Bank, 109, New Oxford Street, London W.C.L.: dar conturile și beneficiile le primesc la adresa 10 Adelphi Terrace, London, W.C. 2.

Al dumneavoastră

G. Bernard SHAW

Către

Marcus Beza Esq.
Consul General al României la Londra

IV

[dactilogram]

Telegrams, « Socialist, Parl-London.
Telephon, Victoria 31160.

4, Whitehall Court, London »

S.W. 1
23rd July 1929

Dear Mr. Beza,

Great Catherine is at the disposal of the National Theatre on the usual terms.

Mr. E. Pongracz-Jacobi, an agent whose establishment is in Budapest, and who seems to deal mainly with Hungarian plays, is anxious to become my representative in Bucarest and to take charge of my Roumanian business. I should be glad to have a capable agent in Roumania; but in view of the feeling that exists in Hungary against the Trianon Treaty frontiers, I hesitated to employ a Hungarian agent to deal with my Roumanian rights. Besides, I already have an agent in Budapest.

Do you happen to know anything about Mr. P.J.? Or can you recommend me a Roumanian Agent? I feel that at present I am abusing your good-nature by giving you the trouble of making arrangements which I should provide for myself.

Faithfully

G. Bernard SHAW

P.S. Many thanks for the press cuttings. I do not know a word of Roumanian; but as the language is evidently Latin and not Slav I can guess the general tenor of the articles.

M. Beza Esq.
Roumanian Legation,
4, Cromwell Place
S.W.

V

[manuscript]

G. B. Shaw to Marcu Beza,
The Roumanian Legation, 4, Cromwell Place,
London S.W.L.

I am at present travelling out of reach of my documents; and I quite forget the terms and circumstances of my arrangement with the Bucarest National Theatre two years ago; but on my return to London at the end of this month I shall go into the matter.

In the meantime, as I see no reason to anticipate any difficulty, the theatre may consider the production, coating and translation with every prospect of having the play at their disposal.

The entire play, as printed, occupies about six hours in performance, and is, strange to say, popular in this form. But it is so constructed that the third act can be entirely omitted, and the play treated as a modern fashionable comedy. Which version does the N.T. contemplate? And can I depend on an un mutilated presentation either way? The ordinary theatrical cutting is fatal to my plays: it never succeeds.

G. Bernard SHAW

[dactilogramă]

Telegrams, « Socialist, Parl-London » 4, Whitehall Court, London

Telephone, Victoria 3160

S.W. 1
23 iulie 1929

Dragă Domnule Beza,

Marea Catherină stă la dispoziția Teatrului Național din București, în condițiile obișnuite.

D-l E. Pongracz-Jacobi, un agent teatral cu sediul la Budapesta, și care pare să se ocupe doar cu piesele maghiare, este nerăbdător să devină impresarul meu în București și să se ocupe de problemele teatrului meu în România. Aș fi bucuros să am un om priceput în România; dar avînd în vedere atmosfera din Ungaria cu privire la frontierele stabilite de Tratatul de la Trianon, am ezitat să folosesc un agent teatral în problemele drepturilor mele de autor în România. Dealtfel, am deja un impresar la Budapesta. Știți ceva despre D-l P.J.? Sau puteți să-mi recomandați un impresar român? Simt că abuzez de bunăvoința dumneavoastră în rezolvarea unor probleme de care ar trebui să mă ocup personal.

Al dumneavoastră

G. Bernard SHAW

P.S. Multe mulțumiri pentru tăieturile de presă. Nu știu o vorbă românește, dar deoarece limba este în mod evident latină și nu slavă, mi-am putut da seama de tonul generos al articolelor.

M. Beza Esq.
Roumanian Legation,
4, Cromwell Place
S.W.

V

[manuscris]

Către Marcu Beza
Legatia Română, 4, Cromwell Place,
London, S.W.L.

În prezent călătoresc departe de documentele mele; și nu-mi amintesc exact termenii și circumstanțele înțelegerii cu Teatrul Național din București de acum doi ani; dar mă voi ocupa de această problemă la întoarcerea mea la Londra, la sfîrșitul lunii.

Pînă atunci însă, deoarece nu întrezăresc nici o piedică, teatrul poate să se ocupe de montarea, adaptarea și traducerea piesei care îi va sta cu siguranță la dispoziție.

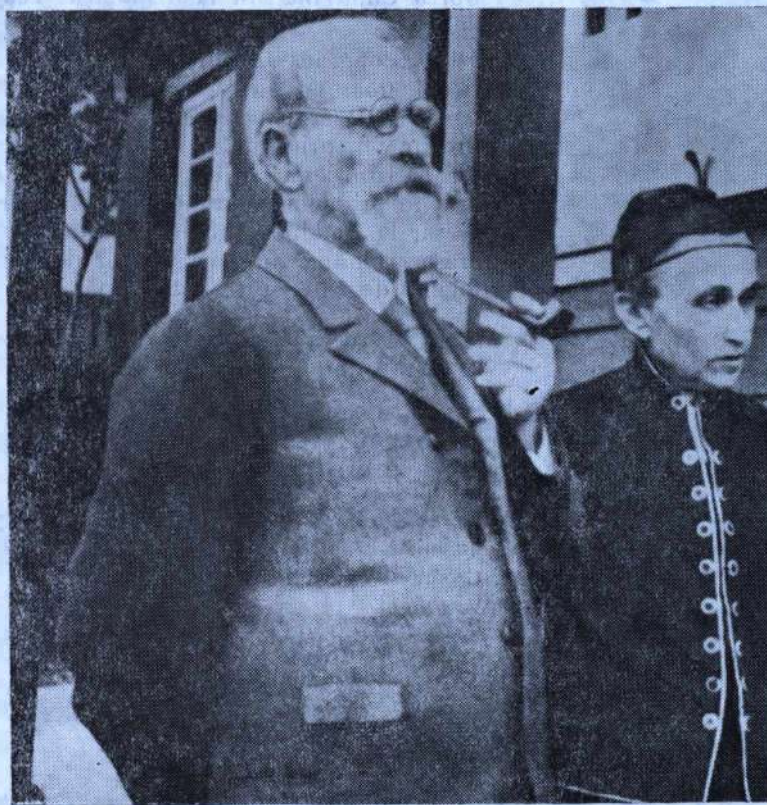
Întreaga piesă, în forma sa tipărită, durează în spectacol aproximativ șase ore și, în mod ciudat, se bucură de succes în această formă. Dar este astfel concepută încît actul al treilea poate fi în întregime omis, iar piesa tratată ca o comedie modernă. Care dintre aceste versiuni este aleasă de T.N.? Oricare ar fi aceasta, pot conta pe o prezentare nemutilată? Obișnuitele tăieturi teatrale sînt fatale pieselor mele: nu reușesc niciodată.

G. Bernard SHAW

Edmund HUSSERL

În dialog cu discipolul său Constantin FLORU

EDMUND HUSSERL (1859—1938) ESTE UNUL dintre cei mai importanți filosofi germani ai secolului nostru. S-a remarcat, în plan european, prin cele trei cărți de bază: *Criza științelor europene și fenomenologia transcendențială*, *Cercetări logice* și *Logica formală și transcendențială*. A pus, după cum se cunoaște, de altfel, bazele fenomenologiei, curent filosofic idealist extrem de căutat și cercetat de numeroși filosofi și oameni de cultură din întreaga lume. Cursurile sale de la universitățile din Göttingen și Freiburg erau audiate cu interes de toți cei ce participau. La aceste memorabile prelegeri de filosofie a asistat, timp de doi ani, și tânărul filosof român Constantin Floru (1897—1983)¹,

¹ A fost, ca și tatăl său Ioan S. Floru, profesor secundar în orașul București. A predat filosofia, limba și literatura franceză, limba și literatura română, pedagogia și psihologia. Cunoștea perfect limbile latină, greacă, germană, franceză și engleză. A publicat puțin sub raport cantitativ, dar studiile, articolele, recenziiile, notele și traduceriile sale sînt ireproșabile sub aspectul exegezei și al formei. Peste tot se observă finețe intelectuală, cultură temeinică și claritate desăvîrșită. Din lucrările sale menționăm: *Husserl și realismul*, „Paradoxul” fenomenologiei, în „Convorbiri literare”, 67, nr. 5, mai, 1934, pp. 406—413; *Leibniz în Istoria filosofiei moderne, Vol. I, De la Renaștere pînă la Kant*, București, Tiparul universitar, 1937, pp. 477—517. (*Societatea Română de Filosofie. Omagiu profesorului Ion Petrovici*); *O încercare de cosmogonie antropomorfică* în „Revista Fundațiilor Regale”, 6, nr. 3, 1 martie 1939, pp. 685—689. (*Despre lucrarea lui I. D. Gherea — Le moi et le monde*); *Pentru comemorarea lui Leibniz*, în „Conferența”, 6, nr. 6, mai—iulie 1942, pp. 52—60; *Reiches philosophischer Almanach auf das Jahr 1924* în „Revista de filosofie”, 10, nr. 3—4, octombrie 1924—ianuarie 1925, pp. 161—162; *Le Cardinal D. I. Mercier — Les origines de la psychologie*

contemporaine. în „Revista de filosofie”, nr. 10, nr. 3—4 octombrie 1924—ianuarie 1925, p. 161; *O interpretare nouă a problemelor cantității* (Albert Späier — *La pensée et la Quantité. Essai sur la signification et la réalité des grandeurs*, în „Revista de Filosofie”, 13, nr. 4, octombrie—noiembrie 1928, pp. 402—412; K. Bühler — *Die Krise der Psychologie*, în „Revista de filosofie”, 14, nr. 3, iulie—septembrie 1929, pp. 369—372; *Obiecțiuni*, în „Axa” 2, nr. 6, duminică 5 februarie 1933, p. 4, col. 1; *Léon Brunschwig la noi*, în „Rînduiala”, 1, nr. 2, aprilie—iunie 1935, pp. 221—223, (*Insemnări*); *Descartes în românește*, în „Rînduiala”, 1, nr. 3, iulie—septembrie 1935, pp. 336—339 (*Insemnări*); *Lucian Grigorescu*, în „Rînduiala”, 1, nr. 3, iulie—septembrie 1935, p. 346, col. 1—2 (*Insemnări*); *Congresul de filosofie. Cîteva observațiuni*, în „Rînduiala”, vol. 3, caietul 1, aprilie 1938, pp. 76—78. (*Insemnări — Cultură și educație*);

după ce făcuse un stagiu postuniversitar la Paris, unde audiase pe Léon Brunschwig și H. Wallon. Întâlnirea dintre magistrul și discipol s-a petrecut în orașul Freiburg, unde Edmund Husserl a profesat în ultima parte a vieții. După examenul dat la profesorul Husserl, pe care Constantin Floru îl cunoștea doar din cărți și studii, între cei doi s-au stabilit raporturi destul de apropiate, uneori profesorul invitându-și elevul acasă. Lucru mai rar la profesorii germani care sînt glaciali, distanți și cu morgă.

În cele din urmă, Constantin Floru voia să facă și o teză de doctorat cu opera lui Edmund Husserl la o universitate franceză.

S-a și înscris, a fost acceptat, dar rudele soției l-au invitat stăruitor să se întoarcă în țară, deoarece îi găsiseră soției sale, Sofia Floru, un modest post de profesor de franceză în orașul Constanța. Astfel s-a ratat o teză de doctorat despre Edmund Husserl și s-a întrerupt un dialog filosofic profitabil pentru cultura românească.

Misiva pe care o publicăm acum este ocazională de o felicitare pe care o trimisese profesorul Constantin Floru magistrului său cu prilejul sărbătorilor de Anul Nou. Este o cartolină² bine conservată, care are pe recto imaginea: *Freiburg i[n] B[reisgau]* — *Universität mit Bibliothek*, iar pe verso următorul text:

*Freiburg i[b] Br[eisgau]
12.1.1930*

Wir danken bestens für die freundlichen Neujahrgrüsse und erwidern sie im gleichen Sinne.

Prof[essor] HUSSERL u[nd] Frau

Vă mulțumim foarte mult pentru urările prietenești de Anul Nou și vă răspundem cu aceleași sentimente.

Profesor HUSSERL și soția

Tot de la Edmund Husserl a primit și o interesantă fotografie³ ce reprezintă pe profesor cu soția sa și care se publică acum pentru întâia oară în presa de specialitate din România.

Despre filosoful german, Constantin Floru a scris un substanțial studiu, *Husserl și realismul*. „Paradoxul” fenomenologiei, publicat în anul 1934 în paginile revistei „Convorbiri literare”. Aici și acum se întrerup raporturile lui C. Floru cu magistrul său.

Nicolae SCURTU

Freiburg i. Br. 12. I 30.
*Wir danken bestens
für die freundlichen
Neujahrgrüsse und
erwidern sie im
gleichen Sinne.*
Prof. Husserl u. Frau
Constantin Floru
Bukarest III
194 A. Str. Pielung.
urbanti

N. Bagdasar, V. Bogdan, C. Năry: *Antologie filosofică. Filosofi străini*, în „Revista de filosofie”, 28, nr. 1—2, ianuarie—iunie 1934, pp. 139—141. A îngrijit, împreună cu Constantin Noica și Mircea Vulcănescu, *Izvoare de filosofie. Culegere de studii și texte*. Au apărut două volume în 1942 și 1943. A făcut remarcabile traduceri din Yuassa Seinoske, G. W. F. Hegel, G. W. Leibniz și Nicolai Hartmann.

² Originalul se află în arhiva doamnei Alexandrina Floru, sora filosofului Constantin Floru. A fost transcris și tradus de doamna Ecaterina Vaum, căreia i se mulțumește și pe această cale.

³ Originalul se află într-un album al profesorului Constantin Floru aflat în păstrarea fratelui lui C. Floru, Ion Floru. I se adresează și pe această cale mulțumiri pentru amabilitatea ce a dovedit pe tot parcursul cercetărilor noastre. (Vezi pagina anterioară—n. red.)

O scrisoare a lui Petre ISPIRESCU

Petre Ispirescu

UNA DIN PRIMELE CHESTIUNI CARE SE pun în legătură cu basmele și poveștile «scrise» de o serie de creatori ca Filimon, Slavici, Miron Pompiliu, Ispirescu ș.a. înainte de constituirea folcloristicii ca știință, deci înainte de sfârșitul secolului trecut, este dacă ele trebuie considerate drept creație personală, de «autor» (evident, pe un motiv folcloric), sau dacă ele sînt folclor propriu-zis, respectivii autori fiind doar culegători ai unor opere aparținînd patrimoniului popular. Avînd partizani pentru o soluție, ca și pentru cealaltă, disputa nu e simplă de tranșat, și nici nu poate fi tranșată printr-un act autoritar. Între factorii care trebuie să fie luați în considerație intră, firește, și felul în care acești autori se referă la textele respective. Fără să aducă o opinie decisivă în discuție, scrisoarea — inedită pînă acum — pe care Ispirescu i-o adresa exact acum un secol lui Iacob Negruzzi, redactorul „Convorbirilor literare”, adaugă o piesă la dosarul problemei.

Textul trimis de Ispirescu și apărut în „Convorbiri literare”, în nr. 5 (august) 1884, este *De la București la Roșiorii de Vede* și-napoi, plasat sub rubrica «Din poveștile unchișului sfătos». Nu s-a știut (și deci nici Aristița Avramescu,

editoarea *Operele* lui Ispirescu, din 1970—1971, n-a putut consemna faptul) că autorul anexase relatării sale două sau trei «varianțe» ale cîntecului *Olt e Argeșul de mare...*, din care e citat doar începutul. Amănuntul capătă oarecare importanță dacă ne gîndim că este singurul exemplu de lirică populară culeasă de Ispirescu, după cîte știm. Variantele, care nu s-au publicat în revistă, s-au pierdut însă și nu putem ști care dintre cele cunoscute azi sînt ele, și nici cum înțelegea culegătorul să le noteze: în forma lor completă și fidelă sau doar în liniile esențiale, așa cum obișnuia să facă cu textul basmelor sale.

Mircea ANGHELESCU

Domnule Negruzzi,

Ați binevoit a publica în „Convorbiri literare” călătoria la Roși de Vede, pentru care vă foarte mulțumesc; însă s-a uitat se vede a se trece și cîntecul *Olt e Argeșul de mare, haz ca Săbărelul n-are*¹, în două sau trei variante ce am putut aduna, sau că n-ați găsit de cuviință a-l publica.

¹ Textul cîntecului e foarte cunoscut; îl găsim, de pildă, în colecția lui I. Nijloveanu, *Poezii populare de pe Argeș și Olt*, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, vol. IV, București, pp. 713—714, în colecția lui M. Buga, *Folclor de pe Argeș*, cit., vol. III, pp. 890 ș.a.

Vro două sau trei erori s-au strecurat. În loc de *óra*, s-a zis *ósa*; în loc de *Săbărel* s-a zis *Săhărel*.

Aş dori să am numărul în care s-a publicat. Dacă mai sunt numere stinghere, vă rog să binevoiţi a-mi trimite unul, arătându-mi şi preţul. Dacă nu, vă rog să mi se înapoieze manuscrisul împreună cu cîntecul Argeşului şi Săbărelului; aceasta spre singura mea satisfacţie de a poseda ceea ce am scris.

Primiţi, domnule, asigurarea prea distinsei mele consideraţii.

P. ISPIRESCU

P.S. Mai este la Redacţia D[umnea]v[oastră] o adunare de în cite feluri să putea zice în româneşte despre un beţiv², pe care v-am dat-o astă iarnă.

P.I.

Bucureşti, 31 august 1884

[Arhivele statului, Colecţia scriitorilor români, fond P. Ispirescu, doc. nr. 2]

² Această «adunare» de ziceri nu s-a publicat în „Convorbiri literare” şi nici în altă parte; probabil s-a pierdut.

Chieştinţia.

*Despre 41 flor. 66 % c. r. - am în din postu dîc si .
unu fióinu 66 % c. r. v. aucto. ca ca soluciu pe luna stu -
gustu v. c. adeveriz. ca am primit de la Onci gntro .
pia a consistoriului rom. g. c. r. din Oradea - Illare .
Oradea - Illare in 1873.*

Ioan SLAVICI la Oradea

*Ioan Slavici
arhivariu condit.*

adica 41 flor. 66 % c. r.

DIN MAI MULTE MĂRTURII, AMINTIRI şi scrisori ale lui Ioan Slavici se ştie că în cursul anului 1873 acesta s-a mutat de la Arad la Oradea, în urma ocupării postului de arhivar la Consistoriul român ortodox din cartierul Velenţa. Despre şederea lui în oraşul de pe Crişul Repede, despre circumstanţele venirii lui aici, despre activitatea desfăşurată şi influenţa popasului bihorean asupra prozatorului există deja mai multe documente, studii şi articole, datorate lui I. E. Torouţiu, Iosif Pervain, Marin Mălinaş, Viorel Faur. Dincolo de acestea, subiectul continuă să fie nesoluţionat la cheştiunea intervalului exact de timp de şedere a lui Slavici în postul de la Oradea. Cîteva documente, găsite recent, ne oferă posibilitatea unui răspuns riguros şi la această întrebare.

1. La 10 iunie 1873, în „Telegraful român” apare, sub titlul *Concursu*, anunţul Consistoriului din Oradea, emis încă la 7/15 mai, prin care se fac publice condiţiile de îndeplinit de către cei care ar dori să se înscrie la examenul pentru ocuparea posturilor de secretar consistorial (plătit cu 1200 florini anual, o mică avere), cancelist (500 florini anual), fiscal (200 florini anual). Înscrierile se primeau pînă la data de 20 iunie. Ioan Slavici, aflat atunci într-o grea situaţie, privea de la Arad către postul, mai bun, de secretar, dar nu îndeplinea niscăi condiţii formale, aşa că s-a mulţumit cu cel de cancelist, transformat în post de arhivar, pentru a corespunde mai mult cu cerinţele şi preocupările scriitorului.

2. Mai multe însemnări oficioase, culese de noi din registrul de protocoale al vicariatului

ortodox român din Oradea: — În nr. 440 din 19 iulie 1873, citim: «Ioan Slavici se propune de arhivariu la consistoriul de aici». În nr. 447, din data de 21 iulie 1873 citim: «Aplicarea lui Ioan Slavici de arhivariu la consistoriul de aici» — În nr. 485, din 17 septembrie 1873 scrie: «Augustin Hertermayer din Aradu înaintează vicariatului o cerere în care pretinde 16 fl. contra arhivariului consistorialu de aici Ioan Slaviciu». — În nr. 537, din 2 octombrie 1873:

«Ioan Slavici, fostulu arhivariu demisionează, s-a încredințat [arhiva] arerarului Petru Suciu».

În nr. 545, din 2 noiembrie 1873: «Arerarulu consistorialu Petru Suciu a primit arhivulu consistorialu de la arhivariulu Ioan Slavici».

3. Pentru corelarea și completarea datelor, adăugăm două adeverințe scrise de mîna lui Slavici, privind, să zicem așa, „retribuția” încasată de el de la Oradea și perioada lucrată.

[1]

CHIETANȚIA

Despre 41 fior 66 8/12 cr. — va sa dica patru-dieci și unu fiorinu 66 8/12 cr. v. austr. ce ca salariu pe luna Augustu a.c. adeverez ca am primitu dela onor. epitropia a constistoriului rom. fr. ort. din Oradea-Mare.

Oradea-Mare, în 1 Augustu 1873

Ioan SLAVICIU

arhivariu consist.

[2]

CHIETANȚIA

Despre 83 fior. 33 4/12 cr. va sa dica optu-dieci și trei fiorini 33 cr. ce am primitu dela on. epitropia a consistoriului gr. or. din Oradea-Mare, ca salariu alu meu pe lunele Septemvre și Octomvre 1873 și anume cîte 41 fior. 66 8/12 cr. pe luna.

Arad în 8/20 Octonvre 1873

Ioan SLAVICIU

Arhivariu consistorialu

Împletind datele de mai sus, reiese că, după preparative, la 21 iulie 1873 Ioan Slavici lucrea în Oradea. La 2 octombrie demisionează din post și pleacă la Arad (Ap. I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. 2, 1932, demisia survine la 13 noiembrie, ceea ce acum se infirmă), la 8/20 octombrie primește, acolo, retribuiția pe două luni, restantă și curentă. Primirea banilor l-a putut întoarce la Oradea, obligatoriu pentru luna octombrie, căci, după protocolul citat, predarea arhivei o face pe data de 2 noiembrie. Așadar, Slavici a petrecut în Oradea de la 21 iulie pînă la 2 noiembrie 1873, intermitent, timp în care s-a aflat la Arad. În acest interval a scris și nuvela *Popa Tanda*, avînd de model chipuri și întâmplări din satul Rontău, de lângă Oradea. Toponimia, onomastica, topografia și geografia locului se regăsesc în descrierile din nuvelă, chestiune la care ne propunem să revenim cu alt prilej.

Constantin MĂLINAȘ

Chietanția.

Despre 83 fior. 33 4/12 cr. va să dica optu-dieci și trei fiorini 33 cr. ce am primitu dela on. epitropia a consistoriului gr. or. din Oradea-Mare ca salariu alu meu pe lunele Septemvre și Octomvre 1873 și anume cîte 41 fior. 66 8/12 cr. pe luna.

Arad în 8/20 Octovre 1873.

*Ioan Slaviciu
Arhivariu consistorialu*

V. s. d. 83 33 4/12 cr. v. a

Mihail DRAGOMIRESCU

în corespondență cu un profesor vilcean*

*Comunicare închinată cu premiul literar „Al. Oprea” al Muzeului Literaturii Române — Rîmnicu Vilcea, dec. 1984.

PE NEDREPT CĂZUT ÎN UITARE, LAZĂR Popescu (1879 — 1964) este, în realitate, una dintre cele mai complexe și mai interesante personalități ale culturii vilcene. Avocat de talent, politician cu vederi democratice, el s-a făcut cunoscut în epocă prin bogata sa activitate literară. Autor de nuvele¹, memorialistică, recenzii etc., Lazăr Popescu s-a remarcat mai ales ca dramaturg. Piese sale², puternic ancorate în realitățile vremii, amintesc uneori, prin limbajul pitoresc al personajelor și prin numele acestora, de teatrul marelui Caragiale.

După propria sa mărturisire, scriitorul a urmărit să dea «la lumină niște rele sociale care să întindă pînă sub ascuns și minează în cetelul cu înțelul liniștea socială... și numai de la a căror înlăturare depinde liniștea vieții sociale și chiar familiale»³. În ce măsură a reușit autorul să-și realizeze acest deziderat, se vede din faptul că o bună parte din piesele sale s-au jucat cu destul succes în Rîmnicul Vilcei din prima jumătate a acestui secol. Încă o dovadă în acest sens este alegerea lui Lazăr Popescu, la 22 iunie 1925, ca membru al Societății Scriitorilor Români. Corespondența pe care scriitorul vilcean a purtat-o, timp de doi ani, cu Mihail Dragomirescu este, de asemenea, clocventă în ceea ce privește renumele său literar în epocă. Din păcate, nu au fost descoperite (încă), în arhiva ilustrului critic și estetician, scrisori ale lui Lazăr Popescu, din care să se poată vedea, teoretizate mai amănunțit, ideile sale despre literatură în general și despre teatru în special.

¹ Volumul de nuvele *Oana* (ed. a II-a, Rîmnicu Vilcea, 1930) a fost citit de G. Călinescu și citat în monumentală sa *Istorie...* (Ediția a II-a, București, 1982, p. 1031).

² *Dreptatea de azi*, Rm. Vilcea, 1900; *Otrava societății*, Rm. Vilcea, 1910; *Fiul naturii*, Rîmnicu Vilcea, 1924; *Boier Nijă*, Rm. Vilcea, 1925; *Puterea ochilor*, Rm. Vilcea, 1929; *Nuța*, Rm. Vilcea, 1934; *Maestrul vremii*, Rm. Vilcea, 1928.

³ Lazăr Popescu, *Otrava societății*, Rm. Vilcea, 1910, p. IV.

Ele transpar, însă, nu o dată, din scrisorile ce ni s-au păstrat de la cunoscutul estetician român și din care doar una singură a fost adusă la cunoștința publicului⁴. În scrisoarea publicată apare chiar un fragment citat din Lazăr Popescu: «Dumneavoastră scrieți: „Singură poezia poate să scape adeseori de aceste influențe (ale mediului nemijlocit, n.a.) și poetul să descrie impersonal în perceperea lumii”»⁵. Cel mai adesea sînt expuse insistent concepțiile profesorului Dragomirescu, unele anterioare apariției cunoscutei *Științe a literaturii*. Astfel, teoria sa despre raportul dintre capodoperă și frumos apare prezentată aproape cu aceleași cuvinte: «...frumusețea închisă într-o capodoperă este singura adevărată frumusețe» — scria esteticianul în concluziunea sa la *Știința literaturii*⁶. «Frumusețea adevărată e numai una și aceea e sus de tot și la ea nu se ajunge fără multe condițiuni pe care de-abia unul sau doi oameni pe secol o îndeplinesc.»⁷ În concepția sa, scriitorul nu trebuie să se mulțumească cu un ideal modest, ci trebuie să năzuiască permanent spre genialitatea creatoare a marilor «poeti», cuvînt prin care el desemna pe toți marii creatori de capodopere, indiferent de genul literar în care scriu. Aceeași recomandare o face esteticianul și lui Lazăr Popescu⁸, aceea de a se strădui să urce «sus de tot — pe scara hierarhiei poetice»⁹. Teoria «capodoperei», considerată la vremea sa de Croce ca «una curioasă doctrină naturalistică»¹⁰, a fost apreciată ulterior ca

⁴ Vezi Ion Soare, *Mihail Dragomirescu în corespondența cu scriitorul vilcean Lazăr Popescu*, în „Vilcea hierarh, Foaie a Societății literare Anton Pann”, Rm. Vilcea, martie 1984.

⁵ Arhivele Statului, Jud. Vilcea, Fond personal Lazăr Popescu, mapa I, scrisoarea nr. 1.

⁶ Mihail Dragomirescu, *Știința literaturii*, în *Scrieri critice și estetice*, București, p. 491.

⁷ Arhivele Statului, Rm. Vilcea, Fond personal Lazăr Popescu, mapa nr. 1, scrisoarea nr. 2.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Benedetto Croce, *La poesia*, Bari, 1953, p. 339.

Stimate D-le Popescu

În tot ce spui d-ta ai foarte mare dreptate, dar uiți un lucru. Frumusețea se găsește pe toate treptele¹ înțelegerii omenestii, dar frumusețea adevărată e numai una și aceea e sus de tot și la ea nu se ajunge fără multe condițiuni pe care de abia unul sau doi oameni pe secol le îndeplinesc.

Observațiile și judecățile pe care ți le-am trimis priveau lucrurile de sus de tot. Dacă mi-ai fi scris să le privesc mai de jos, era să-ți scriu și eu în același sens ca și ceilalți admiratori din provincie.

Între noi prin urmare nu e deosebire — decît de idealuri. Te mulțumești cu un ideal mai modest?

Îl poți avea și poți fi fericit. Marii poeți însă pe care un scriitor totdeauna trebuie să năzuiască să-i ajungă nu se mulțumesc decît cu idealul frumuseții adevărate, din care se vede că am făcut greșeala să mă pun, cînd am judecat sensul d-tale.

Dacă primești acest amendament — și vrei să te sui cît mai sus — ba chiar sus de tot — pe scara hierarhiei poetice, negreșit că ești primit cu brațele deschise la Institutul nostru, care, în schimbul cotizației, servește membrilor săi gratuit publicațiile sale, chiar dacă costă mai scump ca cotizația însăși. Și dacă vrei să vî înscrieți trimiteti cotizația la 1 octombrie cînd Institutul se deschide.

Cu salutări amicale

Mihail DRAGOMIRESCU

valabilă, deoarece făcea distincția între meșteșug, talent și geniu creator, aducînd în prim-plan ideea operei desăvîrșite din punct de vedere artistic.¹¹ La polul opus capodoperei, Dragomirescu distingea « operele de talent sau de simplă îndeminare »¹². Acestea, după părerea sa, nu interesează decît « atmosfera din care au ieșit »¹³. În ansamblul său, estetica dragomiresciană, strălucită continuatoare a celei maioreciene, apărea ca o reacție împotriva esteticii științifice de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, care supunea fenomenul artistic explicitării cauzale — curent care își găsisese la noi pe reprezentantul său cel mai consecvent în persoana lui Gherea — obsesia mărturisită a lui Dragomirescu. Cu epitetul de « gherist » este calificat de către estetician și Lazăr Popescu.¹⁴ « ...nici un poet adevărat n-a făcut artă tendențioasă — îi scrie profesorul — fiindcă arta tendențioasă (care însă e numai o semi-artă), avînd

tendență, este în mod necesar făcută să încinte numai pe unii și să dezguste pe alții. Artă adevărată este făcută să încinte pe toți »¹⁵. În aceeași scrisoare el face elogiul formei, singura capabilă să pună în valoare fondul și face aprecieri la adresa operei scriitorului vilcean: « Dumneata ai fond serios, oratoric, dar eu îți cer seriozitatea fondului poetic ».¹⁶

Este, într-adevăr, impresionantă la Mihail Dragomirescu consecvența cu care își prezintă și își apără concepțiile, încrederea nemărginită în justetea teoriei sale și energia deosebită pe care o pune în apărarea « cauzei », fapt remarcat de însuși Croce¹⁷. Scrisorile adresate de el lui Lazăr Popescu vin să arunce noi raze de lumină asupra sistemului estetic al unuia dintre cei mai originali esteticieni români și — nu considerăm exagerat să afirmăm — universali ai acestui secol. Totodată, deși în mai mică măsură, ele constituie prima schiță critică asupra operei scriitorului vilcean Lazăr Popescu.

Ion SOARE

¹¹ A se vedea, în acest sens, prefața lui Z. Ornea și Gh. Stroia la volumul: Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice și estetice*, București, 1969, p. 25.

¹² Arhivele Statului, Rm. Vilcea, Fond personal Lazăr Popescu, mapa I, scrisoarea nr. 4.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, scrisoarea nr. 3.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ B. Croce, *Op. cit.*, p. 339.

INSTITUTUL DE LITERATURĂ
BUCUREȘTI
17, ALEEA BĂICOIANU, 17
și
UNIVERSITATE

Bușteni, 30 August 1925

Stimate D-le Popescu

Negreșit că între noi e o deosebire de concepție. Artă adevărată nu are *tendință*: acesta e adevărul. D-ta ca gherist ce se pare că ești, faci deosebire dintre artă tezigistă și artă tendențioasă, și ai aerul a spune: eu nu fac artă tezigistă, ci tendențioasă, cum au făcut și fac toți poeții.

Nu, nici un poet adevărat n-a făcut artă tendențioasă, fiindcă artă tendențioasă (care însă e numai o semi-artă) avînd tendință, este în mod necesar făcută să incinte numai pe unii și să dezguste pe alții. Artă adevărată este făcută să incinte pe toți. Ceea ce crezi d-ta că e tendință în artă adevărată, nu e în realitate decît ideea energetică, intenția artistică, iar nu tendință. Chiar în operele literare în care tendința e totul, ca de exemplu în operele oratorice, nu pot fi gustate decît dacă tendința, prin trecerea vremii, a murit.

Aceasta duce de-a dreptul la ideea că fondul oricît de serios ar fi nu poate fi pus în valoare decît prin formă. Sau mai bine *seriozitatea fondului poetic* nu e tot una cu seriozitatea fondului prozaic sau oratoric. D-ta ai *fond serios, oratoric*,¹ dar eu îți cer seriozitatea fondului poetic. Cînd îl veți avea, fiți sigur că-i veți găsi forma.

Dacă, și-ți mulțumesc pentru aceasta, vrei să devii membru al Institutului vei primi gratuit *Buletinul* și poate și *Știința literaturii* din care a apărut prima fasciculă.

Atunci, dacă-ți face plăcere, vom mai discuta.

P.S. Pe *Boier Niță*² mi-l rezerv.

Cu salutări amicale
Mihail DRAGOMIRESCU

INSTITUTUL DE LITERATURĂ
BUCUREȘTI
17, ALEEA BĂICOIANU, 17
și
UNIVERSITATE

București
31, ianuarie 1926

Stimate domnule Popescu

Îmi pare că te apropii din ce în ce mai mult de mine. Literatura în sensul larg al cuvîntului cuprinde nu numai capodoperele, singurele pe care le primesc deplin în sfera științei literaturii și care au izvorul în suflet, iar nu în afară, — ci și operele de talent sau de simplă îndeminare. Acestea au caracterul de a fi influențate de mediu, dar ele, tocmai pentru aceasta, nu interesează decît atmosfera din care au eșit. În privința lor aveți perfectă dreptate. În cazul acesta sînt și mașinile teatrale care plac și distrează, fără să aibă pretenția să facă parte din literatură. În discuția cu d[umnea]v[oastră] eu însă nu m-am referit decît la operele în care se revelă genialitate creatoare. Îmi pare bine că mă urmărești. Vei ajunge curînd să pipăi adevărul.

Cu deosebită stimă,
Mihail DRAGOMIRESCU

¹ Sublimierile aparțin lui M.D.

² Titlul uneia dintre piesele lui Lazăr Popescu.

PUNCT • CONTRA • PUNCT

I. L. CARAGIALE

și

„Bobârnacul“

Noi contribuții istorico-literare (I)

ÎN 1964, ÎN REVISTA „PRESA NOASTRĂ“ (nr. 1—2), am publicat un amplu material intitulat *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I. L. Caragiale*, însoțit de o *Anează* în care reproduceam câteva «Texte caragialiene nesemnificate până în prezent», selectate din revista umoristică „Bobârnacul“, apărută în 1879. Articolul meu a primit, în genere, aprecieri pozitive în presa timpului (d.p. în „Contemporanul“) și a căpătat, în decursul anilor, adeziunea mai multor cercetători ai vieții și operei lui I. L. Caragiale.

În 1974, Constanța Trifu, în cartea sa *Presa umoristică de altădată*, amintind de „Bobârnacul“, a fost prima care a contestat susținerea mea în legătură cu paternitatea caragialiană asupra unor texte din această revistă umoristică. Am vrut, pe moment, să răspund Constanței Trifu, pentru a-i dovedi netemeinicia opiniei Domniei-Sale. Deoarece, însă, în cartea amintită, în mod cu totul «curios» (!) Constanța Trifu nu se referea direct la articolul meu apărut în urmă cu 10 ani, iar rîndurile ei consacrate acestei probleme nu erau bazate pe o respingere argumentată a afirmațiilor mele și (mai mult încă) lăsau să se întrevadă că autoarea n-a cercetat cu atenție în întreaga colecție a „Bobârnacului“, am socotit că nu era cazul să mă angajez la o polemică atîta vreme cît punctul de start al preocupărilor mele era nebulos și inconsistent!...

Au trecut anii!... În 1983, a apărut cartea lui Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale*, care, printre altele, aducea un lot de noi argumente în sprijinul susținerii mele despre prezența lui I. L. Caragiale în paginile „Bobârnacului“!

Organizarea de către revista „Manuscriptum“ a unei discuții despre cartea lui Florin Manolescu a iscat polemica dintre acesta și Liviu Călin, inclusă în numerele 4/1984 și 1/1985 ale revistei. Deoarece, ca să zic așa, în urmă cu peste douăzeci de ani, eu am fost acela care am aruncat piatra, am socotit că e necesar să reamintesc punctul meu de vedere în legătură cu relațiile dintre I. L. Caragiale și „Bobârnacul“, expus în vechiul meu articol și completat cu noi probe! Asta nu pentru a-mi apăra un articol scris mai de mult (departe de mine un asemenea gînd!), ci pentru că am socotit și socotesc că nu se cuvine ca istoria noastră literară să renunțe, fără argumente concludente, la nici un rînd scris de I. L. Caragiale, deoarece, așa precum nota cu ironie Paul Zarifopol, începînd editarea operei complete caragialiene: «autorul mari n-au trebuință de precauțiile protectoare ale fanaticilor mai mult ori mai puțin sinceri!...»

Profitînd de amabila ofertă a redacției revistei „Manuscriptum“, care a declarat că lasă deschise paginile sale pentru prezentarea opiniilor altor cercetători, iată câteva puncte de vedere în legătură cu problema I. L. Caragiale și „Bobârnacul“.

*

Vrem să facem, de la început, o precizare!... Nu intenționez să ne «războim» cu Liviu Călin sau cu altcineva!... Ci cu argumentele care contestă paternitatea lui I. L. Caragiale asupra unor materiale din „Bobârnacul“!... În acest scop, vom utiliza argumentele noastre expuse în articolul din 1964, completate de alte probe culese de noi sau de alți cercetători care au abordat problema (*recte*: Florin Manolescu).

Pentru ca demonstrația noastră să fie cât mai concludentă, o vom aborda din unghiuri diverse!...

1. Un «picuț» de istorie literară. Deoarece aici ce au negat prezența lui I. L. Caragiale în paginile „Bobârnacului” n-au făcut, pe baza unei documentări temeinice, istoria „Bobârnacului”, vom încerca, în cele ce urmează, s-o facem noi!

„Bobârnacul”, cu subtitlul «foaie satirică și umoristică», a apărut la 1 ianuarie 1878, la Tipografia P. Conduratu și a cunoscut mai multe etape în existența sa, viețuind, cu numeroase întreruperi (unele de durată îndelungată), până în 1886.

O primă etapă poate fi considerată aceea de la apariția primului număr și până la 28 februarie 1879.

Începînd cu numărul opt (din 19 februarie 1878), ca administrator și proprietar este indicat un oarecare I. Marian, pe care l-am aflat citat cu niște versuri în „Calendariu” din Sibiu, pe anul 1877 (Să se vadă: Georgeta și Nicolin Răduică — *Calendare și almanahuri românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 226). Cine redacta însă această foiță umoristică în etapa amintită mai sus?

În „Puricele”, «revistă de haz și distracție» apărută la 18 februarie 1879, se menționează: «Redactorul acestei reviste este domnul I.M.Mo..., faimosul redactor al „Bobârnacului”». Ulterior, în nr. 3 și 4 ale „Puricelei”, numitul I.M.Mo... își completează «mărturisirile», precizînd că el a fondat „Bobârnacul”, pe care l-a scris «singur și neîntrerupt», «pînă la leșin»!... Prin urmare, în prima fază a existenței sale, „Bobârnacul”, a avut un singur redactor și anume pe I.M.Mo... (Din păcate, n-am putut descoperi cine se ascundea, pe atunci, sub acest pseudonim!). Revista, încă de la primul ei număr, era, în principal, cantonată în zonele pornografiei, incluzînd, de cele mai multe ori, glume pornografice fără perdea, lipsite de bun gust și umor, scrise tern și fără relief stilistic (mai ales la rubricile intitulate: *Bobârnaci*, *Bibi-luri*, *Talmeș-Balmeș*, *Farafasitcuri* etc.). Deși, în primul număr, în cuvîntul-program, redacția afirmă că revista va încerca a fi în afara luptelor partidelor politice ale timpului, foarte curînd își va îndrepta atacurile împotriva partidului liberal de guvernămint (mai accentuat, îndeosebi, din august 1878). Pe plan extern, atacurile publicației vizau, în primul rînd, relațiile noastre cu Rusia, Turcia și Bulgaria, folosindu-se, în acest scop, și caricaturi din presa

umoristică străină: „Pasquino”, „Kirkirici”, „Papagalo” etc. („Ghimpele”, nr. 62, din 14 aug. 1878). În această primă etapă, „Bobârnacul” n-a călcat, cum au susținut unii, pe urmele rubricilor din „Ghimpele” sau din „Claponul”, ci era o publicație ștearsă, fără să se remarcă, cît de cît, prin ceva mai acătării!

Liviu Călin afirmă că, de «teamă vreunei imputări publice» din pricină că imita „Ghimpele”, „Bobârnacul” a fost obligat să-i ceară un fel de scuze acestei reviste!... Faptele sînt puțin diferite!... Imediat după apariția primului număr al „Bobârnacului”, „Ghimpele” salută cu ironie noua publicație umoristică, care ar avea, chipurile, «spirituale materii și expresiuni alese», și îi urează abonați mulți și «bobârnace țepene» („Ghimpele”, nr. 2, din 6 ian. 1878). La replica «Înțepată» a „Bobârnacului” (nr. 3 din 8 ian. 1878), „Ghimpele” acuză redacția că, prin expresiile folosite, este demnă doar de «cazarma din Dealul Spirei» („Ghimpele”, nr. 4, din 13 ian. 1878). Iar, în decursul anului 1878, atacurile „Ghimpelei” împotriva „Bobârnacului” vor fi repetate! I se reproșa, mai ales, că, în ceea ce privește caricaturile publicate, redacția își băga deseori, «lingura în oala altuia»! Și, deoarece „Bobârnacul” îl acuzase pe N. D. Popescu că, în almanahul său recent editat, ar fi reproduș, fără încuviințare, texte luate din revista redactată de I.M.Mo..., în „Ghimpele” (din 5 dec. 1878) vor fi publicate cîteva versuri (semnate Nedea) și o *Scrisoare deschisă* (iscălită N. D. Popescu), care dezvăluiau deficiențele adinci ale „Bobârnacului”, ca publicație de umor: lipsă de idei și de spirit, texte de duzină, o exprimare neglijentă etc.

Odată cu începutul anului 1879, I. Marian, administratorul-proprietar, constatînd, probabil, lipsa de priză la cititori a „Bobârnacului”, caută unele soluții de înviorare a publicației. La un interval extrem de scurt, „Bobârnacul” își schimbă de cîteva ori formatul, capul revistei, unele rubrici. Abia acumă își fac apariția, în „Bobârnacul”, unele rubrici preluate din „Ghimpele” („Zig-zag” și „Cronica”). Astfel, în numărul din 18 ianuarie 1879 al „Bobârnacului” găsim, pentru prima dată, rubrica „Cronica” (menționată cîteva numere la rînd!).

Pînă în prima jumătate a lunii februarie 1879, I.M.Mo... continuă a fi redactorul principal al revistei, secondat, însă, de astă dată de unii colaboratori externi (ale căror contribuții, deși pline de greseli de tipar, se disting lesne de restul materialului!).

Ivindu-se unele disensiuni între I.M.Mo... și I. Marian, aceștia iau decizia de a se separa, primul urmînd să primească o despăgubire bănească de la al doilea, care rămîne singurul proprietar al publicației. Părăsind „*Bobtrnacul*“, I.M.Mo... s-a grăbit să pună bazele unei noi foiețe umoristice și, astfel, la 18 februarie 1879, apare „*Puricele*“, care se va considera urmașul direct al „*Bobárnacului*“! Deoarece, pe cît s-ar părea, I. Marian nu i-a dat lui I.M.Mo... întreaga sumă promisă ca despăgubire, în „*Puricele*“ vor apărea diferite învinuiri, taxate de I. Marian — la „Mica corespondență“ din „*Bobtrnacul*“ — drept calomnii! Iată, de pildă, ce scria, în acest sens, I.M.Mo... în „*Puricele*“ (din 18 martie 1879): «Noi avem probe că pe D. Marian l-am procopsit și că, în urmă, ne-a înșelat, rămînîndu-ne dator, după ce i-am cedat „*Bobtrnacul*“ de pomană. Ex-redactorul-proprietar al „*Bobtrnacului*“ și actualul redactor al „*Puricelei*“». Din declarația lui I.M.Mo..., ar trebui, credem, să reținem, în primul rînd, că cel atacat era doar I. Marian și nicidecum noul redactor al „*Bobárnacului*“, revista continuînd să apară și după plecarea din redacție a lui I.M.Mo...! În al doilea rînd, că, în această nouă fază de existență a „*Bobárnacului*“, revista are mai mult succes ca în trecut, ceea ce i-a adus lui I. Marian, administratorul-proprietar, o oarecare procopseală!... Cum a fost posibilă o astfel de schimbare rapidă în bine a „*Bobtrnacului*“?

Înainte de a da un răspuns la această întrebare, să ne fie îngăduit a aminti aici cîteva momente mai deosebite din viața lui I. L. Caragiale în primele luni ale anului 1879 (selecțate, în principal, din scrierile ce le datorăm, în acest sens, condeiului competent al acad. Șerban Cioculescu).

La sfîrșitul anului 1878, I. L. Caragiale oferă, spre reprezentare, Comitetului Teatrului Național, piesa *O noapte furtunoasă*. Avansul încasat la acceptarea comediei i-a adus, desigur, un oarecare reviriment în situația lui financiară, mereu precară! Dar nu pentru mult timp!... Își punea, însă, mari speranțe în încasarea drepturilor sale de autor, în cazul cînd piesa va cunoaște un și neîntrerupt de reprezentări încununată de succes! La 18 ianuarie 1879 are loc premiera comediei *O noapte furtunoasă*! După cea de-a doua reprezentare, în urma cunoscutului incident dintre I. L. Caragiale și I. Ghica, reprezentarea piesei este suspendată!... În semn de protest, se pare că I. L. Caragiale a returnat Comitetului Teatrului Național și o parte din banii

luați anterior ca avans!... În plus, în aceea vreme, I. L. Caragiale are și alte motive de «iritare»!... La al doilea spectacol cu piesa sa, autorul a fost fluierat de unii membri ai Gărzii civice, care au intenționat, chiar, după reprezentare, să-l «trateze» cu palme în piața teatrului!... Cronicile dramatice, apărute în publicațiile timpului, îi erau, în genere, nefavorabile, începînd cu aceea a lui Fr. Damé, în „*Românul*“ (din 20 ian. 1879). Chiar și cronică lui I. Slavici, coleg de redacție cu I. L. Caragiale, publicată în „*Timpu*“ (din 23 ian. 1879), nu l-a încîntat, probabil, pe tînărul dramaturg. La „*Timpu*“, în calitatea sa de redactor, I. L. Caragiale nu se omora prea mult cu munca, în schimbul sumelor infime ce le primea! În primele luni ale anului 1879, I. L. Caragiale publică un singur articol: [*Frații radicali și d. Dim. Sturdza*] (în numerele din 18, 23 și 25 martie 1879 ale „*Timpu*“). Dacă sînt veridice amintirile lui Al. Ciurcu, care relatează că, la „*Timpu*“, I. L. Caragiale a fost plătit cu articolul, se înțelege că dramaturgul n-a putut încasa prea mult pentru contribuția lui gazetărească!... În acest răstimp are, însă, satisfacția de a-l însoți pe Titu Maiorescu la Viena, plecînd din București la 28 martie 1879 și revenind în țară la 8 aprilie, cînd, detașat de ziarul „*Timpu*“, trece pentru cîteva luni la conducerea gazetei oltene „*Dolju*“, stabilindu-se la Craiova. (Cronologie, în „*Viața Românească*“, nr. 6/1962).

Să ne reîntoarcem, acum, la depănarea firului existenței „*Bobárnacului*“, în etapa ianuarie-martie 1879, pentru ca, după aceea, să încercăm a vedea dacă nu cumva s-ar putea împleti cele două istorii amintite — a vieții lui I. L. Caragiale cu aceea a „*Bobtrnacului*“!

Separîndu-se de I.M.Mo..., I. Marian, în calitatea sa de conducător-proprietar al „*Bobtrnacului*“, a căutat, negreșit, să găsească un nou redactor, care să asigure revistei o bună rentabilitate!... Deoarece, însă, încă din ianuarie 1879, avea la noua rubrică intitulată „*Cronica*“, un colaborator extern, pe care îl cunoștea bine, îi oferă acestuia, după presupunerea noastră, ca în schimbul unei bune retribuții, să redacteze integral „*Bobárnacul*“, ca «prim redactor» al revistei!... Cert e că după publicarea, la 13 februarie 1879, a numărului 13, „*Bobárnacul*“ (din motive independente de voința sa, precum se spune în numărul următor!), își întrerupe, timp de două săptămîni, apariția, reapărînd, abia la 28 februarie 1879, cu numărul 14, care

marchează intrarea publicației într-o nouă etapă a existenței sale.

Odată cu apariția seriei a doua, „*Bobârnacul*” (avind, de astă dată, această ortografiere) își schimbă tipografia (trece la Tipografia Ștefan Mihăilescu, din str. Lipscani nr. 11—13), formatul (36×25) și capul revistei! Capătă o altă înfățișare tehnică și un conținut de altă calitate decât acela anterior! În cele 10 numere publicate de bisăptăminalul umoristic „*Bobârnacul*” în această etapă (28 februarie—31 martie 1879), pe încetul revista a izbutit să-și facă un profil propriu, bine conturat, care, ca tehnică jurnalistică, nu era tributar nici „*Ghimpeiului*” și nici „*Claponului*”, cum pretinde Liviu Călin!... Nu însă și în privința utilizării unor texte publicate în aceste reviste și, în continuare, la punctul doi al argumentării noastre, vom justifica de ce...

Cele patru pagini ale „*Bobârnacului*” erau structurate astfel: *material redacțional cu caracter politic* (sub titluri diverse: *Situația zilei*, *Politica zilei*, *Situația politică*, *Situația*, *Trufandale telegrafice* etc.); „*Cronica*” (ce apare numai în primele două numere ale acestei etape, incluzând, în genere, anecdote sau aluzii malițioase la fapte și persoane contemporane etc.); *ebosé de momente hazlii sau materiale mai mărunte cu tentă umoristică*; anecdote fie individualizate sub un titlu, fie cuprinse la cele două rubrici speciale: „*Fleacuri*” și „*Fel de fel*”; *o parte recreativă* (șarade, ghicitori etc. care, în ultimele numere, erau alcătuite, mai ales, de corespondenți externi); *poșta „Bobârnacului”* (înșiruirea numelor dezlegătorilor jocurilor distractive) și „*Mica corespondență*” (o miniatură poștă a redacției). Paginile 3 și 4 ale revistei erau ocupate de un desen mare, original (subliniem acest fapt, deoarece, în trecut, caricaturile erau reproduse după publicații străine!), existind, în genere o strînsă concordanță între desen și unele texte ale publicației (La un moment dat, desenele erau rubricate sub genericul: «*Caraghioslicuri politice*!»). Umorul e, în mai mare măsură, de calitate, fără concesiiile pornografice, precum era în trecut!... Glumele mult mai subțiri și mai vioi prezentate. Se caută forme variate de transmitere a comicului: anecdote «*în pilule*», texte de respirație mai largă (unele sub formă de *schife dramatice*), cărți de vizită umoristice, bibliografii fanteziste umoristice etc. Orientarea politică era net antiliberală, în condițiile unor discuții aprinse în presa vremii și în parlament, stîrnite de revizuirea articolului 7 din

Constituție, la cererea Puterilor participante la Congresul de la Berlin. «*Capul de bătaie*» al redacției este, în primul rînd, C. A. Rosetti și așa-zisul său republicanism, deși sint atacați și alți conducători ai partidului liberal de guvernămint (ca, de pildă, Dim. Sturdza pentru problema monopolului tutunului). Deoarece, în mai 1879, urma să aibă loc alegerile parlamentare, pregătirea lor de către liberali, cu ajutorul argumentelor «*contondente*», constituie, de asemenea, o sursă bogată de atacuri acide repetate, ca de altfel și garda civică, masă de manevră electorală a liberalilor!... Prin orientarea sa politică generală, „*Bobârnacul*” era, în genere, un fel de pandant umoristic al „*Timpului*”. (Se înțelege că la alt diapazon și cu alte mijloace, folosind uneori atacuri mai dezlănțuite!). De aceea, revista ieșeană „*Perdăful*”, antimaiioresciană și antijunimistă, va acuza veninos „*Bobârnacul*” că ar publica doar... *Fleacuri*! (în numărul din 25 martie 1879).

În articolul redacțional programatic al primului număr din seria a doua, *Comiteul de redacție* al „*Bobârnacului*” arată că revista a intrat într-o nouă fază, urmărind să fie un organ umoristic «*strălucitor de spirit*» și «*foița cea mai spirituală și mai hazlie din Orient*»!... Și „*Bobârnacul*”, în noua sa «*fază*», și-a ținut, cu prisosință, promisiunea din cuvîntul său programatic!

Iar acum, în continuare, să cercetăm, fie și sumar, care au fost relațiile lui I. L. Caragiale cu „*Bobârnacul*”, pentru început amintind numai unele date biografice, referitoare la creatorul piesei *O noapte furtunoasă*, ce pot fi descifrate în paginile revistei!

E nelndoielnic că atît I. M. Mo..., cît și I. Marian îl cunoșteau pe I. L. Caragiale!... O mică dovadă: în „*Bobârnacul*” din 21 mai 1878 se anunța că la Teatrul Național «*se va juca frumoasa tragedie Roma învinsă*». Calificativul «*frumoasă*» acordat traducerii lui I. L. Caragiale era, negreșit, un act de «*amiciție*» din partea „*Bobârnacului*”, pentru autorul respectiv!

La începutul anului 1879, I. Marian, urmărind îmbunătățirea publicației, a făcut apel la un colaborator extern, care a introdus rubricile „*Zig-zag*” și „*Cronica*”. Sub genericul „*Cronica*”, I. L. Caragiale a publicat, anterior, la „*Ghimpele*” (în 1874—1876) diferite materiale umoristice, iar, peste ani, cu această titulatură, va scrie în diferite gazete ale timpului!... Prin urmare, colaboratorul angajat de „*Bobârnacul*” nu poate fi decât I. L. Caragiale! Cu atît mai

mult cu cît, la rubrica „Cronica“, I. L. Caragiale angajează și unele atacuri personale! Astfel, precum am arătat, prima cronică răuvoitoare la adresa comediei *O noapte furtunoasă* a publicat-o Fr. Damé, în „Românul“ (la 24 ian. 1879). În numărul din 25 ianuarie 1879 al „Bobărnacului“, la rubrica „Cronica“, se înseamnă următoarea înțepătură vitriolantă împotriva lui Fr. Damé (poreclit: Sfredelici Damnatul!): «Ziarele japoneze ne împărtășesc știrea că domnul Sfredelici Damnatul, cunoscutul decorat din București, va localiza o comedie din limba chineză, în cincizeci de acte». Cel care se răfuia, în acest fel, cu Fr. Damé nu putea fi altul decît I. L. Caragiale, care îl atacase prin presă în câteva articole anterioare, în același sens!

Șerban Cioculescu reliefa următoarele: «Caragiale s-a apropiat de jurnalistică din sărăcie. Apoi, s-a întors la ea tot de nevoie» (Șerban, Cioculescu — *Viața lui I. L. Caragiale*, Ed. III, Editura „Minerva“, 1972, p. 76). Situația materială grea a fost, desigur, în mod hotărîtor factorul determinant care l-a împins pe I. L. Caragiale să accepte, așa precum presupunem, să colaboreze la „Bobărnacul“!

Preluind conducerea redacțională a „Bobărnacului“, «de la nod înainte» (cum se spune în numărul din 28 febr. 1879), I. L. Caragiale a căutat să imprime publicației amprenta necesară pentru a fi pe placul marelui public, deoarece, așa cum va scrie într-o scrisoare din 1883, el înțelegea «mult natura și gustul publicului». (Op., VII, p. 529). Utilizînd întreaga lui experiență publicistică și literară anterioară, I. L. Caragiale dă, ca atare, „Bobărnacului“ o fizionomie proprie; de aceea renunță la rubricile „Zigzag“ și „Cronica“, pe care le-a frecventat, în urmă cu ani, la „Ghimpele“. Dar, în paginile „Bobărnacului“, I. L. Caragiale a strecurat «tipul» și alte date și reacții personale, afară de «înghiparea» ironică a lui Fr. Damé! Astfel, se știe că în seara premierei piesei *O noapte furtunoasă*, I. L. Caragiale avea un trac îngrozitor, pe care, ulterior, îl evocă, cu umor, în următoarea anecdotă publicată în „Bobărnacul“ (la 11 martie 1879): «În seara primei reprezentări a piesei X..., autorul ei vorbește cu o actriță între culise; mai sînt cîteva minute pînă să se ridice perdeaua și actrița tremură grozav de emoție. „— Al nu știi — zice dînsa — ce frică-mi este să nu caz în rolul ăsta!... — D-apoi mie!“ răspunde autorul».

Reacțiile unor membri ai gărzii civice la al doilea spectacol cu *O noapte furtunoasă* sînt,

negreșit, la originea nenumăratelor persiflări ironice caragialiene din „Bobărnacul“, care vizau garda civică. După cum se pot stabili apropieri și între unele idei din articolul [*Frații radicali și d. Dim. Sturza*], publicat de I. L. Caragiale în martie 1879 în „*Timpu*“ și cîteva texte din „Bobărnacul“. (Florin Manolescu, în „*Manuscriptum*“, nr. 4/1984, a evidențiat, în acest, sens, cîteva aspecte convingătoare).

În sfîrșit, așa cum am arătat și în articolul nostru din 1964, textul intitulat *Citim în cartea fistichie a oficiului nostru exterior*, precum și alte materiale din același număr al „Bobărnacului“ (numărul 23 din 31 martie 1879), citite fără *parti-pris* negator, ne aduc multe și convingătoare date biografice asupra redactorului „Bobărnacului“, identificat în persoana lui I. L. Caragiale! În aceste materiale trebuie, însă, să «deslipim», în prealabil, tenta umoristică de pe fațetele realității, pentru a dobîndi cîteva date concludente în privința prezenței lui I. L. Caragiale la „Bobărnacul“, ceea ce ne vom strădui s-o facem aici, în mod succint!... «Primul redactor» cum se scrie în acest ultim număr al etapei a doua a „Bobărnacului“, își anunță plecarea sa peste hotare, în Europa, pentru a căsca gura «cît i-o permite elasticitatea fălcilor sale». Prin prismă ironică, redactorul își face următorul autoportret glumeț: e un tînar «levent», «ager», «istef» și «hazliu», care are «apilpisite credințe nihiliste» și este bine cunoscut prin «giumbușurile lui teatrale»! (Subliniem termenul *teatral*, care reliefează pregnant faptul că redactorul era autor de lucrări dramatice cu caracter comic! Pare «ciudat» că Liviu Călin trece atît de ușor peste această notație explicită!) Redactorul pleca, în Europa, nu pe banii lui, ci pe ai altuia, ceea ce îl face să exclame, referindu-se la voiajurile în străinătate făcute, pe atunci, de C. A. Rosetti: «Trai Ionică, cu banii țării»! (Florin Manolescu atrăgea atenția, în mod îndreptățit, că «Ionică poate trimite la prenumele lui Caragiale»! Și, pe drept cuvînt!). Or, se știe (și am arătat acest lucru mai înainte), «Ionică», adică I. L. Caragiale, a plecat, într-adevăr, în Europa, la Viena, pe data de 28 martie 1879, însoțindu-l pe Titu Maiorescu, care i-a plătit călătoria!... Și, ceea ce, de asemenea, e bine să se rețină, „Bobărnacul“, odată cu numărul din 31 martie 1879, în care se anunța plecarea redactorului peste hotare, își va întrerupe apariția timp de 5 săptămîni, pentru a reapărea abia la 6 mai 1879 (pentru scurt timp: pînă la 31 iunie 1879), avînd o nouă

redacție, altă înfățișare și alt conținut, cu materiale de slabă calitate!... Și faptul este, iar, explicabil, dacă identificăm în persoana redactorului „Bobârnacului“, plecat în Europa, pe I.L. Caragiale! Acesta, reintors în țară, a plecat, așa cum am arătat, pentru cîtva timp la Craiova, ca redactor la „Doljul“!...

Prea sînt multe coincidențele biografice ale lui I. L. Caragiale cu datele caracterologice și biografice notate, în mod hazliu, de redactorul „Bobârnacului“, ca să nu fie chiar I. L. Caragiale acel redactor «necunoscut!» (Și, drept argumente, vom mai aduce, în continuare, alte multe «coincidențe»!...). Totuși, Liviu Călin înlătură toate aceste «coincidențe», în principal cu spada ironiei!... Cum ajunge Liviu Călin la concluziile sale?

Se susține mai întîi, că, deoarece I. L. Caragiale a plecat la Viena pe banii lui Titu Maiorescu, afirmația redactorului „Bobârnacului“, identificat cu I. L. Caragiale, în exclamația «Trai Ionică, cu banii țării», este inexactă și, ca atare, ar constitui un argument împotriva celor care pretind că autorul *Scrisorii pierdute* ar fi fost redactorul plecat în Europa! Avem impresia că Liviu Călin a vrut, probabil, să facă o glumă!... Cum ar fi putut, oare, tînărul Caragiale să dezvăluie, într-o publicație a timpului, faptul că Titu Maiorescu, făcîndu-i o surpriză, i-a suportat cheltuielile voiajului? Oare, după părerea lui Liviu Călin, pentru ca viitorii cercetători literari să nu aibă nici un dubiu, I. L. Caragiale ar fi trebuit să scrie: «Trai Ionică, pe banii lui Titu!»? Nimeni n-a pretins vreodată că I. L. Caragiale a fost un «idiot»!... Nici cei mai mari dușmani ai scriitorului!... Atunci? Dealtfel, s-ar părea că I. L. Caragiale a dorit să dea, indirect, o replică lui Liviu Călin, punîndu-l pe Pristanda, care monologhează despre Tipătescu, să exclame: «trai, neneaco, cu banii lui Trahanache... (luîndu-și seama) babachii!» Deși singur, Pristanda retractează afirmația «indiscretă», căci, de!, vorba aia, Tipătescu era «mai marele» lui!... Liviu Călin, referindu-se la amintirile notițe din *Însemnările zilnice* ale lui Titu Maiorescu, pretinde că în nici un caz numerele 22 (din 28 martie 1879) și 23 (din 31 martie 1879) ale „Bobârnacului“ nu puteau fi redactate de I. L. Caragiale, deoarece, în acel timp, acesta era plecat, împreună cu mentorul „Junimii“, la Viena!... Îl invit pe Liviu Călin să citim împreună, cu mai mare atenție, materialele documentare! În primul rînd, e neîndoielnic că numărul 22 al „Bobârnacului“ a apărut

în ziua fie 28 martie 1879, fiind pregătît, deci, pentru tipar anterior zilei apariției! Iar I. L. Caragiale a plecat din București, spre Viena, așa precum notează Titu Maiorescu, în seara zilei de 28 martie 1879, la orele 9! Deci, în momentul plecării din țară a lui I. L. Caragiale, numărul 22 era tipărit și difuzat pe piață! Informat, probabil, abia în ajun de plecarea sa în Europa (era vorba, doar, de o surpriză ce ținea să i-o facă Titu Maiorescu!), I. L. Caragiale începuse pregătirea numărului 23 (care va apare după plecarea lui peste hotare) încă înainte de apariția pe piață a numărului 22! Să nu uităm faptul că fiecare număr al „Bobârnacului“ avea o caricatură cu uderențe la textele din paginile revistei și, ca atare, desenatorul trebuia să pregătească desenul din timp! Ceea ce îl obliga și pe redactorul „Bobârnacului“ să-și scrie textele cu o zi-două înainte de a fi date la tipar! În concluzie, și ultimul număr din etapa a doua a „Bobârnacului“ a fost redactat tot de I. L. Caragiale, tipărirea revistei și apariția ei, în ziua de 31 martie 1879, rămînînd, însă, pe cît se pare, în seama lui I. Marian (de aici numeroasele greșeli de tipar, presărate pe toate paginile!)...

Dar, în acest număr, apărut la 31 martie 1879, în articolul intitulat *Trufandale telegrafice*, putem descifra o altă informație interesantă, care ne poate indica, de asemenea, că redactorul „Bobârnacului“ plecat în Europa era I. L. Caragiale!... Aici, se relatează cu ironie că trimisul special al „Bobârnacului“, în voiajul său peste hotare, ar fi ajuns, chipurile, la orele 12 noaptea, în Ungaria, în localitatea «Kekeşmet», de unde, apoi, a plecat mai departe, continuîndu-și escapada. I. L. Caragiale, însoțindu-l pe Titu Maiorescu, a aflat, negreșit, de la acesta, că, din cauza inundațiilor de la Seghedin, vor pleca pe ruta București—Lemberg—Cracovia. Scriînd o notă fantezistă în legătură cu ruta redactorului „Bobârnacului“ peste hotare, I. L. Caragiale arată că acesta, în calitatea sa de «nuntiu diplomatic al „Bobârnacului“ a sosit teafăr» la «Kekeşmet» (Ungaria)!... Ce-i acest *Keckemet* («Kekeşmet» în ortografia falsă a corectorului „Bobârnacului“, care n-a auzit de această denumire și nu știa cum se scrie corect!)?... Răspunsul e destul de simplu!... În 1893, în „Moftul român“ (Op., 1962, vol. 4, p. 259), în autoportretul ironic ce și-l face, I. L. Caragiale scrie că a avut de gînd să se exileze la «Keckemet» și că el este «singurul bucuureștean care s-a alipit de fosta „Junime“ literară din Iași». Asocierea dintre

«Kecskemet» și „Junimea“ nu e întâmplătoare!... Iată ce scrie Iacob Negruzzi, în *Dicționarul Junimii* („Convorbiri literare“, 1925 p. 52), la cuvîntul „Kecskemet“: «Localitate în Austro-Ungaria. În „Junimea“, numele *Kecskemet* se întrebuintează pentru toată România transcarpatică. Cuvinte, ziceri, construcții de fraze româno-ardelene, amestecate cu nemțească, ungurească și latinească, precum și scrieri de felul acesta, „Junimea“ le declara pe toate venite din Kecskemet!» (În 1888, I. Creangă îi ceruse, plin de haz, lui I. Pop Florantin să nu-și plătească cumva datoriile cu «marfă de Kecskemet»; iar eroul caragialian Rostogan îi spune unui elev, «fără aplicațiune», că acesta va rămîne un prostovan chiar de-l vor trimite părinții la „Kecikemet“ — *Op.*, I, p. 109).

În martie 1879, I. L. Caragiale era, încă mai de mult, considerat membru al „Junimii“ și, prin urmare, cunoștea, firește, semnificația hazlie a termenului *Kecskemet*! De aceea, născocind că, în voiajul său peste hotare, redactorul „*Bobârnacului*“ a făcut un scurt popas la «Kecskemet», sugera că a intrat în jocul glumei al „Junimii“, cu atît mai mult cu cît îl însoțea pe Titu Maiorescu, mentorul ei! Împin, gînd comicăria mai departe, I. L. Caragiale descrie *Kecskemetul*, ca «o stație fără oraș, și la gară nefiind decît o pipă ungurească, ce încetase de mult a mai scoate fum!».

Să încercăm acum, să sintetizăm principalele informații pe care le-am prezentat în legătură cu redactorul „*Bobârnacului*“ plecat peste hotare: era o persoană «nihilistă», din anturajul „Junimii“; era autor de «giumbușuri teatrale» cunoscute, își bătea joc de Fr. Damé; lua în deridere garda civică și, în genere, partidul liberal; la sfîrșitul lunii martie 1879 a plecat într-un voiaj peste hotare, pe banii altuia; odată cu această călătorie, „*Bobârnacul*“, în a doua sa fază de apariție, își suspendă definitiv șirul!... Cui altuia decît lui I. L. Caragiale i se pot aplica, fără nici o modificare, toate aceste indicații biografice? De aceea, sîntem încredințați că nu e vorba de nici o eroare în a afirma paternitatea caragialiană asupra textelor din „*Bobârnacul*“, seria a doua!... E vorba, deci, nu de prezența lui I. L. Caragiale în paginile „*Bobârnacului*“ de la primul său număr și pînă la definitivă lui răposare, cum se pare că au socotit unii!... Ci numai de cele 10 numere apărute între 28 februarie și 31 martie 1879! Așa am spus-o și în 1964, așa o repetăm și acum, precum, dealtfel, a susținut-o, categoric, și Florin Manolescu.

2. *Incursiuni în conținutul „Bobârnacului“.* Chiar și la o fugară parcurgere a celor zece numere amintite ale „*Bobârnacului*“, se pot sesiza, fără dificultate, aderențele lor variate cu unele scrieri, de mult știute, ale lui I. L. Caragiale. Iar forarea mai profundă a textelor îți procură numeroase și adecvate confirmări de «înrudire» a acestora cu opera caragialiană!...

Tocmai de aceea vom încerca, în continuare, să facem explicită această idee, apelînd, în acest sens, la cîteva exemple mai pregnante, deși numărul lor ar putea fi mult sporit!

În primul rînd, însă, ținem să reamintim aici un fapt binecunoscut cercetătorilor vieții și operei lui I. L. Caragiale: «presat» de unele publicații ale vremii de a le furniza, prompt, spre publicare, diferite materiale, scriitorul făcea, adeseori, apel la texte mai vechi (îndeosebi din perioada începuturilor sale publicistice), pe care le renova artistic, parțial, sau, chiar ovasiintegral! În această «strategie gazetărească» a lui I. L. Caragiale intra, incontestabil, și cunoscuta lui *pigrizia* (ce masca, nu o dată, înalta lui probitate profesională!) — despre care s-a scris de mult!

Deoarece scriitorul și-a învăluit într-o ceață, uneori densă, istoria începuturilor sale publicistice și literare, luarea în considerație a procedurii caragialian amintit, în vederea dobîndirii rapide a unor texte pentru o publicație sau alta, poate, în mod evident, să ne ofere, cu mulți sorți de izbîndă, o cale îndreptățită spre descifrarea de texte scrise de I. L. Caragiale sau de momente din viața sa, nu îndeajuns de bine clarificate!

Procedeeul metodologic adus în discuție își păstrează, desigur, valabilitatea sa integrală și în cazul cercetării și dezvoltării, cu multiple argumente temeinice, a prezenței lui I. L. Caragiale ca redactor la „*Bobârnacul*“.

În conformitate cu «regulile» jurnalistice practicate de multe gazete ale timpului, și în „*Bobârnacul*“, producția umoristică redacțională nu apărea sub semnătură (cu excepția unor colaborări externe). Totuși, în pofida unor contestări (deloc concludente, după părerea noastră), ea poartă, apăsător, amprenta creației caragialiene!

În „*Bobârnacul*“ au apărut, neîndoielnic, numeroase pagini, în variante *princeps*, scrise de I. L. Caragiale în mod special pentru revista respectivă: articole politice, schițe umoristice, anecdote etc. Nu vom face, însă, analiza acestora, ci doar a textelor, fragmentelor, frazelor

sau cuvintelor care pun în evidență filiația directă a „Bobârnacului” cu scrieri ale lui I. L. Caragiale — anterioare sau posterioare anului 1879!... Or, pe acest teren, sîntem încredințați, vom izbui să culegem o bogată recoltă de argumente peremptorii, care vor spulbera definitiv opinia inconsistentă a existenței unui prim redactor al „Bobârnacului”, altul decît I. L. Caragiale!

A. *Materiale apărute anterior.* „Bobârnacul”, în conformitate cu indicația de pe revistă, trebuia să apară bisăptămînal — marți și vineri! Zilele de apariție s-au schimbat, însă, mereu, stabilizîndu-se — pentru ultimele patru din cele zece numere de care ne ocupăm — la apariția în fiecare miercuri și sîmbătă!... E bine, însă, să se rețină și constatarea că, între numărul 19 (din 16 martie 1879) și 20 (din 21 martie 1879) înregistrăm un interval de timp mai mare decît între celelalte numere apărute. Or, se știe, în zilele de 18, 23 și 25 martie 1879, a fost publicat în „*Timpu*” amplul articol politic [*Frații radicali și d. Dim. Sturdza*] al lui I. L. Caragiale, care i-a impus autorului, membru al redacției ziarului conservator, un oarecare răgaz necesitat de scrierea și corectarea articolului!... Prin urmare, pe atunci I. L. Caragiale trebuia totuși să fie prezent, ca redactor, și în redacția „*Timpu*”! Totodată, asumarea răspunderii de a redacta, de două ori pe săptămîină, o revistă umoristică, pe care s-o alimenteze cu materiale și s-o corecteze (credem că în acest «sector» a avut o contribuție oarecare și I. Marian, îndeosebi la ultimele numere), discutarea cu desenatorul caricaturilor, pentru a-i da indicații și a-i sugera idei «plastice» care să fie în concordanță cu textele din fiecare număr (așa cum va proceda, dealtfel, I. L. Caragiale și la „*Moftul român*”!), — toate acestea, nu poate fi nici un dubiu, l-au determinat pe redactorul „Bobârnacului” să introducă în paginile revistei nu numai unele din producțiile sale anterioare reevaluate, ci și prelucrarea unor anecdote din publicațiile umoristice străine (ca, de pildă, anecdota intitulată *Englezul politico* din „Bobârnacul” nr. 20). De asemenea a retipărit — uneori cu adînci intervenții personale — versuri selectate din opera lui Anton Pann, unul din autorii caragialieni de «predilecțiune»!... Ținînd seama de toate acestea, e firesc ca la un impact de suprafață cu „Bobârnacul” cineva să aibă, ca primă reacție, impresia de *dejă vu*, precum, dealtfel, i s-a și întîmplat lui Liviu Călin, care a ajuns să

afirme că „Bobârnacul” n-ar fi fost altceva decît o foiță umoristică de duzină, unde un redactor oarecare s-ar fi străduit să imite rudimentar „*Ghimpele*” și „*Claponul*”!

În realitate, în numerele „Bobârnacului”, de care ne ocupăm aici, găsim numeroase «punți» (texte sau aspecte stilistice și de vocabular) aruncate spre majoritatea publicațiilor, unde, pînă în 1879 întîlnim pana scriitoricească a lui I. L. Caragiale: „*Telegraphul*”, „*Ghimpele*”, „*Unirea democratică*”, „*Claponul*” (și „*Calendarul Claponului*”), „*Națiunea Română*”, „*Timpu*”!...

Să ilustrăm, prin cîteva exemple, această afirmație! (Pentru facilitarea trimiterilor, folosim următoarele semne: *O* urmat de cifrele romane I—VII, pentru *Opere*, editate de Paul Zarifopol — Șerban Cioculescu și *O* urmat de cifrele arabe pentru ediția în patru volume tipărită de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin. Pentru cele 10 numere din „Bobârnacul” — de la numărul 14 la 23 —, vom nota doar sigla *B* și numărul.)

a) „*Telegraphul*”: În numărul din 1 noiembrie 1874, la rubrica *Diverse* («frecventală» intens de tînărul Caragiale!), s-a inserat următoarea anecdotă:

«*La tribunalul corecțional.*

Președintele — Ești prevenit...

— *Dați-mi voie, domnule președinte, să vă spun că de aș fi prevenit, n-aș fi fost acum aici.*»

Anecdota, amplificată și cu unele modificări, este reprodușă în „Bobârnacul” (nr. 21), păstrîndu-și, însă, nealterată poanta inițială: «*Acutul — Firește, prea tîrziu, pentru că dacă aș fi fost prevenit din vreme, nu m-aș afla acum aici.*». În „Bobârnacul” (nr. 17) se reia, din „*Telegraphul*” (din 14 noiembrie 1874), și anecdota, prelucrată, în care e vorba de impriciatul distrat «dornic» să discute cu avocatul său, mort de puțină vreme! «*Du-te de-i dă de știre, că am să-i spun numai două vorbe*» — îi zice el servitorului avocatului!

b) „*Ghimpele*”. Colaborarea lui I. L. Caragiale la „*Ghimpele*” o aflăm — după descoperirile actuale — în primul rînd la rubricile: *Varietăți*, *Zig-zag*, *Cronica*. Așa precum am arătat, în ianuarie 1879 rubricile *Zig-Zag* și *Cronica* vor fi transplantate și la „Bobârnacul”, fiind alimentate cu materiale (mai ales *Cronica*) de I. L. Caragiale, în calitatea sa de colaborator extern al revistei. (După primele două numere ale „Bobârnacului”, de la «nod înainte», rubrica *Cronica* va dispărea, iar aceea

intitulată *Zig-Zag* n-a mai fost, defel, preluată în etapa a doua de existență a revistei!

Din paginile „*Ghimpei*”, putem extrage diverse «elemente» pe care să le punem în legătură cu „*Bobârnacul*”!... Astfel, în „*Ghimpele*” (din 1 iulie 1873), la rubrica *Varietăți*, aflăm prima formă a anecdotei refăcute și intitulate *Un mușteriu cinstit*, din „*Bobârnacul*” (B 18). Și, oare, următoarea frază dintr-un articol din „*Bobârnacul*”: «*Nebuni în balamuc sînt numai cîtiva, iar cei mai de frunte pungași nu sînt în pușcărie*» (B 14), n-ar putea fi pusă drept motto la versurile *Jalba hoților din Inchișori* din „*Ghimpele*”? În articolul programatic al „*Bobârnacului*” (B 14) se spune, printre altele, că revista va avea «*doisprezece redactori, primind lefuri mai mari decît chiar amployații de la monopol. Cheltuială e aia, nu glumă!*» — ceea ce te duce, imediat, cu gîndul la *Cronica* din „*Ghimpele*” (O 2, p. 305), în care I. L. Caragiale pretindea, cu ironie dezlănțuită, că redactorii revistei primeau, lunar, salarii fantastice (idee filtrată, apoi, și în alambicul comic al „*Claponului*”!). În textele recunoscute a fi ale lui I. L. Caragiale din „*Ghimpele*”, sînt modalități de exprimare sau forme lexicale pe care le întîlnești și în „*Bobârnacul*”, ca de pildă: «*Să vedem!*» (O 3, p. 183 și B 14) sau «*spre luminarea desăvîrșită a înaltei nobilimi și onorabilului public*» (O 3, p. 122 și B 23).

Ultima «turnură stilistică» — așa precum a arătat Florin Manolescu — o găsim atît în „*Claponul*”, cît și în articolul lui I. L. Caragiale *Cercetare critică asupra teatrului românesc*, din „*România liberă*”. Prezența acestei expresii protocolare comice în cele patru locuri — esalonale, totuși, în timp — infirmă ironiile lui Liviu Călin în ceea ce privește această stereotipică formă utilizată de I. L. Caragiale și în „*Bobârnacul*”! Cuvîntul «poetastru», întrebuințat, în repetate rînduri, de I. L. Caragiale pentru a-l desemna pe Al. Macedonski, în „*Ghimpele*”, îl aflăm și în „*Bobârnacul*” (B 22), într-o anecdotă în care este persiflat un poet, bogat în «*producții sentimentale*» slabe! Despre deputații liberali, care au votat în mare grabă legea monopolului tutunului, „*Bobârnacul*” (B 23) afirmă ironic că au fost decorați cu medalia «*Bektemis clasa I*». Bektemis era, în acel timp, unul din cele mai bune tutunuri. Cel mai scump. De *Bektemis* pomenesc I. L. Caragiale atît în versurile *Mandatul* (reproduse și în „*Bobârnacul*” nr. 22), cît și în *Cronica* din „*Ghimpele*” (O 2, p. 355). În „*Ghimpele*”, I. L. Ca-

ragiale prelinde cu unor că redactorii fumau «din cutia enormă cu *Bektemis*» a lui Toma Stoenescu, directorul-proprietar al revistei! (Ca răspuns la unele ironii ale lui Liviu Călin în legătură cu termenul «*Bektemis*», am replica doar că această denumire mai neobișnuită este prezentă atît în „*Ghimpele*” și „*Calendarul Claponului*”, cît și în „*Bobârnacul*”. Concluzia e evidentă!...)

c) „*Unirea democratică*”. La ziarul liberal „*Unirea democratică*”, I. L. Caragiale a fost, cîteva luni (1876—1877), corector și a publicat, la rubrica *Felurimi*, cîteva notații umoristice. „*Bobârnacul*” a avut aderențe și cu acest ziar, dar nu în sensul «glumei», indicat de Liviu Călin în afirmația sa că rubrica *Felurimi* ar fi devenit, în „*Bobârnacul*”, rubrica *Fleacuril* (Asociația cuvintelor s-a făcut, oare, numai pentru că ambele titulaturi începeau cu F?) În „*Unirea democratică*”, la rubrica *Felurimi*, se dă o anecdotă, reprodusă după „*Berliner-Witzblatt*”, în care se notează dialogul hazliu al unui sergent de stradă cu un bețiv, care, într-o noapte, nu-și mai nimerea locuința. În „*Bobârnacul*” (B 22), sub titlul *O situație lămurită*, textul este refăcut și completat, accentuîndu-i-se verva comică!...

d) „*Claponul*” („*Calendarul Claponului*”). Sursa „*Claponul*” („*Calendarul Claponului*”) este bine reprezentată în „*Bobârnacul*”! Să dăm cîteva exemple!... În „*Claponul*” se scria: «*Pentru a putea da cititorilor cît se poate mai multe gogoși proaspete, anunțăm că am angajat mai mulți corespondenți, cîte unul pentru fiecare mahala din București*» (O 3, p. 210). Ideea o preluată și completată, avînd în „*Bobârnacul*” (B 14) o altă înfățișare: «*Bobârnacul*”... a angajat cîte un corespondent pentru fiecare mahala a Bucureștilor, care să se ocupe în special cu *cronica scandalooasă a respectivelor cocoane și a respectivelor monșeri*. Pentru *bulevard*, considerînd că se apropie vremea bună, avem un corespondent special». Într-o gogoașă din „*Claponul*” este relatată o mică întîmplare fantezistă, adecvată epocii (venirea țarului la București): «*Cocoana a pornit jalbă de divorț la tribunalul respectiv, pentru că bărbatu-său nu vrea să o aducă și pe dînsa la București să vadă pe Țarul*». (O 3, p. 203). În „*Bobârnacul*”, în alt context și sub o altă formă, este redată aceeași istorioară hazlie, însă «actualizată», în legătură cu reprezentațiile de varietate date de Ionescu la Teatrul „*Dacia*”: «*Influența seratelor lui Ionescu a mers mai departe decît s-ar crede. O cocoană a pornit jalbă de divorț în contra sofului ei pentru că*

n-a mai dus-o de-o săptămână la Dacia» (B 14). În „Bobârnacul” sînt reproduse și alte gogoși din „Claponul”, cărora li s-a «aplicat», însă, numeroase și pertinente șlefuii stilistice! Astfel, gogoșa cu întreprinzătorul care ținea locul Companiei barometrice din Capitală (O 3, p. 307) este preluată, cu modificări esențiale, în numărul 20 al „Bobârnacului”. De asemenea, gogoșa nr. 4 (O 3, p. 201) capătă o altă versiune stilistică în „Bobârnacul” (B 14), iar în 1893, fiind reprodusă în „Moftul român” (nr. 16), noua versiune e mai apropiată stilistic de textul din „Bobârnacul”, decît de acela din „Claponul”!... În anecdota din „Bobârnacul”, avînd titlul *Natură tare* (B 22), se reia, cu unele schimbări, gogoșa nr. 15 din „Claponul” (O 3, p. 203). Retipărind anecdota în 1893, în „Moftul român” (O 3, p. 689), I. L. Caragiale păstrează buclăii titlul *Natură tare*, dat în „Bobârnacul”, și preia unele mici șlefuii stilistice din varianta „Bobârnacul”-ui. Poezia *Mandatul (Acrostih)*, din „Calendarul Claponului” (O 3, p. 435), a fost și ea reprodusă în „Bobârnacul” (B 22), fiind, acomodată unor atacuri ironice antiliberale prin modificarea a două versuri și înlocuirea notei introductive vechi, intitulată *Poezia*, cu alta nouă, purtînd titlul *Un nou poet*: «Un nou poet plin de talent, d. Impiegatovici, a apărut pe Parnasul României, și ne trimite următoarea producție a lui, cu care vrea să deuteze în publicitatea română, și căreia îi dăm loc cu plăcere în coloanele ziarului nostru. Să nu uităm a spune că d. Impiegatovici, junele poet, este liberal aprins, republican ardinte, unul din aceia, cărora patria, neputînd deocamdată să le facă altceva, le dă ca încurajare cîteva sute de lei pe lună, spre a le nutri sentimentele patriotice, așa de răspîndite în șirurile partidului republican de la noi. Iată aici jos poezia tîndrului patriot!...» (Ne pare ciudat faptul că Liviu Călin, unul din editorii operelor lui I. L. Caragiale, n-a putut «decodifica» pînă scriitoricească a acestuia în nota introductivă citată — cel puțin din jocul rizibil al epitetelor «arzător» și «ardinte» — și a fost nevoit să creeze existența unui imaginar «autor anonim», care s-a străduit să mimeze «cu stîngăcie» stilul caragialian.) Ar trebui, de asemenea, să reliefăm și ideea că, adesea, în „Bobârnacul”, se preia din „Claponul” doar o indicație cu traiectorie comică, dezvoltată apoi într-un alt context, cu o altă țesătură epică, într-o bucată nouă. Iată, în acest sens, un exemplu elocvent: În „Claponul”, I. L. Caragiale utilizează pastșa stilului epistolar periferic,

publicînd *O corespondență sentimentală* (O 2 p. 321). În „Bobârnacul” (B 15), sub aceeași denumire (*Corespondență sentimentală*), se dă o nouă «mostră» epistolară de acest fel, care, totuși, n-o repetă, în copie, pe prima, ci duce mai departe verva comică, într-un stil à la Rică Venturiano! Mai mult încă, de această dată se publică și savurosul răspuns imaginar al eroinei, tînăra Mișilica Fițoianu!... Întîlnim, totodată, în paginile „Bobârnacului” și unele expresii caragialiene utilizate în forma inițială în „Claponul”. Să dăm cîteva exemple și în acest sens! În „Claponul”, găsim exclamația: «Halal să-mi fie!» (O 2, p. 312), iar în „Bobârnacul”: «Halal să-ți fie!» (B 16). (În bucată *Ion*, publicată de I. L. Caragiale în 1909, apare aceeași sintagmă: «Halal să le fie!» (O 3, p. 143). „Claponul” scrie: «mulți onorabili deputați și senatori au dovedit-o elocvent, la „Idee”» (O 3, p. 227); iar în „Bobârnacul”, se spune că deputații liberali au făcut «chef de aldămaș... la „Idee”» (B 18). În „Claponul” se indică: «la apariția lui pe arena publicității» (O V, p. 361), iar în „Bobârnacul” se arată: «reintră iarăși pe arena publicității» (B 14) și «un confrate al nostru mai tîndr pe arena publicității române» (B 16). În „Claponul” se utilizează sintagma «Înalta nobilitate și onor public» (O V, p. 151 și p. 353), care apare și în „Bobârnacul” (B 23). (Liviu Călin pretinde că această ultimă formulare n-ar fi «tipică» pentru stilul lui I. L. Caragiale, deoarece ea n-ar fi decît o expresie care circula în diverse reviste umoristice ale timpului! Și, chiar de-ar fi așa, nu e un argument ca expresia respectivă, utilizată și în „Bobârnacul”, să nu constituie un aspect specific al stilului caragialian în formație! Cu atît mai mult încă, dacă o însumăm altor altor expresii caragialiene, dintre care s-au citat, mai sus, cîteva exemple!... Și în domeniul cercetării istoriei literare, ar trebui să luăm, în genere, în considerație și legea dialectică a schimbării cantității în calitate!...)

Din cele de mai sus se desprinde, fără posibilitate de tăgadă, că „Bobârnacul” și „Claponul” au fost două publicații umoristice afine!... Și aceasta, nu din pricină că un «autor anonim» s-a străduit, fără rezultate remarcabile(!) să-l pastșeze pe I. L. Caragiale din epoca lui de formație literară și publicistică, ci, deoarece redactorul «anonim» al „Bobârnacului” (în etapa — repetăm — de la 28 februarie la 31 martie 1879) nu era altul decît I. L. Caragiale! e) „Națiunea Română”. Din cotidianul fondat

de I. L. Caragiale, împreună cu Fr. Damé, la 25 august 1877, s-a păstrat doar un singur număr. În articolul-program, fondatorii ziarului arătau că „*Națiunea Română*” va fi alcătuită «după un plan cu totul nou» („*România liberă*” nr. 89, din 31 aug. 1877). Ideea e preluată, chiar în modalitatea ei de exprimare, și în articolul programatic al „*Bobârnacului*”: «*Redacția acestei foițe s-a reconstituit după un plan cu totul nou*». (B 14).

f) „*Timpu*”. Deși colaborarea lui I. L. Caragiale la „*Timpu*” (în etapa 1878—1879) n-a fost, încă, pe deplin elucidată de istoria literară, vom aminti, totuși, numai câteva aderențe dintre „*Timpu*” și „*Bobârnacul*” pe baza textelor atribuite, în mod îndreptățit, autorului piesei *O noapte furtunoasă*!... Traducerea caragialiană din Edgar Poe a bucății *Sistema Doctorului Catran și a Profesorului Pană*, apărută în foiletonul „*Timpu*” (în zilele 1—4 iunie 1878), constituie sursa tematică a scurtei schițe *Doi Sfinți Ion și doi Sfinți Petre*, din „*Bobârnacul*” (B 13). E bine să se rețină și faptul că unele expresii sau cuvinte deosebite din traducerea amintită vor fi utilizate, în alt context, în „*Bobârnacul*”. Astfel, exprimarea: «*zicând că-i e degrabă*» (din „*Timpu*”, O IV, p. 260), o întâlnim și în „*Bobârnacul*”: «*mi-e degrabă*» (B 21). În traducerea din „*Timpu*”, se folosește; de câteva ori, cuvântul «*ștrajnic*», ortografiat «*strajnic*» (O IV, p. 260 și 263). Aceași formă ortografică caragialiană este dată și în „*Bobârnacul*” (B 18). Forma «*strajnic*» o găsim și în comedia *O noapte furtunoasă* (O I, p. 559) — «*strajnic la culme*» — în textul piesei apărute în „*Convorbiri literare*” (toamna anului 1879)!... Am amintit că, în etapa redactării „*Bobârnacului*”, I. L. Caragiale a dat la iveală, în „*Timpu*”, articolul [*Frații radicali și d. Dim. Sturdza*], care are numeroase afinități cu ideile politice prezente în paginile „*Bobârnacului*”. Am vrea să consemnăm aici și prezența unor expresii și cuvinte similare întâlnite atât în articolul din „*Timpu*”, cât și în „*Bobârnacul*”. În articolul din „*Timpu*”, expresia «*o duc la tăvăleală*»; în „*Bobârnacul*”: «*că o duc la orice tăvăleală*» (în numărul din 4 martie 1879, deci anterior publicării articolului despre Dim. Sturdza în „*Timpu*”!). În „*Timpu*” se folosește, cu ironie, sintagma «*frații radicali*», în „*Bobârnacul*”, în sceneta politică *Povestea isprăvilor diplomatice ale d-lui C. A. Rosetti* (B 16, din 9 martie 1879), C. A. Rosetti e pus să se adreseze celorlalți membri ai guvernului liberal, cu termenul

«*frate*», de pildă: «*Dar tu, frate Mitiță, i-ai dat de rost cu monopolul?* — *întrebă Rosetti pe Dim. Sturdza*!» Expresia neobișnuită «*agenți tiptili*» din *Trufandale telegrafice* (31 martie 1879) — arăta Florin Manolescu — amintește de bancherul aflat tiptil din articolul [*Frații radicali și d. Dim. Sturdza*]. Dealtfel, termenul «*tiptil*» e obișnuit scrierilor caragialiene; el revine, adesea, în textele sale. Iată câteva exemple: «*Îmbrăcat tiptil ca un mirean*» și «*umbli noaptea tiptil*» (în *Dintr-un catastif echilibrat* — O IV, p. 196); «*la plecarea lui de acasă, nu pornește tiptil; din contra...*» (în *Situație penibilă* — O IV, p. 149) ș.a. Lovitura ironică pe care a încercat s-o dea Liviu Călin acestei expresii, taxînd-o drept «*dovada împrumutului din Caragiale*» a presupusului de domnia-sa «*autor anonim*» care ar fi redactat „*Bobârnacul*”, se întoarce, ca o idee-bumerang, împotriva-i, dacă o integrăm, cum e și firesc, celor arătate de noi mai sus!...

Dealtfel, dacă se cercetează mai de aproape faptele, este destul de dificil să ajungi la concluzia lui Liviu Călin, care pretinde că între orientarea politică a „*Timpu*” și aceea a „*Bobârnacului*” ar exista o discrepanță evidentă!... Mai întîi, i-am atras atenția că greșește considerînd «*necaragialiană*» etichetarea din „*Bobârnacul*” a lui C. A. Rosetti, ca «*rabin al republicii române*»!... Această expresie, taxată de Liviu Călin drept «*grobiană*», o întâlnim, însă, și în articolele din „*Timpu*” din anii 1878 și 1879: «*rabinul partidului liberal*» (O V, p. 371); «*marele mag al republicii universale*» (O V, p. 14) sau «*marele pontif din ulița Doamnei*» (O V, p. 377). În al doilea rînd, socotim că se pune un ireal semn de egalitate între poziția maioreșciană și aceea din unele articole ale „*Timpu*” în legătură cu abordarea problemei modificării articolului 7 din *Constituție*, în condițiile epocii. În *Însemnările zilnice* (vol. I, p. 323 și 324) Titu Maiorescu a notat că atitudinea lui în această delicată chestiune era deosebită de a altor membri ai partidului conservator, precum și de aceea a lui M. Eminescu!... Ca atare, se cuvine, poate, să ne întrebăm, dacă nu cumva „*Bobârnacul*”, în etapa respectivă, era nu sub influența ideilor lui Titu Maiorescu, ci a altora (care poate și finanțau revista, ca organ opozant de atac anti-liberal în ajunul apropiatelor alegeri parlamentare din mai 1879)? Și, apoi, unele ieșiri ideologice mai stridente, la o analiză mai de profunzime, se dovedesc, în cele din urmă, a fi doar

atacuri ale aripei drepte a partidului conservator împotriva lui C. A. Rosetti, care era, pe atunci, conducătorul de fapt al partidului liberal de guvernământ!... Și, totodată, șeful Comisiei electorale centrale liberale în vederea noilor alegeri parlamentare în perspectivă!... În acest sens, are întru totul dreptate Florin Manolescu să facă justa asociere între textul din „Bobârnacul” (B 22) în legătură cu «procedul electoral practicat de C. A. Rosetti, de a-și trimite candidații în circumscripții cu o scrisoare de recomandare, ca document de recunoaștere și de garantare a alegerii» și reminiscența «caragialiană» *Istoria se repetă*, apărută, în 1898, în „Calendarul Dacia” (Oare și pentru această schiță a lui Caragiale, Liviu Călin aplică termenul de «grobian», deoarece scriitorul, amintind de C. A. Rosetti, pune pe unul din eroi să-l numească «haham» și «rabin»?)

g) *O noapte furtunoasă*. Deoarece, anterior apariției „Bobârnacului” în a doua sa perioadă de existență, a avut loc premiera comediei *O noapte furtunoasă* (18 ian. 1878), e bine, credem, să descoperim și câteva din firele de comunicație dintre prima piesă a dramaturgului și „Bobârnacul”. În articolul *Situația politică*, din „Bobârnacul” (B 17), putem citi următoarele cuvinte: «Muma cea bună, patria care este familia cea mare, precum familia este patria cea mică», în care putem lesne recunoaște memorabila replică a lui Rică Venturiano: «Da, familia e patria cea mică, precum patria e familia cea mare!» (O 1, p. 77). În bucată *Corespondență sentimentală* din „Bobârnacul” (B 15), se dă o scurtă caracterizare prealabilă a junelui a cărui scrisoare de amor e reproducă «cu propria-i ortografie și interpunctație» în revistă: «un june, care, după mărturisirea sa, a trecut prin școli și prin strădănatate, — poate, mai știi! o fi chiar licențiat în drept și colaborator la vreun ziar liberal-național — după ortografia lui așa s-ar putea bănuî!».

Junele îndrăgostit este, ca atare, un fel de «frate geamăn» al lui Rică Venturiano și face uz, cu prisosință, de cuvinte și expresii din recuzita acestuia: «adorabila mea angela», «animă mea», «epistola mea», «această fizionomie, de o egspressiune cerească»; «cumpătîmesce, căci sîntu și eu unu june înamorat»; «al mătăluță inimă pentru o eternitate și per tujur»!... Iar, în răspunsul iubitei sale Mișlica Fițoianu din „Bobârnacul” nr. 16, transpare ceva din lexicul Ziței: «nu mă catigorisesc a compătîmi pentru dînsul», «primiși, musiu, expresiunea

mea considerabilă»!... Iată și următoarea replică dată de Veta lui Rică Venturiano: «Ei! știi că-mi placi!» (O 1, p. 54), reproducă aidoma în „Bobârnacul” (B 14): «Știi că-mi placi!». În „Bobârnacul” găsim și diferite cuvinte sau forme fixe, care sînt prezente în textul comediei *O noapte furtunoasă*: «halima» (B 14); «absolut» (B 15), epitet folosit și în [Frații radicali și Dim. Sturdza] — în notațiile: «absolut necorectă» și «absolut falsă»; «tînr levent» (B 23); «un june cu educație» (B 14), ceea ce spune despre sine Rică Venturiano: «Eu sînt un june cu educație» (O 1, p. 55).

Să oprim aici exemplificările noastre, care dovedesc, în mod peremptoriu, că în „Bobârnacul” s-au concentrat, ca într-un focar, numeroase materiale caragialiene diverse (anecdote, fraze, expresii, cuvinte etc.), publicate în anii anteriori apariției revistei în a doua ei etapă de existență. Liviu Călin — remarcînd numai filiația dintre „Ghimpele”, „Claponul” și „Bobârnacul” — a făcut ipoteza fantezistă că redactorul „Bobârnacului” ar fi fost, chipurile, un «autor anonim», care, cu prea puțin har, l-a pastîșat pe I. L. Caragiale, tînr scriitor cu reputație bine stabilită în acea vreme! Oare așa o fi? Mai întîi, cum se explică faptul că un «autor anonim», vrînd să ridice nivelul calitativ al „Bobârnacului”, nu numai că scrie numeroase texte valoroase: articole politice, sceneta politică *Povestirea isprăvicilor diplomatice ale d-lui C. A. Rosetti*, schița de moravuri *Carnavalul* și multe altele — (bucăți care ar putea sta cu cinste alături de scrierile cunoscute ale lui I. L. Caragiale!), dar selectează, cu grijă, din creația caragialiană anterioară (și subliniem că e vorba numai de creația caragialiană!), începînd cu anecdotele și terminînd cu *O noapte furtunoasă*, materiale — de cele mai multe ori prelucrate stilistic sau inserate în alt context — pentru a umple, de două ori pe săptămînă, paginile revistei? Să nu uităm că, în condițiile epocii, majoritatea textelor caragialiene erau nesemnate sau purtau un pseudonim! Cum a putut, deci, acel presupus «autor anonim» să recunoască toate aceste texte caragialiene de la care să presupunem că ar fi plecat, cu intenția de a-l imita și pastîșa pe acela care, pe atunci, numai succes n-a cunoscut cu a sa *O noapte furtunoasă*? Și, dacă ne referim și la datele biografice ale redactorului „Bobârnacului”, înciruite în paginile revistei, cine putea fi oare? Junimistul, autor de *ghimbasuri teatrale*, plecat la 28 martie 1878, în voiaj în Europa și

care a băgat, din plin, mîna în creațiile caragialiene — cunoscîndu-le bine, ca idee comică, turnură stilistică, stereotipii lexicale etc. — și asta fără ca I. L. Caragiale sau altcineva să fi protestat, în publicațiile vremii?... Un «autor anonim»? Nicidecum! Redactorul „*Bobârnacului*“, fără doar și poate, nu putea fi altul decît I. L. Caragiale! Dacă nu ajungem la această concluzie — simplă ca oul lui Columb — riscăm ca, în loc să facem istorie literară întemeiată pe documente — oricît de incomplete ar fi ele, să alunecăm pe calea fantasmagoriei «curate» și să umblăm în van să descoperim pe cineva care, fără a fi I. L. Caragiale, să fi fost totuși, în acea vreme, un I. L. Caragiale! O dovadă în plus: urmînd să plece peste hotare, redactorul „*Bobârnacului*“, obligat să-și îndeplinească îndatoririle sale redacționale, umple cele două ultime numere ale revistei (numerele 22 și 23) cu și mai multe materiale luate din scrierile caragialiene anterioare decît în celelalte numere, selectarea fiind operată din „*Unirea democratică*“, „*Claponul*“, și „*Timpu*“, precum și din opera lui Anton Pann, scriitorul

preferat al lui I. L. Caragiale!... Cine altul decît I. L. Caragiale și-ar fi permis să facă, pe atunci, așa ceva?!...

Dar, admitînd, prin absurd, că ar fi existat, la începutul anului 1879, o persoană misterioasă de calibrul «autorului anonim» imaginat de Liviu Călin (inventînd și domnia-sa un fel de Shakespearecare a scris opera shakespeareană, fără să fie, totuși, Shakespeare!), cum se poate explica, logic și credibil, că, în „*Bobârnacul*“, găsim nu numai o filiație a revistei cu scrieri caragialiene anterioare, dar, ceea ce e și mai important, o filiație cu unele scrieri viitoare ale autorului *Scrisorii pierdute*! Și ceea ce împinge „misterul“ la extrem, descoperim această filiație nu numai pentru scrieri caragialiene publicate ulterior, ci și pentru unele rămase în manuscris și chiar în corespondența particulară a maestrului!

Și tocmai aceste căi deschise din paginile „*Bobârnacului*“ spre viitor am vrea să le marcăm prin cîteva exemplificări în continuare!

I. CREMER

(Continuare în numărul viitor)

ANUL II — No. 23. — UN NUMER DE BANILE — SÂMBĂTA 31 MARTIE 1879

BOBARNACUL

Preciul Abonamentului
Pe un an 10 fr.
Pe șase luni 5 fr.

Redacția și Administrația
la Tipografia Ștefan Mihăilescu
Strada Lipscani No. 11-13

FOAIE SATIRICĂ ȘI UMORISTICĂ

APARE MERCUREA ȘI SÂMBĂTA.

AVIS.
Din cauza sărbătorii sîntelor Paști,
ziarul nu va apărea Mercuri.

TRUFANDELE TELEGRAFICE
(Chestiuni politice și literare)
NB. se plătește de 10 la zădărnici, tuturor gogorilor
găsitareci.

ARTICOL DE FOND
(Către lungă poezie cititorilor)
București.
29 Martie 1879
Gi. Prist.

La ordinea zilei, în presa noastră democratică și socială, este sultanatul, cu care s-a înecat camera terită.
Așa minune n-ai că s'a mai vădit!
Consulii puterilor neacreditate nă re-

Augurii să se pînască!
Teoria e scîndaloasă, în adevăr, dar
d. Ionica Cavour e om practic...

Mulți din candidații guvernului au bo-
tărit să-și boiască capul cu bacan, și să l
vîndă alegătorilor ca un roșu de Paști.
Noi și povățuim să se aplice de la ase-
menea negot.
Nu le mai ciocniți giaba, d'ilor ale-

CARTEA DE ISTORIE LITERARĂ

Cea mai veche, cea mai populară și, probabil, cea mai valoroasă dintre colecțiile editate vreodată în țara noastră, „Biblioteca pentru toți”, și-a sărbătorit de curind o dublă aniversare: 90 de ani de la întemeiere și 25 de ani de la apariția seriei noi.

Ne-am gândit că ar fi oportun să consemnăm, cu acest prilej, în folosul cititorilor de azi și al istoriei literare de mâine, câteva din datele și faptele ce-i jalonează itinerarul de prestigiu și, în felul său, nepereche. I-am invitat deci la o convorbire pe Teodor Vărgolici, redactor șef la Editura „Minerva”, Tiberiu Avramescu, fost responsabil al „BPT” între anii 1960—1975 și Nicolae Teică, actualul responsabil al seriei.

Paul CORNEA

ÎN DEZBATERE: COLECȚIA B.P.T. LA 90 DE ANI

PAUL CORNEA — Împlinirea a 90 de ani de la întemeierea și 25 de ani de la apariția seriei actuale a „Bibliotecii pentru toți” e un fericit prilej de a reaminti enorma importanță a acestei colecții pentru cultura noastră, de a-i schița istoricul, de a-i analiza activitatea, de a-i scruta perspectivele. Am stăruit să purtăm această dezbatere dincolo de orice preocupare festivă, deși, fără îndoială, o aniversare rotundă de asemenea anvergură își merită cu prisosință toas-turile. Își merită, se înțelege, și cuvîntul de sinceră cinstire adresat făuritorilor din umbră, pe care marele public de obicei îl

ignoră. Ceea ce ne reunește totuși aci e dorința de a lumina drumurile și dificultățile „Bibliotecii pentru toți” de-a lungul a 90 de ani de muncă, nu de a rosti discursuri laudative.

Cercetările de istoria cărții și istoria tiparului, de sociologie empirică a literaturii ori a lecturii lasă la noi de dorit. Și, în orice caz, știm mai multe despre tipografiile din secolele al XVI-lea și al XVII-lea și despre cărțile apărute pînă la 1830, decît despre ceea ce s-a petrecut în cîmpul activității editoriale în ultimii 50 sau 100 de ani. Însă, așa cum m-am străduit să demonstrez în diverse lucrări mai vechi ori mai recente, explorarea sistematică a instituției literare, a structurii, rosturilor și funcționării sale, vizează nu numai unul dintre aspectele cele mai relevante ale activității culturale în genere, ci și cunoașterea mai exactă a modului în care se face, se consumă și se evaluează literatura. Cred că problema e de interes major pentru toată lumea, inclusiv pentru cei aflați încă sub imperiul unei viziuni romantice asupra creației, care nu observă implicarea scrisului în scriitură, adică în timp, în gen, în canoanele de gust, în relațiile contractuale cu editorul și cu publicul. Spre a intra acum în materie, aș vrea să te rog, Tiberiu Avramescu, în dubla calitate de conducător al „B.P.T.” între anii 1960—1975 și de bun cunoscător al epocii de la sfîrșitul secolului al XIX-lea (asupra căreia ai dat o antologie și două monografii de referință: Constantin Mille și „Adevărul”), să ne spui cîte ceva despre «nașterea» „BPT”.

TIBERIU AVRAMESCU — M-am ocupat cîndva, cu mult timp în urmă, de istoria „Bibliotecii pentru toți”. Scrisesem și un prim capitol intitulat, mi se pare, *Nașterea și triumful unei colecții*, referitor, îndeosebi, la primii cîinci ani, hotărîtori, din viața „Bibliotecii pentru toți”. Documentarea de care dispuneam atunci s-a completat cu puține amănunte ulterior. Ceea ce mi-e foarte clar, e faptul că „Biblioteca pentru toți” a apărut într-un moment în care necesitatea săvîrșirii unei revoluții în editura românească devenise de domeniul evidenței. Se ivise, în ultimele două decenii ale veacului trecut, un public cititor nou, datorită extinderii învățămîntului, influenței culturale a mișcării socialiste («Cultivați-vă!», era cuvîntul de ordine adresat de Gherea tineretului socialist), în general datorită noilor condiții create de dezvoltarea mai accentuată a țării noastre pe calea modernizării structurilor sale economice și social-politice. Acest public nu avea acces la cartea în limbi străine (noutățile editoriale pariziene ajungeau atunci în librăriile bucureștene în cel mult o săptămînă de

la lansare) și nici nu dispunea de sumele necesare pentru a-și cumpăra cărțile încă scumpe oferite de editurile românești în tiraje modeste și epuizate în ani și ani de zile (o carte costa pe atunci 3, 4 sau 5 lei, în timp ce un salariu lunar putea să nu ajungă la 200 de lei). Noii cititori, formați în parte prin lectura foiletoanelor senzaționale ale ziarelor populare „Universul” și „Adevărul”, primul fondat în 1884, iar al doilea în 1888, foiletoane multe, de o valoare literară submediocră (citez din memorie titlurile a două romane «seriale»: *Mortul din trăsura și Băutoarea de singe*), puteau fi cuceriți pentru lectura de ținută culturală numai prin apariția unor cărți ieftine, accesibile buzunarului lor modest. Încercări, în această direcție, au fost mai multe în jurul anului 1890 — anterioare, concomitente sau posterioare „Bibliotecii pentru toți” — dar numai această colecție, ea singură, bine orientată de la început, a avut șansa de a câștiga sufragiile noului public. E suficient să amintesc, într-o enumerare incompletă, de „Biblioteca populară” a ziarului „Tribuna” din Sibiu, condusă de Ioan Slavici, înființată în 1884, care străbătea și de această parte a Carpaților, de colecția «ieftină» de «un leu», lansată în 1893 de librării-editori Frații Șaraga din Iași, de biblioteca de popularizare, apărută în editura craioveană Samitca, odată cu „Biblioteca pentru toți”, în martie 1895, de altă colecție, și mai ieftină, a Fraților Șaraga, de 25 de bani (mai, 1895), de „Biblioteca nouă” a editorului craiovean David Benventisti, pusă sub conducerea lui C. Sfetea (1896), de „Biblioteca noastră” a lui Enea Hodoș din Caransebeș (1897) ș.a. — ultimele inițiate, desigur, după exemplul cutezătoarei „Bibliotecii pentru toți”.

P.C. — Marea înflorire a colecțiilor populare din ultimul deceniu al secolului trecut, fapt asupra căruia s-a atras prea puțin atenția pînă în prezent, atestă, cred, atingerea unui punct nodal în dezvoltarea relațiilor de piață în viața literară. La aceeași concluzie am ajuns într-un studiu publicat în Regula jocului. Încît, ipoteza unui salt calitativ în producția de carte, survenit între 1890—1900, pare să se confirme. Dar să revenim. Cum s-a ajuns la proiectul înființării „BPT”?

T.A. — Am încercat adeseori să reconstitui în minte atmosfera serilor lungi de taifasuri prietenești din iarna anului 1895, cînd, în librăria lui Carol Müller de pe Calea Victoriei, colț cu Pasajul Roman (acolo unde astăzi s-a ridicat un bloc care adăpostește la parter magazinul *Muzica* — deci în plin centrul Capitalei de atunci și de azi, pe vechiul *Pod al Mogoșoaiei*, unde, la orele serii, între „Capșa” și «Palat» se revărsa puhoiul pestriț al bucureștenilor) se adunau cîțiva dintre scriitorii cunoscuți ai vremii. Printre ei se aflau, desigur, Caragiale, Delavrancea, Vlahuță. Nu știm astăzi și, desigur, nu vom ști niciodată, cui i-a venit atunci ideea fondării „Bibliotecii pentru toți”, cine i-a propus numele, simplu și foarte clar (în 1895 apărea în Franța o „Bibliothèque pour tous”, care ajungea și în librăriile bucureștene, unde se vindea cu 85 de bani exemplarul, dar am aflat întîmplător și de o „Bibliotecă pentru

Numărul festiv — 1000
— din prima serie a
colecției.

toți“ românească, apărută în 1890 și expiată, probabil, odată cu primul număr). Cert este că librarul-editor Carol Müller care se dedicase atunci nu prea rentabilului — la noi — comerț cu cartea (cîtiva dintre confracții săi dăduseră faliment în anii anteriori, printre care, în 1874, și George Ioanid, părintele librăriei românești moderne, în magazinul căruia învățaseră meseria I. V. Socec și Th. Ionițiu) și care era patronul librăriei de pe Calea Victoriei nr. 53, înființată prin 1893, a oferit toate condițiile materiale necesare pentru apariția colecției. Fiu al unui negustor german, C. H. Müller, naturalizat român, Carol Müller, născut în România, tipul germanului cinstit, muncitor și corect, se atașase sincer de generoasa patrie adoptivă și dorea să contribuie, după modestele sale puteri, la sporirea zestrei ei spirituale. Direcția literară a „*Bibliotecii pentru toți*“ a fost încredințată unui foarte tânăr scriitor și folclorist, Dumitru Stăncescu.

D. STĂNCESCU

P.C. — Ce știm despre Dumitru Stăncescu?

TEODOR VÂRGOLICI — Am în față câteva date biografice. S-a născut la 20 decembrie 1866, în București, și-a făcut studiile în țară, luîndu-și apoi doctoratul în științe politice la Liège. A debutat la vîrsta de 17 ani, în revista „*Literatorul*“ a lui Al. Macedonski, colaborînd apoi la „*Revista literară*“, „*Revista nouă*“, „*Adevărul*“ etc. Între anii 1896—1899 a condus revista „*Foaie pentru toți*“. S-a afirmat ca un folclorist prestigios, prin volumele *Basme culese din gura poporului* (1893), *Snoave* (1893), *Glume și povești* (1895) și altele.

La numai cîtiva ani după întemeierea „*Bibliotecii pentru toți*“, Dumitru Stăncescu se îmbolnăvește grav și își sfîrșește viața la 9 iulie 1899, înainte de a fi împlinit 33 de ani.

P.C. — E cunoscută data exactă a apariției primului titlu din „BPT“? De unde «ideea» formatului de «buzunar», atât de comod și de practic (pe care editurile occidentale l-au redescoperit după cel de-al doilea război mondial, ca un mijloc de a rezista concurenței Televiziunii și, în genere, audiovizualului)? Care era programul colecției? Vă aședez cu întrebări...

T.A. — Data fondării „*Bibliotecii pentru toți*“ pare a fi, după unele mărturii mai tîrzii, 1/13 martie 1895. În presă, prima mențiune despre noua colecție de literatură n-am aflat-o, deocamdată, decît la 31 martie/12 aprilie 1895, cînd „*Lupta*“, oficiosul mișcării radicale a lui George Panu anunța lapidar că «În librăria lui Carol Müller a început să apară „*Biblioteca pentru toți*“, care se vinde cu prețul de 30 de bani». Colecția, adoptînd formatul practic, «de buzunar», folosit și de „*Universal Reklam Bibliothek*“, fondată în 1867 la Leipzig, își propunea să ofere publicului cititor cele mai însemnate creații ale literaturii beletristice românești și străine, precum și lucrări de largă inițiere culturală. În prospectul care însoțea primul număr apărut în colecție, *Povești alese* de Andersen, tradus de Dumitru Stăncescu, Carol Müller preciza: «Cu volumul de față încep publicarea, în editura mea, a unui șir de cărți-cele ieftine, care vor alcătui încet-încet o „*Bibliotecă pentru toți*“. Cînd am întreprins această publicare m-am gîndit la două lucruri: întîi, să dau pe mîna tinerimii și a tuturor cititorilor cărți bune, bine alese, frumoase, interesante și bine traduse, culese din toate producțiile spiritului omenesc și, al doilea, să le dau pe un preț cît voi putea mai ieftin. Așadar, această „*Bibliotecă pentru toți*“ va face, cred, un mare serviciu, fie că dă, pe un preț așa de mic, o operă completă, fie că dă cititorului pe

nimic aproape o idee despre un autor despre care nu are nici o cunoștință». Difuzată în întreaga țară prin librăriile din orașe (Bacău, Birlad, Botoșani, Brăila, Buzău, Călărași, Constanța, Craiova, Dorohoi, Focșani, Galați, Huși, Iași, Pitești, Ploiești, Roman, Râmnicu-Sărat, Râmnicu-Vilcea, Tecuci, Turnu-Măgurele, Turnu-Severin, Vaslui, Cîmpulung, Curtea de Argeș, Slatina, Zimnicea), precum și pe bază de abonamente prin poștă, dar și peste hotarele de atunci ale României, în toate librăriile românești din Banat și Transilvania, precum și la Cernăuți, „*Biblioteca pentru toți*”, modesta colecție de «30 de bani», cuprinzînd în jur de 100 de pagini, a cunoscut un succes rapid. Tirajul unor volume a ajuns uneori la 10.000 de exemplare, un adevărat record pentru vremea aceea. S-au publicat, în primii ani de existență, operele unor scriitori români, citeva chiar în primă ediție: Simeon Florea Marian, Mihail Zamfirescu, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Gr. Alexandrescu, Anton Pann, D. Teleor, D. Bolintineanu, Ion Popovici-Bănățeanu, Ion Creangă, D. Stăncescu, Radu D. Rosetti, Al. Depărățeanu, N. Filimon, C. Bălăcescu ș.a., ale unor scriitori străini: Alarcon, Bret Harte, Mark Twain (toți trei în tălmăcirea lui Titu și Livia Maiorescu), Alfred de Musset, Xavier de Maistre, Goethe, Abatele Prévost, A. Tennyson, Al. Dumas-fiul, Bernardin de Saint-Pierre, Petofi, Ovidiu, Cicero, Seneca ș.a., precum și lucrări de cultură generală (*Antichitatea romană, Din biografiile oamenilor celebri, Antichitatea greacă, Cele dintîi noțiuni asupra științelor*, aceasta din urmă de Thomas H. Huxley, tatăl scriitorului Aldous Huxley).

Pînă la sfîrșitul secolului, „*Biblioteca pentru toți*” a difuzat peste un milion de exemplare în vechea Românie și în provinciile românești de peste munți. În 1899 însă, în condițiile crizei economice, Carol Müller, amenințat de faliment, își va lichida întreprinderea (în același an funest va înceta din viață directorul literar al colecției, Dumitru Stăncescu), își va plăti toate datoriile și va pleca în Germania, unde, se pare, va înceta și el curînd din viață, la Leipzig, în primii ani ai secolului nostru.

P.C. — Ce s-a întîmplat după plecarea lui Müller și moartea lui Stăncescu?

T.A. — „*BPT*” a fost preluată în 1900 de un librar mai întreprinzător și cu mai mult spirit comercial, Leon Alcalay (deși se vorbea, în epocă, despre el, că ar fi fost analfabet). Colecția a continuat apariția cu numărul 179, de unde o abandonaseră Carol Müller și Dumitru Stăncescu. Ea ajunge, în 1916, la numărul 1000 (care se va difuza, din cauza războiului, în 1918). În această perioadă, la conducerea ei literară s-au perindat mai mulți oameni de cultură, printre care: Aurel Alexandrescu-Dorna (1870—1914), ziarist și traducător, Victor Anestin (1875—1918), publicist și autor al unor volume de popularizare a științei, Ludovic Dăuș (1873—1953), dramaturg și poet, Iosif Nădejde (1880—1929), ziarist democrat, legat multă vreme de mișcarea socialistă. După război, în august 1923, la conducerea literară a colecției a fost chemat scriitorul Vasile Demetrius.

T.V. — Vasile Demetrius se bucura îndeosebi de prestigiul prieteniei cu Tudor Arghezi, Gala Galaction și N. D. Cocea, prietenie întemeiată în ultimul deceniu al secolului trecut, la vîrsta de 16—17 ani, devenind una dintre cele mai strălucite prietenii literare, care a durat, neclintită, timp de aproape șase decenii. Vasile Demetrius s-a născut la 1 octombrie 1878, în Scheii Brașovului, în familia unui sobar. A debutat în literatură în 1898, în „*Adevărul*” lui Constantin Mille. Primul său volum de *Versuri* a apărut în 1901, urmîndu-i *Puterea orărilor, Cîntăreața, Dragoste neîmpărtășită*, apoi romanele *Tinerețea Casandrei, Orașul bucuriei, Domnul deputat* etc. În 1904 a editat împreună cu Tudor Arghezi revista „*Linia dreaptă*”. S-a stins din viață în 1942.

T.A. — Una din preocupările de căpetenie ale lui V. Demetrius, — în condițiile în care toate stocurile de carte ale „*BPT*” se pierduseră în timpul războiului — a fost reeditarea vechilor numere, de la 1 la 1104. Operația va lua sfîrșit în linii generale, prin 1929, cînd se va relua numerotarea părăsită în 1923. Sub directoratul său pasionat și rodnic, „*Biblioteca pentru toți*” a parcurs, vreme de aproape două decenii, pînă la începutul celui de al doilea război mondial, o perioadă de frumoase înfăptuiri.

EMINESCU

388574

1
BIBLIOTECĂ
PENTRU TOȚI

Primul volum nume-
rat al noii serii (1960).

În 1935, când s-au sărbătorit 40 de ani de la fundarea colecției, Ion Agârbiceanu mărturisea într-o anchetă organizată de Vasile Demetrius cu acest prilej: « „Biblioteca pentru toți“ a fost, de la înființarea ei și pînă astăzi, plină bună și ieftină pentru toți iubitorii de cultură. Cred că majoritatea cititorilor noștri au ajuns în contact și cu buna noastră literatură, și cu cea străină mai ales prin mijlocirea „Bibliotecii pentru toți“. Ea a rămas superioară tuturor bibliotecilor de popularizare de mai târziu prin alegerea lucrărilor pe care a crezut că e bine să le înfățișeze cititorului român... ». Această primă serie a „Bibliotecii pentru toți“ și-a încetat apariția în 1949, după naționalizarea întreprinderilor particulare (în ultima perioadă colecția apăruse la Editura „Socec“), cînd au fost trimise în librării, fără indicația de editură, ultimele numere cunoscute de noi, printre care: Cicerone Theodorescu, *Cîntece de galeră*, nr. 1575—1576. Ea se putea mindri la capătul acestei etape din existența sa cu un catalog impresionant de titluri din literatura română și universală, din toate timpurile și de pe toate meridianele, difuzate în peste 26 de milioane de exemplare, pînă în cele mai depărtate colțuri ale țării.

P.C. — E un sfîrșit care anunță de fapt un nou început. Mi se pare însă că pentru a duce istoria mai departe, istoricii trebuie să-și predea ștafeta unul celuilalt. Ai deci cuvîntul Teodor Vărgolici.

T.V. — Reorganizarea „Bibliotecii pentru toți“ în cadrul editurilor de stat a avut loc la începutul anului 1950. Primul număr, cuprinzînd un florilegiu restrîns din poeziile lui Coșbuc, publicate sub titlul *Pentru libertate*, a apărut în luna martie 1950. Această serie a colecției, nenumerotată, prezentată în coperti colorate diferite (roșu pentru literatura română și albastru pentru cea universală), denumită de noi « intermediară », a apărut pînă în luna decembrie 1959, la E.S.P.L.A., răstimp în care au fost editate circa 270 de volume în peste șapte milioane de exemplare. Seria intermediară s-a constituit din volume lucrate în diverse redacții și chiar în diverse edituri, aparițiile fiind mai mult sau mai puțin disparate și întimplătoare. Era, deci, nevoie de un program unic, de o apariție ritmică și, implicit, de o conducere unică. Îi revine lui Mihai Șora, pe atunci redactor șef al Editurii pentru literatură, meritul de a fi inițiat înființarea redacției unice a „B.P.T.“, de a fi reluat tradiția numerotării volumelor și de a fi pus bazele întocmirii unui plan de perspectivă tematic. O temelie materială solidă, atragerea unui public cititor numeros, interesat de cartea bună și, se înțelege, ieftină, extinderea activității de cercetare a literaturii noastre și în general a muncii științifice în domeniul literaturii, a activității de traduceri au constituit premisele fundamentale ale noii serii. Primul ei număr a ieșit la 9 ianuarie 1960. Era un titlu simbolic: *Poezii* de M. Eminescu. În fruntea redacției, conducerea de atunci a E.S.P.L.A.-ei (Ion Bănuță) a avut buna inspirație de a-l numi pe Tiberiu Avramescu. El s-a înconjurat de un colectiv tînăr și inimos. De pe atunci unii dintre redactori erau (ori au devenit ulterior) autori de cărți, traducători, îngrijitori de ediții, unii dintre ei membri ai Uniunii Scriitorilor, ca: Aurelia Rusu, Ioan

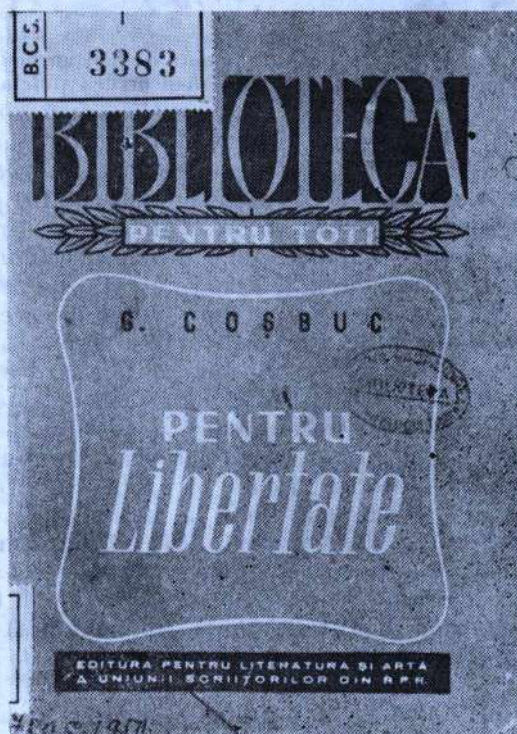
Șerb, C. Mohanu, Ion Acsan, Aristița Avramescu, I. Comșa, G. Chirilă, Rodica Ioan, Elena Murgu, Ion Nistor, Teodora Popa-Mazilu, Cornel Simionescu, Ecaterina Țărălungă, Bianca Zamfirescu, precum și Nicolae Teică. Prietenului Teică îi va reveni de altfel onoarea de a prelua în continuare răspunderea colecției, începând din 1975.

P.C. — Să rămânem pentru moment la anii '60. Ce-și propunea noua serie?

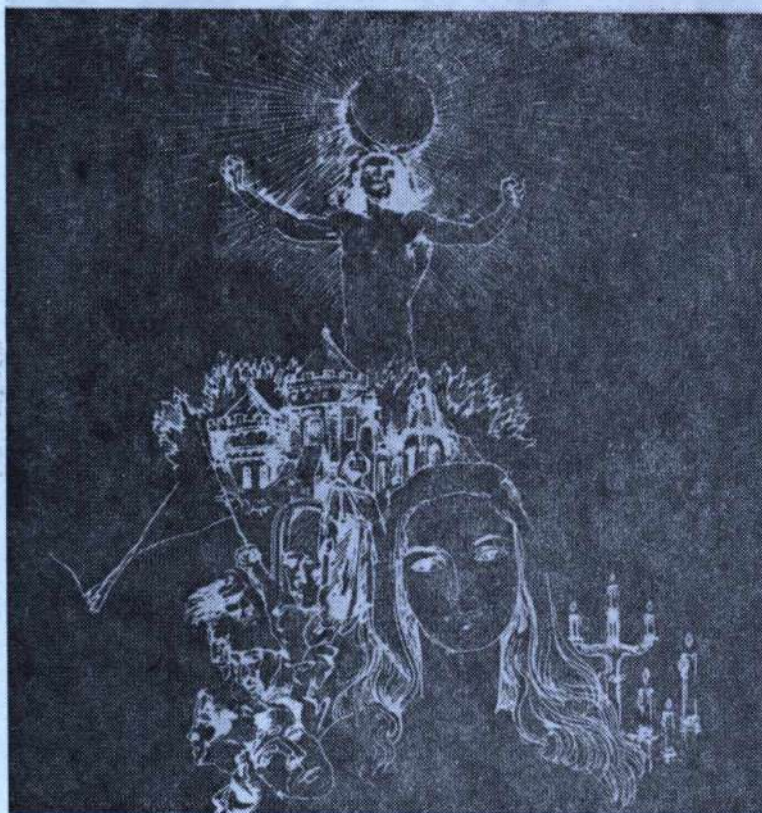
T.V. — Vrînd să fie o oglindă vie a imensului progres realizat în România socialistă, noua serie și-a asumat sarcina de a publica operele fundamentale ale literaturii române și universale clasice și contemporane, de a acoperi toate zonele geografice și epocile istorice. Planul de perspectivă, la care m-am referit, întocmit pe baza consultării unui mare număr de specialiști, a înregistrat lucrările reprezentative din cadrul fiecărei literaturi — cca 2000 titluri — fără a se lăsa încorsetați de opreliști dogmatice. Dealtfel, el a fost continuu îmbunătățit și completat în decursul timpului. Paralel cu apariția lucrărilor beletristice s-a inițiat, din anul 1966, o subserie de « cultură generală », menționată ca atare pe volumele respective, în care sînt cuprinse titluri de istoria culturii, monografii și biografii de largă circulație, sinteze istorice, scrieri filosofice fundamentale, jurnale de călătorii celebre etc. Prezentarea grafică nouă, elegantă — din 1965 s-a adoptat coperta în culori —, prețul redus, selecția judicioasă a volumelor au impus repede noua serie, colecția recîstîgîndu-și și sporindu-și popularitatea de altădată. Tirajele care deseori au atins și depășit 200.000 de exemplare, rar întîlnite chiar în țări cu populație dublă și triplă față de a noastră, consemnează uriașa difuzare a cărții în masele cele mai largi. Volumul de *Poezii* ale lui Eminescu, de pildă, a fost tipărit în 1.180.000 ex., ultima ediție, a VII-a, publicîndu-se în 2 volume și 260.000 exemplare. Nu este, cred, lipsit de importanță să menționez aici că vechea serie în 54 ani a totalizat 26.000.000 ex., seria intermediară, în 10 ani — 7.000.000 ex., în timp ce seria nouă, în 25 ani de existență a tipărit 85.620.000 exemplare. Totalul general al colecției, în 90 de ani, reprezintă nici mai mult, nici mai puțin decît 118.620.000 exemplare.

P.C. — Cifrele pe care le citezi sînt în adevăr impresionante. În limba lor concentrat și neechivoc ele dau măsura unei performanțe editoriale fără precedent în cultura noastră. Să încercăm a intra în detaliul acestor rezultate globale. Vrei să continui d-ta, Nicolae Teică?

NICOLAE TEICĂ — Desigur. În lungul anilor, „BPT” și-a menținut și chiar sporit, cred, nivelul înalt, publicînd cărți de valoare, de primă importanță. Deși le-a difuzat în tiraje de masă, populare, volumele au fost temeinic alcătuite, cu prefete solide, tabele cronologice de autori, de literaturi — după caz —, cu aparat științific. S-au publicat de multe, de foarte multe ori cărți în primă ediție; iar cînd s-au reluat titluri apărute la alte edituri au fost supuse confruntării sau colaționării, au fost completate și adesea transformate în cărți noi. „B.P.T.” s-a adresat astfel specialiștilor, studenților, cadrelor didactice, oamenilor de cultură — care nu rareori au recunoscut acest lucru —, s-a adresat, în același timp, maselor largi, dar nu coborînd ștacheta, ci încercînd să-i ridice pe cititori la nivelul cerințelor actuale.

Volumul cu care a debutat noua serie, din 1960, a B.P.T.

Volum cu copertă ilustrată, din fruntea ultimei serii a colecției (1977).

P.C. — Mai concret...

N.T. — Mai concret, „B.P.T.” a dat cititorilor o imagine largă despre literatura și cultura română, precum și cea universală, din care nu a neglijat literaturile mai puțin cunoscute la noi ca: cele ale Americii Latine, Africii, lumii arabe, ori așa-zisele «literaturi marginale»: belgiană, canadiană, elvețiană, finlandeză, neo-irlandeză, provensală, turcă, vietnameză etc. A publicat marii clasici români aproape în întregime: M. Sadoveanu — 20 volume, V. Alecsandri — 9 volume, M. Eminescu — 7 volume etc. A editat pentru prima dată la noi *Cartea celor o mie și una de nopți*, integral, în 14 volume (după încercări neizbutite de un veac și jumătate), Proust — *În căutarea timpului pierdut*, în 13 vol., Plaut — *Teatru complet*, în 5 vol., Terențiu — *Teatru complet*, în 2 vol. etc., etc. A publicat majoritatea epopeilor lumii și multe dintre marile poeme: Homer — *Iliada*, *Odiseea*; Vergiliu — *Eneida*; T. Tasso — *Ierusalimul liberat*; Milton — *Paradisul pierdut*; Camões — *Lusiada*; Șota Rustaveli — *Viteazul în piele de tigru*; Wieland — *Oberon*; Lönnrot — *Kalevala*; Pușkin — *Evgheni Oneghin*; Longfellow — *Cântarea lui Haiavata*; *Vitejii din Sasun*; Fr. Mistral — *Mirëio*, *Calendau*; Hernandez — *Matin Fierro* etc. La care trebuie să adaug un număr mare, peste 20, de antologii de poezie din majoritatea literaturilor.

Dar și mai important mi se pare că „B.P.T.” a așezat, prin cărțile lor, pe clasicii români alături — cum li se cuvine — de clasicii universali: pe Eminescu, Goga, Arghezi, Bacovia, Barbu, Blaga, Voiculescu etc., alături de Villon, V. Hugo, Pușkin, Hölderlin, Petöfi, Esenin etc.; pe Cantemir, Alecsandri, Odobescu, Creangă, Hasdeu, Caragiale, Delavrancea, Sadoveanu, Rebreanu, Camil Petrescu, H. P. Bengescu alături de Cervantes, Shakespeare, Molière, Voltaire, Balzac, Goethe, Dostoievski, Dickens, Tolstoi etc. În sfârșit, nu mai puțin important mi se pare că în decursul anilor am situat în bună vecinătate, în armonia aceluiași raft, pe mulți dintre scriitorii noștri contemporani, pe M. Beniuc, E. Jebeleanu, Măliusz József, Geo Bogza, Laurențiu Fulga, Al. Ivăsiuc, Marin Preda, Edgar Papu, Eugen Barbu, Nichita Stănescu, Ștefan Augustin Doinaș, Marin Sorescu alături de Hemingway, Camus, Kazantzakis, Lampedusa, Vittorini, Faulkner, Dürrenmatt, Rasputin, Evtușenko ș.a.

P.C. — Alte lucrări de interes?

N.T. — Aș putea furniza o interesantă statistică a repartiției titlurilor pe literaturi. Astfel, din literatura română s-au publicat 330 volume de 150 scriitori, căroră trebuia să li se adauge 21 de antologii tematică, cu 33 volume. Din litera-

tura franceză au apărut 86 de autori și patru antologii în 200 volume; din literatura engleză — 49 autori și 3 antologii în 114 volume; din literatura rusă și sovietică — 32 autori și 3 antologii în 76 volume; din literatura germană — 80 volume; din cea americană — 66 volume; din literatura italiană — 34 volume; din literatura spaniolă — 21 volume, din literaturile țărilor socialiste — 83 volume; din literaturile antichității — 45 volume. În subseria de cultură generală s-au publicat 83 volume.

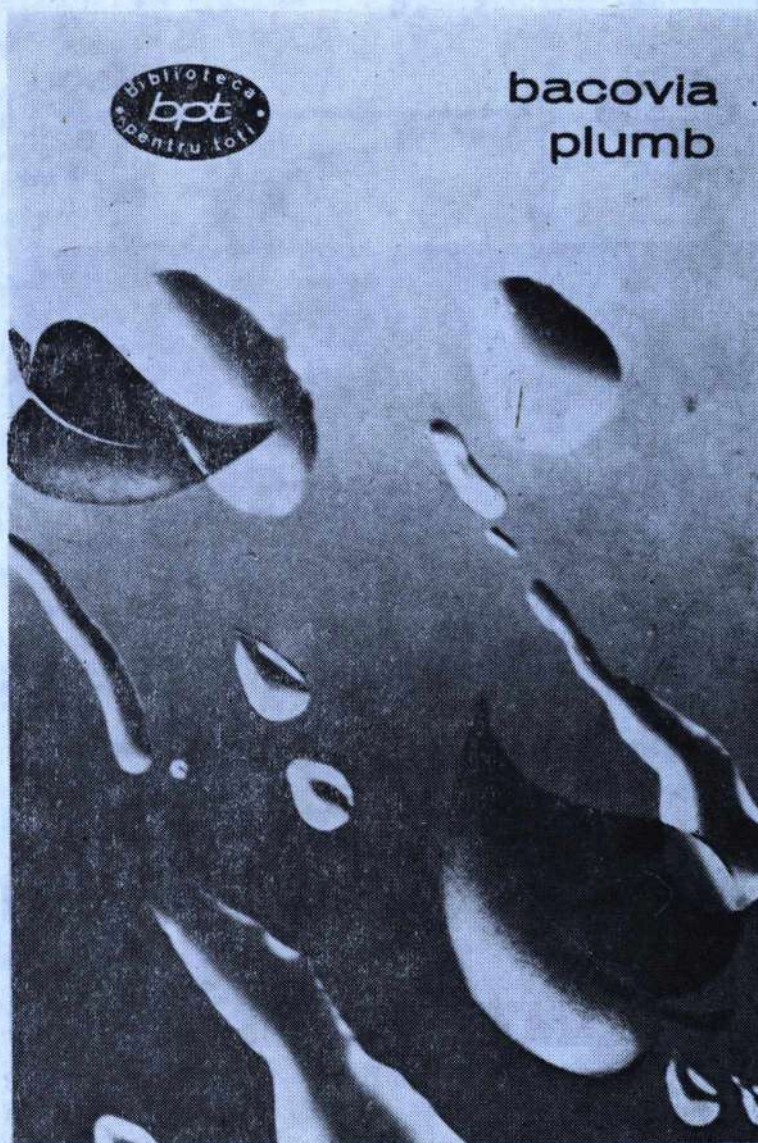
P.C. — Ar fi bine să ne îndreptăm privirile și către viitor. Ce planuri aveți pentru mine și dacă se poate pentru poimîine?...

N.T. — Intenționăm să mergem pe două direcții principale. Prima: să continuăm acoperirea planului tematic stabilit, ținîndu-l la zi, în pas cu dezvoltarea accelerată a literaturii noastre și a literaturii universale. În acest sens, programul inițial de 2000 de volume nu îl socotim și nu poate fi socotit decît ca o etapă provizorie. Urmașii noștri, care vor ajunge la numărul 2000, vor tinde, fără îndoială, către a treia și a patra mie... Cea de a doua direcție pe care vrem să mergem este aceea a reeditărilor. Este vorba de reeditarea propriilor volume, a propriilor noastre numere de mult epuizate și mereu reclamate de cititori. Și pînă în prezent am făcut acest lucru. Dar pe viitor plănuim să extindem această activitate, pentru a da posibilitatea noilor generații de cititori să găsească toate titlurile sau o mare parte a titlurilor, în librării, în orice caz pe acelea care prezintă încă un interes viu.

P.C. — În acest scop aveți nevoie, de bună seamă, de anumite condiții...

T.V. — Bineînțeles. Avem nevoie, în primul rînd, de hîrtie și de spațiu grafic, dar sîntem convinși că cererile noastre vor fi întîmpinate cu sollicitudine de forurile în drept. Mai ales că „BPT“ e o colecție rentabilă, care aduce în fiecare an beneficii...

P.C. — Acum, fiindcă ne apropiem de finalul discuției — a trecut și punctul despre planuri de viitor și punctul despre greutăți — v-aș ruga să-mi permițeți să formulez cîteva sugestii, în calitate de vechi cititor și simpatizant al „B.P.T.“, ea să nu mă mai prevaleze de calitate de a fi și unul dintre foarte numeroșii ei colaboratori. Cred că ar fi de dorit să se introducă o mai mare ritmicitate în apariții și să se acorde operelor valoroase tiraje corespunzătoare, în așa fel încît acestea să nu fie vindute pe sub teighea ori «la negru». Dealtfel, unui profan ca mine îi vine greu să înțeleagă de ce o carte importantă și educativă, care pe deasupra e și rentabilă, nu se trage într-un număr suficient de exemplare... Propun să se extindă activitatea, peate și sfera de competență, a subseriei de cultură generală și literatură de informație, căreia, într-o epocă de dezvoltare super-accelerată a

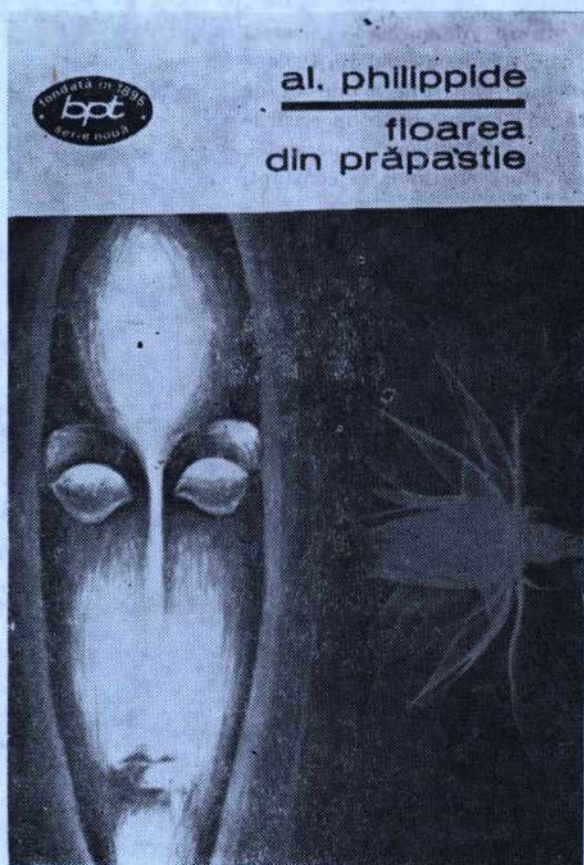

Volu-m cu coperta ilu-strată de Petre VUL-CĂNESCU. (Primul din noua serie — mai 1965.)

cunoștințelor și a domeniilor cunoașterii, cum e cea actuală, îi revine o imensă sarcină. Vreau să pledez, de asemenea, pentru o prospectare mai operativă a pieței internaționale de carte, în așa fel încât noutățile semnificative să nu ajungă la noi după ce s-au învechit aiurea. Și încă ceva: cred că ar fi nimerit să ne găsim o dată timpul de a supune unul examen critic lista de titluri a „B.P.T.” din ultimii, să spunem 10—15 ani, spre a observa orientările care predomină și a efectua necesarele corectări de traiectorie. Spun «să ne găsim timpul», subînțelegând că ar fi vorba ca la discuția proiectată să nu ia parte numai redactorii editurii, ci și criticii, cercetătorii, oameni de cultură, pedagogi, bibliotecari etc...

T.V. — La unele dintre sugestiile făcute ne-am gândit și noi. Promit, în orice caz, că le vom lua pe toate în studiu.

P.C. — Vă mulțumesc pentru convorbirea noastră. Aș dori, în final, să-l salut, prin dumneavoastră, pe toți membrii colectivului redacțional al Editurii „Minerva” pentru munca rodnică, plină de dăruire și competență pe care o depun în serviciul culturii românești. Vă invit, în aceeași formație, peste 25 de ani, cu ocazia atingerii numărului 2500 al „BPT”, ca să vedem ce mai e nou și cum mai merg lucrurile...

Nr. 500 al ultimei serii a colecției (1969).

CATALOGUL

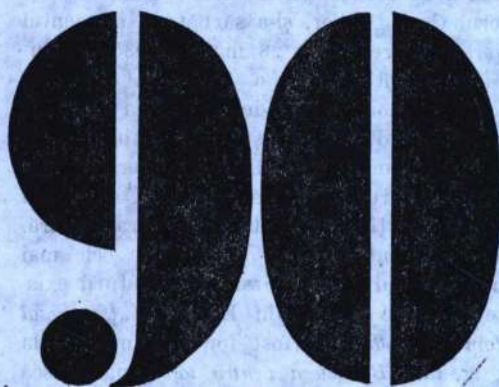
colecției

„BIBLIOTECA PENTRU TOȚI”

editura minerva

90 de ani de existență

ADDENDA/ADDENDA

Scrisori către editură de la

Ion Marin SADOVEANU

G. T. KIRILEANU

Ion AGÂRBICEANU

Otilia CAZIMIR

NE AMINTIM, CU INEVITABILĂ NOSTALGIE, cei care acum un sfert de veac, incredibil de tineri, lucram în de puțin timp înființata redacție „*Biblioteca pentru toți*“, de ziua liniștită de iarnă, cu ger pătrunzător, când, la librăria „Eminescu“ a fost lansat festiv, în fața unui numeros public, primul număr al noii serii a colecției, cuprinzând poeziile lui Eminescu; ne amintim de emoțiile acelei zile (era într-o simbrătă), de strădaniile întregii edituri de a asigura apoi, în lunile următoare, o periodicitate severă a colecției (în fiecare simbrătă librăriile bucureștene urmau să primească apariția cea mai proaspătă a „*Bibliotecii pentru toți*“).

Devenită în acest an nonagenară, „*Biblioteca pentru toți*“, fondată în martie 1895 de scriitorul și folcloristul Dumitru Stăncescu și editorul Carol Müller, și-a sărbătorit momentul aniversar, marcat — la 28 martie 1985 — printr-o masă rotundă și o frumoasă expoziție retrospectivă organizate de Biblioteca Centrală Universitară din București, în colaborare cu Centrala Editorială și Editura „Minerva“, editură care patronează astăzi apariția celei mai populare colecții de literatură din țara noastră. „*Biblioteca pentru toți*“ — una dintre cele mai vechi colecții de popularizare a literaturii existente în zilele noastre în Europa („*Universal Reclam Bibliothek*“ a fost fondată în 1867 la Leipzig, iar „*Biblioteca pentru toți*“ englezească — „*Everyman's Library*“ — a fost lansată abia la începutul anului 1906) — a avut practic o existență neîntreruptă de nouă decenii, aparițiile ei contribuind an de an la împlinirea unui act de cultură fără precedent prin continuitate și profunzime în istoria (încă nescrisă) a editurii

românești. « În editura românească — preciza Tudor Arghezi într-un volum omagial din 1935 — „*Biblioteca pentru toți*“, apărută acum 40 de ani și imitată fără nici un succes de încercările nenumărate ale decepționaților experienței, reprezintă singurul efort continuu și constant, ceea ce este enorm. »

Venerabila colecție, veșnic tină, care a atras către lectură mai multe generații de cititori din toate straturile sociale (« Ea, afirma Vlahuță într-un articol din „*Voința națională*“ la 13/25 decembrie 1896, aduce un îndoit serviciu literaturii noastre: asigură cititorii scriitorilor de azi și prepară scriitorii pentru cititorii de mâine ») a cunoscut de-a lungul anilor, ca orice organism în dezvoltare, momente de puternică efervescentă, care au contribuit la consolidarea și creșterea prestigiului său, la afirmarea ei cu mai multă autoritate în viața editorială românească. Un asemenea moment l-a constituit lansarea — acum un sfert de veac, la 9 ianuarie 1960, de către Editura de stat pentru literatură și artă (ESPLA de odinioară, matca a multor edituri de astăzi) — a noii serii a „*Bibliotecii pentru toți*“, care a recucerit în scurt timp, prin înalta ținută culturală pe care a impus-o, simpatia unor cercuri foarte largi de cititori (e suficient, credem, să amintim că numai într-un singur an, 1969, au apărut în „*Biblioteca pentru toți*“, 94 de volume într-un tiraj de 8.963.000 de exemplare, depășind cu un milion de exemplare tirajul înregistrat de toate editurile românești în cel mai bogat an antebelic, 1938).

Dintr-o mapă cuprinzând fel de fel de hirtii vechi, venite cu noi împreună din anii acelor

«Trimit iscălite contractele...»

I

București, în 17 decembrie 1959

Către direcția
EDITURII DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ
Bulevardul Ana Ipătescu 39
București

Luind cunoștință despre reorganizarea colecției d[umnea]voastră „Biblioteca pentru toți”, îmi îngăduia să vă fac propunerea să reeditați în această colecție romanele mele *Sfârșit de veac în București* și *Ion Sintu*, ambele apărute în editura d-voastră și astăzi complet epuizate.

S-ar putea tipări amândouă, sau măcar unul din ele. După cum știți, primul a apărut în 1955¹, iar al doilea în 1957² și s-au bucurat de cronici elogioase și o foarte mare favorabilitate a publicului cititor.

Sfârșit de veac în București a apărut în traducere franceză³, iar *Ion Sintu* este în pregătire să apară în editura germană „Der Morgen” de la Berlin⁴.

V-aș fi foarte recunoscător dacă ați binevoi să-mi răspundeți despre hotărârea d-voastră în această privință.⁵

Ion Marin SADOVEANU

București, strada Aristide Briand 20

[Pe scrisoare — o întrebare adresată de primul redactor-șef al editurii către redactorul-șef de resort: «Tov. M. Șora, Ce părere aveți / Al. Balaci»]

¹ Prima ediție a romanului *Sfârșit de veac în București* de Ion Marin Sadoveanu (1893—1964) a apărut în februarie 1944; romanul a fost reeditat în 1947 și în 1955 (la E.S.P.L.A., într-o ediție revăzută).

² *Ion Sintu* a apărut la E.S.P.L.A., în decembrie 1957.

³ Ion Marin Sadoveanu, *Fin de siècle à Bucarest*, roman, tradus de I. Dobrogeanu-Gherea, la Nef de Paris Editions, Paris, 1958.

⁴ A apărut doi ani mai târziu, în 1961, sub titlul *Jahre der Entscheidung*, roman, Deutsch von Dr. Jakob Paul Molin, Berlin, Verlag der Morgen (reeditat în 1962).

⁵ Romanul *Sfârșit de veac în București* a apărut în „Biblioteca pentru toți” după moartea lui I. M. Sadoveanu, în 1966 (nr. 328), cu o prefață de Cornel Regman.

Tov. M. Șora
Către direcția
București, în 17 decembrie 1959.

Către direcția
Editurii de Stat pentru literatură și artă
Bulevardul Ana Ipătescu 39
București:

Luind cunoștință despre reorganizarea colecției d-voastră „Biblioteca pentru toți”, îmi îngăduia să vă fac propunerea să reeditați în această colecție romanele mele „Sfârșit de veac în București” și „Ion Sintu”, ambele apărute în editura d-voastră și astăzi complet epuizate.
S-ar putea tipări amândouă, sau măcar unul din ele. După cum știți, primul a apărut în 1955, iar al doilea în 1957 și s-au bucurat de cronici elogioase și o foarte mare favorabilitate a publicului cititor.

Începuturi entuziaste, am ales spre publicare câteva scrisori adresate editurii sau „Bibliotecii pentru toți” de venerabili scriitori, astăzi dispăruți dintre noi, în care aceștia își ofereau operele, înapoiau semnate contractele sau discutau asupra manuscriselor pe care le încredințau redacției. Am orînduit, în continuare, aceste documente epistolare ținînd seama de cronologia lor, începînd deci cu Ion Marin Sadoveanu care se adresează editurii la 17 decembrie 1959, și sfîrșind cu frumoasele scrisori ale Otiliei Cazimir, din 1962—1963, în care poeta ieșeană se dovedește o traducătoare exemplară, animată de un respect pilduitor pentru cuvîntul scris.

Tiberiu AVRAMESCU

Onor Editura de stat p[entru] lit[eratură] și artă București

Priimind astăzi Contractul pentru noua editură [sic!] a vol. I din publicația I. Creangă, *Amintiri, povestiri și povești*, publicat sub conducerea d[umnea]v[oas]tră conform textului ediției mele am adăugat pe suszisul contract semnătura mea lingă a celorlalți editori așteptind primirea sumei acordate, care-mi va fi de mare folos în starea de grea boală în care mă aflu de vreo patru luni sub îngrijirea medicală atât acasă cât și la spital.

Al d[umnea]v[oas]tră cu devotate sentimente

G. T. KIRILEANU

Editor al lui Ion Creangă începînd din 1906 pînă acum (cu greu am scris aceste rînduri întins în pat, bătrîn de 88 ani)*.

Piatra Neamț
23 martie] 1960

III

Cluj, 1.VI.62

Către
Editura E.S.P.L.A.

Trimit iscălite contractele și aștept ca un exemplar să mi se retrimită. Văd că termenul ultim de apariție e 1964, mie mi s-a spus însă că apare anul atestată?

Cu stimă,

I. AGÂRBICEANU

[Adresa pe plic]: Către Editura de stat pentru literatură și artă, Redacția „Biblioteca pentru toți”, București, Bulv. Ana Ipătescu, no 29[sic!]

[Numele și adresa expeditorului]: Trimite Ion Agârbiceanu, Cluj, s. A. Mureșanu 31.

* Gh. Teodorescu-Kirileanu (1872—1960) a publicat în 1906, în colaborare cu Ilarie Chendi, o ediție a operelor lui Ion Creangă (*Opere complete*, cu o prefață și un indice de Gh. T. Kirileanu și Il. Chendi, București, Ed. „Minerva”, 1906), reluată în anii următori (1909, 1915, 1916 etc.), cînd ajunge la ediția a VII-a. În 1939 îi apare la Editura Fundației Regale pentru literatură și artă ediția critică a operelor lui Ion Creangă (*Opere*, ediție critică cu note, variante și glosar de G. T. Kirileanu), ediție care a stat în anii următori la baza unora dintre volumele cuprinzînd scrierile lui Ion Creangă, inclusiv a ediției apărute în colecția „Biblioteca pentru toți” (nr. 6), în februarie 1960 (*Amintiri, povești, povestiri*, ediție îngrijită de Gh. T. Kirileanu, prefață de Al. Piru, Editura de stat pentru literatură și artă), într-un tiraj de 60.000 de exemplare; în „nota editorului” G. T. Kirileanu preciza: «Ediția de față reproduce cu unele modificări de sumar impuse de specificul colecției „Biblioteca pentru toți” și cu îndreptarea greșelilor de tipar ediția Ion Creangă, *Opere*, apărută sub îngrijirea mea în Editura de stat pentru literatură și artă, anul 1957. Într-adevăr, din sumar, lipseau, printre altele, *Popa Duhu*, *Moș Ion Roată și Vodă Cuza*, *Dănilă Prepeleac*, ultima fiind considerată pe atunci ca un elogiu nemeritat adus chiaburimii. Aceasta este una dintre ultimele scrisori ale lui G. T. Kirileanu care se va stinge din viață la Piatra Neamț (unde se stabilise din 1935), cîteva luni mai tîrziu, la 13 noiembrie 1960.

⁷ Scrisoarea lui Ion Agârbiceanu (1882—1963), trimisă cu cîteva luni înainte de moarte, se referă la romanul *Arhanghelii*, apărut în două volume în „Biblioteca pentru toți” (nr. 141—142), în toamna anului 1962, cu o prefață de Mircea Zăciu (manuscrisul s-a dat la tipar la 29 iunie 1962); pe spatele copertei interioare a volumului I redacția preciza: «În vederea tipăririi în „Biblioteca pentru toți” textul ediției de față a fost revăzut de autor».

Al d[umnea]v[oas]tră cu devotate sentimente
G. T. Kirileanu
editor al lui Ion Creangă.
începînd din 1906 pînă acum

(cu greu am scris aceste rînduri -
întins în pat, bătrîn de 88 ani)

Piatra Neamț
23 martie 1960.

Stimată tovarășă A. Dumitrescu⁸,

Vă mulțumesc că-mi dați prilejul să fac ultimele intervenții la traducerea *Calvarului*. Edițiile din urmă s-au tipărit fără să mi se mai trimită spre a fi revizuite. Abia acum, după atîția ani, vom putea vorbi de o ediție definitivă a *Calvarului*, — datorită dv. Bineînțeles că, pentru controlul unei opere atît de vaste și de importante, timpul pe care mi-l puneți la dispoziție e peste măsură de scurt.

De mîine, însă, încep lucrul — și voi face așa fel încît, cu orice risc, cartea să fie la dvs. în ziua de 8 august 1962. Dealtfel, nu voi aștepta să expediez toate trei volumele deodată, ci le voi trimite pe rînd, îndată ce vor fi puse la punct.

Cu salutări tovarășești,

Otilia CAZIMIR

V

Stimată tovarășă A. Dumitrescu,

Cînd v-am răspuns la propunerea dv. de a revizui, pentru o ediție definitivă, textul *Calvarului* lui Tolstoi, îmi făceam iluzii; credeam că e vorba de o simplă revizie superficială.

Cartea, însă, a ajuns la ediția a 6-a trecînd prin diferite faze de lucru: dactilografieri, intervenții redacționale «nevinovate» etc., — făcute, toate, sub alt control decît al meu. Așa că m-am pomenit deodată în fața unor modificări pe care nu le-am dorit eu și a unor greșeli pe care nu le-a dorit nimeni.

(Mi-aduc aminte că, lucrînd la o revizie a nu mai știu cărei ediții, cu o echipă a „Cărții ruse”¹⁰, m-am pomenit cu cîteva adnotări care n-aveau ce căuta în text. M-am mirat:

— S-au făcut modificări în textul sovietic cu prilejul vreunei ediții noi?

O redactoare, tînără, frumoasă și cochetă, a zîmbit dulce și nevinovată, aranjîndu-și buclîșoarele de pe frunte:

— O, nu... Dar vedeți, eu în locul Dășei așa i-aș fi răspuns lui Teleghin... E mai frumos...)

Așa m-am pomenit în fața unui text alterat, care nu cere o simplă «revizie», ci un lucru mai serios, mai migălos, mai dificil. Iată de ce n-am putut termina cele 1164 de pagini în cele 20 de zile pe care le-am avut la dispoziție. Vă trimit primul volum. Am lucrat și o parte din al doilea. Vă rog să mă credeți că am lăsat totul la o parte, ca să mă ocup exclusiv de *Calvarul* cu toată puterea de muncă pe care o mai am. Sper să vă trimit vol. II pînă pe la 20 august, rămînînd ca pe al treilea să-l expediez peste alte 20 de zile. Cred că-l puteți dactilografia pe primul, ca să merg cu lucrul paralel, — eventual trimițîndu-vă celelalte în rate.

Nu spun că altfel nu se poate, ci că altfel nu pot. Vă rog să vă faceți toate calculele și să-mi răspundeți cît mai curînd: puteți accepta, sau nu, condițiile mele? În cazul cînd nu puteți, vă trimit ceea ce mai am deja făcut — cu regret, bineînțeles, căci e vorba de o operă pe care o prețuiesc, — dar fără supărare.

[Adresa pe plic]: Editura pentru literatură. Vă rog să primiți o bună salutare
Redacția „Biblioteca pentru toți” (Tov. A. Dumitrescu), Bul. Ana Ipătescu 39, Raionul 30 Decembrie, București.
tovărășească,
Otilia CAZIMIR

[Numele și adresa expeditorului]: Otilia Cazimir, Str. Bucșenescu 4, Iași.

⁸ A. Dumitrescu (n. 1937), redactor în colectivul „Bibliotecii pentru toți”, între anii 1961—1963.

⁹ Romanul *Calvarul* de Aleksei Tolstoi, în tîlmăcirea Otiliei Cazimir (1894—1967) și a lui Gh. C. Stere, apăruse în șase ediții, între anii 1945—1961 (ultima la Editura pentru literatură universală), fiind cuprins, de asemenea, în seria de *Opere alese* ale scriitorului sovietic (vol. III—IV, 1954), publicată de Editura „Cartea rusă”.

¹⁰ Editura „Cartea rusă”, înființată la București după 1944; în iulie 1957, conform H.C.M. nr. 632/1957, a devenit secție a Editurii de stat pentru literatură și artă.

Iasi, 22 august 1962

Tovarășă A. Dumitrescu,

Mă bucur că apreciați rezultatele muncii mele de revizie a *Calvarului* cu atât mai mult cu cât e vorba de muncă, nu glumă. La fiecare ediție nouă (eu n-am mai fost solicitată să mă ocup de carte de la ediția a treia¹¹ — și acum sintem la a șaptea!) s-au adăugat noi greșeli, fie din neglijența dactilografelor respective, fie din a celor care au «corectat» textul cum le-a venit la îndemână, ca să-l facă pe gustul lor...

Vă rog mult să fiți atentă să nu rămână cumva, pe undeva, vreun *roșiilor* în loc de *roșilor*: o armată a *roșiilor* n-a existat niciodată! Atunci ar trebui să vorbim și de o armată a... *albiilor*, sau să admitem că *roșiile* au pornit-o la atac, nu *roșii*!

De mine încep al treilea volum. La al doilea am întârziat două zile. La al treilea, care are o sută de pagini în plus, voi întârzia, poate, trei!

În orice caz, nu veți avea de la mine nici o neplăcere.

Cu bune sentimente,

Otilia CAZIMIR

Dacă aveți vreo nedumerire, întrebați-mă. Știu cartea aproape pe dinafară!

Vă mulțumesc și pentru avuța

O.C.

VII

Otilia Cazimir

Iasi, 30 septembrie 1962

Tovarășă A. Dumitrescu, te-ai speriat? Să știi că și eu m-am speriat puțin. Am fost bolnavă și mi-a fost frică să nu rămână *Calvarul* în drum!

Trimit însă, odată cu contractele semnate, două treimi din ultimul volum și mă simt destul de întremată ca să cred că în zece zile voi putea trimite restul.

După cum vezi, n-a fost ușoară revizia: a fost aproape ca o nouă stilizare. Am găsit greșeli pe care, hotărât, le-am făcut eu. Cred că vinovatul cel mare e... mașina de scris. Sint pătită.

I-am scris și tov[arășului] Ion Bănuță¹²: l-am rugat să-și arunce ochii pe textul revăzut, ca să-și dea seama că ceea ce am făcut în aproape trei luni n-a fost pentru mine un simplu amuzament, ci o muncă suplimentară care, ținând seama de faptul că traducătorul n-a avut nevoie să se deranjeze deloc¹³ s-ar cuveni și răsplătită suplimentar. Mata crezi că am dreptate, sau nu? Și lucrul acesta se obișnuiește, sau nu?

Trebuie să-ți mărturisesc (asta numai matală) că boala care mă torturează de doi ani (un diabet tenace și o coronarită care-mi obosește inima grozav) mi-a frânt munca și a influențat dezastruos asupra situației mele materiale. De aceea te rog ca imediat ce veți primi ultimele pagini de text, să accelerați expedierea acceptării.

Acum două observații de ordin profesional:

1) De câte ori e vorba, în text, de un *Aleksei*, numele e scris cu k. Numai numele autorului se etalează, pe copertă, Alexei. Te rog mult să corectezi mata și pe celelalte coperti, ale celorlalte volume.

2) Știu că a rămas pe undeva (cînd Roșcin se gîndește la Katia și-și face muștrări pentru purtarea lui la despărțire) «numai Katia, cu mîntea ei clarvăzătoare, a înțeles» etc. Cred că clarvăzătoare e prea neaoș, și un intelectual ca Roșcin ar fi spus

¹¹ Ediția a III-a a *Calvarului* a apărut la Editura „Cartea rusă” în anii 1949—1950; următoarele în anii 1954 (IV), 1959 (V — la E.S.P.L.A. — Cartea rusă) și 1961 (VI).

¹² Poetul Ion Bănuță (n. 1914) director al Editurii pentru literatură între anii 1959 aprilie — 1968 decembrie, cînd colecția „Bibliotecii pentru toți”, bucurîndu-se de sprijinul său direct (redactor șef era Mihai Șora), s-a impus cu autoritate în viața editorială românească.

¹³ Referire la Gh. C. Stere, care efectuase traducerea brută a romanului.

mai bucuros perspicace. S-ar putea ca fraza să fie în paginile de la sfârșit, care-s încă la mine. Dacă nu, poate dai mata peste ea¹⁴. Mulțumesc.

În curînd vă scriu iarăși.

Cu gânduri bune,

Otilia CAZIMIR

VIII

Iași, 23 noiembrie 1962

Stimată tovarășă A. Dumitrescu,

Ultima d-tale scrisoare am citit-o pe fugă (toate le fac pe fugă și cu sufletul la gură, pentru că de mult îmi lipsește timpul). Astăzi îmi recitesc corespondența din ultimele 2—3 luni, așa că nu te supăra dacă revin asupra unor probleme rămase în suspensie.

Mai întii, îmi pare rău că nu te-am rugat, pe d-ta care ești atît de drăguță, să-mi răspunzi de primirea ultimei tranșe din *Calvarul*. Ca de obicei, mă apucă o neli-niște fără rost și mi se infixe în creștet, ca un cui, întrebarea: «Dar dacă s-o fi pierdut?...»

Apoi te rog să te interesezi pe lîngă cei în drept și să-i întrebi cînd înțeleg să-mi achite acel spor de onorar pentru sporul de muncă pe care l-am depus cu prilejul ultimei revizii a *Calvarului*¹⁵. Pentru că, în situația mea, dacă rămîne să mi se expedieze odată cu drepturile mele de autor, la lichidarea lucrării, risc să nu le mai primesc niciodată... Sînt foarte bolnavă și foarte descurajată.

Te rog mult să nu te superi și-ți doresc muncă ușoară la *Calvarul*.

Cu gânduri prietenești,

Otilia CAZIMIR

[Adresa pe plic:] Către Editura pentru literatură (Red. „Biblioteca pentru toți“), tovarășei A. Dumitrescu, B-dul Ana Ipătescu 39, Raionul 30 Decembrie, București.

[Numele și adresa expeditorului:] O. Cazimir, Bucșenescu, 4, Iași.

IX

Iași, 21 iulie 1963

Către Editura pentru literatură

(„Biblioteca pentru toți“)

Confirm prin prezenta primirea lichidării volumului *Calvarul* de Aleksei Tolstoi și a onorarului respectiv, și vă mulțumesc.

În același timp, vă rog să dispuneți a mi se expedia exemplarele de autor ce mi se cuvin (oare cum se pot împărți 7 exemplare la doi coautori?...), deoarece la Iași n-am mai găsit nici un exemplar și doresc mult să văd cum se prezintă ultima ediție¹⁶.

Vă mulțumesc și pentru aceasta,

Otilia CAZIMIR

[Adresa pe plic:] Către Editura pentru literatură — „Biblioteca pentru toți“, B-dul Ana Ipătescu 39, Raionul 30 Decembrie, București 22.

¹⁴ Fraza se afla chiar în tranșa din volumul III al *Calvarului* trimisă atunci redacției și ea a apărut, din păcate, nemodificată: «Katia se dovedise mai clarvăzătoare decît ei atunci cînd îi spusese în timpul certei lor dureroase de la Rostov: „Dacă crezi cu toată puterea sufletului în dreptatea cauzei tale, atunci du-te și ucide...“» (p. 102—103).

¹⁵ E vorba de sporul de onorar pentru îmbunătățirea traducerii, care s-a și acordat, cu promptitudine.

¹⁶ Romanul *Calvarul* de Aleksei Tolstoi a apărut în trei numere ale „Bibliotecii pentru toți“ (173—175), în primăvara anului 1963 (vol. I, bun de tipar: 21 martie 1963; vol. II: 22 martie 1963; vol. III: 13 aprilie 1963), cu o prefață și un tabel cronologic de Tatiana Nicolescu. Potrivit reglementărilor în vigoare atunci, autorul (sau autorii) traducerilor aveau dreptul, în cazul reeditărilor, la 7 exemplare gratuite.

FIȘIER BIBLIOGRAFIC

(aprilie—iunie 1985)

A

ARGHEZI, Tudor

- * * * «Țara mea, bogată, darnică și frumoasă» — poezie. [14 sept 1961, Geneva]
„*Luceafărul*“, anul XXVIII, nr. 15, 13 aprilie 1985, p. 1.
* * * «Cînd n-oi mai fi, o să-ți aduci aminte» — poezie. „*Luceafărul*“, anul XXVIII,
nr. 23(1205), 8 iunie 1985, p. 1.

B

BACONSKY, A. E.

- Ivancu, Petre — Corespondență inedită. „*Ramuri*“, nr. 6(252)/1985, 15 iunie 1985, p. 16.
* * * VII [București, 4.III.1977]. „*Steaua*“, anul XXXVI, nr. 6, iunie 1985, p. 21.

BACOVIA, Agatha Grigorescu

- * * * — *Poetului Bacovia, Gazon, Chemare, Respir, Frunze galbene, Înserare, Tristețe*
[poezii]. „*Ateneu*“, mai 1985, p. 8.

BARBU, Ion

- Popescu, Sorin — *Probleme istorice* [fragment din cursul *Algebră axiomatice*]. „*Manu-*
scriptum“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 76—84.

BLAGA, Lucian

- Rusu, M. N. — *Jurnal vienez* [21 noiembrie 1932 — 6 februarie 1933]. „*Amfiteatru*“,
anul XIX, nr. 6(234), iunie 1985, p. 8.
Popa Mircea — Lucian Blaga inedit. Patrimoniu documentar. „*Transilvania*“, anul XIV,
nr. 7/1985, p. 45.

C

CAMOËS

- Da Costa, Maria Clara Pereira — Mitul lusitan. [Corespondență din Portugalia]. „*Manu-*
scriptum“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 145—154.

CANTEMIR, D.

- Căndea, Virgil
Slușanschi, Dan — Istoria Imperiului Otoman. *Praefatio* (Prefață). „*Manuscriptum*“,
anul XVI, nr. 2(59), pp. 17—42.

CARAGIALE, Mateiu I.

Cioculescu, Barbu — *Memoranda* [1928—1935]. „*Revista de istorie și teorie literară*”, anul XXXIII, nr. 1/1985, pp. 21—25.

CARAGIALI-COSTACHE, Nicolae

Apostol, Mihai — Un dramaturg necunoscut. [Acte și documente referitoare la creația autorului *Doctorului milos*]. „*Revista arhivelor*”, nr. 2/1985, pp. 199—202.

CĂLINESCU, G.

Ștefănescu, Cornelia — L'umanismo moderno di fronte i quello di Pico della Mirandola. (Umanismul modern și umanismul lui Pico della Mirandola). „*Revista de istorie și teorie literară*”, anul XXXIII, nr. 1/1985, pp. 26—40.

COMARNESCU, Petru

Filip, Traian — Critica de artă și arta criticii. [Pagini de jurnal]. „*Manuscriptum*”, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 120—129.

COȘBUC, G.

Chivu, Gheorghe — Un alt manuscris al traducerii *Divinei Comedii*. *Cntul XVII*. „*Manuscriptum*”, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 48—56.

CRANE, Hart

Mihăilă, Rodica — Discurs și metaforă. [Investigații în arhive americane]. „*Manuscriptum*”, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 155—161.

E

EFTIMIU, Victor

Apostol, Mihai — *Mircea la Tîrgoviște*. [Scenă în versuri]. „*Manuscriptum*”, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 9—13.

ELIADE, Mircea

[Handoca, Mircea] — *Jurnal* [15 noiembrie 1947 — 25 mai 1949]. „*Vatra*”, anul XV, nr. 170, 20 mai 1985, p. 13.

Handoca, Mircea — *Jurnal* [6 iunie — 27 octombrie 1949]. „*Vatra*”, anul XV, nr. 171, 20 iunie 1985, p. 12.

EMINESCU, M.

Ștefănescu, Gh. S. — [Contribuții documentare la biografia poetului]. „*Caiete botoșănene*”, nr. 4, 5, 6 (aprilie—iunie 1985), p. 2.

Pintea, G. — *Despre limba și originea egiptenilor*. [Pagini germane]. „*Manuscriptum*”, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 43—47.

G

GULBRANSEN, Trygve

Scurtu, Nicolae — În dialog cu editorii săi din România. [Scrisoare de răspuns către editura „*Tradiția*”]. „*Manuscriptum*”, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 142—145.

I

IONESCU, Eugen

Florea, Vasile — *Pagini de jurnal* [Traducere din *Jurnal en miettes*]. „*Ateneu*”, mai, 1985, p. 14.

IORGA, N.

Tănăsescu, Florian — Cărturari români despre idealul neatinării patriei. [Articol cu caracter antirevizionist, semnat de Iorga. 28 noiembrie 1939]. „Revista arhivelor“, nr. 2/1985, pp. 191—199.

K

KOGĂLNICEANU, M.

Tănăsescu, Florian — Cărturari români despre idealul neatinării patriei. [Memorii (fragmente) prin care Kogălniceanu solicită anularea interdicției editării publicației „Steaua Dunării“]. „Revista arhivelor“, nr. 2/1985, pp. 191—195.

M

MANIU, Adrian — PILLAT, Ion

Dimiu, Claudia — Dinu Păturică [dramatizare după romanul *Ciocoi vechi și noi* de Nicolae Filimon]. „Manuscriptum“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 68—74.

MOISIL, Grigore C.

* * * — O scrisoare către tatăl său, profesorul Constantin Moisil, cu prilejul aniversării zilei de naștere. [Iași, 5 decembrie 1936]. „România literară“, anul XVIII, nr. 22, 30 mai 1985, p. 7.

Moisil, Viorica — *Scrisori din Turcia* (II). „Manuscriptum“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 111—119.

O

ODOBLEJA, Ștefan

Negreanu, Constantin — [În cinstea...], *Revenire la realitate, În Dans, Parfumul tău...*, *Sub vraja ei, La gară, Teoria consonanței* [poezii de tinerețe]. „Manuscriptum“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 102—106.

P

PERPESSICIUS

Crihană, Marcel — Perpessicius inedit. [Jurnal cultural]. „Revista noastră“, anul XIV, (serie nouă), nr. 110—111—112, aprilie—iunie 1985, p. 2062.

POENARU, Petrarhe

Ștefan, I. M. — Istoria «peniței fără de sfârșit portative» [mărturii documentare]. „Manuscriptum“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 162—171.

PREDA, Marin

Crăciun, Victor — «...abordarea problematicei sociale în literatură» [fragment dintr-o dezbatere culturală]. „Manuscriptum“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 14—16.

R

REBREANU, Liviu

Popa, Mircea — Discurs la aniversarea lui *Caton Theodorian*. „Transilvania“, anul XIV (IXC), nr. 4/1985, pp. 44—45.

Ilin, Stancu — *Mica publicitate* [comedie]. „Revista de istorie și teorie literară“, anul XXXIII, nr. 1/1985, pp. 44—46.

S

SADOVEANU, Mihail

Florescu, Nicolae — Ultima călătorie spre *Cîntecul Mioarei* [fragmente din *Ultimul cîntăreț*]. „*Manuscriptum*“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 135—137.

SERVIEN, Pius

Deaconescu, Ion — [«Dacă a fost scris să fii mereu...»], [«Dintr-un izvor lingă o sulcină...»], [«Cînd norii coborau pe drum...»], [«S-a dus iubirea. Cum s-a dus!»], *Seara*, [«Mică păsărică»] — poezii. „*Manuscriptum*“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 139—140.

STAMATIAD, (Al. T.)

Datcu Iordan — O autobiografie a lui Al. Stamatiad. „*Transilvania*“, 6/85, anul XIV (IXC), Sibiu, pp. 37—38.

STANCU, Zaharia

Băileșteanu, Fănuș — *Prințul Jano Manu Moldovanu* [nuvelă]. „*Manuscriptum*“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 57—64.

T

TOPIRCEANU, G.

Scurtu, Nicolae — O scrisoare inedită [în legătură cu colaborarea tinerei scriitoare Constanța Oancea la revista „*Însemnări ieșene*“. 21 dec. 1919]. „*Tomis*“, anul XX, mai 1985, nr. 5(183), p. 5.

V

VINEA, Ion

Brezu, Constandina — În atelierul lui C. Brâncuși [excurs documentar]. „*Manuscriptum*“, anul XVI, nr. 2(59)/1985, pp. 107—110.

VOICULESCU, Vasile

*** — *Eminescu* (28 iunie 1926) [tableță]. „*Luceafărul*“, anul XXVIII, nr. 24(1206) 15 iunie 1985, p. 3.

Ruxandra MIHAILĂ

ICONOGRAFIE

AUTOGRAFE: Constantin BRÂNCOVEANU (pp. 13, 17, 21, 23, 29); Otilia CAZIMIR (p. 182); G. CIPRIAN (pp. 43, 45); Edmund HUSSERL (p. 149); G. T. KIRILEANU (p. 180); Nicolae LABIȘ (pp. 93, 94); Pîcu PĂTRUȚ (pp. 115, 123, 125, 126, 127, 181); Victor Ion POPA (pp. 60, 67, 70, 71); Ion Marin SADOVEANU (p. 179); Pius SERVIEN (p. 133); Ioan SLAVICI (pp. 151, 152).
FOTOGRAFII: Biblioteca pentru toți (apărută în colecție, pp. 170, 173, 174, 175, 176, 177); „Bobârnacul“ (pagină de titlu, p. 168); Constantin BRÂNCOVEANU (pp. 7, 83, medalia comemorativă la împlinirea a 25 de ani de domnie, p. 11; portretul celor patru fii, p. 30); G. CIPRIAN (scenă de la reprezentarea piesei *Omul cu mirșoaga*, p. 48; pp. 45, 50, 52; afișul parizian al piesei *Omul cu mirșoaga*, p. 47); G. COȘBUC (medalie come-

morativă, p. 95); Onisifor GHIBU (pp. 117, 119); Boleslav HAJDEU (sigilla de însemnări istorico-genealogice..., p. 114); Edmund HUSSERL (p. 148); Petre ISPIRESCU (p. 150); Nicolae LABIȘ (p. 92); Al. OPREA (p. 85); Pîcu PĂTRUȚ (p. 116); Victor Ion POPA (pp. 56, 68; 69); George Bernard SHAW p. 138; scene din piesa *O femeie cu bani*, p. 143); Radu STANCA (pp. 72, 78, 83); Zaharia STANCU (p. 104); D. STĂNCESCU (p. 172).

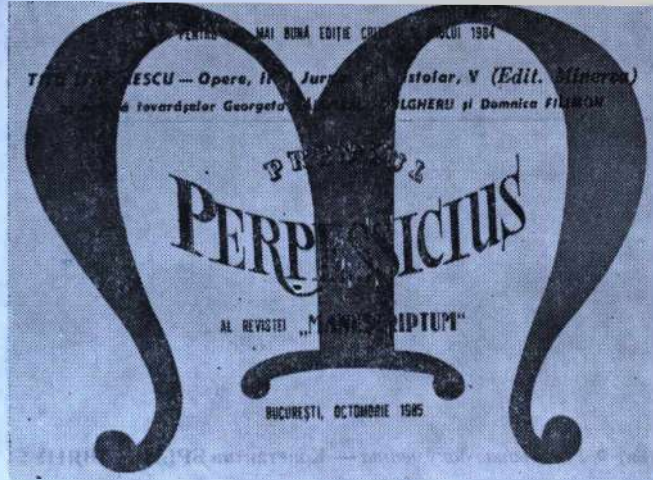
PLASTICĂ: G. BRAQUE (picturi, pp. 135, 137); Ilustrații de epocă ale poeziilor eminesciene (pp. 85, 41); Ilustrație la *Voinicul și moartea* (p. 104); ROSS (caricatură Nicolae LABIȘ, p. 84); Ion STATE (ilustrații la *Dante* — Opere minore (pp. 96, 98, 100, 102); Stema Basarabilor (p. 9).

• **Around Thalia** (editorial) • *The revelation of the document — Constantin BRÂNCOVEANU*: Secret notes — «*A List of the royal income . . .*» (Transcription, glossary, notes and index by Ion Radu MIRCEA) • **M. EMINESCU** — *German Pages. About the psychology of the peoples*, IV — notes from his studies in Vienna and Berlin (Transcription, foreword and notes by D. VATAMANIUC; translation by Alexandru SURDU) • *Thalia's Faces* — G. CIPRIAN: *Nae Niculae* — tragicomedy in 2 scenes (Introductory note by Lidia MUNTEANU): Victor Ion POPA: *Cinderella* — a comedy „adapted“ into Romanian (Introductory words by Ileana ENE) — A deed of culture — About the activity of the playwright at the broadcast (Micro-dossier by Adrian SĂVOIU); Radu STANCA: *The women's strike* — comedy in 3 scenes (text established by Ioana LIPOVANU) • Confessions — Nicolae LABIȘ: «*He spoke and wrote in French like a Moldavian boyar*» — fragments from the speeches of Al ANDRIȚOIU, Ion GHEORGHE, Nicolae DRAGOȘ, Ioan ALEXANDRU, Cezar IVĂNESCU, Nicolae Dan FRUNTELATĂ, Marga LABIȘ and Al. OPREA at „Rotonda 13“ of December 1981 (Transcription from the recording tape, selection and introductory note by Martha POPOVICI); «*Like a nose „of Cyrano“*» — epigramistical duel (documentary reconstitution by I. CREMER) • *Creation laboratory* — G. COȘBUC — Many variants for a complete edition of the translation of *Divina Commedia* (Gheorghe GHIVU) • *Dossier: Boleslav HAJDEU* — «*Historical and genealogical notes about the noble origin of the Ghijdeu family*» (I) — biographical pages (Introduction by I. OPRIȘAN) • *Album Leaves* — Picu PĂTRUȚ: Verses and miniatures (Transcribed and annotated by Octavian O. GHIBU). An encyclopaedist of the village spirit (Răzvan THEODORESCU): Foreword by Onisifor GHIBU; Biography and creation (Essai by Vasile DRĂGUȚ) • *Romanian writers in foreign archives* — Plus SERVIEN: «*I will create the words . . .*» — Diary Pages (Presented by Artur SILVESTRI) • *Foreign writers in Romanian archives* — George Bernard SHAW: «*. . . I authorize the National Theatre of Bucarest . . .*» — epistolary dialogue with Marcu BEZA (Introduction, transcription and translation by Alina CIOROIU); Edmund HUSSERL — In correspondence with his disciple Constantin FLORU (Communication by Nicolae SCURTU) • *Mail* — A letter of Petre ISPIRESCU (Mircea ANGHELESCU); Ioan SLAVICI in Oradea (Documentary specifications by Constantin MĂLINAȘ); Mihail DRAGOMIRESCU in correspondence with a teacher from Vlcea (Presentation by I. SOARE) • *Point-counterpoint* — I. L. CARAGIALE and the magazine „*Bobârnacul*“ („The Fillip“) (New historical literary contributions by I. CREMER) • *The Book of literary history*: The „B.P.T.“ Collection of „Minerva“ Publishing House at its 90 years of existence (Conversation between Paul CORNEA — Teodor VĂRGOLICI, Tiberiu AVRAMESCU, Nicolae TEICĂ); Letters to the Publishing House from I. AGÂRBICEANU, I. M. SADOVEANU, G. T. KIRILEANU, Otilia CAZIMIR (Documentary by Tiberiu AVRAMESCU) • *Bibliographical index* • *Iconography* • *Summary* (in English, French, German, Russian) • The award „Perpessicius“ of the review „*Manuscriptum*“ for 1984 •

• **Autour de Thalie** (éditorial de la revue) • **Révélation du document** — **Constantin BRÂNCOVEANU**: Notes secrètes — *Un « Registre comprenant les revenus du règne... »* (Transcription, glossaire, notes et indices par **Ion Radu MIRCEA**) • **M. EMINESCU**: *Pages allemandes* — *La psychologie des peuples*, IV — notes de cours pendant les études à Vienne et à Berlin (Transcription, préface et notes par **D. VATAMANIUC**; traduction par **Alexandru SURDU**) • *Les visages de Thalie* — **G. CIPRIAN**: *Nae Niculae* — tragi-comédie en 2 tableaux (Note introductive par **Lidia MUNTEANU**); **Victor Ion POPA**: *Le Cendrillon* — comédie « adaptée » en roumain (Propos introductif: **Ileana ENE**) • Un acte de culture — l'activité radiophonique du dramaturge (microdossier par **Adrian SĂVOIU**); **Radu STANCA**: *La Grève des femmes* — comédie en 3 actes (texte établi par **Ioana LIPOVANU**) • *Confessions* — **Nicolae LABIȘ**: « il parlait et écrivait français comme un noble moldave » — fragments des souvenirs égrenés par **Al. ANDRIȚOIU**, **Ion GHEORGHE**, **Nicolae DRAGOȘ**, **Ioan ALEXANDRU**, **Cezar IVĂNESCU**, **Nicolae Dan FRUNTELATĂ**, **Marga LABIȘ** et **Al. OPREA** à la „Rondona 13” — décembre 1981 — (Transcription de la bande magnétique, sélection et note introductive par **Martha POPOVICI**); « Comme un nez „de Cyrano” » — duel épigrammatique (Réconstitution documentaire: **I. CREMER**) • *Laboratoire de création* — **G. COȘBUC**: Multiples variantes pour une édition intégrale de la *Divina Commedia* (**Gheorghe CHIVU**) • Dossier — **Boleslav HÂJDEU**: *Notes historique-généalogiques concernant l'origine noble de la famille Ghijdeu* (I) — pages biographiques (Introduction: **I. OPRISAN**) • *Feuilles d'album* — **Picu PĂTRUȚ**: *Vers et miniatures* (transcription et annotation par **Octavian O. GHIBU**); Un encyclopédiste de l'esprit rustique (**Răzvan THEODORESCU**); Préface par **Onisifor GHIBU**; Biographie et création (Essai par **Vasile DRĂGUȚ**) • *Ecrivains roumains dans les archives étrangères* — **Pius SERVIEN**: « J'inventerai les mots... » — pages du journal (présentées par **Artur SILVESTRI**) • *Ecrivains étrangers dans les archives roumaines* — **George Bernard SHAW**: « j'autorise le Théâtre National de Bucarest... » — dialogue épistolaire avec **Marcu BEZA** (Introduction, transcription et traduction par **Alina CIOROIU**); **Edmund HUSSERL**: Correspondance avec son disciple **Constantin FLORU** (Communication de **Nicolae SCURTU**) • *Courrier* — Une lettre de **Petre IȘPIRESCU** (**Mircea ANGHELESCU**); **Ioan SLAVICI** à Oradea (Précisions documentaires par **Constantin MĂLINAȘ**); **Mihail DRAGOMIRESCU** en correspondance avec un professeur de Vîlcea (Présentation: **I. SOARE**). *Point-contrepoint*: **I. L. CARAGIALE** et la revue „Bobârnacul” — La Chiquenaude (Nouvelles contributions historique-littéraires par **I. CREMER**) • *Le livre d'histoire littéraire* — La Collection „B.P.T.” de la Maison d'Édition „Minerva” — 90 ans d'existence (Entretien **Paul CORNEA** — **Teodor VĂRGOLICI**, **Tiberiu AVRĂMEȘCU**, **Nicolae TEICĂ**); Lettres adressées à la Maison d'édition par: **I. ȚAGĂRBICEANU**, **I. M. SADOVEANU**, **G. T. KIRILEANU**, **Otilia CAZIMIR** (Documentaire par **Tiberiu AVRĂMEȘCU**) • *Fichier bibliographique* • *Iconographie* • *Sommaire* (en anglais, français, allemand, russe) • Prix „Perpessicius” de la revue „Manuscriptum” pour 1984 •

• **Um Thalia** (Leitartikel der Zeitschrift) • *Offenbrung des Dokuments* — **Constantin BRÂN-COVEANU**: Geheimnisvolle Noten — «*Ein Register für alle Gewinne der Herrschaft...*» (Transkription, Glossar, Anmerkungen und Index von **Ion Radu MIRCEA**) • **M. EMINESCU**: *Deutsche Blätter. Über die Völkerpsychologie*, IV — Konspekte aus Wien und Berlin (verwort und Anmerkungen von **D. VATAMANIUC**; Übersetzung von **Alexandru SURDU**) • *Thalias Angesichte* — **G. CIPRIAN**: *Nae Niculae* — Tragikomödie in zwei Bilder (einleitende Anmerkung von **Lidia MUNTEANU**); **Victor Ion POPA**: *Aschenbrödel* — Komödie umgeschrieben in rumänisch (einleitende wart von **Ileana ENE**). Ein Act von Kultur — Über die Tätigkeit des Dramatikers bei Sendung (Dossier von **Adrian SĂVOIU**); **Radu STANCA**: *Streik der Frauen* — Komödie in drei Akten (Text bearbeitet von **Ioana LIPOVANU**) • *Vertranliche Mitteilungen* — **Nicolae LABIŞ**: «*Er spricht und schreibt französisch wie ein Bojar von Moldau*» — Fragmente aus den worte **Al. ANDRIŢOIU**, **Ion GHEORGHE**, **Nicolae DRAGOŞ**, **Ioan ALEXANDRU**, **Cezar IVĂNESCU**, **Nicolae Dan FRUNTELATĂ**, **Marga LABIŞ** und **Alexandru OPREA** bei „Rotonda 13“ von Dezember 1981 (Überschreibung aus Magnetband, Auswahl und einleitende Anmerkung von **Mariha POPOVICI**); «*Wie eine Nase von „von Cyrano“*» — Duell von Epigrammen (Rekonstitution aus Dokumente von **I. CREMER**) • *Laboratorium von Schöpfung* — **G. COŞBUC**: Verschiedene Alternative für eine integrale Edition der Übersetzung bei *Divina Commedia* (**Gheorghe CHIVU**) • *Dossir* — **Boleslav HÂJDEU**: *Historico-genealogische Bemerkungen von der adelige Ursprung der Familie Ghijdeu* (I) — bibliographische Blätter (Einleitung von **I. OPRÎŞAN**) • *Albums Blätter* — **Picu PĂTRUŢ**: Verse und Miniaturen (Überschreibung und Anmerkungen von **Octavian O. GHIBU**); Ein Encyklopedist des Sächsischen Geist (**Răzvan THEODORESCU**); Vorwort von **Onisifor GHIBU**; Bibliographie und Schöpfung (Essay von **Vasile DRĂGUŢ**) • *Rumänischer Schriftsteller in auslendischen Archive* — **Pius SERVIEN**: «*Ich werde die Worte machen...*» — Blätter von Tagebuch (vorgestellt von **Artur SILVESTRI**) • *Ausländische Schriftstellern in rumänischen Archive* — **George Bernard SHAW** «*... ich ermächtigte das nationalen Theater von Bukarest...*» — Briefdialogmmit mit **Marcu BEZA** (Einleitung, Überschreibung und Übersetzung von **Alina CIOROIU**); **Edmund HUSSERL** in Briefwechsel mit seinem Schüler **Constantin FLORU** (Mitteilung von **Nicolae SCURTU**) • *Kurier*: Ein Brief von **Petre ISPIRESCU** (**Mircea ANGHELESCU**); **Ioan SLAVICI** in Oradea (dokumentarische Bestimmung von **Constantin MĂLINĂŞ**); **Mihail DRAGOMIRESCU** in Briefwechsel mit einem Professor aus Vilcea (Vorstellung von **I. SOARE**) • *Punkt-Kontrapunkt*: **I. L. CARAGIALE** und die Zeitschrift „*Bobârnacul*“ (**I. KREMER**) • *Historisch-literarisches Buch*: Die Kolektion „B.P.T.“ des „Minerva“ Verlags um 90. Jahrestag (Besprechung **Paul CORNEA** — **Teodor VĂRGOLICI**, **Tiberiu AVRAMESCU**, **Nicolae TEICĂ**); Briefe an Verlag von **I. AGÂRBICEANU**, **I. M. SADOVEANU**, **G. T. KIRILEANU**, **OŃlia CAZIMIR** (Dokumentar von **Tiberiu AVRAMESCU**) • *Bibliographische Zettelkartei* • *Ikonographie* • *Inhalt* (in englisch, französisch, deutsch, russisch) • „*Perpessicius*“ Premium der Zeitschrift „*Manuscriptum*“ für jahre 1984 •

● **Вокруг Талии** (редакционная статья) ● **Раскрытие документа** — **Константин БРЫНКОВЯНУ**: Тайные заметки — «*Реестр всех доходов царствования ...*» (перепись, глоссарий, примечания и индекс **Ион Раду МИРЧА**) ● **М.ЭМИНЕСКУ**: *Немецкие страницы* — О психологии народов, IV — курсовые заметки на занятиях в Вене и Берлине (Перепись, предисловие и примечания **Д. ВАТАМАНЮК**; перевод **Александру СУРДУ**) ● **Образы Талии**: **Г. ЧИПРИАН** — *Нае Никулае* — траги-комедия в двух картинах (Вступительная заметка **Лидия МУНТЯНУ**); **Виктор Ион ПОПА**: *Золушка* — «адаптированная» комедия на румынском (Вступительное слово **Иляна ЕНЕ**). Акт культуры — О деятельности драматурга на радиопередачах (микродосье **Адриан СЭВОЮ**); **Раду СТАНКА**: *Забастовка женщин* — комедия в трёх действиях (Текст под редакцией **Иоана ЛИПОВАНУ**) ● **Признания** — **Николае ЛАБИШ**: «*Говорил и писал по-французски как молдавский боярин*» — отрывки из высказываний **Ал. АНДРИЦОЮ**, **Ион ГЕОРГЕ**, **Николае ДРАГОШ**, **Иоан АЛЕКСАНДРУ**, **Чезар ИВЭНЕСКУ**, **Николае Дан ФРУНТЕЛАТЭ**, **Марга ЛАБИШ** и **Ал. ОПРЯ** на «Ротонде 13» в декабре 1981 (Перепись с магнитной ленты, отбор и вступительная заметка **Марта ПОПОВИЧ**); «*Как нос «Сирано»*» — эпиграмный дуэль (документальное восстановление **И. КРЕМЕР**) ● **Творческая лаборатория** — **Г. КОШБУК**: Несколько вариантов для полного издания и перевода Божественной Комедии (**Георге ГИБУ**) ● **Досье** — **Болеслав ХЫЖДЕУ**: Историко-генеалогические заметки о благородном происхождении семьи Гыхедеу (I) — станции биографии (Вступление **И. ОПРИЩАН**) ● **Страницы альбома** — **Пикю ПЭТРУЦ**: стихи и миниатюры (перепись и адаптация **Октавиан О. ГИБУ**); Энциклопедист сельского духа (**Рэзван ТЕОДОРЕСКУ**); Предисловие **Онисифор ГИБУ**; Биография и творчество (Очерк **Василе ДРЭГУШ**) ● **Румынские писатели в иностранных архивах** — **Пикю СЕРВИЭН**: «*Я сотворю слова ...*» — страницы журнала (**Артур СИЛВЕСТРИ**) ● **Иностранные писатели в румынских архивах** — **Джеордже Бернард ШОУ**: «*... разрешаю Бухарестскому Национальному Театру ...*» — переписка с **Марку БЕЗА** (Вступление, перепись и перевод **Алиша ЧОРОЮ**); **Эдмунд ХУССЕРЛ** — Переписка с своим учеником **Константин ФЛОРУ** (Сообщение **Николае СКУРТУ**) ● **Вестник**: Письмо **Петре ИСПИРЕСКУ** (**Мирча АНГЕЛЕСКУ**); **Иоан СЛАВИЧ** в Ораде (Документальные уточнения **Константин МЭЛИНАШ**); **Михаил ДРАГОМИРЕСКУ** в переписке с преподавателем из Вылчи (**И. СОАРЕ**); **И. Л. КАРАДЖАЛЕ** и журнал «*Нагоняй*» (Новые историко-литературные вклады **И. КРЕМЕР**) ● **Книга по истории литературы**: 90 лет коллекции «БПТ» издательства «Минерва» (Беседа **Паул КОРНЯ** — **Теодор ВЫРГОЛИЧ**, **Тибериу АВРАМЕСКУ**, **Николае ТЕЙКЭ**); Письма к издательству со стороны **И. АГЫРЬИЧАНУ**, **И. М. САДОВЯНУ**, **Г. Т. КИРИЛЯНУ**, **Отилия КАЗИМИР** (Осведомление **Тибериу АВРАМЕСКУ**) ● **Библиографическая карточка** ● **Иконография** ● **Оглавление** (на английском, французском, немецком, русском языках). Премия «Перпессичиус» журнала «*Манускриптум*» на 1984 г. ●

JURIUL CELOR 13
(PREȘEDINTE
Șerban CIOCULESCU)
A ACORDAT
PREMIUL
„PERPESICIUS“
editoarelor

Georgeta RĂDULESCU-DULGHERU și Domnica FILIMON
pentru volumele

Titu MAIORESCU — Opere, II și
Titu MAIORESCU — Jurnal și Epistolar, V

(EDITURA „MINERVA“, BUCUREȘTI, 1984)

Georgeta RĂDULESCU-DULGHERU

Data și locul nașterii: 31 iulie 1928, București. *Studii:* Facultatea de Filologie, București (1951). *Ocupații:* Redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (E.S.P.L.A.) și, apoi, cercetător la Institutul de Lingvistică din București.

Îngrijiri de ediții: Vasile Alecsandri — *Opere, I, Poezii*, în colaborare cu G. C. Nicolescu, 1965; vol. III — *Poezii populare*, Editura Academiei. Vasile Alecsandri — *Opere* (vol. I—III — în colaborare cu G. C. Nicolescu), vol. IV—VII, Editura „Minerva“, 1966—1981.

În colaborare cu Domnica FILIMON: edițiile Titu Maiorescu — *Jurnal și Epistolar* (vol. I—V) și Titu Maiorescu — *Opere* (vol. I—II), Editura „Minerva“, 1975—1984.

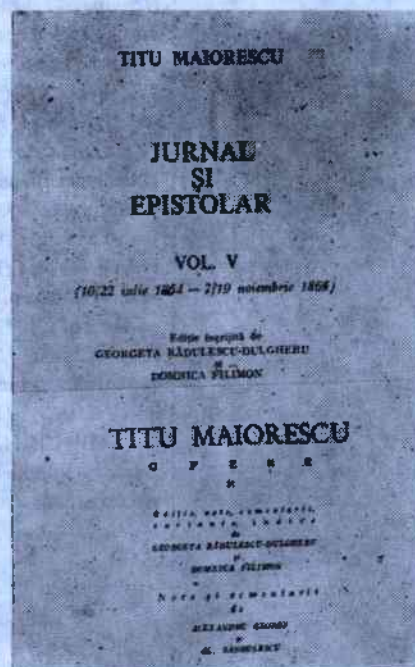
Domnica FILIMON

Data și locul nașterii: 15 septembrie 1928, București. *Studii:* Facultatea de Filologie, București (1951). *Ocupații:* Redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (E.S.P.L.A.), apoi la Editura Tineretului; între 1969—1983 — șef al redacției de Proză—Poezie a Editurii „Albatros“.

Lucrări: Emil Gârleanu (studiu monografic), București, Ed. Tineretului, 1968;

Tînărul Maiorescu, Editura „Albatros“, Buc., 1974. Ediții ale operei maioreștiene (inclusiv Arthur Schopenhauer — *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*).

A identificat teza de doctorat în filosofie a lui Maiorescu. A semnat numeroase prefețe la volume din clasiți, a publicat articole, studii și eseuri în „Viața Românească“, „Contemporanul“, „Cronica“, „Convorbiri literare“, „Secolul 20“ etc.

DIPLOMA DE ONOARE

Lucian BLAGA — *Opere I—II, Poezii*. Ediție critică de George GANĂ.
EDITURA „MINERVA“, BUCUREȘTI, 1982 — 1984.

Imagini de la Muzeul „Junimii” din Iași: Colț din sala Eminescu — Creangă, aspect din salonul „Junimii”, parcul Casei „V. Pogor”. (Diapozitive color de *Constantin Liviu RUSU* — Iași).

Fotoreproduceri: Magdalena BUZĂ

Retuș foto: Florica PRICIU

Din sumarul numărului viitor:

- D. CANTEMIR — *Istoria Imperiului Otoman. Prefața, II.*
- M. EMINESCU — *Fragmentarium, Pagini germane, Laborator editorial, Addenda, Iconografie.*
- *Maioresciana*: File de Logică, Scrieri din tinerețe.
- Centenar
Mihail SORBUL — o nouă «comedie tragică»
- G. TOPÎRCEANU — corespondență
- Camil PETRESCU — Doctrina substanței, VI
- Nicolae CRISTEA — Scrisorile unui memorandumist
- *File de album* — Desene de G. BACOVIA

COLECTIV REDACȚIONAL
FANUȘ BAILEȘTEANU
ADRIAN BOTA
DIANA CRISTEV
RUXANDRA MIHAILĂ
MANUELA TANASESCU
 (responsabil de număr)
SECRETARIAT DE REDACȚIE
FLOREA VLAD

«De ce pana mea rămîne în cerneală mă întreb?
De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?
De ce dorm îngrămădite între galbenele file
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile?»

M. EMINESCU — *Scrisoarea a II-a*[illegible]

WALLS